

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 5

БЕОГРАД 1936 ГОДИНЕ

КЊИГА 3

XXIV РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 10 МАРТА 1936 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ПРЕТСЕДНИК

СТЕВАН ЂИРИЋ

И

ПОТПРЕТСЕДНИК

ФРАЊО МАРКИЋ

СЕКРЕТАР

Др. ДРАГАН ДАМИЋ

Присутни г. г. Министри: Министар саобраћаја др. Мехмед Слахо; Министар без портфеља др. Шефкија Бехмен; Министар пољопривреде Светозар Станковић; Министар социјалне политике и народног здравља и заступник Министра правде Драгиша Цветковић; Министар трговине и индустрије др. Милан Врбанић; Министар шума и рудника Ђура Јанковић; Министар просвете Добривоје Стошовић; Министар финансија Душан Летица; Министар пошта, телеграфа и телефона др. Бранко Калуђерчић; Министар без портфеља Војислав Ђорђевић; Министар физичког васпитања народа др. Јосип Рогић.

ПОЧЕТАК У 9,15 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда:

1 — Читање и усвајање записника XXIII редовног састанка;

2 — Саопштење извештаја Имунитетног одбора о одобрењу за вођење кривичног поступка против народних посланика Драгише Стојадиновића и другова због дела из чл. 1 тач. 7 Закона о заштити јавне безбедности и поретка у држави;

3 — Саопштење телеграма народног посланика Танасија Динића, упућеног Претседнику Народне скупштине;

4 — Саопштење извештаја Главне контроле о стављању виза са резервом на решења Министарског савета: Бр. 12011/VII од 17 јануара 1936 године, Бр. 11277/VII од 20 децембра 1935 године, Бр. 297/VII од 17 јануара 1936 године, Бр. 40620/VI од 28 октобра 1935 године;

5 — Саопштење Уредбе Министарског савета о утврђивању јединица за мерење израђене коже у јавном саобраћају.

Говорници: Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић (2 пута), Боровоје Ђурић, Секретар Народне скупштине, др. Драган Дамић.

Дневни ред:

Продужење претреса у појединостима предлога буџета државних расхода и прихода са предлогом финансијског закона за буџетску 1936/37 годину:

1 — Претрес и усвајање буџета расхода — XII раздео — Министарство пољопривреде.

Говорници: Министар пољопривреде Светозар Станковић, Живота Милановић, Милан Блажић, Ђуро Чејовић, Симо Марјанац, Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић, извештач др. Часлав Никитовић.

2 — Претрес буџета расхода — XIII раздео — Министарство трговине и индустрије.

Говорници: Министар трговине и индустрије др. Милан Врбанић.

— Саопштење акта Министра унутрашњих послова, којим се тражи да се народни посланици Танасије Динић и др. Српко Вукановић издају иследним властима ради вођења истраге. —

Говорници: Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић.

2а — Продужење претреса и усвајање буџета расхода — XIII раздео — Министарство трговине и индустрије.

Говорници: др. Драгутин Јанковић, Аћим Поповић, Антон Видец, извештач др. Јуре Коце, Претседник Народне скупштине Стеван Ђурић.

3 — Претрес и усвајање буџета расхода — XI раздео — Министарство саобраћаја.

Говорници: Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо, Сава Микић, Новица Поповић, Десимир Јанковић, Ђорђе Јевтић, извештач др. Јуре Коце, Потпретседник Народне скупштине Фрањо Маркић.

4 — Претрес и усвајање буџета расхода — XV раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља.

Говорници: Министар социјалне политике и народног здравља и заступник Министра правде Драгиша Цветковић, др. Љутица Димитријевић, Радисав Вучетић, Петар Иваншевић, др. Вук Вујасиновић, др. Јуре Коце, Потпретседник Народне скупштине Фрањо Маркић.

5 — Претрес и усвајање буџета расхода — XVI раздео — Министарство физичког васпитања народа.

Говорници: Министар физичког васпитања народа др. Јосип Рогић, Тодор Живковић, Димитрије Мирковић, извештач др. Јуре Коце, Претседник Народне скупштине Стеван Ђурић.

6 — Претрес и усвајање буџета расхода — XVII раздео — Буџетски резервни кредити.

Говорници: Матија Повремовић, Богољуб Кнежевић, Министар без портфеља др. Шефкија Бехмен, извештач др. Јуре Коце, Претседник Народне скупштине Стеван Ђурић.

Претседник Стеван Ђурић: Господо народни посланици, отварам XXIV редовни састанак Народне скупштине. Молим господина секретара да изволи прочитати записник претходне седнице. (Боривоје Ђурић: Нема кворума.) Изволите писменим путем затражити да се утврди кворум и ја ћу да утврдим, јер по Пословнику кворум је потребан за решавање, а за саопштење не.

Секретар др. Драган Дамић прочита записник XXIII редовног састанка.

Претседник Стеван Ђурић: Има ли ко од г. г. народних посланика какву примедбу на записник? (Боривоје Ђурић: Молим за реч.) Има реч г. Боривоје Ђурић.

Боривоје Ђурић: Ја чиним ову примедбу, што је унутра унето да сам ја говорио за. Ја сам јасан у својој речи, ја сам поменуо случај Арнаутовића, који се састоји у томе, што је пуцао из револвера. Нагласио сам да не знам да ли је то био атентат, а што је најглавније, ја сам казао да је повређен Устав и Закон о пословном реду, и Закон о избору народних посланика, поводом хапшења посланика наших другова, за које сте казали, да су само приведени полицији. Још једанпут протествујем против тога и тражим да се у записник унесе тачна садржина мога говора.

Претседник Стеван Ђурић: Садржина говора у записник не улази. Молим господина секретара да се изјасни да ли прима ову примедбу на записник.

Секретар др. Драган Дамић: Записник је састављен према чл. 32 Закона о пословном реду у Народној скупштини. Изјављујем да не прима примедбу на записник. Све што је изјавио колега Ђурић, налази се у Стенографским белешкама. Забележено „за“ односи се на Дамјана Арнаутовића.

Претседник Стеван Ђурић: Пошто господин секретар примедбу није примио, питам Народну скупштину да ли прима записник онако како је прочитан? (Прима.) Објављујем да је Народна скупштина примила записник.

Изволите чути извештај Имунитетног одбора.

Секретар др. Драган Дамић (саопштава): Имунитетни одбор подноси Народној скупштини извештај о одобрењу за вођење кривичног поступка противу народних посланика г.г. Драгише Стојадиновића, Радивоја Нановића, Драгише Милованиновића, Мирка Урошевића, Николе Кабалина, Јована Ненадовића, Драгољуба Ивановића, Михаила Ђуровића и Василија Трбића, због дела из чл. 1 тач. 7 Закона о заштити јавне безбедности и поретка у држави. (Види прилог.)

Претседник Стеван Ђурић: Овај извештај ставиће се на дневни ред идуће седнице, пошто је Скупштина решила да се хитно расправи.

Изволите чути један телеграм:

Секретар др. Драган Дамић (чита):

„Претседнику Народне скупштине

Београд

У вези мога писма од 8 овог месеца и овим путем најенергичније протествујем против ниских подметања и тенденциозног везивања моје личности за гнусно безумље које се је одиграло у Скупштини 6 овог месеца.

Молим за заштиту.

Танасије Динић
народни посланик”

Претседник Стеван Ђурић: Констатујем да споменуто писмо није дошло ни на моју адресу, ни на адресу Народне скупштине. Пошто је овај телеграм у вези са догађајем од 6 марта ове године, мислим, да овај телеграм упутимо Имунитетном одбору, где се цео материјал налази. (Гласови: Тако је!)

Изволите чути извештаје Главне контроле.

Секретар др. Драган Дамић (саопштава): Главна контрола извештава Народну скупштину, да је ставила визу са резервом:

На Решење Министарског савета бр. 12011/VII од 17 јануара 1936 године, којим је одобрено Министарству социјалне политике и народног здравља вршење издатака до укупне суме од динара 11,000.000 за исхрану пасивних крајева;

На Решење Министарског савета бр. 11277/VII од 20 децембра 1935 год., којим је одобрено Министарству унутрашњих послова вршење издатака до суме од динара 1,546.900 за набавку возила за Управу града Београда;

На Решење Министарског савета бр. 297/VII од 17 јануара 1936 године, којим је одобрено Министарству просвете вршење издатака и то: 1) по парт. 224 поз. 1 до суме од динара 85.000 на име исплате месечне награде за 40 дневничара универзитетске страже за време од 15-I до 31-III-1936 године и 2) до суме од динара 56.800 за набавку униформа за поменуто универзитетску стражу или укупно до суме од динара 141.800;

На Решење Министарског савета бр. 40620/VI од 26 октобра 1935 године којим је одобрено да се рок застарелости за купон бр. 1 оног дела 6% беглучких обезница, који је био под забраном по Решењу бр. 2730 од 30 јануара 1934 године до 20 августа 1935 године продужи за време једнако трајању ове забране т.ј. закључно до 9 јануара 1937 године с тим, да се од овог изузимају ку-

пони оног дела 6% беглукких обвезница, које је пријавио као својину г. Виктор Ј. Кубелка, за коју је забрана бр. 2730 од 30 јануара 1930 године остала и даље на снази.

Претседник Стеван Ђирић: Сви прочитани извештаји Главне контроле упутиће се Финансијском одбору.

Изволите чути једну Уредбу Министарског савета.

Секретар др. Драган Дамић (саопштава): Г. Министар трговине и индустрије доставља Народној скупштини на сагласност Уредбу Министарског савета о утврђивању јединица за мерење израђене коже у јавном саобраћају.

Претседник Стеван Ђирић: За ову Уредбу биће изабран нарочити одбор.

Прелазимо на дневни ред. На дневном је реду: Продужење претреса предлога буџета државних расхода и прихода са предлогом финансијског закона за 1936/37 годину. На реду је буџет расхода — XII раздео — Министарство пољопривреде. Има реч Министар пољопривреде г. Светозар Станковић.

Министар пољопривреде Светозар Станковић: (Опште бурно плескање.) Господо народни посланици, стање на међународном тржишту пољопривредних производа, на које смо ми као извозна аграрна земља упућени, такво је да се још увек повећавају тешкоће при пласману ових производа. Како све увозничке земље иду за тим да што више саме производе и да се саме снабдевају, то и од увозничких земаља многе постају чак и извозничке. Тако утакмица на међународном тржишту постаје све већа и тежа а ово опет доводи догле, да се појављују све већи захтеви у погледу на каквоћу производа, о којима ми као извозничка земља морамо да водимо рачуна.

Због падања цена производима наша пољопривреда постаје све више нерентабилна а ово доводи до тога, да се све мање рентири инвестиција капитала у пољопривреди, што значи да се не рентири употреба модерних сретстава у пољопривреди, него се прелази на све примитивније методе рада. Ове околности у знатној мери отежавају рад на усавршавању квалитетне производње, на коју нас упућују прилике на светским тржиштима, јер спутавају приватну иницијативу и у све већој мери повећавају потребу старања државе и друштва у поменутом правцу. Разумљиво је, да рад на усавршавању квалитетне производње захтева веома сложен низ мера, и то како у погледу умешности тако и у погледу техничке спреме, а за једно и друго потребна су не само већа новчана сретства, него и истрајан напор на организацији и на стручном усавршавању таквог рада, и то у свакој грани на свој особени начин.

Проблеме наше биљне производње можемо да поделимо у два дела: један део је онај, који обухвата извозне артикле, где питање квалитета долази на прво место, други део је онај, који обухвата артикле увоза, а ово су махом, или највећим делом, индустријске сировине, пре свега памук, затим уљани плодови и слично. — Из групе извозних артикала, на којима је потребан рад у правцу поправке квалитета, најважније је жито, воће и грожђе као и прерађевине ових последњих:

суве шљиве, ракија, пекмез, вино. Није потребно наговештавати да воћарство добија све већу важност како у нашој пољопривреди тако и у извозној трговини, и овој грани треба да посвећујемо највећу пажњу, у толико више што она може да буде важна привредна грана многих наших сиромашних и пасивних крајева.

Не мислим да улазим у појединости рада на квалитетној производњи ових извозних грана. Поменућу само то, да у овом послу има важну улогу да одигра рад научног карактера наших пољопривредних огледних и контролних станица у вези са највишим научним установама: пољопривредним факултетима, затим пољопривредне школе и расадници, као и агрономи као стручни органи пољопривредне службе. (Повици: Тако је!) С обзиром на истакнуту све већу важност воћарства указала се потреба оснивања једне засебне установе научног карактера, која би имала да се оснује у највећем рејону воћарске производње у сливу Дрине. Постоји намера да се оснује прва таква установа на бановинском имању Горажди под именом Воћарске огледне станице. Учињен је предлог да се амандманом у Финансијском закону одобри овлашћење за оснивање ове установе, која би имала задатак да, по угледу на сличне установе у другим земљама, проучава и решава проблеме најподеснијих подлога и сорти воћа најпогоднијих за поједине крајеве, даље да испитује постојеће домаће сорте, затим најбоље стране сорте, да се бави селекцијом, укрштањем и слично. (Одобравање.)

Схватајући важност огледних и контролних станица, њиховом уређењу посветиће се нужна пажња. (Одобравање.) Како ми имамо веома мали број ових установа, потребно је да се оне рационалније распореде, те да се настане и око оснивања нових. За сада читаве четири бановине немају ни једне овакве станице, а и неке постојеће још су слабо уређене. Како на територији Савске бановине постоје две: једна у Загребу и једна у Осијеку, ова последња на домаку државног добра „Беље”, које има велику станицу за селекцију биља, указала се потреба да се станица у Осијеку премести у Нови Сад, као центар једне велике бановине, веома важне у погледу наше пољопривреде и специфичне у погледу теренских и климатских прилика, док би у Осијеку остала једна бановинска селекциона станица на тамошњем имању на коме је досад радила ова државна станица, која би се имала преместити у Нови Сад. И за овај премештај тражио сам овлашћење у Финансијском закону, у толико пре што је Дунавска бановина обезбедила станици имање од око 25 ха с потребним зградама, које је она откупила од Матице српске. (Одобравање.)

Како се уређује и комплетира оваква станица у Скопљу, то би требало да се оснује и уреди бар још једна оваква станица у Сарајеву, која би обухватила велики део Дринске и Зетске као и целу Врбаску бановину. (Одобравање и повици: Тако је!) Тако би са свега шест ових станица, бар за прво време, биле задовољене потребе у оваквим установама.

Поред рада на усавршавању квалитета производа као и рада на сузбијању фалсификата пољопривредних производа и сретстава пољопривредне производње, ове установе имају задатак да

контролишу појаве и кретање биљних болести и паразита. Да би се ови задаци олакшали и унапредили, у повереном ми ресору припрема се Закон о унапређењу и заштити биљне производње, који је замишљен као оквирни закон на основу кога би бановине, свака за своје специјалне прилике, прописивале одредбе у духу закона.

У важне установе за поправку квалитета производа путем уједначавања или егализовања и стандардизације готових производа спадају и велика јавна сместишта са силосима и елеваторима, о којима се код нас говори већ дужи низ година, а које већ имају све напредније земље, нарочито извозничке. Ове установе олакшавају не само извоз него уопште продају и промет земаљских производа, дајући могућност лакшег кредитовања на бази ломбарда. Да би се и код нас пришло подизању оваквих усанаова, поднео сам амандман за Финансиски закон, по коме би се код нас силоси почели подизати на бази зајма с обезбеђењем ануитета у државном буџету. (Пљескање). Рад ових усанаова олакшан је код нас у знатној мери тиме, што је при Пољопривредној огледној и контролној станици у Топчидеру од прошле године уређена лабораторија за испитивање квалитета пшенице. (Повици: Браво!)

Да би се што више појачао рад на унапређењу пољопривреде г. Министар финансија сагласио се с мојим предлогом, да се рад на државном добру „Бељу” подеси тако, да ово велико државно имање послужи и као расадник најбољег семена и расне стоке, те да се у ту сврху оствари уска сарадња овога добра са Министарством пољопривреде. Ова колаборација већ је у току, тако да можемо очекивати знатне користи од овога државног добра за општу народну привреду.

У ствари извоза пољопривредних производа прилике се уопште развијају тако, да нам се намеће потреба све веће контроле извоза. Ово нарочито важи за воће, за које досадашњи систем контроле изгледа да је недовољан и непотпун. За многе артикле немамо још никакве контроле, а за неке као на пр. за далматински бухач, за семе дотелине и луцерке, уведена контрола је дала добре резултате.

Једнако важан је и рад на повећању производње оних артикала, које наша индустрија увози као сировине, а који се у мањем или већем обиму могу производити и у земљи. Увоз ових артикала знатно оптерећује наш трговински и платни биланс. На првом месту овде стоји памук, који се, што у непрерађеном, а што у прерађеном стању, увози у вредности од око 800 милиона динара. Памук се гаји код нас у јужним крајевима на површини од нешто преко 1000 ха. Како услови за развитак ове биљке нису код нас тако повољни као у другим земљама, нарочито у неким крајевима Америке, затим у Египту, Индији и Русији, то памук даје код нас и мање и несигурније приносе него тамо и према томе је он код нас мање рентабилна култура. Са истим ценама памука наши произвођачи се према томе не могу такмичити са иностраним памуком. Да би се према томе код нас памук гајио на већим површинама него до сад, мора му се повећати цена како би се нашао рентабилитет и поред мањег приноса у нашем климату. На овај начин би се култура памука и код нас знатно проширила, као што је то случај у суседној Бу-

гарској, која је на исти начин поступила и тим постигла толики успех, да се у неколико година површина памука повећала од 5000 ха на 35.000 ха. Могу да изјавим, да се чине припреме у овом смислу, и надам се, да ће се већ у најскорије време код нас повећати површина под памуком. (Одобравање).

Што се тиче уљаних плодова, после свих покушаја да се домаћа производња повећа толико колика је потреба индустрије уља, изгледа да ћемо се морати задржати на томе, да се на ове плодове увезде увозна царина, која би повећала цену и дала потстрека на гајење уљаног биља у повећаној мери. И поред ове мере мораће се регулисати питање обавезног контрахирања сетве између произвођача и индустрије, како би се произвођачима обезбедила продаја семена, јер су индустрије уља једини купци ових плодова.

Засебан карактер има код нас питање увоза ланених израђевина који је такође знатан. Разлог овог увозу треба пре свега тражити у отсуству текстилне индустрије ове врсте у земљи а не у немању или у немогућности производње потребне ланене сировине. Пре него се оснује индустрија не може се мислити на повећање производње лана способног за влакно, осим у колико би се свентуално рентирао извоз ланеног влакна уз истовремени увоз ланених израђевина, као што је то случај баш и ове године.

На овом месту потребно је да се засебно истакне и проблем повећања пољопривредне производње у нашим пасивним крајевима у вези са исхраном ових крајева. Држава је често, као што је случај и у овој години, стављена у положај да мора притицати у помоћ овим крајевима у годинама неродице, нарочито у сушним годинама. Истоје међутим у извесној мери могућности, да се и у овим крајевима повећа производња како људске тако и сточне хране. Како тамошња земљишта веома успешно реагују на вештачка гнојива, могла би за ове крајеве да се подеси снижена подвозна тарифа за вештачка гнојива. Даље би требало проучити питање мелиорације неких поља у тим крајевима, која би могла да се учине плодним. Кад би се повећала производња тих крајева, многи би од пасивних постали активни, или би постали мање пасивни, и не би требало да се храна у годинама неродице преноси из јако удаљених крајева у толиким количинама као до сада. Разуме се, да би за ове акције требала и извесна већа новчана сретства. Али треба имати у виду, да би тако утрошена сретства била плодносна и од трајног дејства, а на исхрану потрошени новац, којим се само купује храна, изгубљен је неповратно.

Једна од најважнијих привредних грана у многим пасивним крајевима јесте виноградарство. Стање привреде ових крајева у великој мери зависи према томе од могућности пласмана и од цена вина. Како смо ми у овом артиклу извозничка земља, то смо и у овом случају упућени на преговоре са земљама увозницама, којима се за вино морају чинити с наше стране уступци. Питање што повољнијег пласмана нашег вина у иностранству једно је од најважнијих питања наше пољопривреде и њему се мора поклонити највећа пажња не само из привредних разлога него и из разлога олакшања исхране многих пасивних крајева. (Пљескање).

Видели сте, господо, да ми у раду на унапређивању биљне производње морамо да имамо две политике: једну, која иде на усавршавање квалитета извозних артикала, и другу у пасивним крајевима, која иде на унапређење квантитативне производње. Како извоз наилази међутим на све веће тешкоће, то сам рад на поправци квалитета извозних артикала неће бити довољан, утолико мање што је овај рад не само веома сложен и напоран него и дуготрајан. Мораће осим овога да се врши и извесна преоријентација у нашој биљној производњи. Познато је да нам највећу бригу задаје извоз наших вишкова пшенице. Иако просечно годишње наш вишак пшенице није велики и креће се око 20—30.000 вагона, ипак у годинама већег рода вишак је већи, и у немогућности да се пласира, он обара цену тако ниско, да она пада и испод производних трошкова. При приносу од око 9 мтц., као што је било у прошлој години, подмирује се наша унутрашња потреба. Али ми смо имали принос и до близу 15 мтц. по хектару, као што је било 1928 год. С друге стране ми смо имали неродних година с приносом од 7,5 мтц., како је било у 1932 години, када је пшеница страдала од рђе. Између најмањег и највећег нашег приноса пшенице може дакле да буде разлика преко 7 мтц. по ха, што значи да разлика између највећег и најмањег приноса пшенице на 2 милијона хектара просечно засејаване површине износи 140.000 вагона. При приносу који је толики колика је домаћа потреба цена је пшеници донекле повољна и ако износи једва половину од цена у увозничким земљама. Али при мало већем вишку цена пада до неподношљивог нивоа. Ситуација у оваквим годинама упућује нас на тзв. преоријентацију, тј. на редукцију пшеничне површине како би се избегле неповољне последице родних година. За ово имамо ове могућности: да на штету пшенице повећамо површину индустријског биља, затим кукуруза и сточног биља. Од пшеничне површине довољно би било одузети 10% или 200.000 ха, тј. од округло 2 милијона ха смањити је на 1,800.000 ха, па би наше пшенично питање било теоријски решено. Од ових 200.000 ха потребно је око 50.000 ха за индустријско биље, делом за домаће индустрије, делом за извоз, а остатак од 150.000 ха да се употреби делом за сточно биље и остатак за кукуруз, који се увек некако лакше потроши и пласира него пшеница. Разуме се да бисмо у родној години и на смањеној површини имали вишка пшенице али он не би био велик и могао би да служи као резерва или као тзв. прелазни вишак за другу годину, за чији смештај треба да имамо модерне силосе које ћемо почети да изграђујемо. Али у том случају у неродној години ми бисмо имали осетљив мањак и толику цену, да би се пшеница и поред постојеће царине увозила из иностранства. Како се види ово питање није тако просто како на први поглед изгледа.

Исто тако као биљна производња важна је и наша сточарска производња. У планинским, већином пасивним крајевима државе, који заузимају знатан део државне површине, сточарство је главна привредна грана. У свима крајевима сточарство је главна привредна грана ситних сељака. Из ових разлога сточарству се посвећује највећа пажња. И у овој привредној грани иде се за тим, да се у питању квалитета прилагођавамо захтевима стра-

них тржишта. Треба да тежимо за тим, да највећи део земаљских производа уновчавамо путем сточарства а не продајом тих производа. Из ових разлога у питањима спољне трговине треба сточарству да дајемо једно од првих места.

Стока и њени разноврсни производи чине једну од највећих позиција у нашем извозу, а ту опет једно од најважнијих места заузима живина и јаја. По питањима унапређења нашег живинарства, Министарство је недавно на једној широј конференцији консултовало интересенте и стручњаке, па су утврђене директиве по којима ће се даље радити. У нашем свињарству показало се да производња масних свиња најбоље одговара не само нашим приликама него да масне свиње, и поред свих тешкоћа у међународној трговини и платном промету, још увек налазе пласмана. Ми треба само да усавршавамо нашу расу масних свиња, а масне расе да се ограничавају на наше западне крајеве.

У овчарству морамо посветити пажњу не само производњи меса и млека, него и производњи вуне, како би нашу већ добро развијену текстилну индустрију ослободили од увоза стране вуне. (Одобравање и пљескање). Оправдано је гледиште, да то можемо постићи имајући у виду развијено наше овчарство са многобројним расама и типовима. Директиве за овај рад треба да долазе из једног научног института за испитивање вуне, који ће служити и као веза између пољопривреде и индустрије. Ради тога сам тражио овлашћење у Финансијском закону за оснивање таквог института, и ускоро ће се приступити његовом оснивању.

За подизање коњарства утврђено је да су државне ергеле најбољи и неопходни инструменат. У напредним државама такве ергеле раде већ неколико стотина година, па се њиховом раду има захвалити да је тамо коњарство напредно. С тим задатком су основане и наше државне ергеле, само је потребно појачати капацитет њиховог рада. То ће се постићи смештањем некојих ергела на већа и подеснија земљишта и савршенијом организацијом истих. На тај ће начин, уз исте буџетске издатке, капацитет ергеле бити у знатној мери појачан. Да би се то спровело, тражено је такође овлашћење у Финансијском закону, па ће се по одобрењу истог приступити извођењу.

Како није постојао утврђен план рада у коњарству, то ће се пре свега, по претходном саветовању са заинтересованим круговима, утврдити план рада и реонирање раса за целу државу према потребама привреде сваког краја и према интересима земаљске одбране.

Велики пад цена захватио је рогату стоку нарочито од прошле јесени због онемогућеног извоза у Италију као и због оскудице у сточној храни, која је принуђавала народ да и поред слабих цена у повећаној мери продаје стоку, што је још више обарало цене. И оскудица у људској храни у пасивним крајевима принуђавала је народ на продају стоке, да би имао за што да купује себи храну.

Иначе се рад на унапређењу ове сточарске гране врши нормално у границама буџетске могућности и у вези са бановинама и задругама.

Ради утврђивања праваца и метода рада не само у сточарству него и у осталим гранама предвиђена је у повереном ми Министарству серија

конференција стручњака и заинтересованих представника дотичне привредне гране. Знатан број таквих конференција већ је одржан, а остале су у припреми. На тај ће се начин утврдити програм рада целог Министарства у свима гранама... (Одобравање)...., који је већ почео и да се примењује, а његову извођењу имају да служе и поднети амандмани, који ће омогућити да се учини велики корак унапред у нашој пољопривреди.

За целокупно сточарство од битне је важности прибављање добре сточне хране, чему служе пашњаци, ливаде и производња ове хране на орницама. Овоме питању Министарство ће посветити потребну пажњу, а како по питању пашњака ради и Министарство шума и рудника, а по питању мелиоризације ливада Министарство грађевина, то ће бити потребно да се проучи, не би ли било згодније да се овај посао сконцентрише на једно место. Док се ово не реши мора се у сваком случају по овим питањима успоставити уска сарадња.

За слатководно рибарство постоји у нашој држави више закона, и то је сметња за унапређење ове привредне гране. Министарство је израдило један законски пројекат о слатководном рибарству, чијем ће се озакоњењу одмах приступити.

Исто тако Министарство ради на законском пројекту о пчеларству, који ће наскоро бити готов, па ће се приступити и његовом озакоњењу.

Своја доста оскудна сретства Министарство пољопривреде мора да ограничи готово искључиво на набавку приплодне стоке, пре свега мушке, и на давање помоћи при тој набавци. Извесна сретства за ово имају и бановине — у неким крајевима и општине и задруге. Да би се општинама олакшало буџетирање ових расхода, тражена је амандманом исправка ранијих прописа о утрошку такса на сточне путнице (пасоше) и то тако, да половина тих прихода иде у општинске или бановинске ветеринарске закладе, а половина у бановинске сточарске закладе, чија сретства ће се искључиво трошити на набавку приплодне стоке. (Пљескање).

Уредбом о комерцијализацији Дирекције државног свиларства и подручних фабрика свиле од године 1933 постала је Дирекција аутономна установа, да би могла свој посао да врши лакше и експедитивније. Исто тако спроведена је индустријализација, да би се фабрика оспособила за израду финалних продуката. Међутим су се појавиле извесне потешкоће због веома развијене индустрије вештачке свиле, која успешно конкурише природној свили.

Гајење свилобуба развијено је код нас у главном на Југу у неколико срезова и на северу у једном делу Војводине. У последње време специјално у Војводину гајење свилобубе је знатно опало због слабог уновчења свилених чаура.

Државна хипотекарна банка дала је Дирекцији свиларства зајам као обртни капитал под доста тешким условима, а израда финалних продуката, с обзиром на велике производне трошкове, који се не могу смањити испод извесне висине, као и с обзиром на велику конкуренцију вештачке свиле, не исплаћује се. Како је овај рад тек у почетку, он ће се ипак наставити извесно време да би се утврдило: да ли и у којој мери израда финалних производа, т. ј. свилених тканина, може бити рентабилна.

Да би се сачувала ова грана производње, којом се баве мали и сиромашни људи, предузело је подручно ми Министарство акцију, да се обезбеди државној фабрици прерада свилених чаура, бар у извесној количини, и продаја по извесној цени. У том смислу пројектована је уредба о облигатном откупу предива, које би имале да откупе домаће фабрике вештачке свиле. Тај терет не би био за њих велик, јер би продукција тога предива износила тек 5% од целокупне потребе предива фабрика вештачке свиле.

На тај би се начин решило питање производње и откупа чаура, као и уновчење прерађених продуката и дошло до сигурних материјалних сретстава за несметано функционисање ове гране производње.

Мада су и кредити за сузбијање сточних зараза били оскудни, ипак се са расположивим сретствима учинило све за заштиту нашег сточарства од сточних зараза, те смо ту постигли задовољавајуће резултате.

Једино још свињска куга задаје нам најозбиљније бриге, јер увек наноси штету, које према данашњем стању науке и технике не би смело бити. У повереном ми Министарству ради се сад уредба о заштитном цепљењу свиња против свињске куге, од које очекујем велике користи за народну привреду.

С погледом на велику важност цепива за сузбијање сточних зараза поступно се проширује рад државног бактериолошког и серолошког завода у Крижевцима, да би исти могао што више одговорати својој задаћи: справљању добрих и што јевтинијих цепива првенствено за набавке из државних буџетских сретстава. Ради овога поднео сам такође један амандман, за који молим да се у општем интересу усвоји. При овом ће се увек водити рачуна и о нашој приватној индустрији сточних серума и цепива. Приватна иницијатива не треба ни овде да буде ничим ометана, спутавана и угрожавана, него треба само да буде контролисана од стране државе у погледу на квалитет и цену.

С обзиром на велику важност распознавања и изучавања заразних болести, ради њиховог што успешнијег сузбијања предузете су мере, да се најзад овога пролећа почне градити Централни ветеринарски бактериолошки завод у Београду, односно Земуну, за шта су већ готове све предрадње. (Пљескање.)

Морам да истакнем да се код нас још увек осећа оскудица у ветеринарима. (Повици: Тако је!) Број ветеринара повећан је у новом предлогу буџета, али ни тај број није још довољан за све срезове.

На крају додајем да поверено ми Министарство спрема и пројект закона о уређењу ветеринарске службе као што спрема и пројект закона о агрономској служби. (Пљескање.) Чим овај пројект буде готов, ја ћу га поднети на озакоњење Народном представништву, чиме ће се ударити здрави темељи за модерну изградњу наше ветеринарске службе и за вршење њених важних задатака. (Пљескање.)

Рад на унапређењу пољопривреде и благостању нашег сељака има да нађе јаку потпору у заједничком раду (Бурно пљескање). Важна улога чека нарочито произвођачко задругарство, т. ј. оно за заједничку прераду, припрему и продају пољоприв-

редних производа. На овом послу задругарство треба да буде важан сарадник и држави и самоуправи. Не треба наглашавати да овај задатак може да изврши само здраво задругарство, које ће имати чврсте основе, а те основе могу да му даду здраве задружне методе рада. Одступање од тих метода спречиће задругарство само себи да изврши своју историјску мисију у нашој пољопривреди. Стицајем прилика и задругарство је дошло у тешку ситуацију, делом због опште кризе а делом својом сопственом кривицом. Можемо очекивати, да ће задругарство знати да се користи стеченим искуством, у колико је својим неуспесима само криво, а у колико је кривица до општих прилика, биће задаћа свију да му се помогне да се извуче из тешкоћа. Већ досад већи број задружних савеза морао се санирати да би се спасли задругари од великих штета. Два савеза стоје сада пред санацијом. За један од њих и то за Савез хрватских сељачких задруга у Загребу, који има велике губитке, тражено је једним амандманом овлашћење, које је потребно да би се могла извршити његова санација. (Одобравање и пљескање.) И предлог новог задружног закона, који се сада расправља у Народној скупштини, има да помогне сређивању прилика у нашем задругарству. О сређењу прилика у аграрном задругарству биће мало касније још говора.

Знамо да је положај земљорадника још увек тежак. Велики и нагли пад цена пољопривредних производа ставио је земљорадника у положај да тешко може да удовољава својим редовним обавезама и својим потребама. Још теже је с његовим ранијим обавезама у које је он упао под утицајем повољних прилика. Владе последњих година биле су стављене у ситуацију да читавим низом уредаба олакшају положај сељака. Питања ове врсте била су у толико тежа, што ми, као извозничка земља, која зависи од ситуације на међународном тржишту; не можемо много да урадимо у правцу поправке цена. Из овога разлога може се разумети да су и уредбе о заштити земљорадника морале да иду све даље и даље и да повлаче за собом све теже последице. Тако је најновија Уредба од 30 септембра прошле године пошла са гледишта да се у најтежим случајевима мора чак и отпуштати један део дугова земљорадничких и ово отпуштање да падне на терет целине т. ј. државе. Ова мера, која је нова у нашем законодавству, правда се тим, што је, у односу на вредност новца, знатно пала вредност сељачке имовине, те би реализовање земљорадничких дугова довело у опасност егзистенцију великог броја земљорадничких породица. О дефинитивном решењу овога питања чула се, уосталом, пре неки дан реч Господина Претседника Краљевске владе у његовом експозеу у овом Дому. (Повици: Живео Претседник!)

Ако хоћемо сељачку привреду да учинимо колико толико рентабилном, и ако хоћемо од сељака да направимо доброг купца и платца, онда, осим повећања цене његових производа, што не зависи само од нас него и од иностранства, морамо гледати да се сељаку олакшају његови издаци и његове обавезе и терети, како би се довели у склад његови расходи са приходима. (Опште пљескање и повици: Тако је! Живео!). У извесној мери ово је учињено смањењем земљарине, затим олакшањем дугова и камата. У овом правцу ће се напори даље наставити и ту ће морати да се узме

у обзир и смањење царина на најважније артикле потребне у сељачкој привреди, пре свега на разна оруђа као што су плугови и сл. (Живо одобравање) ..., све ово у духу основне линије у привредној политици Краљевске владе, да се сељаку што више смање његови терети. (Пљескање).

Стање пољопривредне стручне наставе код нас је доста слабо. Познато је да ниже пољопривредне школе и течајеви припадају бановинама и издржавају се из њихових буџета који су доста оскудни. Свега има, што сталних једно, дво-или трогодишњих школа, што течајева од 5—6 месеци, у свима бановинама 35. Од тога броја су 7 женске школе или течајеви за сеоске домаћице. По броју ове су школе и течајеви распоређени врло неједнако, тако да их има две па до седам у појединим бановинама. Зетска бановина нема ниједну. Министарство из свога буџета помаже понешто ове бановинске установе, према својим slabим буџетским средствима.

Средње пољопривредне школе имамо три и оне спадају под Министарство пољопривреде. Поред два пољопривредна факултета, који дају довољан број апсолвентата за јавне службе, средње пољопривредне школе изгубиле су свој значај. Од три овакве школе једино она у Букову, која има карактер специјалне виноградарско-воћарске школе, има услова за опстанак, јер њени апсолвенти налазе још намештења као управници расадника. Из ових разлога указује се потреба за реформом ових школа. У вези са доношењем новог задружног закона постоји с тога намера да се једна од остале две ове школе, и то она у Ваљеву, претвори у средњу пољопривредну задружну школу. (Пљескање и повици: Добро је! Врло добро!). Ово би била прва установа ове врсте у нашој земљи. Све већа важност коју добија задругарство у пољопривреди захтева и све више стручне спреме у раду задружних установа. За сада постоји у извесној мањој мери потреба у спремним задружним ревизорима, која ће бити у толико већа што ревизија задруга и савеза по новом закону треба да постане обавезна. Касније ће се ова потреба вероватно све више повећавати.

Предлогом једног амандмана у Финансијском закону тражио сам овлашћење да се на бановинском имању „Тополици“ код Бара оснује једна нова пољопривредна школа за јужне културе (Одобравање). Познато је да ми увозимо знатне количине јужног воћа и осталог јужног биља. Наше дугачко Приморје са топлим климом пружа међутим доста повољне услове за проширење јужних култура. За успешнији рад у овом правцу потребна је једна специјална установа која би ове проблеме изучавала и стечена искуства ширила. Ова школа спремала би пре свега управнике расадника дуж целог нашег Приморја (Пљескање — Буро Чејовић: Живели, господине Министре!).

У ствари аграрне реформе част ми је изложити ово:

По доношењу Закона о ликвидацији аграрне реформе на великим поседима од 26 јуна 1931 године и његових измена и допуна од 24 јуна 1933 године приступљено је претходним радовима у циљу дефинитивне ликвидације овога питања и земљишнокњижних преноса подељене земље на аграрне субјекте.

Постигнути резултати ових претходних радова задовољавајући су, јер су од 714 поседа, на којима је примењена аграрна реформа, утврђени субјекти на 685 поседа, а на осталих 28 поседа овај је поступак у течају те ће и он ускоро бити окончан. Исто тако, са незнатним изузетком, проведено је поступак о утврђивању субјеката у свима општинама северних крајева.

Сем површине од око 240.000 катастралних јутара, коју су власници поседа отуђили путем факултативног откупа од стране аграрних интересата на основу § 38 Финансијског закона или § 36 Закона о ликвидацији аграрне реформе, правоснажним одлукама о објектима одређена је за експропријацију у аграрне сврхе површина од око 720.000 кат. јутара.

Да би се ова површина у земљишним књигама пренела на аграрне субјекте, мора се премерити и за њу припремити технички елаборат како то тражи Закон о земљишним књигама и Закон о катастру, у коме је циљу готово целокупна ова површина дата у измеру овлашћеним приватним геометрима.

По Закону, трошкове премера и израде техничких елабората носе аграрни субјекти, а сем овога они су дужни, пре преноса у земљишним књигама, да плате на име доприноса за колонизациони фонд 2% од вредности додељене им земље, а осталих 2% после годину дана. Услед привредне депресије, која нарочито тешко погађа аграрне субјекте као најсиромашнији део нашега народа, они нису могли у целости да удовоље овим законским одредбама. Ради тога, као и ради обимности техничких радова, који су често врло компликовани и захтевају дуготрајни рад, ликвидација аграрне реформе не спроводи се оним темпом, који се жели, мада су све предрадње за доношење експропријационих одлука завршене.

Наведени разлози претстављају најглавније сметње брзом раду на ликвидацији аграрне реформе. Да би се ове сметње отклониле, затражио сам амандманом овлашћење да у име аграрних субјеката а у споразуму са г. Министром финансија могу код Привилеговане аграрне банке подићи бескаматни зајам из специјалног гарантног фонда предвиђеног у чл. 24 Уредбе о финансијској ликвидацији до 5.000.000 динара, из кога би се давале позајмице предузимачима за извршени премер аграрног земљишта с тим, да се Привилегована аграрна банка за суме које се не би могле одмах убрати од аграрних субјеката, укњижи на њиховим некретнинама испред потраживања из § 77 Закона о ликвидацији аграрне реформе. (Плещкање).

Прихватањем ових предлога омогућиће се интензивни рад и коначна ликвидација овог врло важног социјалног и националног питања.

Од 1919 год. отпочело је насељавање у северним крајевима наше државе, те је до данас насељено око 31.300 које добровољачких, које насељеничких, оптантских и избегличких породица.

Већ три године у северним крајевима нема расположиве земље која би се доделила добровољцима, па се је с тога број њихових молби на земљу у Министарству пољопривреде повећао до 7058, од чега је 5372 добровољаца из балканског и светског рата, а 1524 добровољаца усташа. Како Министарство војске и морнарице још није ре-

шило све молбе око издавања добровољачких уверења, рачуна се да ће се број ненадељених добровољаца повећати још за око 1000; дакле биће их на тај начин ненадељених око 8000.

У северним крајевима стоји на расположењу за сада Министарству пољопривреде за наделу добровољаца око 30.000 кат. јутара земље у тзв. Панчевачком риту. Али подели овог земљишта приступиће се тек у 1937 и 1938 години, из разлога, што је ово земљиште, које је до скоро било под водом, још неразрађено и неподесно, без претходних радова, како за пољопривредну културу тако и за колонизацију, а мора се извршити и парцелација. На овом земљишту моћи ће се подмирити око 4000 добровољаца, а остаће их неподмирених око 4000. Почетком месеца октобра 1935 г. издато је 2287 начелних одобрења за Панчевачки рит добровољцима-земљорадницима, који су поднели молбе Министарству пољопривреде у 1932 и 1933 години. У овој години издаће се исто таква начелна одобрења за још око 1.200 добровољаца-земљорадника, који су поднели молбе у 1934 години, кад се премери земљиште у тзв. бившем проширеном атару Београда.

Имајући у виду велики значај колонизације у северним крајевима за нашу државу и колонизациону способност добровољаца, који припадају највиталнијем делу нашега народа, Краљевска ће Влада настојати, да створи могућност да и за остатак од 4000 добровољаца, који неће моћи бити подмирени земљом у Панчевачком риту, нађе земљиште и према овим добровољцима испуни обавезу државе. (Одобравање.) У крајњем случају, ако се нигде не буду могле наћи потребне површине за доделу земље остатку добровољаца, Краљевска Влада ће се постарати да на неки други сходан начин удовољи обавези државе према овим добровољцима. (Живо одобравање).

По ставу 9 § 24 Закона о ликвидацији аграрне реформе могле су се доносити одлуке о експропријацији шумског земљишта на великим поседима до 30 септембра 1935 године, па су доиста у том времену и донесене одлуке за 17 великих поседа, од којих је укупно експроприсано 29.924 јутара шумског земљишта за 82 колоније и 265 села.

Како су се код provedбе тих одлука о експропријацији на терену показале извесне грешке, то сам у споразуму са г. Министром шума и рудника амандманом затражио овлашћење, да може Министар пољопривреде у споразуму са Министром шума и рудника у року од 6 месеци од ступања на снагу овог финансијског закона те одлуке о експропријацији ревидирати.

Да би се приступило што хитније коначној исплати по већ довршеним експропријацијама у северним крајевима унето је у буџет Министарства финансија 10.000.000 динара за купонску службу по обвезницама Привилеговане аграрне банке са којима се исплаћује оштета и остатак закупнина бившим власницима имања. Ово је први кредит ове врсте за северне крајеве. (Одобравање).

Ради осигурања несметаног рада водних задруга у Новом Саду, а које имају аграрно земљиште на својој територији, затражио сам амандманом овлашћење за г. Министра финансија да може на предлог Министарства пољопривреде а по распореду Министарства грађевина аконтирати Централном одбору водних задруга у Новом Саду до суме

5,600.000 динара на име неизмерног заостатка водних доприноса из 1935 године. (Одобравање).

Ликвидација аграрне реформе на територијама ранијих покрајина Босне и Херцеговине и Далмације није још обављена нити ће се моћи у овој години обавити ради сметњи законске и персоналне природе.

Предузете су мере, да се законски недостатци отклоне, а оскудица у аграрним чиновницима изискује да се број аграрног особља повећа, јер је данашњи број аграрних чиновника и сувише недовољан, да би се ликвидација могла брзо обавити.

Од Господина Министра финансија сам тражио да за ликвидацију беглучког земљишта у Босни и Херцеговини штампа IV емисију 6% обвезница у суми од динара 217,175.091.—, али је одређено да се за ову сврху штампају обвезнице у суми од 100,000.000.— динара и да се одобри кредит од 6,000.000.— динара у готову за купонску службу тих обвезница. Остатак од 117,000.000.— доћи ће у V емисију.

Што се тиче штампања обвезница за исплату кметских шума, шикара и пашњака, по прикупљеним подацима потребно ми је 155,000.000.— 4% обвезница, док је по закону из 1933 год. одобрено да се за ову сврху штампају обвезнице до суме од 50,000.000.— динара. Да би се ово довело у склад и расправило питање оштете свих 155,000.000.— или само до оне суме која је законом одређена предузео сам кораке код Министра финансија да ово у што краћем року решимо и да се обвезнице отпочну штампати.

За успешну provedбу далматинског агара добио сам повећање кредита од 600.000.— динара, тако да ће сада целокупни кредит у наредној буџетској години износити укупно 1,800.000.— динара. (Одобравање).

У јужним крајевима, програм рада за нову годину, у колико то дозволе врло скромна сретства, предвиђена у предлогу буџета за 1936/37 годину, имаће да обухвати извођење свих оних најнужнијих техничких и административно-правних послова, који су у непосредној и уској вези са колонизацијом нашег сиромашног земљорадничког елемента из пасивних крајева државе и са доделом земље у допуну сиромашним домородницима — земљорадницима, који немају у опште довољно сопствене земље. (Пљескање и повици: Добро јел!)

Поред тога ће се у границама скромних буџетских сретстава обухватити: ревизија ограничених комплекса аграрног земљишта ради осигурања минимума за егзистенцију онима, који су извршеним ограничењем сувише погођени (Одобравање); указивање најхитније помоћи насељеним породицама у набавци семена и хране за прву годину насељења; и стварање потребних услова за економско-привредни опстанак и развитак насеља и насељеника на добивеној земљи (снабдевање насеља пијаћом водом, изградња путева, мостова и пропуста, изградња канала за наводњавање, куповина земље за доделу сиромашним земљорадничким породицама и др.).

За уређење питања само насељеника у Вардарској котлини, које ће се извршити преузимањем њиховог земљишта и дуга код Државне хипотекарне банке и употребом овога земљишта у сврхе колонизације, закључно сам зајам код Државне хипотекарне банке у суми од динара 21,800.000.—

(Пљескање). Из ове ће се суме један део употребити и за откуп другог приватног земљишта за сврхе колонизације. (Одобравање).

Упоредо са вршењем колонизације наставиће се према израђеном програму и рад на ликвидирању аграрних односа по прописима Закона о уређењу аграрних односа у ранијим покрајинама Јужне Србије и Црне Горе, те се ради убрзања ове ликвидације у новом буџету морало предвидети и формирање 4 нова аграрна суда. (Пљескање и повици: Врло добро!)

За уређење и отпис дугова издатих из колонизационог фонда Министарства пољопривреде на основу Закона о позајмицама без интереса добровољцима, оптантима, колонистима и другим аграрним интересентима, затражио сам овлашћење за Министарски савет да се ово питање регулише уредбом са законском снагом. (Бурно пљескање).

Господо народни посланици! Верујем да ће се учинити замерке што је смањен буџет Министарства пољопривреде и што је он спао већ испод 1% од укупног буџета. Ја нећу да побијам оправданост таквих приговора, разлоге за то изнео вам је Господин Министар финансија. Али вам морам нагласити, да је овај ресор у накнаду за то добио ипак важне компензације које неће остати и без извесног финансијског ефекта. Те ће се компензације дати у амандманима уз Финансијски закон, које у извесној мери повлаче са собом неке издатке већ у овој години, а још више у наредним годинама. Надам се да се у наредним буџетима неће чинити даља смањења због ових ангажмана. Овим амандманима дају се многа овлашћења, која ће омогућити знатно проширење акције као и увођење једног систематског и планског рада на унапређењу пољопривреде. (Пљескање). На првом месту оснивају се многе нове потребне и корисне установе и неке се реорганизују и проширују. Једна бановина која нема ни једне пољопривредне школе, т. ј. Зетска бановина а с њом и цело Приморје, добија школу за јужне културе (Пљескање и повици: Живео!) и то на једном веома подесном месту и лепом имању Зетске бановине. Једна средња пољопривредна школа реорганизоваће се у задружну школу. (Пљескање). Добићемо потребан и користан воћарски институт, који ће радити на селекцији и усавршавању нашег воћарства. (Пљескање). Затим ћемо добити институт за испитивање вуне, овај последњи користан како пољопривреди тако и вуненој индустрији. (Пљескање). Поправиће се прилике на државним ергелама и проширити њихов рад. Прошириће се и рад државног завода за производњу сточних цепива и серума. (Пљескање). Изградиће се централни ветеринарски бактериолошки завод. (Пљескање). Уредиће се за Дунавску бановину у Новом Саду нова пољопривредна огледна и контролна станица, чији ће бити задатак да ради на квалитетном усавршавању биљне производње овог нашег најважнијег рејона. Почеће се подизање силоса у извозним центрима који су нам преко потребни. Поднесен је и амандмам о установљењу одавно тражених пољопривредних комора, које ће бити званични преставници сељачких интереса (Бурно пљескање и повици: Живео!) Једним амандманом расходоваће се ненаплаћено семе дато народу за време ратова па до 1932 године. (Пљескање). Другим једним амандманом тражено је овлашћење да се уредбом регулише рад среских припомоћних зграда у ранијој Босни и Херцеговини, које су За-

коном о банској управи биле расподељене на 4 бановине, те су тиме изгубиле своју централну управу која им је за успешан рад неопходно потребна. Пољопривредно-шумарском факултету у Загребу потребне су зграде на његовом имању у Максимиру, како би се цео факултет сместио на том имању и с тим олакшала настава и факултет се решио неподесних и закупљених зграда у самом Загребу. Исто тако потребан је још изванредан кредит за довршење Пољопривредно-шумарског факултета у Земуну. Једним амандманом обезбеђује се загребачком факултету кредит од 3 милиона динара за изградњу једне зграде на Максимиру, а београдском факултету обезбеђује се 150.000 динара, те ће тако с овим кредитима бити углавном решено уређење факултета у Земуну, а загребачком ће још бити потребно 3 милиона динара за још једну зграду и тај кредит ће му се обезбедити у наредном буџету. Из редовног пак буџета почеће да се подиже пољопривредна огледна и контролна станица у Љубљани, која нема своју зграду, као што ће се у Врбаској бановини дати помоћ за уређење још једне пољопривредне школе. (Пљескање). Установљавају се затим, поред општинских ветеринарских заклада (фондова) и бановинске сточарске закладе ради успешнијег прикупљања сретстава за набавку приплодне стоке. Ради се на санацији задругарства. Наставиће се рад на сређивању кредитних прилика на селу, да би се сељацима што пре вратила кредитна способност. У аграру ће се учинити све да се он што брже ликвидира и скине са дневног реда. У овом програму су, како се може видети, укључени сви крајеви наше државе према њиховим најактуелнијим потребама. (Одобравање и повици: Живео!)

Као што видите, господо, програм је великим делом и нов и довољан за рад у једној години. У целини посматран, заједно са Финансијским законом, буџет овога Министарства обезбеђује знатно проширење рада на унапређењу пољопривреде и мени је част умолити Вас, да га примите оваквога какав Вам је предложен. (Опште бурно пљескање и повици: Живео!)

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Живота Милановић.

Живота Милановић: Господо народни посланици, дати једну добру критику, једну објективну критику о буџету Министарства пољопривреде за једно овако кратко време, господо, немогуће је. Кад би то било могуће и законодавац не би предвидео да буџет треба да буде у Финансијском одбору на претресу два месеца, а скоро исто толико и у Народној скупштини. Тиме се хтело дати могућности Народној претставнишћу да свестрано прегледа, објективно прокритикује целокупну буџетску политику Краљевске владе. Данас је то, господо, још мање могуће, јер ми имамо данас да свршимо око 4 до 5 ресора буџета.

Господо, буџет Министарства пољопривреде мали је. Ја сам за буџет Министарства пољопривреде гласао и онда, кад сам био у опозицији, па ћу да гласам и данас, кад помажем Краљевску владу. (Пљескање). За овај буџет имам специјалног разлога да гласам и то зато, што је ово први буџет у коме налазим много веће цифре на оне народне потребе које су данас насушне као кора хлеба. Јер у овом буџету видим веће цифре за пољопривредне школе, видим веће цифре за огледне пољопривредне станице, а нарочито подвлачим

да видим веће цифре за помоћ нашем задругарству. (Пљескање и повици: Тако је!)

Господо, имало би се много учинити добронамерних замерки раду овог нашег пољопривредног ресора. Те замерке не би биле никако у некој злој намери. Оне би дошле само у доброј вери да се поправља онамо где се до сада грешило. Једна од првих замерки коју ћу да упутим на рад овога ресора јесте велики бирократизам. Тај бирократизам није само у ресору Министарства пољопривреде, него је ушао у сва надлежства наше државне администрације. И тај бирократизам јесте једно тешко наслеђе свих шестојануарских режима. Свакако да је дужност Краљевске владе и Народног претставништва да се постарају да се с тим бирократизмом по нашим државним надлештвима једанпут престане. Наравно, несумњиво је да је тај бирократизам много допринео и ојачању наше данашње пољопривредне кризе. Криза пољопривредна, господо, она лежи у проблему нашег села. Санација нашег села значи санацију наше пољопривредне кризе. Ви се сви добро сећате, да смо ми пре 4 до 5 и више година имали издатак нашег буџета око 7 до 8 милијарди динара. У то доба кад су ти издатци били много мањи, производи били су много већи и по квалитету и по квантитету и по вредности њихове данашње пијаце.

Државне потребе бивале су сваке године све веће и веће. Ми смо још једна млада неорганизована држава. Ми требамо још много труда и напора да станемо у ред модерних држава и разумљиво је, да су потребе наше државе бивале све веће. Ми смо имали буџет од 12 милијарди динара и то не рачунајући буџет бановина и општина. Ми смо данас тај буџет снижили нешто преко 10 милијарди динара, али је он још увек велики према платежној моћи нашега земљорадничког света. (Повици: Тако је!). У доба просперитета наше пољопривреде ми смо имали пуне градове сељака, свака је пијаца била препуна. Вароши су биле пуне сељака, и онда кад је сељак имао новаца, онда је био већи промет и варош је напредовала. Земљораднички сталез је најмногобројнији, он је највећи произвођач и највећи потрошач. Данас кад сељак нема ту моћ потрошње, данас су мртви чаршија, занати и трговина, још један доказ више, господо, да варош греша много што води једну борбу против села. Ви читате, дан за даном, опширно читате у новинама, где се подиже читава једна група људи против земљорадничког задругарства, а тиме се подиже и против села. Ја мислим, господо, да ти људи греше. Свих нас је дужност, и Краљевске владе у првом реду, да се једанпут реши економско питање нашега села. Јер, кажем, кад је сељак имао новаца, кад су његови земљораднички производи били добри и на великим ценама, онда је он дошао у варош, ушао је у дућан, трговину и гостионицу и трошио, попио и појео, а тиме је зарадио и трговац и занатлија и индустријалац и кафеџија. Данас, господо, земљорадник или не иде у варош никако, или ако пође у варош метне једну кору хлеба и са њоме се врати из вароши.

Несумњиво, господо, да напредак нашег села у првом реду зависи и стоји до тога да се његова пољопривреда реорганизује, да цене његових производа буду што веће а нарочито да производи нашега села нађу и своје пијаце. Ми смо били са пијацама јако много скучени. Ми смо наше границе затварали за рачун индустријалаца и капитали-

ста и зато су производи сељака пропадали. Ја нећу много да се забавим тим питањима, али ћу констатовати само једно питање, питање које је г. Министар пољопривреде у своме експозеу нарочито подвукао, — то је питање нашега виноградарства. Истина, наша је земља претежно у највећем делу виноградарска. Наши производи вина немају своје пијаце, а немају зато што смо затворили границе за увоз артикала оних држава, које би овамо своје артикле увозиле и зато су оне затвориле границе за извоз нашега вина. Ми смо, на пример, затворили границе за увоз пива Чесима који имају велику индустрију за прераду алкохола и који би били највећи потрошачи нашега вина, а не увозе га зато што смо затворили наше границе за увоз њиховог пива. Господо, Влада има мишљење да затварање границе треба да значи унапређење наше индустрије и помагање нашега домаћег капитала. Господо, ја не могу да заступам то начело политике, јер сматрам, да све дотле док нема конкуренције на пијаци свих производа, све дотле не могу ни наши производи да дођу на стране пијаце и да све дотле и наша домаћа индустрија не иде са ценама доле. Каже се: Треба да помажемо домаћу индустрију. Ја, господо, нисам за то, него сматрам да треба да помогнемо тамо где је јефтиније. Ако, на пример, ја могу да купим један опанак за 30 динара, па макар он дошао из Беча или Берлина, а наш домаћи опанак кошта 100 динара, онда ћу ја пре узети онај за 30 динара из Беча или Берлина, него што ћу узети овај наш домаћи за 100 динара.

Господо, и баш зато што наша индустрија користи своју моћ и данас је ужива у овом капиталистичком систему владавине, она са својим ценама не иде на доле. Ми смо, на пример, пре 20 година, кад је наш јечам коштао 300 динара, плаћали чашу пива по 3 динара. Међутим, и данас кад јечам кошта свега 70 динара, ми опет чашу пива плаћамо по 3 динара. Кома иде та велика зарада? Иде нашим пиварима, нашој пиварској индустрији.

Господо, услед овако до сала вођене наше политике, ми смо дошли у једно безизлазно, у једно тешко стање. Ми господо, не смемо дозволити да наш земљорадник дође, ако већ није и дошао, до просјачког штапа. Ми не смемо да стварамо од једног честитог и радног народа који је био добар платиша и био добар радник, не смемо да стварамо од њега један народ паупера и пролетера; ми не смемо те сељачке масе да пролетаризирамо, јер што још има код нас честитог, то је остало у селу. (Пљескање и повици: Тако јел!).

Јасно је, господо, да услед оваквог пада цена земљорадничких производа, земљорадник није могао да одговори својим обавезама. Он није постао рђав платиша зато што неће да плаћа. То је био најбољи платиша: он је уредио плаћао своје дугове и био је најсигурнији кад је ишао у банку да ће јој вратити оно што од ње узме. Али, силом прилика он то данас не може да учини. Људи су у оно доба просперитета куповали земљу добро је плаћајући, а међутим, после тога намети су се пенили све више а његови су производи падали у цени све ниже и он је само због тога дошао у немогућност плаћања. Ми нећемо моћи да кренемо са ове тачке никако ни корака напред, ако коначно не решимо питање раздужења сељачких дугова. (Одобравање и узвици: Тако јел!). Решавањем овога проблема, који је у овој тешкој ситуацији

данас најважнији проблем, ми ћемо решити једно велико и крупно питање, ослободићемо тешких окова један најважнији слој грађана наше земље. (Пљескање и повици: Тако јел!).

Господо, ја ћу да се задржим; са кратким излагањима и на питању о нашој аграрној реформи. Мене то питање лично интересује. Али оно не интересује само мене, него интересује, такође, и један велики део нашега земљорадничког света. То питање интересује поред тога и целокупну нашу привредну политику. Несумњиво је, да се је аграрна реформа својим спорим извођењем, својим грешкама које су у прошлости чињене, одужила скоро две деценије и несумњиво укочила напредак и развој наше целокупне пољопривреде.

Огромна богатства и на северу и на југу која су дошла у наслеђе овој нашој уједињеној Краљевини морала су бити подељена на народ. Феудални поседи постојали су стотинама година у државама које су у то доба владале. Међутим, савремено доба и правда и демократизам налагали су нашој држави да са тим феудалним поседима раскине и да ту земљу, која је припадала једном малом кругу људи не по наследству њихових очева, него по сили, по отимању које су вршили пре толико стотина година, једанпут, да онима, чија је земља, да се да онима који обрађују земљу, нашем земљорадничком народу. (Одобравање).

Ми смо, господо, пошли лошим методама у аграрној реформи. Ми смо, ја мислим, још једина држава од ратујућих држава које нису решиле ово важно економско и социјално питање. Једна је велика грешка наша — то није случај само са аграрним питањем него и са свима другима питањима — што ми свако социјално и економско питање бацамо на политички терен. (Повици: Тако јел!). Ми смо од једног важног питања направили једно првокласно партијско или ако хоћете политичко-партијско питање. На томе аграрном питању, као што сам јуче рекао приликом претреса буџета Министарства шума, вршили су се сви избори. Зато што је тако рађено ми смо чули да ми данас, без обзира што је прошло две деценије од уједињења, имамо нерешено аграрно питање, имамо, као што лепо рече г. Министар пољопривреде, бар 8.000 ненасељених добровољаца, који су се за ову земљу борили на Солунском фронту.

Господо, деоба земље и наша колонизација вршена је без једног утврђеног система, без једног нарочитог плана. Сваки министар, — ја мислим да је ово четрдесети министар у нашој земљи, — који је ово питање решавао, имао је своју политику. Макар та политика била и најбоља, а ја нећу да поричем да је било министара који су сви своју вољу улагали на ово важно социјално и економско питање, али само зато када је дошао други министар он је све рушио и почињао је изнова.

Хвала Богу, господо, да смо са тим системом престали пре неколико година. И од пре неколико година несумњиво је да се води боља аграрна политика. Али, господо, доцкан је. У оно доба, када је земља требала да се даде народу, разни режими свих владајућих партија, да их не издвајам ни једне ни друге, враћали су велике комплексе земље великим поседницима натраг. Долазиле су комисије, проглашавале су да су те земље неплодне, неспособне за аграрну реформу и онда

је донет, мислим 1925 године, закон, који предвиђа, да се сва неплодна земљишта могу вратити власницима натраг. Наравно неплодна земља зависи од тога како ће је комисија прогласити. Комисије су скоро увек, у већини случајева, биле на страни великих поседника, а не на страни малог човека. Отуда је велики комплекс тих земаља враћен великим поседницима. Они су их продали из слободне руке другима. Ми данас муку мучимо како ћемо да решимо то питање, одакле да нађемо земљу да наделимо оне људе који су у најтежим данима отаџбине дошли њој у помоћ, да за њу даду и своје животе. (Пљескање и повици: Тако је!)

Дошло се, господо, на једну добру мисао, на исушивање Панчевачког рита. Панчевачки рит несумњиво преставља једно првокласно наше добро, и он ће у многоме ублажити ову кризу деобе земље, коју ми још имамо да извршимо. Али мени се чини, господо, да ће и ту да се погрешни. Ја бих молио господина Министра и све одговорне факторе да о томе поведу рачуна.

Говори се, господо, да Панчевачки рит треба у првом реду да добију интелектуалци и добровољци. Ја то додуше нисам запазио из експозеа г. Министра, не би се могло рећи да би то била његова политика, али знам за једну акцију која се води и која на све стране ради да у првом реду добију земљу из Панчевачког рита интелектуалци. Ја сам, господо, одлучно против такве политике. Ја нећу да потцењујем те људе који су исто тако били добре патриоте и синови ове земље, али не могу да се сложим с тиме да један адвокат и један јавни бележник добију пре парцелу земље у Панчевачком рити него један земљорадник. (Одобравање.) Ја сам уверен, господо, да ће г. Министар о томе повести рачуна и да до тога неће доћи, е да би наши земљорадници добровољци у првом реду били наделени са овом земљом. (Одобравање.)

Господо, у питању колонизације рекао сам мало час, да није било никаквога плана, никаквога система, да није било нарочито онога што је најважније, господо, да није било довољно кредита. Доводили смо људе из целе државе доле на југ, да би их колонизовали и ми треба да дамо и последњу пару да од југа створимо другу Војводину. Ми смо такође и ту били шкрти са кредитима, па је чак долазило и до тога, да су се ти кредити и обустављали.

То господо, што важи за југ, важи и за север. Ти људи који су дошли на те земље дошли су да појачају наш национални живаљ, дошли су да сузбију анационалне елементе, јер колонизација, господо, из Беча и Пеште у своје време пуном паром је радила не само горе у тим крајевима, него је долазила и под обале града Београда. Они су много боље, много практичније спроводили ту колонизацију него ми. Они су давали велике кредите, држава је подизала читава села, она је насељеницима давала готове куће, готове штале, давала им је коње, давала им је краве и цео материјал. И, разуме се, таквим путем могли су они да успеју и потисну наш елемент и да је наше ослобођење дошло после 20 година, ми бисмо могли да се питамо кога имамо у тим крајевима. (Одобравање.) Код нас се, господо, није тако радило. Код нас су долазили људи на голу земљу, добијали су ту парцелу, долазили су без новаца, и на-

равно кад је један такав човек дошао, лоше га је дочекао онај мештанин, он га је ружно гледао, јер се код њега уврежило уверење, да та земља има да припадне њему а не ономе који је дошао из Босне, Херцеговине, Далмације, Лике или Баније. Ти су се људи тешко сналазили. У 90% случајева управна власт је вазда била од почетка до краја, па ако хоћете и данас је, против тих људи који су дошли доле. Са оно мало кредита што је држава дала, у главном су се подизале куће. Тај кредит постао је мртав капитал који тим људима не доноси никакве камате. Друго је, господо, ако ви данас употребите један кредит макар он био ако хоћете и од пет и десет хиљада, па ако ви за тај новац купите краву, купите свиње, купите волове, ве ћете добити одатле камату. На чему? Та ће крава имати теле, кобила ће да се ождреби, крмача ће да се опраси, то ћете ви уновчити и добићете камату на тај капитал и имаћете исто оно што сте уложили. Тај случај није код насељеника, који су новац уложили у мртви капитал и остали без средства за живот. Ја жалим да у данашњем буџету Министарства пољопривреде не видим, господо, ни једну цифру која би тај наш насељенички живаљ помогла да се учврсти и да економски остане на тој земљи. Јер, господо, не треба да се варамо ако ми тај живаљ не учврстимо, ако га не оставимо да ту прими борбу која неминовно долази, него ако он мора да продаје земљу и да одлази одатле, онда је пропала целокупна наша аграрна политика и целокупна наша колонизација. (Пљескање.)

Господо, ја се на једном месту нећу да сложим са господином Министром пољопривредне, кад је говорио о државном имању „Беле”. То је једно угледно државно добро, и оно је било активно онда, кад га је у рукама имао у своме поседу Фридрих, али откад је оно у нашој државној управи, то имање, господо, никада није било активно ни у добу најбољег и највећег пољопривредног просперитета. Држава троши за њега велике паре. Оно као пољопривредно добро уместо да буде у ресору Министарства пољопривреде, оно је потпало у ресор Министарства финансија. Са њим се не газдује по стручности, по спремности и по знању, него по политици разних људи, који често пута нису имали никакве везе са нашом пољопривредом. И данас, кад наш свет вапије за земљом, када ми имамо још толико земље неподељене добровољцима, ја бих био за то, да се то имање подели народу. Истина била је донета једна законска одредба у Финансиском закону за 1927 годину, која никада није била спроведена у дело, да се од тога имања, оно износи мислим 100.000 јутара земље, да се одвоји 8.000 јутара, да се подели насељеницима и добровољачком живљу, али кажем, и та законска одредба није до данас проведена у дело. Ја, господо, нисам само за то да се тих 8.000 јутара подели, него да се то целокупно државно добро подели народу, јер народ данас нема земље. Ми не треба да се бацамо у тај луксуз, ја разумем да треба да имамо огледно пољопривредно добро, али у оваквом једном износу ми тако једно добро не требамо. Ја нећу да цитирам име једног Министра финансија који је предлагао чак да се то државно добро прода, па кад већ долазимо до тога, ја бих рекао да се то имање подели земљорадничком народу. (Један глас:

Шта ћемо без путера?) Ствараћемо, друже, земљорадничке задруге, млекарске задруге, па ћемо да имамо и путера и сира и кајмака, не треба нам то државно добро данас, јер ја мислим да тај путер и сир које то добро доноси, овде троше београдске породице, али од њега наш народ нема никакве користи!

Господо, систем наше целокупне пољопривредне политике треба несумњиво да се базира на задругарству. (Одобравање и повици: Тако је!) Задругарство је, господо, нападано са много страна, и нападано је неправедно. Нападано је зато што неко види баука, у развиту нашег задругарства. Наш земљораднички свет нема својих других организација, а ви нисте, господо, први пут чули да сви други сталези имају своје организације. Господо, они имају своје коморе, преко којих спроводе своју политику. Ви видите, на пример, да се ни један закон о трговини нашој не доносе, докле га претходно не спроведе и претресе Трговачка комора. Ви видите, да се ни један закон о адвокатима не донесе, докле га не претресе Адвокатска комора. Ви видите, да се то исто дешава за занатлије и за сва друга многобројна удружења. Једино наш земљораднички народ остао је без свога врховног форума, остао је без своје коморе. Кад се доноси закон о њему, нико га не пита. Тамо најмање суделују они, који живе у селу, који се интересују селом и нашом земљорадничком политиком. (Пљескање. Један глас: А Земљораднички савез?) Једино и јесте остао Земљораднички савез. Камо среће, да имамо ту комору, која би била потпуно одвојено тело и која би имала велики домен своје политике за целокупну нашу пољопривреду, а не само за задругарство. Ми тога немамо и, наравно, да ту улогу код нас за сада врше земљорадничке задруге. Али, господо, на те задруге удара се много. Каже се, да те задруге много коштају државу; да на њих држава много троши. Ја то не бих рекао. Ја мислим да држава много троши на трговину и индустрију а најмање на Земљораднички савез. Не треба, господо, да идем у назад, треба да се вратим на биланс Народне банке од пре две године, јер за унапред немам преглед и немам тих података. У томе извештају Народне банке лепо стоји, да је на 4.000 трговаца и индустријалаца Народна банка дала 1.800.000.000, а на 700.000 земљорадничког задругарства дала је свега динара 28.000.000. Видите, господо, како се врши кредитна политика, и онда не треба да се чудимо, зашто је наше село овако пропало. Оно је морало пропасти, јер није имало јевтиног кредита, а цене његове пропале су, све су ниже и ниже и сељак је морао доћи до онога, до чега је данас дошао.

Господо, добар део наше пољопривреде пренет је на бановине. Ја имам своје мишљење, господо, о бановинама. То сам рекао приликом свога говора о нашој унутрашњој политици, код буџета Министарства унутрашњих дела. То, господо, кажем и овде, у привреди, и онда, како сам рекао, тако кажем и данас: бановине су скупе и бановине треба да се укину. Та привредна политика, коју воде бановине, није никаква политика. То је политика само путовања, политика великих путних рачуна, политика господе чиновника по тим бановинама, који седе и који ништа не раде. Ја знам, господо, да у Савској бановини, у којој ја живим,

има 2,500.000 становника. Та је бановина неколико пута већа од некадашње државе Црне Горе. То је један огроман простор, и на томе великом простору ове бановине ми немамо никакве пољопривредне политике. Шта више у тој бановини имамо по срезовима економе. Ја не видим, господо, никакве користи од тих среских економа. И овако, како они данас раде и шта они данас раде, господо, свака је пара штетна која иде тамо. Ми смо имали начелника тога одељења, који је био до пре две године, и ја, господо, нисам видео никакву промену ни после његове смене. Тамо се утркују срески економи, ко ће бити већи пријатељ великих поседа. И ви, господо, по срезовима имате економе, који ће воде политику села и сељака, него воде политику великих поседа. Они њихова имања обилазе, њихове свиње пелцују, њихове семинаре уређују, а село је запуштено и о њему нико не води рачуна. (Одобравање и повици: Тако је!)

Ја сам имао једног среског економа, који је пет месеци седео у нашичкој афери у затвору у Осеку, као један од највише осумњичених, а он, господо, данас седе у државној служби из које није удаљен, а начелник надлежне банске управе каже: „Док сам ја начелник он неће ни бити смењен, јер ми је то најспособнији чиновник,” и то зато јер је био највећи пријатељ браће Шлезингер из Доњег Михољца.

Господо, и нашичка афера открила нам је многе немиле случајеве и многе немиле догађаје. У тој афери, господо, поред оних који су трговали са шумама видели смо, нажалост, и један добар део умешаних наших пољопривредних чиновника. Ја знам, господо, неколико случајева преко којих не би смели да пређемо, ја знам неколико личности које не би смеле да остану дакле ни једнога дана у ресору Министарства пољопривреде, а с тим личностима, господо, није ни до данас ништа учињено. Ја мислим да ће бити велики грех, велика штета, ако народ стече уверење, да треба неко да дође и до суда, да буде пуштен испод суда, па да му ипак ништа не буде у његовој служби. То, господо, не смемо да дозволимо. Ми морамо да претходимо примером. Наш државни апарат, наш чиновнички апарат, мора да претходи примером да води једну смишљену државну политику и да код народа не буде стечено уверење да су ти људи дошли на своје положаје једино ради себе и ради својих интереса.

Господо, да завршим, јер има још говорника који ће да говоре, а ми данас треба још неколико ресора да претресемо и да завршимо а можда и буџет до мрака. Ја ћу да ставим конкретне предлоге Народног сељачког клуба, у чије име имам част да говорим: Да се хитно реши питање раздужења земљорадничког народа. (Одобравање.) Господо, и ми сви што овде седимо и ми сви који помажемо политику Краљевске владе па и сама Краљевска влада, нећемо смети, да уђемо у народ ако ово питање не будемо решили. (Одобравање.) Потребно је, господо, да се што пре приступи кредитирању наше пољопривреде. (Пљескање и повици: Тако је!) Наша пољопривреда нема јевтиног кредита а без јевтиног кредита нема ни њеног напретка. Потребно је, господо, да се продужи кредитирање наше колонизације коју ми још нисмо завршили, (Пљескање) а у буџету не видим ни једнога динара за њу, док мићути Министарство пољопривреде свакога дана шаље на терен нове и

нове добровољце, нове и нове насељенике који долазе тамо без динара, као просјаци који немају ни крова над главом. Са овом политиком мора да се продужи, иначе је безпредметно све што смо до сада радили. Тражим укидање трошарине на све земљорадничке производе у свима градовима испод 50.000 становника, а да се у оним градовима који су преко 50.000 становника трошарина на земљорадничке производе смањи за 50%. (Пљескање.) Ја мислим, господо, да овај предлог није само мој предлог, већ предлог који је потписало око 80 колега народних посланика, и тај се предлог налази пред Краљевском владом. Стога ја апелујем на Господина Министра пољопривреде да овај предлог не буде глас вапијућег у пустињи. Нарочито апелујем на Краљевску владу, да издешним сретствима помогне кредитом наше потрошачко-набављачко задругарство као и све задругарство уопште. (Пљескање.) Напоследку тражим отпис насељеничких дугова. (Пљескање.) Овај отпис господин Министар је у своје експозеу подвукао, и ја сам му зато захвалан, а у име Народног сељачког клуба изјављујем да ћу, — у уверењу да ће Краљевска влада приступити решавању свих ових проблема, — са својим клубом гласати за предлог буџета Министарства пољопривреде. (Одобравање.)

Претседник Стеван Ђирић: Има реч народни посланик г. Милан Блажић.

Милан Блажић: Господо народни посланици, ја ћу свој говор почети изјавом да ћу гласати за буџет Министарства пољопривреде, јер сам задовољан и предлогом буџета и експозеом г. Министра. (Одобравање.) Ову своју изјаву дајем унапред зато, да случајно не би сте имали у току мојих приговора осећај да ја желим да дам неповољну критику о буџету Министарства пољопривреде. Циљ мога говора није та неповољна критика, него је циљ мога говора да укажем Краљевској влади на једну битну и хитну потребу једног великог дела нашег народа, која годинама и годинама остаје незадовољена и о којој до данас ни једна Краљевска влада није повела рачуна.

Решење питања о коме ћу говорити спада у ресоре више Министарстава. Оно се не тиче само Министарства пољопривреде, оно се тиче и Министарства трговине и Министарства саобраћаја и Министарства грађевина и Министарства шума, а може бити и још кога министарства.

О томе питању ја сам, господо, требао да говорим у начелној дебати, али услед хитности предлога закона о буџету, ја нисам могао тада добити реч и тражио сам реч код Министарства пољопривреде, сматрајући да је ово питање њему најближе, и да би иницијатива за решење овога питања требала од њега да потекне.

Господо посланици, питање о коме ћу говорити, мислим да је исто толико важно као и питање раздужења сељака о коме се стално говори, као и питање раздужења осталих грађана — питање овогодишње исхране народа услед нероднице. Питање о коме ћу говорити јесте питање наших пасивних срезова или боље пасивних крајева. Ја се надам, господо, да ће данашња Краљевска влада, која се је подухватила да реши напред побројане проблеме, узети у своје руке и овај проблем, проблем живота пасивних срезова.

Свима вам је, господо посланици, познато да у земљи имамо приличан број пасивних срезова. О тој пасивности говори се сваке године у овоме Дому, и приликом дискусије о буџету и приликом претреса економских и финансијских питања, а о њој се овде говори и сваке године при расправи питања како ће се у току године исхранити пасивни срезови.

Ја вам, господо, не могу рећи тачан број тих пасивних срезова, моје познавање земље није толико обимно да бих могао рећи тачан број њихов, а статистичких података о томе животном и битном питању мислим и да нема. Да тих података немамо, ја ћу вам навести један пример из скорашне једне дебате приликом поделе државне помоћи у храни, из које се видело, да се за једну бановину није ни знало, да и она има пасивних срезова.

Правде ради морам, господо, у оправдање до садањих влада изнети извесне моменте, који истина не потпуно, али донекле оправдавају њихову пасивност према пасивним крајевима. — Доба просперитета било је заклонило од наших очију ту пасивност извесних наших срезова. Она се није у том добу тако јасно оцртавала, као што то данас бива. Било је више посла и на дому, а и сувише и посла и хлеба у активним нашим крајевима и у иностранству, те су се насушне потребе могле у крајњем случају подмирити одласком и радом у њима.

Међутим са престанком просперитета и појавом кризе, или боље рећи нормализовањем живота, пасивност појединих срезова све се више почела испољавати и оцртавати, а данас нам поједини срезови показују у пуној мери ту своју пасивност. Ја мислим, има још један момент и то доста крупан момент, којим се од овога момента кризе појачава пасивност појединих срезова, а то је знатан прираштај народа у тим крајевима. Господо, у пасивним срезovima има много сиротиње, а у много сиротиње има највише деце.

Господо, пасивност о којој говорим треба схватити не као пасивност њихову у појединим гранама привреде, већ пасивност у пуном смислу; пасивност такву, да сабрани приноси свију грана привреде т. ј. цео доходак среза није довољан за одржање и исхрану народа његовог; пасивност такву у којој код великог броја становника настаје питање хлеба; пасивност такву да у њима знатан број породица почиње више или мање да гладује, и за који дан може се појавити и умирање без хлеба.

Решење тога питања пасивности или боље питање отклањања те пасивности, циљ је овог мог говора, јер на отклањању те пасивности до сада директно није ништа рађено. Ни један буџет није до сада предвидео ни најмању суму у ту сврху, па шта више, ни једна се влада није до сада ни упустила у студију тог проблема.

И овај пројекат буџета, како Министарства привреде, тако и других министарстава, која би дошла при решењу овог проблема у питање, немају директних партија које би биле употребљене на лечење те пасивности. Они имају партије намењене потребама државне администрације, имају извесне партије које су намењене побољшању појединих привредних грана у земљи, али су те партије тако незнатне, тако ушаблоњене и толико општег карактера, да и ако дају неки ефекат на

одржању и унапређењу привредних грана, на лечење пасивности појединих срезова не дају никакав ефекат. Шта више, ја мислим да су те партије намењене више активним срезовима него пасивним, што је природно, јер активни срезови имају већи број привредних грана, које у главном апсорбују већи део овога буџета, јер су код њих привредне гране и развијеније, многобројније. Морамо признати, да је врло мало у буџету оних кредита, који би ту пасивност могли бар делимично отклонити, али и то под претпоставком, да баш у неком пасивном срезу буду искоришћени. Такви су кредити за исушивање и наводњавање терена и још неки.

Овим путем, господо, путем досадашњег буџетирања ми ту пасивност нећемо излечити никад. Пасивним срезовима потребна је специјална пажња, потребне су специјалне мере.

Мислим господо, да је крајње време да се питањем пасивности држава озбиљно позабави и да му потражи лека, а тај би лек био: прво у студији питања шта треба у ком срезу предузети, да се та пасивност отклони; и друго у осигурању, путем буџета, потребних сретстава, да се те мере потпуно и остваре и та пасивност излечи.

Предлог би мој био: Да Краљевска Влада од идуће године, ако би то било немогуће учинити још ове године, уноси у буџет расхода бар 40—50 милиона, који би били директно намењени лечењу те пасивности, у појединим срезовима.

Ја мислим, да би улагањем ове суме од 40—50 милиона динара у привредне гране које постоје, и стварањем нових извора живота у појединим пасивним срезовима, као и предузимањем потребних техничких радова, могли два до три среза спасти пасивности и претворити у активне срезове.

Наћи, господо, покриће за горњу суму, било би можда тешко, узев у обзир тешке данашње прилике, али то би било тешко само у томе случају, када би била у питању потреба споредног значаја, кад не би био у питању хлеб великог броја наших грађана у пасивним срезовима. Господо, кад је у питању оваква битна потреба, онда није потребно никакво ново оптерећење народа, потребно је прошетати се мало кроз буџет за пола сата и наћи уштеде не од 40—50 милиона него од 150,000.000. За овакво једно животно питање наћи ће се покриће у сваком буџету, који износи преко 10 милијарди динара. Јер, господо, пред овим питањем пада много и много потреба предвиђено буџетом, а које су далеко спореднијег значаја, него ова потреба. Нека ми не замери г. Министар пољопривреде што ћу казати, да би се и у овогдишњем буџету за ову велику потребу могао наћи неки милион уштеде, који би се корисно употребио за овај циљ.

Други део мога говора био би, ако Краљевска влада за ову годину не може унети потребну суму, да у току године приступи студији овога питања, што би Влада могла извести без икаквих нарочитих и ванредних кредита. Ми у буџету имамо предвиђене кредите за путовања. Нека се та путовања умање и преостале суме да се употребе апсолутно за ову циљ, и нека се употребе на ове најпотребније ствари и најважније ствари, па ћемо још у току ове године моћи путем једне комисије испитати два до три пасивна среза и на тај начин постепено наћи лека тој пасивности. Уосталом, господо, и сам буџет Министарства пољопривреде и вода има извесне партије које би се на ту циљ још ове годи-

не могле употребити, а то су партије 665 позиција 5 и партија 687ш позиција 3.

Господо посланици, у састав тих комисија није довољно да уђу само експерти Министарства пољопривреде и вода. Разуме се они би требало да уђу у првом реду, већ у састав тих комисија требало би да уђу стручњаци Министарства трговине, Министарства саобраћаја, Министарства шума и рудника и других министарстава. Те упућене комисије имале би темељно да испитају стање појединих пасивних срезова, да пронађу, да прикупе мере које би требало предузети, да израде потпун један елаборат Краљевској влади о ономе шта има у тим пасивним срезовима да идуће године учини, да тај пасивни срез извуче из његове пасивности и да га претвори у активан. Можда ће се запитати шта се може учинити једном пасивном срезу, кад га је Бог учинио пасивним. Господо, ја мислим да није тако. Колико познајем пасивне срезове, та пасивност није апсолутна, већ је релативна. Та пасивност, кад кажем да је релативна, мислим на то да пасивност не потиче од тога што је он осуђен од Бога да буде пасиван, већ је од људи занемарен. (Одобравање и повици: Тако!), и што у њему није учињено све оно што је потребно да се може да искористи. Ја сам у почетку свог говора рекао, да не познајем све пасивне срезове, али уколико познајем пасивне срезове, ја бих за њих могао набројати одмах све мере које би требало у њима предузети, да се они из пасивности своје извуку. Ја могу поменути један пасиван срез, у коме, ако би се у пуној мери само воћарство развило, он би постао активан. Ја могу да споменем срез у коме треба исушити блато па да постане Мисир. Могу споменути и срез у коме треба разрадити једну специјалну индустрију па да он постане активан. Ја мислим да су ови примери довољни и мислим да би сваки колега из пасивних крајева могао пуно оваквих срезова навести и изнети начин на који би његов срез могао изаћи из пасивности и постасти способан за живот.

Дозволите да са још неколико речи изнесем корисност ове целе ствари. Да би ово лечење пасивности било корисно и по народ у пасивним срезовима и по државу као целину и по народ у активним срезовима, то је сасвим разумљиво. Говорити да би оно било корисно по народ из пасивних срезова изгледа да је илузорно, јер сигурно да је боље народу кад је сит него да је гладан. Да је ово питање врло важно за државу и корисно, ја ћу вам навести неколико разлога. Узмимо војни разлог. У пасивним срезовима све више и више се примећује физичка дегенерација народа, а за добру војску свакако да та физичка дегенерација није корисна. (Повици: Тако јел!).

У погледу народнога здравља последице би биле ове: у тим пасивним крајевима све више се појављује туберкулоза и сличне болести услед недовољне исхране. У фискалном погледу ово би за државу било корисно, јер ако би се од пасивних срезова створили активни, од њих би се добијао изванредан приход. Пасивни срезови не покривају државне издатке ни толико, колико државна управа троши на њих, а тим мање целокупне државне издатке, који би сразмерно на њих пали. Ту разлику покривају активни срезови. Па зар, господо посланици, који сте бирани у тим активним срезовима, не би и за ваше крајеве било корисније, да се једном оспособе ти пасивни сре-

зови, и да терет који ваши срезови и за њих подносе, скине се једном са тих активних срезова. (Одобравање.)

Ја молим господу народне посланике активних срезова, да схвате потребу пасивних срезова, и да у интересу и једних и других и у интересу државе овај мој предлог прихвате и потпомогну. (Одобравање.)

Колеге из Црне Горе, Лике и Херцеговине, па и колеге из осталих пасивних крајева не треба ни да молим, јер нам је невоља заједничка. (Повици: Тако јел!)

Господо посланици, дозволите да учиним једну примедбу. Можда ово изгледа и личи да ја пледирам за планску привреду. Изјављујем, господо, да је та планска привреда потребна за целу нашу земљу и да је то животно питање и наших активних срезова. И сам г. Министар пољопривреде увиђа потребу планског вођења привреде предвиђајући израду пољопривредног плана у партији 687 ш 21 позиција 3 за привредне гране свога ресора. Међутим, господо, ово је питање своје врсте, које се ни планском привредом не може решити, јер су за то питање потребне изузетне а не опште мере. Питање планске привреде је више општег карактера, питање целокупног државног дохотка и приноса, али не питање појединих срезова.

Господо, после ове примедбе и ја ћу се вратити на предмет о коме сам говорио, па ћу брзо завршити. Ја вас, господо посланици молим једно, да ми верујете, да реално гледам на ствари, кад вам кажем, да ми у извесним срезовима стојимо из дана у дан, све више и више, пред питањем како ћемо исхранити народ тих срезова. Хоћемо ли, господо, догле чекати, да нам народ у појединим крајевима почне умирати од глади и беде, а могу вам рећи да у извесним срезовима нисмо далеко од тога.

Из дана у дан, господо, све је више и више бледих и испијених лица услед недовољне исхране, све је више и више туберкулозе и све се јаче и јаче појављује физичка дегенерација. Све је то последица, господо, недовољне исхране и исувише бедног живота. Из дана у дан све је више људи, који пружају руку за милостињом, да хлеба купе, а све је мање оних, који могу ту милостињу да пруже.

Господо, у нашој земљи има срезова у којима је стандард живота великог броја породица, раван животу једног..., да не кажем ту реч, да не бих увредио онај поштени, честити и мученички народ, о коме говорим.

Ја сам уверен, да се данашња Краљевска влада неће оглушити о ово питање, које је можда и важније и хитније и од питања раздужења на коме се већ ради, а много важније и много хитније од политичких питања о којима се овде много говори, јер браћо, народ тражи прво хлеба, па онда слободу. (Бурно плескање и повици: Тако јел! Живео!)

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Ђуро Чејовић.

Ђуро Чејовић: Господо народни посланици, свака Влада, без обзира какав је њен лични са-

став и без обзира којему режиму она припада нужно се налази на извесном отстојању од народа. У колико је, господо, то отстојање веће, у толико је већа и опасност да народне невоље, потребе и тежње Влада довољно не запази. Отуда је, господо, и прворазредна дужност народних посланика, као људи који долазе из народа, да укажу на проблеме, који се стварно на терену постављају и чија нам се хитна решења императивно намећу у општем интересу. (Одобравање и повици: Тако јел!)

Имајући оваква схватања, господо народни посланици, и ако припадам Клубу Ј.Р.З. и имам пуно поверење у Претседника Краљевске владе уваженог г. др. Милана Стојадиновића, јављам се данас на овој говорници у добронамерној жељи да ресорном Министру укажем на неке виталне потребе краја кога имам част у овоме Дому да претстављам. При томе сам, господо, уверен, да овим својим поступком у ствари вршим једну дужност према крају чији сам претставник па и према самој Краљевској Влади и ресорном Министру. (Плескање и повици: Тако јел!)

Господо народни посланици, ја се овом приликом не мислим упуштати у анализу крупних и начелних питања из области наше привредне политике у опште. Нећу да вам говорим о проблему преоријентације наше пољопривредне производње и њене рационализације, нити пак о проблему подизања катастрофално палих цена аграрних продуката и уклањању опасног диспаритета цена аграрних и индустријских продуката. Нећу да вам говорим ни о проблему раздужења земљорадника, једном проблему, господо, који се поставља и као правни и као економско-финансијски а и као социјални проблем прворазреднога значаја. (Повици: Тако јел!) То су, господо, необично сложени и крупни проблеми, чијем се решавању може приступити тек после једног напорног и стручног претходног рада и свестраног проучавања. (Повици: Тако јел!)

Верујући господо, да општи интерес није ништа друго до синтеза појединачних индивидуалних интереса, да напредак и благостање народне привреде није ништа друго до резултат напретка и благостања безбројно много малих и на први поглед незнатних привредних јединица, привредних ћелија; ја ћу се, господо, овом приликом и са овога места ограничити на то, да, макар и у неколико кратких потеза, бацит светлост на неколико питања локалног карактера, али чији је и општи значај важности и интерес, несумњив.

На првом месту, господо, по својој важности, замашности и дубоком привредном значају избија питање исушења Скадарског језера. То је, господо, витално питање Зетске бановине и услов њеног привредног подизања и благостања. Није никакво чудо, да је ово питање, с обзиром на велики привредни значај који има, перманентно било на дневном реду, али се решењу истога није, нажалост, приступило. То важно питање било је актуелно још за доба Црне Горе а и прошли ратови осујетили су остварење тих жеља и нада народа оних крајева. Дозволите ми, господо, да овом приликом наведем неколико статистичких података, који ће вам и поред све сухопарности ипак најпластичније приказати у чему се са-

стоји велики привредни значај овога замашног техничког подухвата.

Стручњаци су, господо, систематским посматрањем и премеравањем утврдили, да вода Скадарског језера покрива трајно 9500 хектара, а периодичним поплавама 41500 хектара, што укупно претставља површину од 51000 хектара првокласне плодне земље, од које на нашу земљу отпада ништа мање него 31.000 хектара, а на Албанију остатак.

Укупни трошкови око регулације и мелиорације овога мисирски плодног терена, изнели би од 200 до 250 милиона динара, од које би своте на нашу земљу пало 100 до 150 милиона динара. Као што видите, господо, у питању је један заиста грандиозни потхват, како са гледишта техничког и финансијског, тако и са гледишта привредног, јер би се остварењем овога плана Црна Гора привредно подигла, што би имало врло повољних привредних реперкусија по општу нашу народну привреду и државно газдинство. По себи се разумје, да су за остварење једног оваквог значајног плана потребна и велика новчана сретства. Ми нисмо у стању да финансијски изведемо један овакав потхват, нарочито не у доба ове тешке привредне кризе, која је изнурела наш привредни организам. У данашње доба овакав један посао даде се извести преко великих интернационалних финансијских конзорција, који се, као што вам је то свакако добро познато, у пласирању својих капитала руководе не неким сентименталним, већ чисто лукративним разлозима и побудама, а овде је, господо, један такав случај:

Ја сам уверен, господо, да ће Председник Владе, уважени г. др. Стојадиновић, познати и признати финансијски ауторитет (Пљескање) и на овом крупном питању показати своју већ осведочену наклоност и пријатељство према вредном, храбром и национално исправном народу црногорских кршева. (Одобравање и повици: Тако је!)

Господо народни посланици, уобичајено је да се о црногорском Приморју говори као о једном потпуно пасивном крају наше државе. Међутим, господо, таква једна тврдња не одговара стварном привредном значају и великом привредном богатству и могућностима Приморја. То велико природно богатство требало је, господо, искористити што није урађено, захваљујући незнању и оскудици потребних новчаних сретстава тамошњег сиромашног живља, а нарочито захваљујући инертности меродавних политичко-привредних фактора, који су се бавили свим другим само не привредним проблемима Приморја и његовог привредног активирања, од чега би наша народна привреда, узета као целина, и државно газдинство имали само огромних користи. (Одобравање и повици: Тако је!)

Мени је, господо, необично пријатно, што са овога места могу констатовати, да се је доласком Владе г. др. Милана Стојадиновића престало са оном стерилном привредном политиком која је до сада вођена према Приморју (Одобравање и повици: Тако је!) и да меродавни фактори почињу обраћати више пажње и показивати више разумевања за привредне невоље, потребе и могућности наших крајева. (Одобравање и повици: Тако је!) Стога и ја сматрам за своју дужност, да одам пуно признање ресорном Министру пољопривреде

на овакав његов позитивни рад, који ће несумњиво донети само користи како народу тамошњих крајева тако и самој држави. (Повици: Тако је!)

Господин Министар пољопривреде уочио је колико је велики привредни значај нашега Приморја, које је захваљујући свом благом климату, необично богато у маслинама, уљаним семењем, воћем, нарочито јужним, поврћем, лековитим биљем и рибарством. У похвалној жељи да доприне што већем ширењу потребног привредног знања и тиме омогући унапређење и рационализацију пољопривредне производње, нарочито јужних култура, г. Министар пољопривреде је у предлогу Финансијског закона за 1936/37 годину унео један амандман, по коме се на бановинском добру „Тополица“ има отворити средња државна пољопривредна школа за јужну културу, која ће претстављати један моћан фактор економског препорода нашег Приморја. (Одобравање и повици: Тако је!) Поред тога, њеним отварањем ће се пружити могућност свршеним ученицима ниже гимназије да дођу до потребне стручне привредне наобразбе која нам у толикој мери недостаје. (Повици: Тако је!)

Дозволите ми, господо посланици, да вам у неколико кратких потеза и са неколико цифарских података изложим од коликог је привредног значаја Приморје за опште-народну привреду и наш трговински биланс.

Цело Приморје, господо, прекривено је маслинама који потичу још од феничанских, грчких и римских времена. Рачуна се да на томе простору има скоро 5 милиона стабала који годишње могу да даду од 700 до 1000 вагона уља, што претставља вредност од 50 до 80 милиона динара. Ови приноси од маслинарства били би далеко већи када би се маслине прскањем заштитиле од разорног дејства опасних штеточина.

Велики привредни значај, господо, има и бухач, биљка које на нашем Приморју има у изобиљу и из које се екстрахира етерично уље, чија је цена у трговачком промету на врло завидној висини. Извоз бухача се кретао:

1924 год.	546 тона	у вредности	29,933.000.—
1925 „	1225 „	„	19,820.000.—
1932 „	688 „	„	5,251.000.—

Као што се из ових статистичких података може видети, извоз је катастрофално пао, те с тога Министарство пољопривреде и Завод за унапређење спољне трговине морају предузети хитно све потребне мере, да се извоз повећа и наш бухач, који је одлично квалитета, поново освоји изгубљену светску пијацу. (Повици: Тако је!)

Исто је тако неопходно потребно обратити нарочиту пажњу неговању лековитог биља, чији извоз, квантитативно незнатан, доноси народној привреди велике приходе, јер је цена лековитог биља, због његове многоструке примене, врло висока. Ту долази у обзир, између осталог биља, рузмарин и од њега прерађено рузмариново уље, а затим кадуља, од које се добија знаменита „салвија официналис“, која се извози на 150 вагона у Немачку, Француску, Русију па чак и у Аустралију. Затим би ту дошла линцула, арника, липов цвет и, нарочито, буника од које се добија „атропа беладона“, и од које се само годишње

продаје сувога лишћа 30 до 50 тона а корена 200 до 250 тона.

Затим од воћарских производа имамо вишњу, која је најплеменитија око Приморја, лако расте, за три године даје плод, али се врло занемарује. Треба рада. Извоз свежих вишања кретао се је:

1920 год.	1725	квинтала . .	640.774.—	дин.
1930 „	1804	„ . .	415.657.—	„
1932 „	815	„ . .	123.306.—	„

а извоз сувих био је:

1920 год.	8.903	квинтала . .	9,804.490.—
1930 „	6.923	„ . .	4,173.390.— (криза)
1932 „	6.684	„ . .	2,686.736.— (неродица)

Наша вишња или мараска продаје се по Италији, Чехословачкој, Аустрији, Енглеској итд. а траже се јако и ликери — мараскина.

За овим долази смоква, која је са нашег Приморја изврсна и најбогатија на воћном сладору, али се не конфекционира, неукусног је облика, и за то се тешко продаје чак и код нас. А имаде око 730.000 стабала. Затим бадема имаде око 300.000 стабала. Тај број треба свакако повећати и врсте оплемени. Рогача имаде око 50.000 стабала, што је врло мало, с обзиром на то што треба за сурогате кафе, какао, чоколаде итд.

Треба посветити нарочиту пажњу гајењу уљаних усева за јужне крајеве и то ричинусу, који даје 45% до 55% уља а принос на један хектар око 2.000 до 2.500 семена. Покушаји у Бару дали су одличне резултате. Вредност његовог уља расте даномице као недокнадивог мазива мотора, ваздухопловства, аутомобила, трактора, ратне морнарице и технике. Сем тога троши га и текстилна индустрија. Данас зависи од ричинуса одбрана земље путем ваздухопловства и морнарице.

Главну пажњу треба посветити гајењу поморанџи и лимунова. Треба видети како се на београдским пијацама продају врло скупо производи из Италије. Међутим, на нашем Приморју су услови готово исти. Рационалним радом и сретствима можемо унапредити производњу воћа на Приморју, тако да не морамо јужно воће увозити у оволикој мјери. Такође треба повртарству поклањати нарочиту пажњу, пошто је код нас на јужном Приморју поднебље врло благо и необично погодно за поврће које и зими расте када га на северу нема, те му је и цена висока и рад око њега рентабилан.

Не заборавите, господо, да ми увозимо годишње за око 50 милиона динара јужног воћа и поврћа, а све то можемо лако са једним смишљеним планским радом добити на нашем Приморју и много више извозити него што је то до сада био случај. Зато је потребно да Министарство пољопривреде са своје стране учини све што до њега стоји. Да би смо увезли јужног воћа за 50 милиона динара потребно је да извеземо 5.000 вагона кукуруза, па да биланс уравнотежимо.

Оснивањем средње пољопривредне школе за јужну културу надам се да ће наступити нова ера и да ће та школа бити носилац будућности, јер иста треба да је расадник, регулатор производње јужне културе и прегрупатор продукције. (Живо одобравање. — Један глас: Да ли је у том погледу ушао амандман?) — Јесте. Ја сам се захвалио господину Министру. Ово је једини Министар који је ово предвидео и ја морам да му се захвалим.

Рибарство је на Приморју јако развијено и претставља данас главну привредну грану нашег Приморја, којој се посвећује и све више пажње. Али је велико зло, да се занемарује виноградарство, маслинарство и друге културе. Рибарске лађе налазе изврсну заштиту у свима нашим лукама почев од Сушака па до Улциња. И ако рибарство узима све више маха питање је, да ли оно може да сачува наш народ трајно од кризе и наставка? Без вина и маслина шта је наше лепо Приморје? Може ли се само рибом прехранити? Не иде ли народ кривом стазом?

Већ 1934 године било је на Јадрану 20.000 рибара што професионалаца, што привремених, а тих привремених има око 14.000 и они се све више удаљују од пољопривреде. Рибарских лађа има на једрима и веслима око 6.200, на моторима 200, на пари 3, те им је вредност 27 милиона, док је вредност рибарског алата 37 милиона динара, дакле и једних и других вредност је око 64 милиона динара. Тим целим апаратом уловило се је 1934 године 6,200.000 килограма рибе, од којих је продато у отаџбини 4,500.000 килограма а у иностранству 1,700.000. Нажалост, резултати тога великог рада су катастрофални, јер цео годишњи допринос једва изнаша 38 милиона динара, па ако се узме у обзир амортизација и разни други расходи, излази да је дневна чиста зарада једног рибара свега око 5—6 динара! Као што видите, очајно мала накнада за уложени рад и труд! Моје је мишљење, да се народ врати земљи и више се бави пољопривредом, која му штити кров и обезбеђује прехрану а да се не подаје превише мору. Натраг к земљи, мајци живота, која не може никада да подбацује, а само сувишак нека се бави рибарством.

На крају изјављујем да у г. др. Милана Стојадиновића и његову Владу имам апсолутно поверење, јер је Влада г. др. Милана Стојадиновића више учинила за крај којег има част заступати, него скупа све раније владе, те ћу и гласати за буџет. (Пљескање).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, листа говорника који су имали право да говоре у име групе исцрпена је, међутим, јавио се још један народни посланик за реч. Ја сам већ једном са овог места изјавио да Народна скупштина има право либералнијом применом Пословника дати реч и онима који строго узевши по Пословнику не би имали право на реч. Али, господо народни посланици, ја не бих желео да Народна скупштина сувише често дајући право да говоре господа која по Пословнику немају право на реч, учини илузорном једном донесену одлуку. Зато бих молио госпеду народне посланике, да изузетно апелирају на Народну скупштину и то само онда, ако је заиста потребно да кажу оно што мисле да треба да кажу. У овом изузетном случају, пошто се за реч јавио један народни посланик који је по својем занимању сељак, господин Симо Марјанац, и пошто се расправља о Министарству пољопривреде, ја мислим да би Народна скупштина требала да га саслуша, да би Народна скупштина добила непосредан утисак непосредног гледања на она питања о којима се у Министарству пољопривреде расправља. Да ли је Народна скупштина вољна да саслуша г. Симу Марјанца? (Гласови: Јесте!). Реч има г. Симо Марјанац. (Пљескање).

Симо Марјанац: Господо народни посланици, ја сам се на време био пријавио код г. секретара да говорим код овог Министарства, јер ме ово Министарство интересује, али сам био одређен да говорим код Министарства пошта. То је било због атмосфере брзине, и ја сам се због тога поново јавио и замолио г. Претседника да говорим код овог Министарства. Пријавио сам се, господо народни посланици, за реч код Министарства пољопривреде, да бих проговорио неколико речи као сељак о сељачким потребама, јер су ме у овај Дом послали моји бирачи, који су 99% сељаци. Ви, господо и браћо, знате, да је данас наш сељак на рубу пропасти. Нама свима од 1931 године, од како смо се састали у овоме Дому, прва реч је била а и Блаженопочивши наш Витешки Краљ је рекао, (Сви народни посланици устају и кличу: Слава Му!) да је сељак презадужен и да треба наћи начина да се он раздужи. Од онога дана почело се говорити о сељачком раздужењу, али се до данас крпарило некаквим уредбама. И шта су нам те уредбе донеле? Донеле су нам то, да су нам се ти сељачки дугови повећали са једном трећином ако не и са једном половином. Изашла је уредба 20 септембра 1932 да се не сме наплаћивати више од 10% камате, али се то није поштовало. Тако се и код мене у Јајцу то не поштује, наплаћује се по 28—30% камате, а кад се сељак позове на то, да се по Уредби сме наплаћивати само 10%, њему директор банке каже: То за нас не важи!

Обраћали су се среском начелнику он је узимао предбилежбу, тако је гласила уредба, а ако директор неће да поштује уредбу да се обрати суду, а где нема суда среском начелнику, али то је остао глас вапијућег у пустињи, никоме ни коса са главе није фалила. Ја сам баш ради тога од 20 априла до 20 октобра 1932 године донео доказе и предао господину бившем Министру др. Мишкулину, да је наплаћивано и по 28,5%. Али, 20 октобра кад је изашла друга Уредба да ће одговорни бити кажњени, они су опет наставили да наплаћиву веће камате али сада са тужним срцем. И то данас траје. То се догодило 1932 године када је владала беда и глад, када нико није имао ни људске ни сточне хране, и када је и стока тешко страдала. Али сељак је и даље плаћао камате, а менице које су пристизале упропашћавале су га, када су њима придодати трошкови на тужбе и одговор, тако да се дошло до једног хаоса, а те су менице дошле у доба у коме је била на снази Уредба која, најжалост, није поштована. То ћу и доказати ако хоћете.

Господо народни посланици, банке су сељака упропастиле наплаћујући камате по 40% и више, а после Уредбе 25%. Ја бих молио да се једанпут томе злу стане на крај, и да се једанпут дојесе коначно раздужење сељака а да се више не крпари са овим уредбама.

Господо народни посланици, исто тако, ако није још и веће зло у Босни и Херцеговини јесте узурпирање државне имовине и сеоских пашњака. Чак у Јајцу, у срезу којег имам част да заступам, сви су сељаци узурпирали државну имовину, и нико се не боји закона. То нарочито чине они људи који имају земље и која им није потребна, а они који имају потребе подносе молбе и чекају на решење. Ја молим Господина Министра да забрани ову узурпацију, и да то учини што хитније, да не би настало крвопролиће у грабљењу земље једног од другог. (Министар пољопривреде Светозар

Станковић: То спада у Министарство шума и рудника!) Ја бих молио Вас и Господина Министра шума и рудника да се то питање што хитније реши.

Господо народни посланици, исто тако многе ратне удовице и ратни инвалиди остали су без пензија, јер су то право изгубили 1929 године, када је изашао Закон да поднесу окружном суду крштенице, венчани лист и друге податке. Тада нису општине биле организоване и нису биле у могућности то да учине, него су позиве давале такозваним кнезовима у нашој Босни, да уруче удовицама и инвалидима, па се догодило да многим нису на време ти позиви били уручени, па су они остали без пензије. Ја сам се за то интересовао и нашао сам да има у Сарајевском дивизијском суду инвалидском 7.000 жалби које се не могу решити, док надлежни господин Министар не унесе то у Финансијски закон. Ја молим да се то унесе у Финансијски закон, те да се бедни инвалиди и ратне удовице заштите.

Господо, народни посланици, исто тако у Босни, а мислим и свуда, има много шумских глоба због штета, почињених оне тешке зиме 1932 године, које су пријављивали лугари, а срески референти нијесу решавали за четири године. Сада се нагомилала маса тога, тако да су и сељаци заборабили, колико их је пута лугар ухватио и пријавио. И шта сада настаје? — Неспоразум и свађа сељака. Они кажу: Није нас лугар ухватио толико пута. За поједине људе има по десет пријава. Зато нису криви сељаци. Криви су шумски референти, што их нису одмах осуђивали и наплаћивали. Јер господо, кад би се десеторици разбила глава, једанаести би казао: ја нећу да идем тамо. Дакле смањиле би се ове шумске кривице. Има сељака у селу Мочиоцу, који су крчили пањеве, а сваки пањ кошта 50 динара, и кад човек крчи један комад шикаре 100—1000 пањева по 50 динара то је 50.000 динара. Дакле у моме селу Мочијоци, догодило се то, да је један највећи сиромаш крчио шикару и лугар га је тужио, те је осуђен на 8.000 динара. Кад му је референт прочитао казну и глобу и рекао да је осуђен 8.000 динара, он је на то одговорио: Хвала богу, кад ти мене нијеси осудио 200 динара, јер имам једну краву, па би ми је продали, а овако 8.000 динара не можећете наплатити. Ето видите, господо посланици, каквих случајева има за те шумске глобе и штете, а има их на стотине осуђених по 5.000, по 2.000 и више. Зато су криве и шумске управе и срески референти, што су чекали по четири године, а нису одмах тужили и наплатили од кога се могло наплатити. Јер, ако би се од њих неколико наплатило, други не би то радили. Пошто има много таквих, од којих се не може наплатити, па ма им се све, што имају живо, продало, ја бих молио Господина поштованог и симпатичног Министра шума, да се нађе пута и начина, да се то опрости или одради и у будуће да се изда наређење, ако се неко ухвати на делу, да се одмах тужи, да се одмах изрече осуда и наплата изврши, како би се томе злу једанпут стало на крај.

Господо народни посланици, у овој Влади седе људи, који важе у овој земљи као најбољи финансијери и стручњаци за раздужење сељака, малог трговца и занатлије. Ми сви желимо, — нема ни једнога међу нама који то не жели, — да се једанпут дефинитивно реши сељачко раздужење, те да не буде више крпарења са уредбама, него

да дође правично коначно решење раздужења. (Пљескање) Кад су банке наплаћивале по 50%, ја мислим да треба да се нешто отпише од тога, као и трошкови које су наплаћивали, и остала сума око утуживања. Ви знате да је раније пар волова продаван за 8.000 динара, а један ован или овца за 500 динара. Сада је то пало и један во се продаје за 1.000 динара, а ован и овца за 100. Кад је, дакле, такво стање, да су цене преко ноћ тако рећи пале, онда је грех говорити, да је сељак пропалица и распикућа.

Ја верујем у добру вољу и намјеру ове Владе, и ја мислим да је драги Господ Бог и сачувао живот нашега симпатичног и драгог Претседника Владе (Пљескање) од оног гнусног злочина, несвесног атентатора, те је остао жив, да нам дефинитивно раздужи сељака, малог трговца и занатлију. Ми сви драгом Богу благодаримо, а Господина Претседника и читаву Краљевску владу молимо, да нам то и учине, јер је и правда, ја мислим, на нашој страни. И ми и народ бићемо им благодарни. Гласаћу за овај буџет. (Пљескање).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, претрес предлога буџета расхода — XII раздео — Министарство пољопривреде завршен је у појединостима. Прелазимо на гласање. Гласаће се по партијама седањем и устајањем. Господа народни посланици који примају прочитане партије, седеће, а који не примају, устаће. Молим известиоца г. др. Часлава Никитовића да изволи прочитати партију 657 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 657 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

XII РАЗДЕО — МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ

ГЛАВА LXXXVII — МИНИСТАРСТВО

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.
657

Личне принадлежности:

1 Плате — пер. повишице итд.,

а) Чиновници

Отсек рачуноводства

Место: „рач. контролор VII ... 16.920.—“ и место: „књиговођа VIII-1“ ... 14.280.—“ ставити: „2 рачун контролора VII ... 31.200.—“ сума остаје иста.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 657 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 657 са амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 658.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединостима све партије буџета расхода — XII раздео — Министарство пољопривреде од партије 658 до 687 закључно.

Претседник Стеван Ђирић: Изволите чути партију 687а са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 687а са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА ХСа — ДРЖАВНА КЛАСНА ЛУТРИЈА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.
687а

Личне принадлежности

1 Плате — периодске повишице и полагајни додаци итд.

б) Чиновнички приправници

Место: „4 чиновничка приправника итд.“ ставити: „5 чиновничких приправника итд.“ и повећати са +15.000.—

2 Плате — пер. повишице званичника Исправити разврставања и то: „6 званичника: 2-II-2, 1-II-1 и 3-III“.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 687а са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 687а са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 687б.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединостима све партије буџета расхода — XII раздео — Министарство пољопривреде од партије 687б до 687г закључно.

Претседник Стеван Ђирић: Изволите чути партију 687д са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 687д са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз.
687д

Управни трошкови:

1 Канцелариски, манипулативни итд. смањити са ... —15.000.—

Свега Гл. ХСа . . . — — —

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 687д са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је партија 687д са предложеним амандманом Краљевске владе једногласно примљена. Изволите чути партију 687ђ.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединостима све партије буџета расхода — XII раздео — Министарство пољопривреде од партије 687ђ до 687љ закључно.

Претседник Стеван Ђирић: Изволите чути партију 687м са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 687м са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА ХСг — ДРЖАВНА ЕРГЕЛА У ДУШАНОВЦУ

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.
687м

Личне принадлежности

2 Плате — пер. повишице званичника

Место: „Званичник III“ ставити: „Званичник III-2“ и повећати са + 1.920.—

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 687м са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је партија 687м са предложеним амандманом Краљевске владе једногласно примљена. Изволите чути партију 687н.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 687н.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 687н? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је партија 687н једногласно примљена. Изволите чути партију 687њ са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 687њ са амандманом Краљевске владе, који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз. 687њ	Управни трошкови	
2	За набавку и оправку пољопривредних справа итд. смањити са	— 1.920.—
	Свега Гл. ХСг,	— — —

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 687њ са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је партија 687њ са предложеним амандманом Краљевске владе примљена. Изволите чути партију 687о.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу члана 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединостима све партије буџета расхода — XII раздео — Министарство пољопривреде од партије 687о до 687ц закључно.

Претседник Стеван Ђирић: Изволите чути партију 687ч са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 687ч са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА ХСж — СРЕДЊА ПОЉОПРИВРЕДНА ШКОЛА У КРИЖЕВЦИМА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз. 687ч	Личне принадлежности	
1	Плате — периодске повишице итд.	
	а) Чиновници	
	Место: „Директор V” ставити: „Директор IV/1” и повећати са	+17.040.—

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 687ч са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је партија 687ч са предложеним амандманом Краљевске владе једногласно примљена. Изволите чути партију 687ц.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу члана 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединостима све партије буџета расхода — XII раздео — Министарство пољопривреде од партије 687ц до 687ш/1 закључно.

Претседник Стеван Ђирић: Изволите чути партију 687ш/2 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 687ш/2 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз. 687ш/2	Трошкови режије и економски трошкови:	
1	Изддржавање ученика, храна, одело итд. смањити са	—17.040.—
	Свега Гл. ХСж,	— — —

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 687ш/2 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је партија 687ш/2 са амандманом Краљевске владе једногласно примљена. Изволите чути партију 687ш/3.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединостима све партије буџета расхода — XII раздео — Министарство пољопривреде од партије 687ш/3 до 687ш/20 закључно.

Претседник Стеван Ђирић: Изволите чути партију 687ш/21 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 687ш/21 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА ХСј — ДРЖАВНА ПОЉОПРИВРЕДНА ЗАКЛАДА

Материјални расходи

Парт. Поз. 687ш/21	Опште потребе за унапређење пољопривреде по свима гранама Министарства пољопривреде:	
1	За издавање и уређење гласника итд. — у трећем реду место речи: „набавку” ставити: „награде”, а у седмом и осмом реду место речи: „за штампање извештаја о раду пољопривредних установа” ставити: „за награђивање и за откуп рукописа за уџбенике пољопривредних школа”.	
	Укупно XII раздео,	— — —

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 687ш/21 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је партија 687ш/21 са предложеним амандманом Краљевске владе једногласно примљена.

Пошто су овим гласањем све партије и сви предложени амандмани у појединостима примљени, објављујем да је предлог буџета расхода — XII раздео — Министарство пољопривреде примљен. (Одобравање и плескање).

Прелазимо на претрес буџета расхода — XII раздео — Министарство трговине и индустрије.

Реч има Министар трговине и индустрије г. др. Милан Врбанић.

Ministar trgovine i industrije dr. Milan Vrbanić: (Opšte burno pljeskanje i povici: Živeo!) Gospodo narodni poslanici, predlog budžeta rashoda Ministarstva trgovine i industrije za budžetsku godinu 1936/37, koji se danas nalazi pred vama na pretresu pokazuje prema dvanaestinama, koje su važile za prošlu budžetsku godinu vrlo male cifarske razlike. Sastavljen je prema principima najveće i najrigoroznije štednje, a u kompresiji rashoda pošlo se je tako daleko, koliko je to bez štete za funkcionisanje ovoga resora u opće moguće. Prema rashodima od dinara 45,568.167, koji su bili odobreni za budžetsku godinu

1935/36, predviđa ovaj predlog budžeta za godinu 1936/37 svega din. 44,305.071.— ukupnih rashoda To bi bilo svega manje din. 1,263.096.— Kada se međutim uzmu u obzir još i cifarskim amandmanima predložene sume od din. 300.000.— za lične rashode t.j. za povećanje nastavničkog osoblja stručnih škola i din. 400.000.— za anuitet zgrade Trgovačke akademije i Srednje trgovačke škole u Ljubljani onda se ta razlika svodi na svega d. 963.096.— (563.096.—) manje. Mislim da nije potrebno, da u tom opštem i načelnom pravcu dajem još neka pitanja i podrobna obaveštenja.

Koristim ovu priliku da vam, gospodo narodni poslanici, dam neka objašnjenja po pojedinim pitanjima, koja su od presudne važnosti za funkcionisanje našeg privrednog organizma. Još uvek je na dnevnom redu problem naših privatnih novčanih ustanova, a prema načinu, i prema metodama, po kojima je to pitanje bilo uzeto u rešavanje već u svom početku prije 5 godina, kad je izbila bankarska kriza i kriza nepoverenja, nije drukčije moglo ni da bude. Mi smo se morali pomiriti sa idejom postupnog i polaganog vaspostavljanja rada našeg privatnog novčarstva. U tom pravcu već se primećuju izvesni povoljni početci. Brojčano stanje pokazuje se ovako:

Privatnih novčanih ustanova bilo je u Kraljevini svega

koncem 1932	akcionarskih banaka	632	štedionica	60
„ 1933	„	620	„	63
„ 1934	„	615	„	63
„ 1935	„	612	„	63

Kako se iz prednjega vidi broj privatnih akcionarskih banaka u zadnje 4 godine smanjio se za 20, fakat koji po sebi nije nepovoljan jer je broj malih novčanih zavoda u zemlji stvarno nesrazmerno velik, a baš su ti manji novčani zavodi oni, koji su u najvećem broju slučajeva obustavili rad.

Zaštitu je zatražilo svega 275 banaka i štedionica. 199 bankama i štedionicama odobreno je odlaganje plaćanja, 25 dobilo je, odnosno naložena im je vanstečajna likvidacija, koja je u toku, a sanaciju dobilo je definitivno odobrenu 4 novčana zavoda, dok je 6 njih ispunilo uslove potrebne za sanaciju i pitanje je najkraćeg vremena da im bude odobrena. Prema tome je mera sanacije primenjena kod 10 banaka.

Važno je međutim da napomenem ovo: od prednjih zavoda do sada su se 3 odrekli zaštite. Jedan od njih je po obimu poslovanja i po sumi uloga jedna od najjačih novčanih ustanova u zemlji, a to je Gradska štedionica u Zagrebu. Ne treba, mislim, naročito podvlačiti od koliko je velikog psihološkog i moralnog dejstva, kad nakon skučenih i tmurnih dana opet slobodno proradi jedna ovako važna novčana ustanova. Pored toga i kod drugih nekih novčanih zavoda, naročito većih, izvršena je tokom poslednje godine jedna osetna konsolidacija i primećeno jedno stalno poboljšanje njihovog stanja, tako da se može već danas predvideti, da će se u roku od godinu-dve i ti zavodi ili potpuno odreći zaštite i preći na normalan i neograničen način poslovanja ili će barem delimično biti u mogućnosti da to učine isplaćujući manje i srednje uloge bez svakog ograničenja. Na taj način mi ulazimo, ma da vrlo polako, ponovo u jedan period normalnog funkcionisanja našeg kreditnog sistema, koji već nekoliko godina pati od kroničnog oboljenja, a takva je oboljenja naj-

teže lečiti, jer nekih radikalnih sretstava za to nema. Novčani zavodi nisu za to obustavili odnosno ograničili plaćanja, što nisu hteli da to čine, već za to što nisu mogli da ujedanput udovolje svim svojim obavezama. Bez zaštite bila bi se njihova situacija a samim tim i situacija njihovih ulagača samo još osetno pogoršala. A što se tiče kreditne njihove funkcije, to je do kredita teško doći ne samo u našoj zemlji, nego i u ostalom svetu, jer je privredna kriza, tako duboka i snažna kakvu nitko od nas ne pamti, u svim državama stvorila psihozu najvećeg suzdržavanja i nepoverenja, koja još uvek traje i tek polako popušta.

Uza sve to situacija se kod nas iz dana u dan popravlja. U dokaz tome hoću da spomenem, da je kod zaštićenih banaka t. zv. novog novca ili novih uloga bilo koncem godine 1933 svega cca. 146 miliona dinara, a koncem 1934 svega cca. 510 miliona dinara. Koncem godine 1935, o čemu još nema podataka, ta je suma sigurno još mnogo veća. Kraljevska vlada poklanja ovom pitanju naročitu pažnju i preduzeće shodne mere, kako bi se proces normalizacije naših banaka i našeg kreditnog sistema pospešio, što je u svom ekspezeu naglasio i Predsednik Vlade g. dr. Milan Stojadinović. Te sve mere ne znače, razume se, i ne mogu značiti neko masivno ubacivanje u opticaj novih novčanih sretstava, kako je to sa nekih strana bilo predlagano, jer je pitanje čuvanja vrednosti narodnog novca jedan od najprečih zadataka Kraljevske vlade. U tom pogledu ne može i ne smije biti niti kompromisa niti eksperimenata. U pitanje dolazi jedno postupno proširenje kreditne pomoći zaštićenim novčanim ustanovama, čije je funkcionisanje od naročite važnosti za našu nacionalnu privredu i njezino ozdravljenje.

Da se pored ove težine privredne krize situacija postupno ipak popravlja i normalizuje, vidi se u ostalom najbolje po kretanju cena poljoprivrednih proizvoda. Vi svi znate, gosodo narodni poslanici, koliko su ovoj kampanji povoljnije cene i pšenici i kukuruzu od lanjskih. U vezi s tim primećeno je i polagano no u nekim krajevima i osetno poboljšavanje cene zemlji. Prema indeksu cena industrijskih, biljnih i stočnih proizvoda, sastavljenom od strane Odeljenja za ekonomska proučavanja kod Narodne banke, t. zv. makaze cena, do sada otvorene u korist cena industrijskih proizvoda, koncem prošle godine zatvorile su se i sklopile uzimajući kao polaznu tačku godinu 1926, koja se u svakom pravcu može smatrati još godinom prosperiteta. To znači, da su se prošle godine — blagodareći između ostalog i povoljnim trgovinskim aranžmanima sa drugim državama i intervencionističkoj politici države — cene poljoprivrednih produkata, nažalost ne svih jednomerno, popele, dok su cene industrijskih proizvoda u poređenju sa godinom 1926 — sa malim prekidima i oscilacijama — u opadanju. Na opadanje cena industrijskih produkata uticalo je i to, što se kod plaćanja carina na zlatni dinar ne naplaćuje prima od 28½% što znači, da je carinska bariera u istom srazmeru spuštena.

Jedna od glavnih briga Kraljevske vlade bila je i biće sređivanje naših trgovinskih odnosa sa drugim državama. Problem naše spoljne trgovine postao je u vremenu privredne krize veoma komplikovan naročito zbog pada cena poljoprivrednih produkata, u glavnom poradi hiperprodukcije i agrarizacije industrijskih zemalja, te poradi najraznorodnijih restriktivnih mera u domenu deviza i kontin-

genata, kojima pribegavaju pojedine države. Tu hoću da podvučem medutim dva povoljna momenta u razvoju naše spoljne trgovine. Prvi je momenat taj, što je zaustavljeno opadanje njezinog voluma, u isto doba kada se volum međunarodne svetske trgovine nije još uspeo da oporavi. Tako je naš izvoz — uzevši za polaznu tačku godinu 1929, kad je on iznosio 7.920.000.000 dinara — pao u 1932 na 38% te svote, u 1934 digao se je na 48%, a 1935 na 50% te sume. Uvoz je godine 1929 iznosio dinara 7.595.000.000, 1933 pao je na 38% od te sume, 1934 iznosi već 47%, a 1935 48% te svote. Primećuje se, dakle, u tom pravcu jedno osetno poboljšanje i u svetlu statističkih cifri prikazuje se privredna situacija boljom nego se ona često u javnosti prikazuje, kad se o ovim pitanjima govori bez dovoljnog obaveštenja pod često lokalnim ili često — što je u ostalom razumljivo — ličnim impresijama.

Drugi važni momenat, koji treba istaći, to je aktivnost našeg trgovinskog bilansa. 1932 on je aktivan sa 195, 1933 sa 495, 1934 sa 304, a 1935 sa 330 miliona dinara. Mi smo, dakle, uspeli u svim ovim godinama krize da budemo aktivni, pored svih teškoća koje kriza povlači za sobom, i pored nižih cena naših agrarnih produkata. Samo, naravno, tu treba učiniti jednu vrlo bitnu napomenu. Četiri petine naše spoljne trgovine vrši se preko klirinških obračuna, a tek jedna petina u slobodnom deviznom prometu. U sektoru toga slobodnog prometa mi smo pasivni, dok smo vrlo aktivni u odnosu naprama zemljama, sa kojima regulišemo naš platni promet putem kliringa. U tim klirinžima ima danas zamrznutih odnosno nerealizovanih oko 700 miliona dinara tako, da suma koja je više nego dva puta veća od naše aktive u trgovinskom bilansu nije još naplaćena. Realizovanje ovih vezanih viškova u klirinškim zemljama pretstavlja danas jedno od najtežih pitanja naše trgovinske politike. Kraljevska vlada i do sada je tome pitanju poklanjala najveću pažnju, a činiće to i u buduće, upućujući naše državne i druge porudžbine u te zemlje. Isto se je tako pokazalo neophodno mobilisanje tih potraživanja putem njihove slobodne prodaje na berzama, po kursu koji se obrazuje srazmerno ponudi i tražnji, kako bi se izvoz automatski prilagodio uvozu i obrnuto. Jer o jednom moramo biti na čisto. Klirinzi povlače za sobom izjednačenje uvoza sa izvozom i dok kod mnogih država postoji, kao što danas i postoji, želja i težnja za njihovom primenom, dotle moramo sa tim faktom računati.

Najvažniji momenat u našoj spoljnoj trgovinskoj politici prošle godine pretstavlja primena ekonomskih sankcija prema Italiji, koje smo, verni paktu Lige Naroda i njezinoj odluci, dekretovali 18 novembra prošle godine. Ove su sankcije obzirom na ulogu, koju je Italija igrala u našem uvozu i izvozu, pričinile osetne perturbacije u našem izvozu, i nisu mogle ostati bez reperkusija na mnoge grane naše trgovine i naše proizvodnje. U vezi s time Kraljevska vlada je već izdala Uredbu o olakšicama za šumsku industriju, a s druge je strane delimično već sa uspehom dovršila — mislim tu na naš naročito povoljan aranžman sa Velikom Britanijom koja nam je najpripravnije izašla u susret a delimično još vodi trgovinske pregovore sa državama članicama Društva Naroda u cilju kompenzacije onih šteta i onih gubitaka, koje su Jugoslaviji prouzrokovane primenom pomenutih sankcija. Naša se trgovinska politika nalazi danas na prekretnici u znaku traženja novih puteva i novih metoda rada. S jedne strane mi moramo težiti da sa

zemljama, sa kojima postoje veće mogućnosti razmene, stvorimo širu i povoljniju bazu za iskorišćavanje tih mogućnosti. U tom pravcu vodi se stalno akcija oko intenziviranja naših trgovačkih odnosa sa zemljama Male Antante i sa državama srednje Evrope. Pored tog moramo, naravno, nastojati da obezbedimo veće mogućnosti našeg izvoza i u druge zemlje, a naročito u Levantu.

Na području naše unutarnje trgovinske politike privredna je kriza ostavila nažalost također duboke brazde, a ekonomski program Kraljevske vlade, koji je danas već u punoj primeni, u prvom redu ide za tim, da izleči te nezgode, a naročito da pomogne ekonomski slabijim elementima, jer su ti u vremenu ovako oštre privredne depresije prvi na udaru jer po samoj prirodi stvari imaju najmanje otporne snage. I inače važan problem sredenja odnosa između velikog kapitala u industrijskoj proizvodnji i u velikoj trgovini sa masivnom produkcijom i racionalizovanim pogonom i malog zanatlije i trgovca postavlja se u takvim prilikama u prvi red i zahteva naročito proučavanje i pažnju. U tom pravcu potrebne su bez sumnje izvesne mere i one se sa malo dobre volje mogu i moraju naći.

Neka mi bude dozvoljeno da nekoliko napomena učinim o radu Privilegovanog izvoznog društva, koji je naročito početkom prošle godine bio tako često predmet kritike i diskusije u našoj javnosti.

Zahvatajući u ekonomske odnose zemlje kako bi paralizovala katastrofalno dejstvo svetske ekonomske krize na našem tržištu, država je morala stvoriti i organe preko kojih će vršiti tu svoju novu funkciju, složenu i punu odgovornosti. Kao što je poznato, jedan od tih organa pretstavlja Privilegovano izvozno društvo.

Osnovano 1930 godine pod prvom impresijom pada cena, kada se još nije mogla uočiti ni dubina krize, ni njena dugotrajnost, ni njen karakter, Privilegovano izvozno društvo prošlo je kroz jedan period eksperimentisanja i lutanja, kako u pogledu metoda rada tako i u pogledu strukture i personalnog sastava i posloводства.

Taj je period danas iza nas i racionalizovanje Prizada danas je dovršeno. Ono se ogleda ne samo u njegovom unutrašnjem sređivanju, u zavodenju striktnoga reda koji pretstavlja polaznu tačku svakog zdravog rada. Ono dolazi do izražaja i u pozitivnom efektu poslovanja društva u ekonomskoj godini 1934/35 i u tekućem ekonomskom periodu. Taj efekat rezultira iz zavodenja strogih nacionalno-ekonomskih principa pri tretiranju poslovnih problema. Ekonomska godina 1934/35 prva je u kojoj je društvo od svoga osnivanja, uspelo izvršiti do kraja svoj zadatak regulatora cena, bez pomoći državne kase. Šta više, iz poslovanja te godine ostao je od priznatih mu beneficija višak od din. 28,947.874, iz koga je stvoren fond za dalju intervenciju. Pomenuti zadatak nije bio ni malo lak. Pred jednim viškom od oko 15.000 vagona pšenice, koji je lebdeo kao pretnja nad domaćim tržištem, Privilegovano izvozno društvo, preuzimajući sve ponudene mu količine, uspelo je da našu pijacu oslobodi oscilacija svetskih pšeničnih cena i da domaću cenu pšenice tokom cele kampanje drži iznad svetskog pariteta, a kupljene količine pšenice plasira u zemljama, sa kojima postoje i odgovarajući trgovinski ugovori, naročito u bratskoj Čehoslovačkoj a delimično i u Nemačkoj, uz veoma povoljne uslove. Potreba postojanja i rada Privilegovanog izvoznog društva pokazala se je i u

prilikama koje ne daju eksportni višak, kako to najbolje pokazuje tekuća ekonomska godina. Jer je primarni izdatak te ustanove, da na početku žetve izvuče viške ponude nad tražnjom koji posle žetve, kada gro najpotrebnijih potrošača mora da iznese svoju robu na tržište, postoje i kad nema izvoznog viška. I tako je Privilegovano izvozno društvo uspelo da naglim izuzimanjem malog kvantuma od svega 3.000 vagona pšenice dovede u sklad domaću potražnju i ponudu, zbog čega su se domaće cene mogle podići i do maksimuma od din. 185.— po 1 mtc. Cene posle žetve, naročito u zabačenim krajevima, kretale su se na bazi od oko din. 85.— pa i niže. Gde god se nisu mogle probiti više cene dnevnim kupovanjem svih količina koje su se pojavile na berzama produktivnog područja, Privilegovano izvozno društvo izašlo je samo na teren i direktno vršilo kupovinu. Da navedem samo primer Bos. Gradiške i Sombora, gde se je takvim uticajem, pri samoj pojavi Privilegovanog izvoznog društva, cena povisila od din. 85.— odnosno 110.— na din. 113,50— odnosno 120.— din. po 1 mtc. Svojim metodama otkupljivanja Privilegovano izvozno društvo stalno utiče i na poboljšanje kvaliteta izvozne robe.

Ove godine treba naročito spomenuti, da je Privilegovano izvozno društvo na vreme uočilo malu produkciju pšenice i obustavilo svaki izvoz, prepustivši sveukupne kupljene količine vojsci i pasivnim krajevima, uz cene koje su bile znatno ispod pijачnih dnevnih cena.

Na tržištu kukuruza Privilegovanom izvoznom društvu nije dodeljen zadatak stalnog regulatora cena, jer ta roba nije u tako teškom položaju kao pšenica, na pijacama koje za nas dolaze u obzir. Pa ipak je, u kritičnim časovima, kada je pretila opasnost da cena robe u prošavšoj kampanji dode ispod izvesnog minimuma (din. 75.— po 1 mtc.), Privilegovano izvozno društvo s uspehom intervenisalo nabavljanjem većih količina kukuruza na račun kontingenata, čiju je isporuku Kraljevska vlada njemu poverila. U tekućoj ekonomskoj godini Privilegovano izvozno društvo vrši zadatak nabavljanja kukuruza za pasivne krajeve, u smislu zaključka Ministarstava saveta, a po direktivama Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja.

Prvi put je u godini 1934 Privilegovanom izvoznom društvu poveren rad s voćem. Njemu je prepusteno da reguliše cene voća time što mu je stavljeno u dužnost da isporučuje, u celosti ili delimično, kontingente što ih sa izvesnim beneficijama uživa naša zemlja u Italiji i Nemačkoj. Taj svoj zadatak vršilo je društvo što direktnim učestvovanjem na domaćoj pijaci kupovanjem (kod suvih šljiva i pekmeza) što regulisanjem pijace delenjem kontingenata (kod svežeg voća). Svojim radom Privilegovano izvozno društvo uspelo je, kao što se to vidi iz njegovog izveštaja za godinu 1934/35, da održi cene suvoj šljivi ne samo na visokom nego i na manje više ravnomernom nivou. (Prosečna cena garniture din 400.— Valjevo, a pekmezu din. 375 — Kragujevac).

U kampanji 1935/36 pokazala se velika potreba regulisanja izvoza voća iz jednog centralnog mesta. Blagodareći postojanju i radu Privilegovanog izvoznog društva, uspelo se da se paralizuju tendencije inostranstva da diktira cene na našoj pijaci. Pored toga, zahvaljujući stručnosti Privilegovanog izvoznog društva, pošlo je za rukom da se u ovoj godini kontingenti svežega voća ne samo povise, nego i podese našim eksportnim mogućnostima i potrebama. Zato je na primer ovogodišnji izvoz jabuka u Ne-

mačkoj prema lanjskoj godini od 150 vagona porastao na preko 2000 vagona (Odobranje). Naročito treba istaći da je Privilegovanom izvoznom društvu uspelo da sa visokim cenama, osobito što se tiče artikala koje je direktno kupovalo, prodre do konzumenata.

Pri izvozu jabuka vladala je, kao rezultat uspešne intervencije Privilegovnog izvoznog društva, dobra konjunktura na zadovoljstvo kako izvoznika, tako i proizvođača (cena se kretala između din. 200—300 za 1 mtc., dok je cena suvim šljivama održavana na prosečno din. 550, a pekmezu na din. 400). Najvažnije je pri tome da su se opšte cene za izvoz na druge slobodne pijace prilagodile visokim cenama koje Privilegovano izvozno društvo formira na osnovu beneficija u kontingentiranim zemljama.

U pitanju opiuma Privilegovano izvozno društvo vrši samo sabiranje robe prema direktivama Kraljevske vlade, dok je prodaja prepustena zajedničkom tursko-jugoslovenskom birou u Carigradu. U tekućoj je kampanji ukupno primljeno 71.010 kg. opiuma po ceni od din 20 za jedinicu morfina. Ta je cena znatno iznad one koju plaća turski monopol turskim proizvođačima, ali je za dinara 5 po jedinici morfina niža od cene u prošloj kampanji. Ovo je sniženje određeno, u želji da se proizvodnja toga produkta, s obzirom na njegovo teško plasiranje, smanji. I pored toga što je tekuće poslovne godine prodano 34.618 kg. opiuma, stanje stokova iznosi 67.162 kg., a izgledi su za ovogodišnju berbu, prema dosadašnjem stanju, rekordni. Svakako treba i dalje voditi brigu o tome, da se na vreme produkcija opiuma svede na meru koja će odgovarati prilikama na svetskom tržištu.

O stručnoj nastavi vodilo je Ministarstvo trgovine i industrije naročito brigu, a činiće to po svojoj primarnoj dužnosti i dalje, u saznanju, da je osobito danas, kad apsolvanti naših ostalih srednjih škola i univerziteta tako teško nalaze zaposlenje, neophodno potrebno stručnu nastavu što više usavršiti i izgladiti. Nažalost skučenost budžetskih sretstava i neminovna potreba štednje onemogućuju za sada otvaranje novih škola te vrste. Ipak su, jer se je to pokazalo neophodno potrebnim, u toku ove školske godine u nekim razredima trgovačkih škola i Akademija otvorena nova odeljenja, da bi se mladeži, koja se je prijavila, dala mogućnost studija.

Stanje stručne nastave prema poslednjoj statistici danas je ovo:

1) U 19 Trgovačkih akademija od kojih su 2 gradske (Dubrovnik i Sombor) ima učenika	3.113
2) U 3 Pomorsko-trgovačke akademije u Bakru, Dubrovniku i Kotoru ima učenika	261
3) U 2 Ženske stručne učiteljske škole u Beogradu i Zagrebu ima učenika	220
4) U 7 dvorazrednih Trgovačkih škola ima učenika	575
5) U 7 Srednjih tehničkih škola ima učenika	2.434
6) U 24 Muške zanatske škole ima učenika	1.520
7) U 226 Ženskih zanatskih škola, od kojih su 162 polubanovinska, ima učenika	12.420
8) U 403 stručne produžne — opšte zanatske, zanatsko-trgovačke škole ima učenika	50.481
9) U 61 školi raznih trgovačkih i zanatskih organizacija, koje ove izdržavaju (gremijalne škole, škole trgovačkih omladina), ima učenika	5.210

Ukupno ima u svima školama 76.210

Broj nastavnika i nastavnica u ovim školama ima	
1) U Trgovačkim akademijama ima nastavnika	202
2) U dvorazrednim Trgovačkim školama ima nastavnika	37
3) U pomorsko-trgovačkim akademijama ima nastavnika	35
4) U Srednjim tehničkim školama ima nastavnika	244
5) U Muškim zanatskim školama ima nastavnika	124
6) U Ženskim stručnim učiteljskim školama ima nastavnika	29
7) U Ženskim zanatskim školama ima nastavnika	172
Ukupno ima u svima školama nastavnika	843

Dozvolite, gospodo narodni poslanici, da nekoliko reči kažem još o našem turizmu. Turistika predstavlja za našu zemlju, a naročito za izvesne njene krajeve, jednu vrlo važnu privrednu granu. (Povici: Tako je!) U tom pravcu čeka nas još jedan vrlo veliki i značajan posao. Pored svih prirodnih lepota i pored svih napora, koji su već na tom polju učinjeni naročito što se tiče kopnenog i pomorskog saobraćaja i našeg hotelijerstva, ostaje još vrlo mnogo da se uradi, kako bismo podigli pridolazak turista a naročito inostranaca u našu zemlju i kako bismo postigli da što duže u njoj borave. Hoću samo nuzgredno poradi ilustracije ovog pitanja spomenuti, da po statističkim podacima jedan inostrani turista boravi prosečno u Švajcarskoj 20 dana, u Francuskoj 14 a kod nas 7. Već se iz ovog vidi koliko treba naš turistički aparat u svakom smeru još doterivati. Imajući u vidu važnost toga pitanja Kraljevska vlada je nedavno donela Uredbu o turizmu, u cilju da reguliše rad na tom polju i da tačno odredi nadležnost u pitanju turisticke. Glavno staranje oko unapređenja turizma stavljeno je u dužnost općinama pod nadzorom banova, kojima je po tim pitanjima ostavljena najšira samostalnost. Uredba ima okvirni karakter, a u krugovima interesenata pozdravljena je sa zadovoljstvom. Sa svima državama, koje su za nas u pogledu turizma važne i interesantne, postoje već od prije ili su tokom prošle godine zaključene turističke konvencije, tako da u ovogodišnju turističku sezonu ulazimo potpuno spremni. Naročito su predviđene velike olakšice u turističkom prometu sa Čehoslovačkom i Rumunijom, a na sastanku privrednog saveta Balkanskog sporazuma, koji je u januaru mesecu održan u Bukureštu, osnovan je turistički komitet za jačanje turističkog prometa između država Balkanskog sporazuma i Male antante, a izrađen je i usvojen plan, po kojemu imaju da se u tom smislu poduzmu potrebne mere.

Broj turista u Jugoslaviji u zadnjim godinama kretao se u okruglim ciframa ovako:

Godina	stranih	domaćih
1930	256.000	295.000
1931	209.000	339.000
1932	147.000	364.000
1933	216.000	667.000
1934	234.000	711.000
1935	242.214	766.514

Prinos od turizma iznašao je prema podacima sredenim u Otketu za turizam:

	Za 11 meseci 1934	Za 11 meseci 1935
od stranih	287 miliona dinara	294.7 miliona dinara
od domaćih	442 „ „	469.6 „ „

Svega: 729 miliona dinara 764.3 miliona dinara
te je prema tome prošla godina bila u porastu.

U programu rada Ministarstva trgovine i industrije stoji i pitanje revizije Zakona o radnjama, (Povici: Tako! Tako!) koji je stupio na snagu prije 4 godine i kod čije se primene sve više oseća potreba izvesnih izmena i dopuna. Sa jedne strane treba jednom pristupiti ispravci grešaka u samom tekstu, a sa druge strane moraju se iz Zakona eliminirati odnosno menjati odredbe koje su se pokazale necelishodne ili pogrešne i treba Zakon dopuniti u pogledu onih odredaba koje su se pokazale nedovoljne i manjkave. Iskustvo u primeni zakona dalo je dovoljno materijala da se pristupi ovom pitanju, ali i sam interes pravne sigurnosti zahteva da se ispravka i revizija Zakona izvrši što pre. Radovi se u područnom mi resoru na redakciji nacrtu Zakona već preduzimaju, a biće, pošto su po pitanju konsultovane privredne komore, skoro dovršeni i izneti zakonodavnim putem na rešavanje.

Sprovođeci i u privrednim pitanjima demokratska načela pristupilo se je od strane Kraljevske vlade izborima za privredne komore, koji se vrše na bazi tajnog glasanja i proporcionalnog izbornog sistema. Ti su izbori kod velikog broja trgovinskih, industrijskih i zanatskih, odnosno zajedničkih komora već izvršeni, a u koliko još nisu biće to u najkraćem vremenu. polazeći sa gledišta da privrednicima treba ostaviti da slobodnim zborom predadu brigu oko privrednog rada i zastupanja svojih interesa onima koji uživaju njihovo poverenje. (Odobranje i povici: Tako je!)

Posle ovih letimičnih izlaganja po pojedinim pitanjima resora trgovine i industrije ja vas, gospodo narodni poslanici, molim, da prihvatite predloženi predlog budžeta toga Ministarstva za budžetsku godinu 1936/37. (Opšte burno pljeskanje i povici: Živeo!)

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, и ако се саопштења чине Народној скупштини пре прелаза на дневни ред, ја ћу са вашим пристанком учинити једно саопштење у овоме тренутку с обзиром на то, да је оно веома хитно. Г. Министар унутрашњих послова послао ми је један акт, којим тражи, да се народни посланици г. г. Динић Танасије и Вукановић др. Српко издаду иследним властима ради вођења истраге. (Види акт у прилогу). Овај акт треба упутити Имуниетном одбору. С обзиром на његову хитност предлажем да Народна скупштина реши, да се Имуниетни одбор по овој ствари састане данас после подне и да овласти секретара Имуниетног одбора г. Гајића, да може сазвати седницу, због отсуства претседника и потпретседника одбора.

Прима ли Народна скупштина овај предлог? (Прима). Објављујем да је Народна скупштина решила да се Имуниетни одбор по овој ствари има састати данас по подне и овластила г. Гајића да сазове седницу.

Сада настављамо дневни ред. Има реч г. др. Драгутин Јанковић.

Др. Драгутин Јанковић: Господо народни посланици, ја сам дошао на ову говорницу да, говорећи о Министарству трговине и индустрије, у ствари заменим мога поштованог друга г. Воју Ђорђевића, који је био одређен од стране Народ-

ног сељачког клуба да говори о питањима овога ресора, али који је спречен уласком у Владу г. др. Милана Стојадиновића. Отуда моја критика неће бити тако стручна и тако опширна, али ја ћу се ипак трудити да савесно одговорим својој дужности и да вам дам колико толико података да можете дати једну стварну оцену целокупног рада ресора г. Врбанића.

У јавности и у пословном свету позната је ствар, да је центар организације наше унутрашње и спољне трговине, Министарство трговине и индустрије, постало једна таква бирократска установа, да је у пословном свету она добила назив државног непријатеља бр. 2 зато, што изгледа, да у сељачком свету опет Министарство пољопривреде ужива назив државног непријатеља бр. 1. То Министарство, као што нам је познато, било је рођено и почело је са оним чувеним извозницама где је држава односно то Министарство односно та бирократија, заводећи извознице, заводећи царине на извоз цереалија из ове земље и осталих производа, у ствари дало маха за једну од највећих корупција које су икад постојале у једној земљи. Тако се почело, а завршило се са Призадом, са Привилегованим друштвом за извоз, са Одељењем за сточну и спољну трговину о коме данас у пословном свету постоји најгоре и најрђе мишљење. Још од почетка у Министарству трговине и индустрије зацарила се била једна мисао, да овој скроз и скроз пољопривредној и сељачкој земљи треба натурити облик једне индустријске земље и да је треба формално и фактички индустријализирати. За цело време, за ових 15 година од како делује Министарство трговине и индустрије у животу трговачком и привредном, чињени су стално напори, да се ова земља индустријализира. Разуме се, да је то била изгубљена мука, што би казали Французи, изгубљена са једног основног разлога, што је и социјална и економска структура ове земље скроз и скроз пољопривредна и што ни политика Министарства трговине и индустрије није могла ићи другим путевима него повлашћивању, развијању и санирању доброг вођења те и такве политике. Индустријализацијом је учињена прво једна огромна погрешка што је, форсирајући подизање индустрије код нас, убијен готово потпуно извоз наших цереалија и осталих пољопривредних производа. Претерана заштита индустрије и то индустрије, најчестот, која не црпе сировине из наше земље, него увози полуфабрикату, да би из њих створила фабричне производе овде, та, кажем, претерана заштита учинила је да су све државе које су имале трговинске односе са нама, које су увозиле земљорадничке производе од нас, престале да буду наши купци. То је једно а друго је, да су у ствари услед тих високих царинских заштита, услед те форсиране индустријализације у земљи постали такозвани индустријски монополи који су учинили, да су и иначе огромне разлике у ценама између пољопривредних производа и индустријских производа отвориле т. зв. маказе цена толико широке, да је готово цела глава наше целокупне народне привреде ушла унутра и била отсечена. (Повици: Тако је!) Докле се у тој индустријализацији ишло ја могу да Вам кажем неколико примера, који фактички претстављају сву беду такве политике. Познајем једно предузеће, које је уложило специјалне машине из Енглеске, а код фабрикације машина — ви то сви знате и не треба да вам то много објашњавам — постоје патенти на својину ауторову,

то је заштићено право и немогуће је то произвести а да се то патентно право не окрњи. Ако је ко хтео да један део машина увезе из Енглеске, он је ишао у Министарство трговине и индустрије да добије дозволу за то. У Министарству му је одговорено, да прво донесе уверење, да се ти машински делови не производе у земљи, па ће му се тек онда одобрити увоз. Уз то му је речено, да знају да се такви машински делови производе и молиоцу су означили једну радионицу у Словенији. Енглез је отишао и фотографисао ту радионицу, ја сам гледао ту фотографију, то је једна ковачница која има два наковња и сада та ковачница требало би да израђује специјалне машинске делове за потребе млинске индустрије.

Осим тога форсирајући ту индустрију успело је се да оно добије повлашћене не само тарифе за спречавање увоза, него и повлашћене тарифе код извоза. Један пример код индустрије уља. На жалост сви покушаји, да се производња уљаних биљака у земљи осигура, да се сировине за индустрију уља у земљи осигурају, нису успели. И десио се у тој индустрији то, да смо семе сунцокрета увозили из Бугарске, а репицу из Мађарске и то за фабрикацију уља, која је заштићена специјалним високим тарифама за увоз из страних земаља. Само наша домаћа привреда губи око 50 милиона динара на вредности уљане репице и осталих семена потребних за производњу уља. Те заштитне царине које су биле врло високе и које су назване борбеним тарифама, а ја би их назвао јуришним тарифама, оне су у ствари требале да вреде само неколико месеци да би државе уговорнице морале дати сниженије тарифске ставове за наш извоз.

И, господо, место те тарифе назване борбене, да су остале 6 месеци, па да се мењају у корист нашег извоза, оне стоје, ево 6 година још на снази и ако Народна скупштина не натера г. Министра да их мења, оне ће трајати 60 година. Ми у ствари нисмо водили борбу у корист наше индустрије, него смо водили борбу против нашег рођеног извоза. И последица такве политике била је ово, да смо ми фиктивно у корист уљане индустрије спречавали увоз из страних земаља, али смо у ствари успели, да спречимо извоз наших продуката у стране земље. Ја имам један случај, који ми је познат из Министарства саобраћаја, али и то је у вези. Требало је држави неколико хиљада кочница за вагоне. Те кочнице лиферовала је нашем Министарству саобраћаја фабрикација једне суседне земље. (Један глас: Је ли Мађарска?) Не, Аустрија. По сниженим ценама за почек од неколико година, понуђене су те кочнице и, да би своју понуду учинили лакшом за нашу владу, понудили су да ће изван нашег извозног континента дати један суперконтингент за 6.000 комада дебелих свиња за извоз у ту земљу. И господо шта се десило? Десило се, да се пронашло, да се у нашој земљи и кочнице за вагоне израђују. Онда десило се на крају, да је томе увознику дат један одређен број као и некима који су имали тек да монтирају фабрику за израду кочница, као и неким странцима и због тога је наш контингент од 6.000 свиња пао у воду и није изведен ни један комад. Ето, таквим радом Министарства трговине све више су скупчавана наша тржишта страна, јер смо водили компензациону политику, те смо због тога наше тржиште svelи на једно једино — на Италију. Колико је то кобно за нас видимо сада, када је Италија под санкцијама због рата Абисинског, и ми више немамо страног тржи-

шта за нашу робу. Како је са спољном трговином, тако је и ништа боље не стоји и са унутрашњом трговином. Један хаос је на унутарњем тржишту. Ви имате примера, а то ће знати свако од вас ко се бави читањем берзанских извештаја, да се на београдској берзи често котира иста врста пшенице истога дана 150.— динара, док на другом месту по 120.— динара. Чија је то кривица, што је разлика цене читавих 30.— динара? Ова разлика може бити још у примитивним државама и привредама и тамо може да се трпи, али у земљи каква је наша која живи од производа пољопривреде, у којој постоји неколико берза пољопривредних производа и где постоји овако јако централизовано Министарство трговине са великим бројем стручно спремљеног чиновништва, не сме се и не може се то допустити.

Да би организација спољне трговине била боља, Министарство је установило т. зв. Привилеговано извозно друштво или Призад. Тај Призад требао је по суштини не да етатизира спољну трговину већ да једном паметном политиком стабилизује развој и да врши сталну контролу. Али за то је требало да у њему учествују не само чиновници него и претставници свију оних који извозе. Тако је и било у почетку, али је и овде бирократија показала сву своју превоћ и превласт и од Привилегованог друштва које је требало да буде помоћни апарат, етатизација је постала читав систем који се уздигао изнад свих и свакога и који је потпуно загосподарио нашом спољном трговином. Господо, ево вам примера. У години 1934 то друштво, ако се не варам, закључило је 10.000 вагона пшенице да извезе у Чехословачку. Закључен је уговор по цени од 160.— дин. Ту пшеницу с обзиром на повлашћени положај Призада на бирократски систем и етатизацију, та пшеница није купована од народних маса, од произвођача, од задруга, које су непосредно са сељаком и које би му дале добит, него је купована од великих трговаца и посредника, тако да пошто је он примио 160.— дин., а дао 130.— а ова су господа отишла на тржиште у земљи и куповала су пшеницу за дин. 100.—, тако да на ових 10.000 вагона разлика је 60 милиона динара, који су требали да иду у народни џеп а отишли су у џеп посредника или државе. Да оставим индустрију на страну и да видимо како ће производи пољопривредни да буду добро пласирани. Али зато прво и пре свега потребно је реформисати Призад и убити бирократску хидру која господари њиме. (Министар трговине и индустрије: Није тако!). Ја говорим онако како ми је речено, а верујем да ми је искрено речено, као што верујем и то да Вама није искрено речено.

Има још једна ствар господо, коју морам рећи. Ја ћу вам рећи, да овде имамо једно удружење, друштво уређено по систему бирократском, а то је друштво „Путник”. Ето господо, Министарство трговине и индустрије, то је слика општег државног газдовања, како држава газдује. Држава даје 70 до 80% капитала друштву, које се зове „Путник” и позива људе, који су јој погодни да уђу у управу, а уметнула је и 6 чиновника који су у управи. То друштво ради по систему акционарских друштава, прибавља приходе и дели зараде. Али, коме? Не држави, него чиновницима и другим члановима а држава, да би одржала „Путник”, морала му је дати монопол про-

даје карата жељезничких, морала је да затвори своје шалтере и да плаћа чиновницима да они добију по 6% по свакој карти. (Министар трговине и индустрије др. М. Врбанић: А Кук?) Кук не кошта државу ништа. Ја говорим о „Путнику”, а Кук је друштво једне наше пријатељске земље, Француске, Белгије и Енглеске. Тај „Путник” треба да фаворизира и подиже туризам, треба да привуче путнике са стране. Ви сте ми господо сведоци, да нема дана а да се не објављује да „Путник” врши извоз наших путника било у Беч, Пешту, Софију, уместо да увози стране путнике у нашу земљу. Господо, ја овде не говорим о „Путнику” и Призиду због њих самих, већ говорим као о једном општем злу, једној тешкој мори, која гуши сав наш живот у овој држави, а то вам је ова наша несретна бирократија, Ја мислим, да су сви тешки проблеми, сва незгодна питања и кризе за сто на сто последица ове наше бирократије коју имамо. Ви то може бити и не знате господо, али ја то знам, врло добро, а то знају врло добро и они, који су у сталном додиру са бирократијом. Они знају колико је страховитих немогућности и кинеских ствари, које се због те бирократије дешавају. Ја ћу вам дати, господо, један пример не из ресора г. Министра Врбанића, али из ресора опште бирократије. Држава и Министарство саобраћаја даје предузимачима да раде рецимо једну пругу и то се плаћа по месечним ситуацијама. Чим предузимач изради један део пруге плаћа му се месечно и то иде тако даље. Али, чиновници заборава да треба отворити кредит код Министарства финансија и онда Министарство не може да плати те месечне ситуације. Тако држава дугује рецимо 4—5 милиона на име тих месечних ситуација. Човеку, односно предузимачу, је новац потребан, а држава му због неотвореног кредита не може да плати. И онда шта бива? Држава му каже: Ми Вама дугујемо, али како не можемо све да Вам дамо даћемо Вам аконтацију дуга од 500.000.— динара, али Ви нама зато морате дати меницу са тромесечним роком. Предузимачу је новац потребан и он је принуђен да да меницу и узме тих 500.000.— динара. Али за три месеца бирократија не стигне да му исплати дуг и онда се дешава, како овај нема пара, да меница оде на пролет и тужбу, услед чега овај мора да плати 90.000.— динара трошкова. Њему се уједно забрањује дуг и онда кад дође до исплате рата после 6 месеци, по месечним ситуацијама, њему се та исплата врши изузимајући ове трошкове и ове аконтације. Сви знате кад се у државној администрацији бирократија бирократише, кад она себе стави изван администрације и државе то још некако иде. Али кад се у овим телима, која директно тангирају економски и социјални народни живот, као што је извоз, као што је увоз, као што је промет, кад се у те установе усели бирократија, онда су оне врло опасне и онда имамо права да их назовемо државним непријатељем бр. 1, бр. 2, бр. 3 и т. д. јер су оне у стању да угрозе живот економски и социјални ове државе, а са њим и социјални мир и поредак. И кад ово говорим, господо, ја бих желео, да и ви самном заједно једанпут опоменете господина Министра трговине и индустрије и сву ону господу која седе тамо, да се то што пре мења и реформише, јер народ не може да чека, невоља неће да чека, а глад неће и не мора. (Гла-

сови: Тако је!). Ми смо видели сад та два примера како се од прилике ради у Министарству трговине и индустрије. Ја ћу вам сада дати још један пример који је познат свој господи посланицима из Јужне Србије. То је пример са куповином опиума — афиона. Наша држава има монопол афиона за Турску. Она врши посредно и непосредно куповине афиона на тржиштима доле на Југу. И онда се дешава ово: цене се фиксирају и објави се да ће се афион куповати по цени од 300.— динара по килограму. Сељак нагрне на тржиште где се афион купује, у Скопље или на друго које тржиште. Једнога дана дође извесна количина, рецимо 3.000 кг. Они који купују у име државе, банка или ма ко други, кажу томе свету који је дошао да прода афион: Нестало нам је новца, дођите кад добијемо нове кредите. И за то време чекаће сви они људи који су ту дошли у Скопље или у које друго место. И онда се појаве приватни трговци, који покупују тај афион по цени од дин. 150.—, па кад сву ту количину покупују, онда држава пошаље кредите и ови трговци је продају држави али не по 150.— динара већ по дин. 300.— Како се то зове у поштену свету — реците то ви!

Тако је у трговини. Али ни у новчаној привреди није ништа боље. Неконтролисање новчаних тржишта опште је познато: злоупотребе у банкарству тако исто; крахови банака и неорганизованост банака исто тако. Једном речју један општи хаос.

Ја бих вас, господо, да нису друге околности позвао све да у знак протеста противу тога хаоса и бирократије једнога Министарства, које треба да буде централни живац за нашу унутарњу и спољну трговину, ја бих вас позвао све да у знак протеста противу тога гласамо противу овога буџета. Али господо ми смо се сложили на заједнички рад, па стога, а верујући дубоко да ствари неће остати овако како су до сада биле и да мора доћи до промене, а верујем да ће та промена врло брзо доћи, гласају за овај буџет. (Одобравање и бурно пљескање!).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч народни посланик г. Аћим Поповић.

Аћим Поповић: Господо народни посланици, као народни посланик и као инжењер не могу бити равнодушан, а да са овога места и у овоме Дому не покренем једно важно питање у које сам довољно упућен. Наши старији, другови, приликом претреса буџета у предатној Србији са овога места дизали су свој глас у одбрану националног и економског живота Краљевине Србије, и само се тако могло догодити да је у Краљевини Србији било реда и поштења, високе националне свести, која је припремила српски народ да оствари велико дело народног уједињења. Па не само на том националном пољу, Краљевина Србија је и на економском пољу водила рат и 1908 године издржала чувени царински рат са бившом Аустро-угарском царевином.

То је рат, господо посланици, који је осигурао Краљевини Србији после победе сигурна тржишта за њене сточарске и аграрне продукте, а у самој земљи подигао на највећу висину сваку приватну и државну иницијативу за економски развитак.

Данас, господо, у нашој уједињеној отаџбини тога нема и у место сложне националне привреде ми имамо моћне силе, које исцрпљују све оно што народ има и економски га потпуно онеспособљавају са самосталан живот. То су, господо посланици, многи картели у разним гранама индустрије. Картели нису, господо посланици, ништа друго, него договорно подизање и регулисање цене без обзира на стварне трошкове производње и на потрошачку способност оних, који конзумирају те индустријске продукте, и имају једини задатак обогаћивања на лак начин и без икаквих обзира према ма коме. (Пљескање и повици: Тако је!)

Југославија је претежно пољопривредна земља и услед пада пољопривредних производа привредно су онеспособљени најшири потрошачки слојеви, а то је за собом повукло и пад куповне снаге свих привредних група. Самим тим пао је и стандар животни и настао је пад цена свих привредних добара, што је свакако највећи минус у нашем економском животу.

Нашем занатлијству, свима категоријама радника па чак и оним радницима који се сматрају сезонским, не даје се могућност да поштеним радом привређују, како би осигурали себи и својим породицама минимум зараде за најскромнији живот. Занатство се бори и има да издржи борбу са индустријом која је картелисана, а која производи исте или сличне продукте које даје и наше занатство. Међутим, индустријски радници плаћени су тако, да ни из далека не могу подмирити своје потребе за најскромнији живот. Самим тим што индустрија не даје могућности својим радницима да могу конзумирати индустријске продукте, она онемогућује поступно потрошачко оспособљавање.

Наши пољопривредни продукти у упоређењу са индустријским продуктима пре рата изгледали су овако: надница обичног радника била је 1910 године 1.50 до 2 динара дневно, а један килограм хлеба коштао је 0.20 динара, док је сад обичан радник плаћен 15 до 20 динара дневно, а један килограм хлеба кошта 2 динара.

Јесу ли у тој сразмери и цене индустријским продуктима? Нису. Оне се пењу до 1.50 па чак и више, зависи како је која индустрија успела да се заштити царинском баријером и према тој заштити, коју је добила од државе, она је подигла цене својим продуктима и искористила целу заштитну царину у своју сопствену корист. (Повици: Тако је!) Унутрашња конкуренција је потпуно онемогућена картелисањем једнообразне индустрије, и никаква се разлика није осетила у погледу пада цена од дана када је донета Уредба о забрани картела па до данас. Они који су били позвати да се највећем злу — картелима — стане на пут, донели су Уредбу о забрани постојања картела, али та Уредба до данас није дала очекиване резултате. Индустрија у нашој земљи махом је власништво странаца, или је вођена од странаца, на челу предузећа седе туђи људи који не увиђају преку потребу за снижењем цена производама индустрије, које се морају саобразити ценама производа које даје наша пољопривреда. (Повици: Тако је!)

На пример, један од најважнијих материјала у данашњем модерном грађевинарству јесте цемент. Без њега се не може ни замислити ма какво грађење, почевши од високих градња, железница, мо-

дерних путева, бетонских мостова и т. д. Цемент је данас постао главни материјал, и за изградњу војних објеката за одбрану земље, цемент игра и играће видну улогу. Један тако важан материјал налази се међутим под ударом картела, који високим ценама оптерећује и град и село, јер цемент се троши и на селу.

Цена цемента била је 1931 год. франко фабрика 3.200 до 3.500 динара по вагону. У то доба картел није постојао. Међутим, у почетку пословне 1932/33 год. склопљен је картел између фабрика цемента и цена цементу подигнута је на 5.500 динара по вагону. Дакле 2.000 динара по вагону или 20 пара по килограму. Како се види из ових цифара, цена је подигнута са 45% изнад цена пре оснивања картела. Да видимо сада како стоји са осталим елементима за производњу цемента. Главну улогу у производњи цемента игра радна снага и гориво, јер се материјал добија на површини земље. Кад сви знамо да је радна снага пала са 40% па и више, а такође сви знамо да је гориво пало за 40% па и више, онда долазимо до следећих резултата. У месту да цена овој важној сировини у грађевинској бранжи падне за 40% ниже, она се пење за исто толико.

Још један пример. Вама је добро познато, господо народни посланици, да метални производи нарочито гвожђе, играју врло важну улогу у привредном животу. Овде морам одмах да констатујем, да је и метална индустрија у картелу. Према висини предратних цена гвожђа, гвожђе би требало да се продаје са урачунатом зарадом, највише по 2 динара по килограму. Међутим, картел продаје гвожђе по 4 дин. па и више по килограму.

Исто тако, господо народни посланици, као врло важан артикал за најшире масе нашега народа треба истаћи стакло и стаклене производе. Као што је познато и индустрија стакла се налази у картелу. Картел стакла има своје фабрике у Чешкој, Немачкој, Француској, Белгији, а код нас је једна фабрика у Панчеву, и иста је својина једног страног друштва званог „Витреа“, чија је централа у Бечу, Прагу и Брислу. Та фабрика има стварни монопол у нашој држави.

Господо народни посланици, картели тако далеко иду да су не само ишли на подизање цена индустријских продуката, чија се сировина делимично увози из иностранства, већ су подигли цене и индустријским производима, који се производе искључиво из наших сировина, као на пример цена шећеру, који је саставни део исхране најширих слојева.

Ето тако изгледамо ми са политиком коју воде картели, где у сваком случају штети и држава и народ и читава привреда. О свему овоме, господо народни посланици, имам оригиналне документе, који ће корисно послужити, ако буде потребно да се поведе анкета о овим мојим наводима, које у овом високом Дому износим.

Познато је да смо ми увозили сировине у вредности од преко 150 милиона динара из иностранства, из којих се прерађивало уље за јело. Иако се код нас гаји маково семе, а маковог семена има нарочито у Јужној Србији толико да може да подмири сву домаћу потребу, па чак и за извоз уља за јело, ипак се те сировине увозе из иностранства. Кад је скопска Трговачко-индустријска комора одржала анкету поводом тражења привредника Јужне Србије, да има непродатог

маковог семена око 900 вагона, и да лежи кривица за то на творницама уља, које увозе велике количине уљарица, онда је Министарство трговине и индустрије, Министарство пољопривреде и Министарство финансија наредило да се одржи једна заједничка конференција произвођача, односно ималаца маковог семена и фабриканата уља. У 1931 год. поведена је озбиљна акција да се једном прекине са досадањом политиком према овој грани индустрије, и да се озбиљно поведе рачуна о искоришћавању домаћих сировина. Али та акција, нажалост, није довела до жељених резултата.

Господо народни посланици, не могу а да овом приликом у овој вези не споменем и две рафинерије бензина и петролеја у нашој земљи, које чине да смо скоро ми једина земља у целом свету која се најскупље снабдева бензином, петролеумом, плинком, уљем за мазива и осталим дериватима који се добијају из нафте.

Ми се питамо, господо народни посланици, како данас ствар стоји са картелима. На ово питање одмах одговарам, да картели још увек постоје, али са разликом што су сада још боље организовани, него што су били пре доношења Уредбе о картелима.

После, изложених података, господо народни посланици, о штетности рада картелисаних предузећа у нашој држави, ја бих имао још да напоменем и то, да постоје и страна осигуравајућа друштва, која такође на недопуштен начин привређују у нашој држави. Располажем са оригиналним материјалом о штетности рада ових друштава, али услед краткоће времена ово ћу изнети другом приликом.

Мислим да сам довољно чињеница изнео о раду картелисаних друштава, о којима треба озбиљно повести рачуна, а мој би предлог био на завршетку овога излагања, да се одреди парламентарна анкетна комисија, која би у детаљима испитала неправилности и законом недозвољене радње разних друштава и предузећа, те да се једном одлучно стане на пут овом злу које долази од постојања картела. (Живо одобравање и плескање).

Исто тако молим Господина Министра да се позабави са Законом о електрификацији наше земље, пошто је тај Закон врло важан.

Исто тако треба да поменем да је једна врло важна бранжа, која доноси нашим пасивним крајевима користи, туризам. Ја хоћу још да истакнем, да је у овој буџетској години, буџет за туризам смањен за 2/3 и ако тај одсек постоји при Министарству трговине. И док Италија за развитак туризма у својој држави даје 240 милиона динара, дотле ми свега 240 хиљада. Аустроугарска даје до 20 милиона динара на пропаганду, Мађарска даје око 30 милиона динара а ми од 1930 године па до сада видимо све више странаца у нашој земљи, а међутим ми не видимо довољно материјала да се више рекламира наше Море, Босна и Херцеговина, Црна Гора и Јужна Србија, који скоро искључиво живе од туризма. Шта значи туризам најбоље ћете видети по томе, што сваки странац кад дође донесе новац, тако да је прошле године по подацима друштва за туризам било прихода од странаца у нашој земљи 764,300.000 динара.

Да би видели преглед посете страних туриста у нашој држави, ја ћу вам прочитати следеће податке Друштва за туризам;

Подаци о туризму у Југославији

1) Преглед посета страних туриста

Народност туриста	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Аустријанци	72147	62134	40920	59594	65388	55048
Немци	47731	33197	19518	21134	25365	27913
Чехословаци	43708	42830	29762	63947	59302	65691
Мађари	26321	17602	13280	16117	13129	10839
Италијани	14267	11233	9253	9980	12030	11063
Балканске државе	12245	9502	8132	12101	11311	12167
Пољаци	10187	5598	3806	4026	8458	10905
Енглези	5631	5726	3408	6899	7008	7091
Американци	5513	4841	4146	2993	3288	3375
Французи	4590	4347	4447	5602	7454	8522
Нордиске земље	1818	2114	1256	1301	1698	2081
Швајцарци	—	—	—	5475	6955	5531
Белгијанци	—	—	—	1175	1870	1188
Холанђани	—	—	—	1075	1474	2112
Остала Европа	11023	9718	8739	7585	8096	8033
Остали континенти	939	865	689	955	2133	2874
Укупно	256.147	209.797	147.356	216.654	216.959	234.433

2) Укупан преглед посета југословенских и страних туриста

	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Југословени	295.512	339.236	364.999	667.792	711.421	726.062
Иностранци туристи	256.147	209.797	147.355	216.654	234.959	234.433
Укупно	551.659	549.033	512.355	884.446	946.380	960.495

3) Преглед задржавања страних и наших туриста по броју пробављених дана односно ноћи

	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Југословени	2.213.950	2.130.476	1.935.642	2.963.521	3.159.642	3.426.447
Иностранци туристи	1.178.835	862.787	845.472	1.434.648	1.484.918	1.450.220
Укупно	3.392.785	2.993.263	2.831.114	4.398.169	4.644.560	4.876.667

4) Принос од туристичког промета у Југославији

	1930	1931	1932	1933	1934	1935 (11 мес.)
од југ. туриста	277,0	279,5	276,3	427,5	502,0	469,6
од страних туриста	328,3	251,3	216,6	273,6	309,1	294,7
Укупно	605,3	530,8	492,9	701,1	811,1	764,3

5) Одобрени буџетом износи Отсеку за туризам износили су:

1927/28	динара	500.000.—
1928/29	"	600.000.—
1929/30	"	600.000.—
1930/31	"	500.000.—
1931/32	"	910.000.—
1932/33	"	900.000.—
1933/34	"	800.000.—
1934/35	"	670.000.—
1935/36	"	581.000.—
1936/37	"	240.000.—

На завршетку изјављујем, да ћу као члан клуба Југословенске радикалне заједнице и владине већине, имајући поверење у рад и настојања Краљевске владе, гласати за предложени буџет Министарства трговине и индустрије (Пљескање).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Антон Видец.

Anton Videc: Gospodo, uzeo sam reč kod ovoga Ministarstva budući da sam iz kraja gde je vrlo razvijena trgovina i industrija a i po svojoj profesiji kao veterinar, imao sam dosta prilike u životu, da na licu mesta u praksi opazim i dobre i loše strane te naše privredne grane. Gospodin Ministar trgovine i industrije dao je opširan ekspoze, i mi moramo zbilja sa radošću konstatovati da se ta naša privredna grana u poslednje vreme faktično popravila.

Istina je, bilo je kod same provedbe i kod samog rada Ministarstva trgovine dosta nedostataka, naročito za vreme autoritativnih režima. Vi ste čuli kritiku a mogli ste čitati i u novinama. Ali moram reći da iz takvih prikaza u pogledu stvari, ko je pratio današnje prilike, morao je da uvidi da se i tu krenulo na bolje.

Gospodo, mi smo već za vreme Svetskog rata znali i govorilo se, da će se posle rata nastaviti sa privrednim i trgovinskim ratom, koji smo mi nažalost u dovoljnoj meri iskusili, kao i druge zemlje agrarnog tipa.

Bila je u prvim godinama posle rata konjunktura, te smo mogli naše poljoprivredne produkte plasirati u najbližim zemljama, koje su izglednele za vreme Svetskog rata, te su bez ikakve kompenzacije kupovale naše produkte i plaćale srazmerno dobru cenu. Ali to, gospodo, nije potrajalo dugo, jer je u svetskoj poljoprivredi nastao duboki preokret, koji se osnivao na tome, da se ona pretvorila u novu industrijsku branžu — poljoprivrednu, sličnu svakoj drugoj od mnogih industrijskih grana, kao što se to desilo svojevremeno sa zanatstvom, kad je prešlo na industriju. Reperkusija industrijalizacije poljoprivrede ogleda se pre svega na kreditnim odnosima savremenog poljoprivrednika. Teškoće konkurencije ekstenzivne zemljoradnje sa industrijalizovanom su isto tako velike, kao što su one u utakmici između zanatlija i industrijalaca. Industrijalizacija poljoprivrede u svetu znatno povećava proizvodnju. Posledica toga je superprodukcija i pad cena poljoprivrednih produkata. Kod nas još ne postoji ta industrijalizacija poljoprivrede i to je od presudnog značaja za izbor pravog pravca naše poljoprivredne politike. Kao izlaz iz te situacije preporučuje se tako zvana dirigovana ili planska privreda putem raznovrsnih zakonodavstava, koja idu u nekim državama do preteranosti, a koja nisu za preporučiti kod nas.

Polazna tačka naše poljoprivredne politike treba da bude ublažavanje štetnih posledica, koje nastaju od toga, što je naša nazadna poljoprivreda primorana, da na polju spoljne trgovine konkuriše sa naprednom i industrijalizovanom poljoprivredom drugih zemalja. Svakako je potrebno proučiti naše privredne prilike u svetlosti širokih ideja o preokretu savremene poljoprivrede. (Povici: Tako je!)

U najnovije vrijeme su pojedine države zabeležile znatno poboljšanje svojih privrednih prilika, i to naročito u pogledu industrijske delatnosti, koja je dostigla skoro nivo prosperiteta pre nastupa svetske privredne krize. Tako na primer, smanjio se broj nezaposlenih, podigao se robni promet u zemlji, ali su i te države još vrlo daleko od prebrođenja krize. Popravka konjunktуре pojedinih grana privrede imala je mali uticaj unutar granica dotičnih zemalja, ali je taj uticaj izvan granica njihovih bio gotovo nikakav, jer danas ne postoji organska povezanost između

pojedinih nacionalnih privrednih jedinica, ne postoji svest o solidarnosti i uzajamnosti između zemalja. Zato nam je zadnji primer bio Londonska konferencija, koja je to htela da pokaže, ali se i ona rastegla i nismo čuli šta je nastupilo. Nema više liberalizma ni koncesija među narodima, već je nastupila kruta autarhija i plansko učestvovanje u međunarodnoj trgovini. (Povici: Tako je)! Mesto klauzule najvećeg povlašćenja u spoljnoj trgovini, pojavilo se kontingentiranje uvoza i klirinško obračunavanje plaćanja. (Povici: Tako je!)

Svaka država nastoji da joj trgovinski bilans bude što više uravnotežen, a klirinški saldo uravnan, a tome mogu odlično poslužiti nove forme uređenja spoljne trgovine, ma koliko to bilo u oprečnosti sa privrednim mogućnostima uzajamnog upotpunjavanja dvaju nacionalnih privreda, i od toga se ne odstupa.

Rezultat ovakvog vođenja trgovinske politike brzo se ispoljio u razvoju svetske trgovine. Svetska razmena dobara se na kratko vreme podigla, ali je ubrzo nastao zastoj pa i opadanje. Zemlje uvoznice nabavljale su sirovinu u znatno većim količinama i time zadovoljile potrebu radi industrijske proizvodnje, a zemlje koje su liferovale te sirovine morale su, kraj režima kliringa, kompenzirati naplatu za liferovanu robu uvozom fabričnih proizvoda iz istih zemalja, od čega su one prve imale dvostruku korist.

Kad je trebalo likvidirati aktivna salda sirovin-skih zemalja prema industrijskim zemljama, pokazalo se da se na bazi potpunog reciprociteta ne mogu zasnovati novi odnosi u svetskoj trgovini, jer raznolikost privrednih struktura pojedinih zemalja stoji u oprečnosti sa ovom novom dogmom trgovinske politike. To se pokazalo i kod naše spoljne trgovine, a najbolji primer je bila Nemačka. Mi smo imali najedanput trgovinski bilans aktivan sa tom zemljom do te mjere, da nismo mogli izbalansirati međusobna potraživanja uvozom nemačke robe. Naša kupovna moć nije nam omogućila kupovinu industrijske robe u Nemačkoj u tolikoj mjeri, u kojoj je Nemačka kupovala naše poljoprivredne proizvode, i na taj način je morao nastati zastoj u našem izvozu u tu zemlju.

Kako vidimo, bez organske povezanosti svetske privrede, ovo intenziviranje privrednih prilika u zemljama uvoznicama nije imalo ujedno i povoljnih posledica u zemljama, čija privredna struktura ne dozvoljava stimuliranje narodne radinosti vanekonomske momentima, a to su agrarne zemlje, koje obiluju privrednim bogatstvima, a nemaju kapitala, a koje se kraj toga, kao i naša zemlja igraju i neke vrsti industrijske zemlje. I šta smo videli? Umesto da se privredni polet koji je za kratko vreme zabilježen u industrijskim zemljama, prenese i u neindustrijske zemlje, mi vidimo pre tendenciju da se ograniči uvoz sirovina, nego što bi se odustalo od doslednosti kod sprovođenja bilateralnog reciprociteta.

Naša zemlja nije u potpunosti prihvatila navedene principe privredne politike, mi nismo pristupili planskom vođenju uvoza, pridržavajući se represalnih mjera potpunog reciprociteta sa svakom zemljom. U bilansu naše spoljne trgovine sa pojedinim zemljama stoje i danas zemlje, sa kojima smo u velikoj mjeri pasivni, jer ne tražimo dovoljnu kompenzaciju za naš uvoz potrebne nam, a često i izlišne robe iz tih zemalja. Samo na taj način, shodno opštim tendencijama, u svetu možemo postići izvesna poboljšanja naših prilika pojačanjem izvoza naše robe,

čime bi postigli i prosječno povišenje cena našoj izvoznoj robi.

Glavni ekonomski efekat u postizanju boljih cena nije nastupio, a dok to ne postignemo neće naše prilike krenuti na bolje u zemlji.

Dakako da ima i drugih činilaca a ne samo Ministarstvo trgovine, koje može te stvari da poboljša a u prvom redu privatna inicijativa, pa onda zadrugarstvo. Ima gospode zadrugara koji misle ili bar govore tako, kao da su oni jedini koji mogu da spasavaju ovu našu zemlju. Ja sam priznajem i ja sam zadrugar da samo na principima korporativne ideje seljak može popraviti i svoj ekonomski i politički i društveni položaj i na njemu se trajno i održati. (Odobranje) Tek kroz zadrugarstvo vodi put do novog seljaka i do novog života na selu. (Živo odobranje) Zadruga je škola u kojoj se uči zasnivati poslove na širokoj osnovi i voditi ih tako. Iz zadruganog pokreta su proizišli mnogi politički pokreti. U okviru zadrugne ideje mogu se naći uporišta za rešenje sviju pitanja na selu, pitanja koja se odnose na: podizanje blagostanja, razvijanje društvenosti, omogućenje samoobrazovanja, stvaranje uslova za zabavu i rasonodu više vrste, unošenje više udobnosti u seljački život itd. Ali nažalost moramo i tu da konstatujemo jedno, da ko je pratio rad naše zadruga i zadrugara, da one nisu uvek postigle ono čemu smo se nadali. Dapače ja govorim o zadrugarstvu za to ovde, što je ono usko vezano za trgovinu danas. Vi dobro znate, da kod izvoza poljoprivrednih produkata u inostranstvo, da je taj izvoz kontingentiran i da se taj kontingenat deli u našoj zemlji. Proporcija je ta, da sami proizvođači dobivaju 20%, zadruga 40% i trgovci 40%, od celokupnog izvoza za inostranstvo. I ako je bilo za očekivati povišenje otkupnih cijena nije uslijedilo. Proizvođači svakako moraju da dođu na svoj račun, kada oni izravno prodaju svoju robu inostranstvu. Isto tako bi moralo da bude i kod naših zadruga, jer one ne smeju da rade za neku dobit. Ali nažalost ipak ne vidimo da su cene koje plaćaju naše zadruga našim poljoprivrednicima, veće od onih koje plaćaju obični trgovci, i to baš u poslednje vreme u doba konjunktura, kad se kod tih poslova dosta dobro zaradivalo. Zna se da se priča, da se na jednom vagonu debelih svinja zaradi po 20—25.000 dinara. Pa neka je i 15.000 dinara, i to je dosta. Treba da se nađe načina, da se od te zarade više pruži proizvođaču nego što danas faktično dobiva za svoje produkte. Iz toga vidite, da ni zadrugarstvo nije ispunilo svoju zadaću.

Ali mi se nadamo, da će ono to učiniti, i da će skinuti sa sebe onu sumnju koja se danas kod mnogih javlja, da i zadrugarstvo pa i Glavni savez radi na jednoj trgovačkoj bazi i da radi za profit na čvrst račun kao i drugi.

Jedan primer moram da iznesem. Ja sam u mome kraju kao veterinar osnovao stočarsku zadrugu i založio je u Glavni savez srpskih zemljoradničkih zadruga sa razloga; što jedino on ima mogućnosti da izvozi naše teške konje u Švajcarsku, jer je Glavni savez načinio jedan kompenzacioni posao sa Švajcarskom, koji je onda bio oportun. Kao što vidite, Savez je zaključio da izveze stotine konja u Švajcarsku pod uvjetom, da za četiri izvezena konja mora da uveze jednu junicu. Švajcarska je išla tako daleko, da je ona od kupovne cene jedne junice ili bika od 700 švajc. franaka, što čini preko 10.000 dinara, dala od te sume 30%, a švajcarski uvoznik je platio

100 franaka po uvezenom konju u fond za otkup junica s naše strane.

Mi smo, znači, junicu koja je bila kupljena za 700 franaka, dobili za 90 franaka franko Buchs. I mi smo bili zadovoljni sa tim poslom i izvezili smo naše teške konje. Istina da je to išlo na štetu naših konjogajica, jer razlika od onih 100 franaka je ukalkulisana kod kupnje i toliko smo mi našem seljaku platili manje.

Taj posao je vodio Glavni savez srpskih zemljoradničkih zadruga kroz dve godine. Ja sam hteo da imam nekoliko od tih junica i da dobijem za moj kraj od tih junica po 90 franaka. I ako se znalo, da je Ministarstvo poljoprivrede baš za vreme ministროvanja g. dr. Jankovića votiralo 300.000 dinara za nabavku tih junica, ipak nismo mogli dobiti nijednu, jer nam se reklo, da koštaju 5.—6.000 dinara.

Sad, ako se ovo uzme u obzir, ja ne vidim nikakve blagodeti, koju bi Savez pružio zadrugarstvu ovakvim svojim radom i ne razumem, zašto se od njihove strane ovaj budžet ovako oštro kritikuje, kad bi najpre trebali da pred svojim pragom pomeću. (Odobranje) Dalje neću da ulazim.

Dozvolite mi, da kažem još nekoliko reči i to o veterinarstvu pošto je to u uskoj vezi sa našom spoljnom trgovinom. Da li se sećate, da je Austro-ugarska zato što Srbija nije imala dovoljno veterinara, kazala: „Mi ćemo uzeti od vas robu u zaklanom stanju, ali pod uslovom, da naši veterinari idu iz Zemuna na klanicu u Beograd, da tamo pregledaju stoku i meso”. Možete si misliti kakva je to povreda integriteta, a možda je i to bio jedan od onih razloga, što je hvala Bogu, došlo jedanput do svega onoga što se odigralo od 1914-te godine. (Odobranje) Kažem hvala Bogu, jer sam i ja iz onoga kraja, koji je bio pod Madarima. (Pljeskanje.)

S toga mi dozvolite da kao veterinar rečem nešto malo i o skromnoj, ali vrlo važnoj i korisnoj veterinarskoj službi, naročito u našoj poljoprivrednoj zemlji. U koliko se privredni život čovjekov više razvija u toliko mu treba i više veterinara. U celokupnoj onoj aktivnosti u svima oblicima privrednim, gde se proizvodi i pušta u promet hrana animalnoga porekla za čoveka, svuda saraduje i veterinarstvo. Veterinarstvo kao nauka je doduše srazmerno mlada, ali je brzo koračala u svom razviću, uporedo sa medicinom i drugim privrednim naukama, sa kojim je ona u tesnoj vezi. Kao što znamo, danas je nauka i tehnika u svima domenima pa i na polju veterinarstva u takvom poletu, da će ona možda već sutra imati na raspoloženju nova sretstva i lekove, kojima će se sprečavati i lečiti mnoge stočne bolesti, koje satiru našu stoku. (Povici: Tako je!) Gospodo, ovde se govorilo o raznim stvarima, pa je potrebno da se kaže koja reč i o veterinarstvu, koje ima tesne veze sa privrednim ministarstvom. Vi vrlo dobro znate šta je sve bilo u prošlom stoljeću, kada su se pojavljivale one razne stočne zaraze. Setimo se samo one pojave raznih seruma, a osobito seruma protiv svinjske kuge, koji serum sigurno štiti naše svinje od te opasne bolesti. Kao što ste videli iz ekspozea g. Ministra poljoprivrede i ovde se govorilo o proizvodnji seruma, na kojoj se proizvodnji i kod nas radi. Taj serum je bio nepristupačan našem narodu, i on je vrlo teško mogao da ga upotrebi, jer je bio vrlo skup. Međutim, njegova proizvodnja u zemlji i konkurencija učinili su to, da su se od te bolesti mogle spasti mnoge svinje. Mi smo ranije plaćali po 1000 i 1200 dinara po litru taj serum protiv svinjske

kuge a sada 350 dinara. Iz navedenog kratkog prikaza evolucije veterinarstva i njegove mnogostruke aktivnosti, mogli ste uvideti veliki značaj veterinarske struke po naš narod. Toj struci treba posvetiti najveću pažnju, i znajte da se greši ako se o njoj govori sa nepoznavanjem stvari i nepoštovanjem.

Gospodo, dozvolite mi da vas mnogo ne zamaram, ja ću preći na jedno drugo pitanje. Za vođenje politike današnje Kraljevske vlade nosimo odgovornost i mi, a to naročito u prvom redu članovi Jugoslovenske radikalne zajednice. Program Jugoslovenske radikalne zajednice je takav, da ga mogu usvojiti svi Jugosloveni pa i Hrvati, koji smo stavljeni pred jednu važnu odluku, a naročito oni Hrvati, koji su pripadali bivšim Jugoslovenskim unitarističkim strankama. Jedni još stoje povučeni, šute i čekaju, a drugi pod silom prilika nalaze se u plemenskim i verskim organizacijama još danas.

Mnogi Hrvati, iskreni patrioti, pokolebali su se, jer se nalaze u takvoj sredini, u kojoj postoje još izvesne pojave iz prošlosti. Znate šta se dogadalo kod nas u Hrvatskoj, pa nije čudo, što nisu njoj pristupili braća Hrvati u tako velikom broju, kao što su to učinili braća Slovenci i Muslimani.

Baš ta činjenica da je najveći broj Srba i Muslimana ušao u tu zajednicu, dao je najjasnije toj stranci karakter prave Jugoslovenske stranke, koja ne ide za negiranjem i brisanjem plemenskih osobina, nego za njihovo formiranje i stupanje u harmoničnu celinu. (Odobranje.)

Nažalost od Ujedinjenja prati Hrvate nesreća, da se nisu mogli snaći u svojoj velikoj i oslobođenoj državi. I ja moram da naglasim u ime Medumuraca, da smo išli za tim i očekivali veliku moćnu državu Jugoslaviju, a ne malu Hrvatsku. (Pljeskanje.)

Ali u hrvatskom delu našega naroda došli su na vodstvo ljudi, pa i danas su oni, koji su za apstinenciju. Ja sam u jednom svom govoru rekao, da je apstinencija negativna, da je to najlošije sretstvo u političkoj borbi. I pokojni Radić nazvao ju je najnezgodnijom formom političke borbe. Nažalost, i danas većina Hrvata je izvan ovoga Doma, i zato mi koji vidimo to, treba da učinimo sve, da u ovome Domu budemo svi, a i to da u buduće u Hrvatskoj budu birani oni koji će doći ovamo.

Ja vam kažem, da Hrvati imaju dosta životne snage, visokih kvaliteta duše i uma i to treba da unesu u našu zajedničku državu. (Pljeskanje i povici: Tako je!) Imajući puno poverenje u Kraljevsku vladu, naročito posle ulaska Narodnog seljačkog kluba, posle čega niko neće moći reći da ova Vlada nije seljačka Vlada, ja ću glasati za. (Pljeskanje.)

Претседник Стеван Ђирић: Има реч известилац г. Јуре Коце.

Izvestilac dr. Jure Koce: Gospodo, da vas suviše ne zamaram ja ću ukratko odgovoriti na nekoja izlaganja gospodina dr. Dragutina Jankovića. Ovaj gospodin je kazao, da je Ministarstvo trgovine državni neprijatelj broj 2. Ja se uopšte ne slažem sa takvim nazivima i smatram da su deplasirani, naročito je deplasiran ovaj izraz što se tiče Ministarstva trgovine i industrije. Gospodin Dragutin Janković kaže na jednoj strani kako je Ministarstvo trgovine vodilo pogrešnu politiku, a na drugoj strani opet pominje stvari koje ne dolaze u njegov delokrug, i za koje ne može da odgovara.

Gospodin Dragutin Janković kazao je da je Ministarstvo trgovine vodilo kompenzacionu politiku.

Gospodin dr. Janković sigurno ne zna da kompenzacionu politiku nismo mi vodili nego da nam je ona bila naturena od stranih država i mi smo to morali primiti. (Povici: Tako jel)

Opšta kriza naše nacionalne privrede ima svoj početak u svetskoj krizi, svakako treba da je to poznato g. Dragutinu Jankoviću. Ja ću biti kratak i reći nešto o tome.

Kad je posle 1929 godine svetska proizvodnja postigla svoju kulminaciju bez izgleda da će naći kupca za višak svojih proizvoda, onda su sve države bile prinudene da učine izmene u dotadanjoj svojoj proizvodnji i da zavede autarhiju. Tako smo došli do demontaže naše spoljne trgovine ne krivnjom Ministarstva trgovine nego zbog spoljašnjih uzroka. Kod ovakvog stanja stvari morali smo spasavati svoju trgovinu i industriju i to postepenim izgradivanjem naše nacionalne autarhije. I kad g. Dragutin Janković, i pored svega toga, kaže, da mi i dalje treba da ostanemo kod potpuno agrarnog karaktera naše države, onda on preporučuje nešto što za naš narod neće biti dobro. Potrebno je da i mi preduzmemo što je nužno da možemo da izgradimo našu domaću industriju, jer ćemo inače pretrpeti velike gubitke u našoj nacionalnoj privredi. To je pravilno shvatanje stanja stvari. I ja koji sam u julu mesecu, kad je bila debata o dvanaestinama, govorio da treba tendenciju podržavanja malog čoveka sprovesti kroz čitavo naše privredno zakonodavstvo, sigurno nisam onaj koji hoće štititi veliku industriju na štetu našega naroda.

A što se tiče carinske zaštite, o kojoj je govorio g. dr. Janković mogu da kažem da njegovi navodi, u osnovi uzev nisu tačni. On je tu govorio kao neki laik. Naprotiv je istina da smo mi, od svih drugih država sem Holandije, ponajveće pristalice slobodne trgovine. Ja priznajem, gospodo, da se može govoriti o izmeni nekih stavova carinske tarife i u tom pogledu mogu da skrenem pažnju na to, da su Ministar trgovine i Ministar finansija odredili jednu komisiju koja će to pitanje da prouči. Ja nalazim gospodo, da se Ministar trgovine g. Vrbanić koji je na čelu svoga resora tek od jednu godinu dana, ne može napadati za one izvoznice koje su date još pre 17 godina. Ja znam da je g. Ministar Vrbanić, od kad je ušao u svoj resor uradio čitav niz korisnih stvari i da se i dalje stara i radi na tome da idemo boljim i pravijim putem. (Odobranje i povici: Tako jel)

Gospodo, ja neću ovde više da vas zamaram nego hoću da kažem samo ovo: da treba stvari postaviti onako kako jesu, a naročito u interesu našega sela ne treba da se onako govori; kako se više puta govorilo.

Mi moramo govoriti i stvarno raditi onako kako će to naš narod dovesti do onoga što on zaslužuje i što mu zaista koristi.

Gospodo, to vam ja kažem otvoreno. A evo šta je kazao vaš čovek, da vidite da ja znam vašu istoriju, evo šta je kazao Jovan Jovanović-Zmaj: „Mudre knjige kad polete letom, da nas izjednače svetom, zapjevat će Ravijojla vila: sad je java što sam nekad snila”.

Šta ovo znači? Znači kada smo mi pobedili u ratu u svima stvarima da treba da pobedimo i na ekonomskom polju zdravim, stručnim radom; a ne ovakvom kritikom kao što smo čuli od gospodina dr. Dragutina Jankovića. Što se tiče „Prizada” čiji

rad je kritikovao, izjavljujem da sam i ja protiv ovog monopola ali i protiv monopola koji je imao Savez zemljoradničkih zadruga za izvoz konja.

Gospodo, treba ove stvari da se postave onako kako one jesu. Treba da gledamo da sve ide u pravcu da pomognemo izgradnju naše nacionalne privrede. To je jedno vrlo važno pitanje. I u tom pogledu ja zahvaljujem Ministru g. dr. Vrbaniću, koji je obrzovao čitav niz anketa, u želji da se problemi koji se postavljaju reše na najbolji način. Ja ga molim da ovim pravcem i dalje nastavi. (Živo odobravanje.)

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, претрес предлога буџета расхода — XII раздео — Министарство трговине и индустрије завршен је у појединостима. Прелазимо на гласање. Гласаће се по партијама седењем и устајањем. Господа народни посланици који примају прочитане партије, седеће, а који не примају, устаће. Молим известиоца г. др. Јураја Коцеа да изволи прочитати партију 688 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 688 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

XIII РАЗДЕО — МИНИСТАРСТВО ТРГОВИНЕ И ИНДУСТРИЈЕ

ГЛАВА ХСИ — МИНИСТАРСТВО

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.
688

Личне принадлежности

1 Плате — пер. повишице и пол. додаци итд.

а) Чиновници

1) Министарство

Место: „8 инспектора итд.” ставити: „8 инспектора: 3-III/2, 3-IV/1 и 2-IV/2”

Место: „8 пристава итд.” ставити: „12 пристава: 2-VII и 10-VIII” и повећати са +54.240.—

III) Средишна управа за мере

Место: „Инспектор IV/2” ставити: „инспектор IV/1”

б) Чинов. приправници:

1) Министарство

Место: „12 чин. приправ. итд.” ставити: „8 чин. приправника итд.” а место: „9 од VIII групе” ставити: „5 од VIII групе” и смањити са —70.272.—

IV) Средње стручне и занатске мушке и женске школе на територији Управе града Београда

1) Средња техничка са мушком занат. школом
Место: „5 чин. приправника итд.” ставити: „7 чин. приправника итд.” а место: „3 од VIII групе” ставити: „5 од VIII групе” и повећати са +35.136.—

3) Женске занатске школе

Место: „4 чин. приправника итд.” ставити: „7 чин. приправ. итд.” и повећати са +45.621.— +64.725.—

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 688 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 688 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 689.

Извештач др. Јуре Коце прочита партију 689.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 689? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 689. Изволите чути партију 690 са амандманом Краљевске владе.

Извештач др. Јуре Коце прочита партију 690 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

А РАСХОДИ

ХИИ РАЗДЕО — МИНИСТАРСТВО ТРГОВИНЕ И ИНДУСТРИЈЕ

ГЛАВА ХСИ — МИНИСТАРСТВО

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.
690

Специјалне награде:

4 Награде члановима касационог одбора, повећати са + Дин. 2.800.—

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 690 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 690 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 691.

Извештач др. Јуре Коце прочита партију 691.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 691? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 691. Изволите чути партију 692.

Извештач др. Јуре Коце прочита партију 692.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 692? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 692. Изволите чути партију 693 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Извештач др. Јуре Коце прочита партију 693 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз.
693

Путни, подвозни и се-
лидбени трошкови:
1 Трошкови за службена
путовања
Под в) Путни трошкови
за унапређење тури-
зма, смањити са — 1.000.—
Под е) за путне тро-
шкове и специјалне
дневнице итд., сма-
њити са — 10.000.— — 11.000.—

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 693 са предложеним

амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 693 са амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 694.

— За овим ја Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединостима све партије буџета расхода — ХИИ раздео — Министарство трговине и индустрије од партије 694 до 698 закључно.

Претседник Стеван Ђирић: Изволите чути партију 698а (нова) по предлогу у амандманима Краљевске владе.

Извештач др. Јуре Коце прочита партију 698а (нова) по предлогу у амандманима Краљевске владе, која гласи:

Парт.

698а (нова) За израду индустријске и занат-
ске статистике:

За сређивање катастра инду-
стријског и набавка најнужни-
јег статистичког материјала —
материјални издаци и наднице
око овог + 10.000.—

Свега Гл. ХСИ, повећати са + 63.725.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 698а (нова) по предлогу у амандманима Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 698а (нова) по предлогу у амандманима Краљевске владе. Изволите чути партију 699.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединостима све партије буџета расхода — ХИИ раздео — Министарство трговине и индустрије од партије 699 до 702 закључно.

Претседник Стеван Ђирић: Изволите чути партију 703 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Извештач др. Јуре Коце прочита партију 703 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт.
703

Материјалне потребе Управе за за-
штиту индустријске својине, сма-
њити са Дин. — 2.800.—

Свега Гл. ХСИ — — —

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 703 са амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 703 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 704.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединостима све партије буџета расхода — ХИИ раздео — Министарство трговине и индустрије од партије 704 до 709а закључно.

Претседник Стеван Ђирић: Изволите чути партију 710 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 710 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА ХСII — БАНСКЕ УПРАВЕ

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.
710

Личне принадлежности

Плате — пер. повишице итд.

а) Чиновници

II) Савска банска управа

1) Одељење

Место: „2 секретара итд. 43.920.—”

ставити: „Саветник V 27.000.—”

Секретар VII 16.920.—”

Место: „Пристав VIII” ставити: „Виши пристав VII”

7) Женска стручна учитељска школа

Место: „Директор III/2” ставити: „Директор III/1”

VI) Зетска банска управа

Место: „1) Отсек” ставити: „1) Одељење”

Место: „2 инспектора IV/1-1 92.880.—” ставити: „Начелник IV/1-1 46.440.—, инспектор IV/1-1 46.440.—” а свуда место речи: „Отсек” ставити: „Одељење”

6) Чинов. приправници

1) Дравска банска управа

2) Дворазредне трговачке школе

Место: „Чинов. приправник од VIII групе итд.” ставити: „2 чин. приправника од VIII групе итд.” и повећати са +17.568.—

II) Савска банска управа

1) Трговачке академије

Место: „6 чин. приправника итд.” ставити: „7 чин. приправника итд.”, а место: „4 у I раз. скупштина” ставити: „5 у I раз. скупштина” и повећати са +17.568.—

6) Женска стручна учитељска школа

Место: „2 чин. приправника итд.” ставити: „3 чин. приправ. итд.” а место: „1 од VIII групе” ставити: „2 од VIII групе” и повећати са +17.568.—

8) Женске занатске школе

Место: „14 чин. приправника итд.” ставити: „17 чин. приправника итд.” и повећати са +36.594.—

III) Врбаска банска управа

3) Женске занат. школе

Место: „2 чин. припр. итд.” ставити: „3 чин. припр. итд.” и повећати са +12.198.—

V) Дринска банска управа

1) Средња технич. школа

Место: „Чин. приправник итд.” ставити: „2 чин. приправ. итд.” и повећати са +17.568.—

VII) Дунавска банска управа

1) Одељење

Унести: „Чин. приправник од VIII групе у I раз. скупштина” +17.568.—

Место: „1) Трговачке академије” ставити: „2) Трговачке академије”

Место: „5 чин. приправника итд.” ставити: „6 чин. приправника итд.” а место: „3 у I раз. скупштина” ставити: „4 у I раз. скупштина” и повећати са +17.568.—

поће” ставити: „4 у I раз. скупштина” и повећати са +17.568.—

Додати ново:

3) Дворазредне трговачке школе

Чиновнички приправник од VIII групе у II раз. скупштина +14.535.—

Место: „2) Женске занатске школе” ставити: „4) Женске занат. школе”

Додати ново:

5) Средња технич. школа „Чиновнички приправник од VIII групе у I раз. скупштина” +17.568.—

IX) Вардарска банска управа

Додати ново:

2) Трговачке академије 2 чин. приправника од VIII групе у I раз. скупштина +35.136.—

Место: „2) Средња техничка итд.” ставити: „3 Средња техничка текстилна школа”

Место: „2 чин. приправ. итд.” ставити: „3 чин. приправ. итд.” а место: „1 од VIII групе” ставити: „2 од VIII групе” и повећати са +14.535.—

Место: „3) Мушке занатске школе” ставити: „4) Мушке занатске школе” +235.974.—

Свега Гл. ХСII, повећати са +235.974.—

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 710 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!). Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 710 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 711.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединостима све партије буџета расхода — XIII раздео — Министарство трговине и индустрије од партије 711 до 718 закључно.

Претседник Стеван Ђирић: Изволите чути партију 718а (нова) по предлогу у амандманима Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 718а (нова) по предлогу у амандманима Краљевске владе, која гласи:

ХСII — БАНСКЕ УПРАВЕ

Редовни расходи

Б. Материјални расходи

Парт. Поз.

718а (нова)

Отплата ануитета Државној хипотекар. банци за зграду Тргов. академије у Љубљани + Дин. 400.000.—

Свега Гл. ХСII, повећати са + Дин. 400.000.—

Свега XIII раздео повећати са + Дин. 400.000.—

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 718а (нова) по предлогу у амандманима Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!). Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију

718a (нова) по предлогу у амандманима Краљевске владе. Изволите чути партију 719.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 719.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 719. (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 719. Изволите чути партију 720.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 720.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 720. (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 720. Изволите чути партију 721 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 721 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА ХСIII — ДИРЕКЦИЈА ЈУГОСЛОВЕНСКЕ СЛОБОДНЕ ЗОНЕ У СОЛУНУ

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.
721

Личне припадљности:

— I Плате — периодске повишице и положајни додаци итд.

а) Чиновници

Место: „Директор III/2“ ставити: „Директор III/1“

Укупно XIII раздео, повећати са . +299.699.—

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 721 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 721 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 722.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединостима све партије буџета расхода — XIII раздео — Министарство трговине и индустрије од партије 722 до 7256 закључно.

Претседник Стеван Ђирић: Објављујем да је предлог буџета расхода — XIII раздео — Министарство трговине и индустрије са предложеним амандманима Краљевске владе примљен. (Одобравање и плескање).

Прелазимо на претрес буџета расхода XI раздео — Министарство саобраћаја. Реч има Министар саобраћаја г. др. Мехмед Спахо. (Бурно одобравање и плескање).

Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho: (Opšte burno pljeskanje i povici: Živeo!) Gospodo narodni poslanici, prilike pod kojima je raden ovaj predlog budžeta područnih mi ustanova, nesumnjivo su znatno teže, nego one, pod kojima je raden budžet za ranije godine.

Kod najglavnije od područnih mi ustanova, kod Uprave državnih železnica, koje uglavnom i izdržavaju ostale ustanove u Ministarstvu saobraćaja, izgledi za normalno i uravnoteženo finansiranje znatno

su umanjeni i za ovaj budžetski period, kao što je to bio slučaj i u prošloj budžetskoj godini.

Normalno finansiranje državnih železnica otežava, s jedne strane, povećani fiskalni tereti državnih železnica u vidu vozarinskih taksa, a sa druge strane pak, materijalne rezerve, kojima su državne železnice pokrivalе budžetske nedostatke poslednjih godina iscrpljene su potpuno obustavom reparacija — te sve ove činjenice morale su da dodu do izražaja u ovom predlogu budžeta, čije ukupne sume rashoda i prihoda izgledaju ovako:

Naziv	RASHODI I PRIHODI		
	Predl. rashoda za 1936/37 g.	Predl. prihoda za 1936/37 g.	+ Više — Manje
1) Ministarstvo	3.053.572.—	—	—3.053.572.—
2) Uprava pomorstva i rečnog saobrać.	10,490.448.—	7,880.000.—	—2,610.448.—
3) Direkcija pomorskog saobraćaja	18,491.577.—	6,913.200.—	—11,578.377.—
4) Odeljenje za građenje novih železnica (redovni rashodi)	5,717.177.—	—	—5,717.177.—
Ukupno:	37,752.774.—	14,793.200.—	—22,959.574.—
5) Uprava državnih železnica	1.876,372.400.—	1.007,000.000.—	+130.627.600.—
Ukupno:	1.914,125.174.—	2.021,793.200.—	+107,668.026.—
6) Odeljenje za građenje novih železnica (vanredni rashodi)	172,277.226.—	—	—172,277.226.—
Ukupno:	2.086,402.400.—	2.021,793.200.—	—64,609.200.—
7) Direkcija rečne plovidbe	84,124.691.—	87,105.691.—	+2,981.000.—
Svega:	2.170,527.091.—	2.108,898.891.—	—61,628.200.—

Kao što se iz ovog pregleda vidi, ukupan deficit celokupnog budžeta Ministarstva saobraćaja iznosi 61,628.200 dinara.

Ovaj deficit dolazi otuda, što samo rashodi Odeljenja za građenje železnica iznose preko dinara 172,000.000.—, u kojoj su sumi vanredni materijalni izdaci (anuiteti za građenje pruga) povećani — prema prošloj godini za 59,000.000.— dinara, zbog toga što sada ističu rokovi isplate anuiteta za građenje novih železnica po ugovorima iz godine 1931 i 1932.

Pri sastavljanju ovog predloga budžeta, čije finansiranje ima da bazira uglavnom na železničkim приходима, moralo se je u načelu početi od njihove realne sume, koja se prema sadanjim privrednim i transportnim okolnostima može sa izvesnom sigurnošću očekivati.

U cilju utvrđivanja železničkih prihoda kao budžetske osnove za finansiranje izvršene su tačne kalkulacije i transportnih i ostalih raznih prihoda, uzimajući pri tome u obzir sadanje prilike. Željeznički bruto prihodi bili su od 1932/33 god. pa na ovamo u postepenom i ako neznatnom porastu. Tako je:

Ostvareno bruto prihoda:	
u 1932/33 god. za	Din. 2,132,679.417.91
u 1933/34 god. za	„ 2,197,054.519.96
u 1934/35 god. za	„ 2,232,714.754.92

Vozarinska taksa iznela je:

u 1932/33 god.	Din.	194,504.096.28
u 1933/34 god.	„	206,140.061.56
u 1934/35 god.	„	278.939.129.50

Po odbitku vozarinske takse izneo je neto prihod:

u 1932/33 god.	Din.	1.938,175.321.63
u 1933/34 god.	„	1,990.914.458.40
u 1934/35 god.	„	1.953,775.625.42

Prosečna suma neto prihoda za poslednje tri godine iznosi dinara 1.960.955.135.15. Na poslednjoj budžetskoj konferenciji povećana je suma željezničkih prihoda na dinara 2.007.000.000.— pod uslovom da se u budžetskim razdelima svih ostalih Ministarstava unesu dovoljne sume kredita za plaćanje vozarine državnim željeznicama i ukinu sve dosadanje povlastice.

Preći ću na objašnjenje budžeta pojedinih ustanova Ministarstva saobraćaja i to na prvom mestu na

I

BUDŽET UPRAVE DRŽAVNIH ŽELJEZNICA

Ono što je ratom bilo uništeno ili usled neobnavljanja za vreme rata dovedeno u potpuno derutno stanje moralo se je iz osnova obnavljati. To je dobrim delom izvedeno do 1929/30 god. I upravo kada su državne željeznice ušle u jedno stanje, koje je manje više odgovaralo normalnim prilikama i potrebama i omogućavalo normalno finansiranje nastupila je svetska ekonomska kriza, koju je železnički saobraćaj kao barometar nacionalne i internacionalne privrede morao odmah da oseti, i vidu naglog opadanja prihoda.

Ušavši u ovaj nov period državne željeznice nisu mogle odmah da se prilagode novim prilikama. To se može lako razumeti kada se ima u vidu da rashodi ne mogu biti odmah reducirani proporcionalno opadanju transporta i prihoda, jer je samo manji deo železničkih rashoda varijabilan, dok je veći deo konstantan, nezavisan od većih ili manjih transporta, a prihodi naprotiv opadaju proporcionalno pa u izvesnim slučajevima i u pojačanoj progresiji u odnosu na opadanje transporta. Stoga je u poslednjim godinama, kako to pokazuju poslovni izveštaji i računi Uprave državnih željeznica, došlo do neizbežnog deficita.

Eksploatacioni koeficijent u kome je izražen odnos rashoda prema prihodima iznosio je: u 1930 godini — 102,90 što znači da su rashodi nadmašili prihode za 2,90%; u 1931 god. — 106,74; u 1932 godini — 104,74; u 1933 god. — 101,19; i 1934 god. — 99,98.

I naše su željeznice paralelno sa padanjem prihoda, sa raznim merama štednje i racionalizacije pristupile smanjenju rashoda. Uspeh se je pokazao time što su u 1934 god. rashodi kako vidimo pali nešto ispod nivoa prihoda, dok je u 1935 god. za koju su već prikupljeni potrebni statističko-računski podaci eksploatacioni koeficijent gotovo isto tako povoljan.

U ovom projektu budžeta za 1936/37 god. manje je predviđeno kredita za rashode u odnosu na ovogodišnji budžet za dinara 20,473.224.—. Kada se, međutim, uzmu u obzir rashodi koji su predviđeni u ovlašćenjima Finansijskog zakona za 1934/35 godinu produženog Zakona o budžetskim dvanaestinama za godinu 1935/36 god. kao i nova ovlašćenja za ras-

hode po Zakonu o budžetskim dvanaestinama za 1935/36 godinu i kada se ima u vidu da su svi ti rashodi normalno predviđeni na odgovarajućim partijama u ovoj predlogu budžeta, smanjen je celokupan budžet rashoda Uprave državnih željeznica za 1936/37 god. u odnosu na ovogodišnje kredite oko 100,000.000.— dinara.

Za poslednje dve godine uspele su državne željeznice da isplate ceo raniji balast t.zv. obaveza iz ranijih godina, tako da danas nema više tih obaveza kod Uprave državnih željeznica, (Burno pljeskanje i povici: Bravo!) sem retkih slučajeva, koji se nalaze u sporu pred administrativnim odnosno sudskim vlastima, po kojima dakle isplata još uopšte nije mogla biti naredena. Ovo redovno isplaćivanje obaveza imalo je povoljan efekat, jer su sada nabavne cene kupovina osetno pale, jer je prestao rizik dugog čekanja isplate.

Ma da je sada finansijsko stanje državnih željeznica uložnim naporima u pravcu održanja budžetske ravnoteže popravljeno u tolikoj meri, da se računski plaćaju odmah čim se likvidiraju i prispeju na kasu, (Opšte burno pljeskanje) ipak se u ocenjivanju mogućnosti fiskalnog opterećenja državnih željeznica mora imati potreban osećaj mere, jer preveliko naprezanje u ovom smeru neminovno izaziva opadanje vrednosti i sposobnosti železničke imovine, a njeno iscrpljivanje bez obnove može da bude od neprocenjive štete za opšte državne interese u kritičnim momentima. (Povici: Tako je!) Stoga se upravo neodložno nameće potreba, da se makar i u skromnim razmerama pristupi obnovi železničke imovine, koja je u poslednjim godinama morala gotovo sasvim biti reducirana, a koja se dalje radi sigurnosti i bezbednosti saobraćaja i zemlje ne sme odlagati. (Odobrovanje i povici: Tako je!) Pošto radi budžetske ravnoteže nije moguće ni u 1936/37 godini da se obnova finansira iz budžeta, Kraljevska vlada predlaže da se u ovlašćenjima po Finansijskom zakonu i ove godine odobri sklapanje zajma kod koje novčane ustanove u iznosu od 300 miliona dinara, koji bi se zajam imao utrošiti isključivo za obnovu investicionih objekata i voznog parka državnih željeznica, (Odobrovanje) s tim da se anuiteti unose docnije u budžet i otplata vrši iz redovnih prihoda. Ovo je jedini za sada mogući način, da se i ova neodložna potreba državnih željeznica podmiri, kako u tome pogledu ne bi došlo do neželjenih posledica. (Povici: Tako je!)

Da bi se dobio jasan pojam o radu Uprave državnih željeznica, izneću u kratkim potezima izvršeni rad u pojedinim službenim granama Uprave državnih željeznica.

1) Opšta služba

U Generalnoj direkciji željeznica izradeno je:

1. — Projekat uredbe o organizaciji Ministarstva saobraćaja i saobraćajne službe na osnovu ovlašćenja u Finansijskom zakonu za 1935/36 godinu.

Ovom uredbom predviđa se decentralizacija železničke službe u cilju što bržeg, racionalnijeg i jeftinijeg saobraćaja i celokupnoga rada na željeznicama. (Odobrovanje).

2. — Uredba o besplatnoj i povlašćenju vožnji na željeznicama za ustanove i lica van saobraćaja.

Da bi se restringirale mnogobrojne povlastice i besplatne vožnje izradena je Uredba, kojom se znatno reduciraju ove beneficije ustanova i lica van saobraćaja u toliko, što će sve ustanove morati da snose troškove za putovanja svojih organa i transporta iz

svoga budžeta, te će se time stvoriti pravilnija repartitija izdataka pojedinih resora, a s druge strane ekonomičnije će se vršiti putovanja, budući da se ista plaćaju. (Odobranje i povici: Tako jel)

Pored ovoga, u cilju akvizicije putnika, data je povlastica i banovinskim činovnicima, a penzionerima je povećan broj putovanja od 3 tur-retur putovanja na 24 putovanja. (Odobranje).

3. — Izraden je nacrt pravilnika za izdavanje pod zakup restoracija i ostalih prodavnica na stanicama državnih železnica, koje služe ugodnosti putnika, na osnovu ovlašćenja iz § 72 Finansijskog zakona za 1935/36 godinu, pošto se dosadašnji način izdavanja putem licitacije pokazao kao štetan po ugled ustanove i unapređenja turizma.

4. — Kako se tokom rada pokazalo da Pravilnik o radnicima od 1933 godine ima izvesnih nedostataka i teškoća za samu službu, to je izvršena izmena istoga u onim propisima, koji su bili štetni po interese samih železnica.

2) Saobraćajna služba

Naš železnički saobraćaj, posmatran kao deo međunarodnog evropskog saobraćaja, i kao celina našeg unutarnjeg lokalnog saobraćaja, poslednjih godina naglo se sređuje i ulazi u svoj normalan, redovan tok.

Gube se postepeno iz godine u godinu razni poremećaji koji su nastupili posle rata i različiti propisi koji su nasledeni od raznih železničkih uprava.

Ta pojava nas utvrđuje u uverenju, da se saobraćaj nesumnjivo poboljšava, sređuje i korača redovnom stanju, koje se pokazuje kod drugih sredenih i starijih železnica. (Odobranje).

Do ovoga zaključka dovode nas objavljeni statistički podaci o radu naših železnica poslednjih godina.

Razgledajući i upoređujući postignute rezultate rada sadanjih i ranijih godina, možemo se uveriti, da su naše železnice poslednjih godina znatno koraknule napred u pogledu brzine, urednosti i tačnosti saobraćaja što se može videti iz sledećih podataka:

Tako, na našim železnicama se putovalo vozom:

	1927/28	1929/30	1934/35
od Beograda do Niša ubrzanim putnič. vozom	8 s. 30 m.	6 s. 22 m.	4 s. 34 m.
od Beograda do Zagreba brzim vozom	9 s. 15 m.	8 s. 40 m.	7 s. 20 m.
od Beograda do Sarajeva ubrzanim putnič. vozom .	—	19 s. 10 m.	13 s. 32 m.
od Zagreba do Splita brzim vozom	11 s.	11 s. 20 m.	10 s. 04 m.

Prema tome komercijalna brzina na ovim prugama se znatno povećala poslednjih godina, (Pljeskanje) pa i pored tako povećane brzine ovi vozovi znatno urednije i bez velikih zakašnjenja putuju.

Zakašnjenje putničkih vozova bilo je u godini:

1928*) — 350.429 slučajeva sa ukupno minuta 4,700.845; 1930 — 142.542 slučaja sa ukupno minuta 1,170.072; 1934 — 117.464 slučaja sa ukupno minuta 595.640; poboljšanje je u procentima prema 1928 godini: 1930—60% 1934 — 68%.

*) Zbog većih radova na dvokolosečnoj pruzi.

Ovo poboljšanje smanjivanja zakašnjenja i pored povećanih brzina pokazuje najjasnije sredivanje i napredak našeg saobraćaja.

I u pogledu teretnog saobraćaja pokazalo se takođe poboljšanje poslednjih godina, dok je 1928 godine, trebalo za prevlačenje jednog vagona robe od Caribroda do Jasenice 68 časova, sada treba oko 50 časova.

U pogledu udesa, događaja i nesrećnih slučajeva isto se tako pokazuje boljitak:

Tako je bilo u godini:

	1929	1932	1934
sudara	31	23	14
iskliznuća	98	29	23
Ukupno raznih sudara, iskliznuća i ostalo	493	392	314
Tom prilikom bilo je poginulih i povredjenih:			
	1929	1932	1934
Željezničara: povredjenih:	126	70	64
poginulih:	59	40	20
Putnika: povredjenih:	35	139	108
poginulih:	23	20	8

Ne upuštajući se u analiziranje drugih podataka, može se iz navedenog utvrditi, da se naš saobraćaj poboljšava iz godine u godinu kako u pogledu brže vožnje i sigurnijeg transportovanja, tako isto i u pogledu udobnijeg putovanja putnika. (Pljeskanje).

Pored toga, vredno je napomenuti, da je u ovoj budžetskoj godini radeno na unapređivanju turizma i upoznavanju naše zemlje. Uvedeni su često vozovi za izletnike sa popularnim cenama. Kako je turizam važna grana naše privrede, ovome se posvećuje sada velika pažnja.

Na molbu austrijskih i čeških železnica uvodiće se novi vozovi Jesenice—Beograd, Maribor—Zidani Most i Zagreb—Split u ljetnoj sezoni kroz 3 meseca. Prema tim intenzivnijim i udobnijim železničkim vezama udesiće se i racionalne parobrodske svakodnevne brze veze za čitavo naše Primorje.

U novoj godini studiraće se uvođenje jednog brzog voza od Ljubljane do Beograda koji bi stizao za kraće vreme nego sadanji brzi vozovi t.j. da se zadržava samo na većim stanicama. Isto tako produčava se i uvođenje motornih kola Beograd—Dubrovnik da bi se turistima dala veća udobnost i prijatnost putovanja, a da se izbegne dimljenje kroz mnoge tunele na bosanskim železnicama. (Odobranje).

3) Gradevinska služba

Postrojenja gradevinske službe su toliko zaostala u održavanju da je bezbednost saobraćaja dovedena u pitanje.

Imamo 900 km koloseka preko 40 godina starog, koji se mora što pre izmeniti. Nakon prestanka reparacija obnova je morala biti zapuštena. U zaoštatu smo u obnovi za poslednjih 6 godina 600,000.000 dinara, koja suma bi se godišnje povećavala za oko 100,000.000 dinara ako se ostanje kod današnjih redovnih kredita. Morao sam zato pribeci zajmu od 300,000.000 dinara po ovlaštenju u Finansijskom zakonu 1935/36 god.

Istu sumu tražim i za godinu 1936/37, jer mi je nemoguće nositi odgovornost za bezbednost saobraćaja a i zemaljske odbrane, ako se pruge ne dovedu barem toliko u red da možemo voziti sigurno sa današnjim brzinama koje su prema naprednijim evropskim državama vrlo umerene.

U budžetu za 1936/37 god. za redovne rashode tražim za građevinsku službu oko 24,000.000 dinara povećanja prema budžetu za 1935/36 godinu, ali se i dužina pruga povećava za 233 km. Ako bismo imali samo onoliko kredita koliko u 1935/36 godini, onda bi jedna šina morala trajati u koloseku oko 350 godina, mesto 40 godina, a svakome mora biti jasno, da je to nemoguće.

Da bi se dobilo za materijalne izdatke, reducirao sam na ličnim izdacima za 1936/37 godinu oko 10,000.000 dinara reorganizacijom čuvarske službe, a morao sam i Pravilnik o radnicima izmeniti, jer ne mogu da udovoljim propisu da se stalnom radniku mora osigurati mesečno najmanje 160 sati rada, a sve zbog nemanja dovoljno kredita, međutim time će se moći uposliti veći broj radnika-seljaka za sezonske radove. Radi povećanja prihoda predložio sam Ministarskom savetu i novu Uredbu o stanovima. — Učinjeno je dakle sve što je za najveću ali još racionalnu štednju potrebno.

4) Mašinska služba

Opšte finansijske prilike u zemlji uticale su, da se za redovno održavanje i obnovu voznoga parka u mašinskoj službi u budžetima svake godine nije mogao da dobije potreban iznos, koji bi omogućio da naš vozni park kako u pogledu starosti a s tim i u pogledu modernosti i ekonomije bude na odgovarajućoj visini. Za mašinsku službu iz godine u godinu budžet je smanjivan. Tako je i za narednu godinu budžet smanjen za 28,910.904 dinara, prema budžetu iz prošle godine, odnosno prethodne budžetske godine.

Vanrednih dotacija takođe nije bilo, zbog toga se obnova voznoga parka uglavnom nije mogla ni vršiti. Sa budžetom raspoloživim sretstvima glavna je pažnja bila skoncentrisana jedino na što bolja održavanja. U tome pogledu održavalo se ono stanje ispravnosti kod voznoga parka koje odgovara današnjim prilikama. To je izazvalo vraćanje normalnog časovnog radnog vremena i povećanje broja radnika u ložionicama i radionicama.

U toku ove budžetske godine uspelo se je, da putem kompenzacionih nabavaka sa dugoročnim plaćanjima za železnicu, radi poboljšanja našeg parka u stranom saobraćaju i znatne uštede u kursnoj kilometraži koja se danas plaća za strana kola — da nabavi u Nemačkoj: 17 kursnih kola na ime kompenzacije za duvan (isporuka će biti u julu mesecu o. g.) i 10 kursnih kola lakoga tipa kod domaćih fabrika u zemlji.

Pomoću dugoročnih kredita u cilju poboljšanja i ubrzanja saobraćaja naročito u blizini velikih centara nabavljena su 6 motornih kola u Danskoj (3 srednjeg i 3 lakog tipa). Kola su predata saobraćaju. Na osnovu dobijenih rezultata koji će poslužiti za dalje nabavke i uvođenje, pristupiće se daljem povećanju tih voznih sretstava za ovu cilj ako se zato i ostvare moguća finansijska sretstva.

Dotacijama u Finansijskom zakonu uspelo se da se produži rad na delimičnom osposobljenju velike radionice u Kraljevu, tako da će ista počev od 1 aprila o. g. moći otpočeti produktivan rad na izradi i opravci alata, rezervnih delova i opravci teretnih kola. Pored toga će se, prema raspoloživim finansijskim sredstvima, i dalje nastaviti rad na ospo-

sobljenju te velike radionice, koja je u svoje vreme delimično iz reparacionih nabavaka, podignuta u Kraljevu.

Iz redovnih budžetskih sretstava uspelo se u toku ove budžetske godine, da osposobi 2475 kola teretnih sa vodom za vazдушnu kočnicu koja smo po obavezi internacionalnog saobraćaja dužni izvršiti do 1939 god. Isto tako broj pojačanih kvačila na kolima za internacionalan teretni saobraćaj uspelo se da ugradi ukupno do sada kod 11.929 teretnih kola, a ostalo je još da se sprovede kod 24.964 kola za koja je potrebna svota od oko 12,500.000 dinara.

Drugi veći poduhvat na modernizovanju i usavršavanju postrojenja i voznih srestava kao što smo napomenuli nisu mogli biti ostvareni i nedostatak u potrebama popuniti, zato što nije bilo moguće ostvariti potrebna finansijska sretstva. Od oko 170,000.000 dinara koliko godišnje iznose redovni otpisi i amortizacije u budžetu 1935/36 moglo se uzeti za ostvarenje svega samo svota od 7,914.843 dinara. Kod službe vuče uspelo se u toku ove budžetske godine ekonomičnim rasporedom i nabavkom uglja da se uštedi oko 10,500.000 dinara. Osim toga ložioničkim preuređenjima i koncentracijom službe uspelo se, da se pojevtini radna snaga i izdaci svedu na budžetom dotiranje iznosa. U tome pravcu i ove budžetske godine kako kod radioničke i ložioničke službe nastaviće se intenzivan rad na smanjenju izdataka i pojevtinjanju rada.

5) Služba Kontrole prihoda

Svi obračunski poslovi vrše se u određenom roku i potrebni rezultati o prihodima daju se na vreme.

Služba povraćaja vozarine zadržavana jedino potrebom inkontracije, t.j. u trećem mesecu, a kod povraćaja iz inostranog saobraćaja tek u četvrtom mesecu posle obračunskog meseca. Inače teče povraćaj u redu.

Saldacije sa inostranstvom teku sada i pored deviznih teškoća dosta povoljno. Svega nam strane uprave danas duguju iz transportnih obračuna oko 38 miliona dinara, što naprama rezultatima iz prethodnih meseci znači vrlo jak napredak. Naročito sa Bugarima popravila se je situacija rapidno, a sa Italijom održava se povoljno neizmenjeno stanje. Prema Mađarima stojimo najnepovoljnije sa potraživanjem od oko 19,5 miliona, ali i oni plaćaju postepeno, a imaju i većih potraživanja od nas, koja se još raspravljaju.

Lokalna naša potraživanja iznose oko 5,300.000 dinara, od kojih preko 4,000.000 dinara otpada na Šipad, koji opet zaostaje.

Usled sniženja putničke tarife sa I-III-1935 god. i pored povećanja putnika za oko 16% — smanjen je do konca januara ove godine, po rezultatima delimičnih i provizornih obračuna, prihod iz putničkog saobraćaja prema prošloj budžetskoj godini za oko 30,000.000 dinara. Međutim za isti period i na isti način obračunati celokupni prihodi (robni, putnički i prtljažni saobraćaj sa ekspresnom robom i prevoznicama) pokazuju prema prošloj budžetskoj godini višak koji ne samo da pokriva pomenuti manjak, već ga i premašuje. No taj višak neće se kod definitivnog obračuna do kraja godine moći održati, jer će usled vrlo jakog dejstva sankcija postepeno biti smanjen.

6) Ekonomna služba

Preko ekonomnog odeljenja Generalne direkcije državnih železnica nabavljeno je u periodu od 1-IV-1935 god. do danas 24-II-1936 god. raznovrsnog materijala i to:

- 1) stranoga porekla u iznosu od Din. 49,740.149.—
- 2) domaćeg porekla u iznosu od Din. 163,959.140.38
- 3) izdat-prodat stari materijal za gotov novac i u zamenu za nov materijal domaći i strani Din. 10,319.489.04

Svega preko Ekonomnog odeljenja nabavljeno Din. 224,018.778.42

Mašinsko odeljenje Generalne direkcije u istom periodu nabavilo je t.j. izvršilo angažovanje za nabavku uglja domaćeg Din. 207,996.496.—

Ukupno . . . Din. 432,015.274.42

Ovim sumama nisu obuhvaćene nabavke, koje vrši Mašinsko i Građevinsko odeljenje u zamenu za duvan iz Poljske, kao i sitne direktne nabavke u zemlji. Stanje staroga materijala uzeto je na dan 31-I-1936 god. Princip kojim se je rukovalo u ovoj službi jeste, da se svima granama saobraćajne službe obezbedi najnužnija rezerva u materijalu i inventaru, kako bi se sa jedne strane obezbedio kontinuitet rada kod pojedinih jedinica, a sa druge strane stvorila mogućnost da Ekonomsko odeljenje prati konjunkturu i obavlja nabavke u najpovoljnijem slučaju s obzirom na često kolebanje cena kako na domaćim tako i na stranim tržištima.

Naročito se pažnja poklanja iskorišćavanju staroga materijala te se isti daje delom za preradu a delom u zamenu za nov materijal, a nešto malo se i prodaje za gotov novac.

7) Tarifska služba

Svetska privredna depresija stavlja i železničku upravu pred vrlo teške probleme naročito u transportnim i tarifskim pitanjima. Narodna se privreda u prvom redu obraća za pomoć železnici kao transporteru i ustanovi čiji prosperitet u najvećoj meri zavisi od intenziteta narodno-privredne delatnosti.

Samo po sebi se razume da Ministarstvo saobraćaja već u sopstvenom delokrugu nastojava na tome da do krajnjih granica potpomogne sve opravdane težnje i ciljeve kako poljoprivrede, šumarstva i rudarstva, tako i trgovine i industrije i svih ostalih narodno-privrednih grana.

U tom pogledu uvedene su krajem prošle godine znatno olakšavajuće tarifske mere. Da napomenem samo opšte sniženje tarife za poljoprivredne proizvode kao i znatno specijalno sniženje za prevoz kukuruza, žita i stočne hrane za pasivne krajeve; (Burno pljeskanje.) tarifske povlastice za prevoz drveta i opšte povlastice za potpomaganje našeg izvoza (Pljeskanje), ne upuštajući se u bezbrojne povlastice koje su za pojedine artikle specijalno odobravane.

Sve te mere, koje su preduzete u korist naše privrede pretstavljaju samo pojedine momente iz jednog opsežnog programa, koje Ministarstvo saobraćaja želi da oživotvori. (Odobranje.)

Pri tome treba stalno imati u vidu podesnu savremenu organizaciju železničke službe, koja će omogućiti potrebnu okretnost u saobraćajno-tarifskoj politici, brzinu rada i potrebnu susretljivost kao i neophodnu kolaboraciju sa narodnom privredom. (Odobranje.) Uprošćenjem suvišnog formalizma mora se težiti za komercijalnim načinom poslovanja i nastojati na tome da železničke usluge dobiju privlačan karakter.

Namera je da se automobilski putnički saobraćaj kao i prevoz robe kamionima uredi tako da se eliminiše konkurenciona oština protiv železnice i da sva prevozna sretstva u međusobnoj harmoniji vrše svoj narodno-privredni zadatak, dopunjujući jedan drugog. (Odobranje i povici: Tako jel!)

Ne smemo izgubiti iz vida ni naše rečne puteve kao arterije naročito sposobne i jevtine za prenos dobara. I ti putevi, naročito još kad su u državnoj upravi, ne smeju da se pojavljuju kao konkurent železnici, obarajući bez potrebe prevozne cene. Ovo će se postići podesnom kombinacijom rečnih i železničkih tarifa.

Naročitom pažnjom pratim našu železničku tarifsku politiku u pravcu naših pomorskih luka. Ovo je danas naročito važno kada se sve inostrane luke svim sretstvima otimaju o prekomorske transporte iz kontinentalnih zemalja. Želim da ostvarim mogućnost, da prekomorski transporti za našu zemlju i iz naše zemlje krenu isključivo preko naših pristaništa, (Opšte burno pljeskanje i povici: Tako jel!) a osposobljavanjem naših luka za tranzit, da na iste privučemo i prekomorske transporte za srednjoevropske zemlje. (Jednodušno odobranje) U tom se smeru otvara jedno veliko polje rada za kolaboraciju našeg nacionalnog rečnog, železničkog i pomorskog saobraćaja i brodarstva.

Veliko međusobno takmičenje železnica paralisace se obaveznim i ostalim tarifskim savezima, koji treba da onemoguće nesimpatično favoriziranje pojedinih transporta i transporterata raznim refrakcijama i ličnim povlasticama.

Napomenuti moram, da i sami privredni krugovi ozbiljnim predlozima i zahtevima treba da potpomognu težnje i inicijativu železničke uprave. U tom cilju treba da se organizuje pravilan međusoban kontakt reorganizacijom Tarifskog odbora.

Ali ceo program rada zavisi od preduslova da železnički prihodi dostignu bar onu visinu, koja je potrebna za pokriće troškova eksploatacije. A taj uslov može se postići i pored stagnacije naše narodne privrede, ako se ozbiljno prihvati činjenica, da železnička uprava ne može i stvarno ne sme — činiti besplatne i suviše povlašćene usluge, jer je svaka njena usluga skopčana sa efektivnim izdacima. (Povici: Tako jel! Burno pljeskanje.) Na teret železničke uprave ne padaju danas samo usluge, koje se čine iz humanitarnih, socijalnih, kulturnih i prosvetnih usluga, nego i one usluge koje bi trebalo pasti na teret stručnih resora, jer su čisto stručnog karaktera. (Povici: To je tačno!)

Ovakvim postupkom rasterećuje se budžet pojedinih Ministarstava na štetu prihoda resora Ministarstva saobraćaja. Time se oduzima mogućnost da bi Ministarstvo saobraćaja moglo izvesti svoj program i priskočiti u pomoć razvitku i napretku narodne privrede. Radi uredjenja ovih pitanja — pristupiću korenitoj reformi svih pravilnika i propisa o povlasticama i besplatnim uslugama na osnovu na-

čela, da se za svaku uslugu mora bar efektivan izdatak železničkoj upravi nadoknaditi.

Železnička uprava pristupiće reviziji kako putničkih tako i robnih tarifa. Ovo nije samo intencija Ministarstva saobraćaja, nego i želja i zahtev privrednih krugova. Ukoliko će ta revizija zadovoljiti potrebe naše privrede, zavisi od regulisanja iznetih teškoća, kao što i ceo program rada zavisi u prvom redu od rasterećenja železničke uprave u suvišnim besplatnim uslugama i u teškim fiskalnim teretima.

Odelenje za gradenje železnica

Po predlogu budžeta za 1936/37. god. predviđeni su:

1) Redovni rashodi u . . . Din.	6,105.184.—
2) Vanredni rashodi u . . . Din.	217,277.226.—
Ukupno din.	223,382.410.—

Po budžetu (dvanaestinama) za tekuću 1935/36 god. odobreni rashodi iznose:

1) Redovni rashodi Din.	6,152.373.—
2) Vanredni rashodi Din.	151,419.148.—
Ukupno din.	157,571.521.—

Sem ovoga, odobreno je za prvih 4/12 za 1935/36 god. još na ime vanrednih rashoda po § 12 tač. 6 g Finansijskog zakona za 1934/35 god. din. 2,000.000.— Dakle ukupno za 1935/36 god. odobreno je dinara 159,571.521.—

Upoređenjem budžetskih kredita po novoprojektovanom budžetu za 1936/37 god. i kredita po odobrenom budžetu i Finansijskom zakonu za 1934/35 god. izlazi, da je ukupna predviđena suma rashoda po novom budžetskom projektu povećana za: 223,382.410.— — 159,571.521.— = 63,810.889.— din. Ovoliko znatno povećanje budžeta proističe iz obaveza po ugovorima za gradenje i finansiranje novih železničkih pruga, koji su zaključeni sa stranim firmama i preduzećima, i koji se moraju u svemu ispunjavati. Ove se obaveze pojavljuju sada i idućih godina i sve većim anuitetima za isplatu dugova.

Da bi se na jasan i pregledan način predstavilo poreklo ovih visokih rashoda, Odelenje ovde navodi sledeće brojne podatke iz projekta budžeta za 1936/37 godinu.

Tako projekat budžeta predviđa:

1) Za likvidaciju ugovornih obaveza sa preduzećem „Lozinger i komp.” iz Berna za gradenje pruge Požarevac—Kučevo—granica bivše požarevačke oblasti; za produženje radova na gradnju ove pruge po Zakonu o državnom računovodstvu; za troškove i potrebe državnog nadzora; za čuvanje i osiguranje izvršenih građevina i radova i za isplatu eksproprisanog imanja dinara 38,360.000.—

2) Po ugovoru sa „Evropskim društvom za proučavanje i preduzeća” ranije „Evropsko društvo za hipotekarni i bankarski kredit” iz Pariza za gradenje pruge Veles—Prilep:

a) Na ime amortizacije duga i kamate na iste fr. franaka 23,486.974.— Din. 68,112.226.—

b) na ime troškova i potreba državnog nadzora „ 100.000.—

v) za radove i nabavke u državnoj režiji, t.j. za one radove koji ugovorom nisu predviđeni, a sa preduzećem se ne može postići povoljna cena „ 1,000.000.—

g) za definitivnu isplatu naknadno eksproprisanog imanja kao i za isplate eksproprijacija po presudama apelacionog suda „ 700.000.—

d) na ime povraćaja uzetih avansa od „Evropskog društva” za potrebe eksproprijacija kao i kamate na isti „ 1,000.000.—

Svega dinara 70,912.226.—

3) Po ugovoru sa društvom „Batinjol” iz Pariza od 1-X-1932 god. za pruge: Priština—Peć i Bihać—Knin:

a) na ime amortizacije duga i kamate na isti 25,150.000 fr. franaka Din. 72,935.000.—

b) za potrebe i troškove državnog nadzora za prugu Priština—Peć „ 300.000.—

v) za radove i nabavke u državnoj režiji t.j. za one radove koji ugovorom nisu predviđeni, a povoljne se cene ne mogu postići „ 1,000.000.—

g) za definitivnu isplatu eksproprisanog imanja i likvidaciju čivčijskih imanja-poseda „ 1,500.000.—

d) na ime povraćaja primljenog avansa od društva „Batinjol” i kamate na iste „ 1,000.000.—

Svega dinara 76,735.000.—

4) Po ugovoru sa društvom „Batinjol” iz Pariza od 25-IV-1931 god. za pruge: Kuršumlija—Priština, II kolosek Beograd—Resnik i Beograd—Pančevo:

a) za radove i nabavke u državnoj režiji, tj. za one radove koji ugovorom nisu predviđeni, a povoljne se cene ne mogu postići Din. 500.000.—

b) za definitivnu isplatu eksproprisanog zemljišta po izvršnim presudama kasacionog suda i sudskim odlukama „ 3,600.000.—

Svega dinara 4,100.000.—

Ukupno dinara 151,747.226.—

Iz prednjeg se vidi, da su ove obaveze stvorene iz ugovora zaključenih sa stranim preduzećima (38,360.000 + 151,747,226 = 190,107.226) usled čega proizlazi povećanje budžeta za 1936/37 godinu samo na ove rashode za dinara 57,833.078.—

U ovoj sumi samo anuitetska služba iznosi više nego za 1935/36 god. za dinara 57,991.556.—. Bila bi još veća da nisu revizijom ugovora sa firmom Batinjol ovogodišnje obaveze prema ranijem (originalnom) ugovoru smanjene.

Dalje povećanje po predlogu budžeta za 1936/37 godinu su:

1) Kod Jadranske pruge za radove u državnoj režiji na gradnju tunela „Saranovo” za dinara 2,840.000.—

Ovo povećanje za tunel „Saranovo” pravac Beograd—Lazarevac—Topola—Kragujevac proizilazi iz toga što je u tekućem 1935/36 budžetu smanjen kredit za din. 2,000.000.— usled čega predviđeni radovi za 1935/36 god. nisu mogli biti završeni.

Predviđenom sumom za 1936/37 god. od dinara 5,150.000.— moći će se završiti tunel „Saranovo” i time država uštedeti rashode za održavanje radova u tunelu do njegovog završetka. Tunel „Saranovo” gradilo je privatno preduzeće, koje je u septembru 1932 god. obustavilo samo rad, a u maju 1933 god. ugovor je potpuno raskinut na štetu preduzeća. Usled ovoga država je morala da nastavi rad u svojoj režiji, da ne bi ostao neiskorišćen i da se obustavljanjem ne bi sasvim upropastio rad izvršen od strane preduzeća za koji je država već platila sumu od din. 20,672.411.50.

Prema izloženom i ovo povećanje ne bi se moglo brisati, a da ne bi država imala mnogo veću štetu, ako uopšte ima da se započeti tunel i završi.

2) Za dovršenje definitivnog eksproprijacionog postupka za pruge, koje su već predate eksploataciji: Rogatec—Krapina, Crnja—Klarija, Bosanski Novi—Bos. Krupa, Šabac—Klenak, Vel. Plana—Lapovo, Ugljevik—Rača, II kolosek Beograd—Resnik, Bitolj—Prilep, Uvac—Priboj i Plaški—Gospić—Knin povećanje je za dinara 85.000.—.

3) Za obeležavanje i dopunske studije na novim prugama moralo se izvršiti povećanje za dinara 1,100.000.—.

Ovoliki rashodi vezani su za radove na prugama koji se imaju graditi u vezi Uredbe o finansiranju velikih javnih radova.

4) Na ime dotacije za izradu pristaništa u Beogradu povećanje je za dinara 1,000.000.—.

Ovo povećanje se moralo uneti shodno odredbi § 73 Zakona o budžetskim dvanaestinama za 1935/36 godinu.

Prema ovome, proizilazi, da je ukupno povećanje vanrednih rashoda za 1936/37 god.: 65,858.078 — 2,000.000.— (odobrenih po § 12 tač. 6 g. Finansijskog zakona za 1934/35 god.) = 63,858.078.—.

Svi radovi na izradi željezničkih pruga, pojedinih objekata i potrebe, čije se podmirenje predviđa iz kredita po novom projektu budžeta za 1936/37 god. mogu se podeliti u 4 grupe.

Napomenuću najvažnije izvršene radove, kao i radove, koji se izvršuju ili koji se imaju izvršiti.

U toku 1935/36 godine dovršene su i predate saobraćaju pruge Beograd—Pančevo dužine 26 km. sa mostovima na Dunavu i Tamišu i Veles—Prilep dužine 85 km. (Pljeskanje).

Krajem marta o. g. treba, prema ugovoru, da se dovrši i preda saobraćaju i pruga Priština—Peć dužine 82 km. (Burno odobravanje).

Iz unutarnjeg zajma od 1 milijarde date su u rad domaćim preduzećima putem licitacije u toku 1935 godine pruge: Koprivnica—Varaždin dužine 41 km. i I deonica pruge Sv. Janž—Sevnica dužine 8 km. a za kratko vreme izdaće se na licitaciji i II deonica od 4.5 klm. ove pruge.

Iz istog zajma otpočeto je građenje pruga Bileće—Nikšić 72 km. koloseka 0.76 i Ustiprača—Foča 41 km. koloseka 0.76. (Opšte burno pljeskanje). Pošto su ove pruge u pasivnim krajevima, to se obadve rade u državnoj režiji, jer će na taj način radnik dobiti najveću nadnicu. (Opšte burno i dugotrajno odobravanje).

Iz istog zajma od 1 milijarde treba da se rade i pruge Priboj—Prijepolje dužine 29 km. i Skoplje—Tetovo—Gostivar dužine 68 km. (Burno odobravanje) i za njih, kao i za sve ostale pruge koje su ušle u program građenja iz unutarnjeg zajma vršeni su pripremni radovi.

Za pruge Priboj—Prijepolje i Skoplje—Tetovo pripremni radovi su već gotovi. (Pljeskanje). Tokom ove godine biće gotov elaborat za građenje pruge Foča—Gacko—Bileće dužine 125 km. (Pljeskanje).

Prema ranije sklopljenim a sada izmenjenim ugovorima ove godine počće građenje Unske pruge Bihać—Knin i jedne pruge ekvivalentne ranijem ugovoru za prugu Kuršumlja—Priština. (Pljeskanje).

Pruga Požarevac—Kučevo nije radena, jer se vodi spor sa firmom Lozinger.

Tunel „Saranovo” radi se u režiji.

Po pitanjima ugovora sa stranim društvima za građenje i finansiranje novih željeznica, koja su pitanja bila pokrenuta prigodom debate u Narodnoj skupštini 1934 god. i u javnosti, rađeno je sledeće:

Rešenjem Ministarskog saveta 23 maja 1934 god. određena je jedna naročita stručna komisija da proüči i ispita te ugovore i njihov finansijski i tehnički efekat, pa da na osnovu toga dođe do zaključka i učini predloge šta bi trebalo preduzeti.

Komisija je 7 jula 1934 g. svršila zadatak i predala svoje elaborate.

Na osnovu ovoga izveštaja Ministarski savet je doneo 30 jula 1934 g. odluku da se ugovor sa firmom Lozinger i komp. raskine, a na sednici 13 septembra 1934 g. da se ugovor sa „Evropskim društvom” revidira a ugovori sa firmom „Batinjol” revidiraju, odnosno da se izvesni delovi izuzmu iz ugovora, a za izvesne pruge ugovor sporazumno raskine. Na osnovu toga pitanje raznih ugovora uzelo je sledeći tok:

Kod ugovora Lozinger: za građenje pruge Požarevac—Kučevo.

Dovršen je obračun izvršenih radova sa pogodbenim cenama. Pokušaji da se u toku prošaste godine pregovorima dođe do sporazuma nisu uspeli. Početkom godine 1935 tražila je firma arbitražu, odnosno superarbitražu u smislu ugovora.

Ministarski savet 9 septembra odredio je uslove na osnovu kojih se je imalo pokušati ravnjanje sa firmom Lozinger, ali do sporazuma nije došlo, i nastavljen je rad superarbitra. Pošto su prestavnici naše države osporili nadležnost nadarbitra, Švajcarska država je tužila našu državu Haškom sudu. Taj je spor danas još u toku.

Kod ugovora sa firmom „Evropsko društvo”:

Za građenje pruge Veles—Prilep i za nabavke; radovi su na građenju pruge Veles—Prilep prema ugovoru završeni i izvršeno je i 85% ugovornih nabavaka. Sa ovim društvom postoji — na osnovu usvojenog mišljenja stručne komisije — samo spor u pogledu valute plaćanja usled pada dinara god. 1932/33 i taj spor je sada u rešavanju pred arbitrima odnosno ima se završiti superarbitražom.

Najznačajnije su izmene izvršene i ravnjanja postignuta kod serije ugovora sa firmom Batinjol koji obuhvaćaju sledeće radove:

- 1) melioracija pančevačkog rita;
- 2) građenje mosta na Savi i puta Beograd—Zemun;
- 3) gradnja željezničkih pruga Kuršumlja — Priština, Beograd—Pančevo i Beograd—Knježevac—Resnik;
- 4) gradnja željezničkih pruga Priština—Peć i Bihać—Knin.

Gornji radovi većim delom su završeni sem pruge Kuršumlja—Priština i Bihać—Knin, koje još nisu ni započete.

Na osnovu pomenutog rešenja Ministarskog save-
ta od 12 septembra 1934 godine odredio sam nakon
preuzimanja dužnosti Ministra saobraćaja, da se u me-
secu septembru povedu pregovori sa firmom „Bati-
njol” u cilju da se dođe do povoljnih uslova za drža-
vu, ili ako to ne bi uspelo do traženja raskida ugovo-
ra, i po ceni pravnog spora.

Ti su pregovori krajem oktobra 1935 godine do-
veli do sasvim novog uredjenja svih spornih pitanja,
koliko za uslove isplata već dovršenih radova, toliko
za pruge koje se imaju još da započnu.

Novim izmenama ugovora, koje su sadržane u za-
sebnim avenanima o izmenama i dopunama postoje-
ćih ugovora a potpisani 30 novembra 1930 godine po-
stignuta su znatna poboljšanja uslova za državu kako
u tehničkom, tako i u finansijskom pogledu. (Burno
pljeskanje i povici: Živeo!).

Tim novim ugovorima regulisana su sledeća
pitanja:

1) *Pitanje „Prima”* usled u ugovoru utvrđene
ekvivalencije u zlatu dinara prema franc. franku i
ostalim valutama a povodom pada dinara od godine
1932/33.

Vrednost smanjenja plaćanja prima, koja je ovim
sporazumom — naprama prvobitnim ugovornim uta-
načenjima — postignuto, iznosi oko din. 280.000.000.
(Opšte burno pljeskanje).

2) *Revizija predračunskih jediničnih cena* usled
popusta od 14% za buduće radove što je u toku pre-
govora od društva „Batinjol” postignuto, predstavlja
poboljšanje ugovornih uslova za vrednost od dinara
51.000.000.— (Burno odobravanje).

3) *Interes:*

Usled postignutog smanjenja interesne stope od
7% i 5.75% na 5%, nastaje za državu dalja ušteda
koja u današnjoj vrednosti iznaša oko 24.000.000.—
dinara a do isteka ugovora iznosiće stvarno dinara
33.000.000.— (Jednodušno odobravanje).

4) *Interkalar:*

Društvo se je ovom revizijom ugovora a sa važ-
nošću od 1 januara 1935, sasvim odreklo 3% interka-
larnih kamata za prugu Bihać—Knin, koje su joj pre-
ma originalnom ugovoru pripadale. Ta izmena pret-
stavlja u današnjoj vrednosti 24.000.000.— dinara,
(Pljeskanje), a stvarno 34.000.000.— dinara.

5) *Odlaganje plaćanja:*

Koliko za sve već dovršene radove, toliko za one
koji se imaju još da izvrše postignute su znatne izme-
ne i korisna odlaganja, čija se vrednost može oceniti
sa dinara 55.000.000.—

Prema tome postignute su ovom revizijom ugo-
vora „Batinjol” uštede u korist države koje se napra-
ma obavezama ranijeg ugovora mogu oceniti od pri-
like sa dinara 380.000.000.— (Opšte dugotrajno plje-
skanje i povici: Bravo!).

Nadalje:

6) *Valuta plaćanja — olakšanja u transferu
deviza:*

U svim ugovorima sa društvom „Batinjol” izrič-
no je ugovorena isplata u francuskim francima. U tom
pogledu postignute su znatne izmene, jer će se za iz-
vesno vreme vršiti plaćanja za 80% u dinarima a doc-
nije će se doneti nova utanačenja.

7) *Budžetno rasterećenje u prvim godinama:*

Usled sada postignutog odlaganja zaostalih ot-
plata pre zaključenja sporazuma, i odlaganja ostalih
plaćanja u prvim godinama, postizava se rasterećenje
budžeta u god. 1935, 1936 i 1937 za iznos od dinara
361.520.000.— (Živo odobravanje).

Sve mane ranijih ugovora nije bilo moguće u pot-
punosti eliminisati, zbog već postojećih punovažnih
ugovornih obaveza, koje je država ranije preuzela i
kojih se danas bez težih posledica ne može rešiti.

Treba imati u vidu da nije bilo u pitanju sklapan-
je novih ugovornih uslova između slobodnih ravno-
pravnih stranaka, već jedino ublažavanje postojećih
ugovornih obaveza, ukoliko je to bilo moguće postići
pristankom oba zainteresovana saugovorača — drža-
ve i društva.

Najzad od interesa je napomenuti da je ovim
sporazumom sa društvom ipak skoro u potpunosti po-
stignut maksimum poboljšanja, koji je preporučila
Anketna komisija u svom izveštaju od 9 jula 1934 g.

Od celokupne sume svih „razlika”, koje je Anke-
tna komisija, za ugovore „Batinjol” — sa izvesnim
pretpostavkama — izračunala uspelo je da se sa no-
vim sporazumom, za državu uštedi (spase): 77.4% ili
više od 3/4 od onoga što je računala Anketna komisi-
ja. (Opšte burno pljeskanje).

Ta razlika iznosi u današnjoj diskontovanoj vre-
dnosti (sa prosečnom kamatnom stopom od 12%)
smanjenje od 88% prema odgovarajućim od Anketne
komisije (i sa njenim pretpostavkama) za „Batinjol”
utvrđenim „razlikama”. (Pljeskanje).

Uprava pomorstva i rečnog saobraćaja:

a) *Rečni saobraćaj:*

Svetski rat potpuno je izmenio situaciju na plo-
vnim rekama. Naša država postala je gospodar glavnog
dela Srednjeg Dunava i njegovih plovnih pritoka i
kanala, kao i sopstvenik najvećeg plovnog parka na
Dunavu.

Redovno održavanje naše mreže plovnih puteva
na rekama, čija dužina iznosi preko 2.000 km. sa do-
deljenim kreditima teško je, a na potrebno poboljšanje
tih puteva ne može se misliti, jer se ne mogu potrebni
krediti dodeliti — povećati, s obzirom na današnje fi-
nansijske prilike.

Da bi se stvorila slika koliko dodeljeni krediti za
službu održavanja plovnih reka ne odgovaraju prekim
potrebama, dovoljno je učiniti upoređenje izdataka
koje naša država čini, sa izdancima koje čine u istu
svrhu ostale dunavske priobalne države. Dok na jedan
kilometar obale ovoga internacionalizovanog plovnog
puta za radove na održavanju i poboljšanju plovid-
benih uslova Čehoslovačka troši oko 150.000 dinara
godišnje, Austrija 80.000 dinara godišnje, Madarska
35.000 dinara, Bavarska 26.000 dinara, Rumunija
15.000 dinara naša država troši samo 6.600 dinara
godišnje.

U današnjim finansijskim prilikama naša država
ne može činiti velike izdatke na poboljšanje i ured-
enje plovnih puteva, ali dodeljeni krediti moraju biti
bar toliki, da bi se moglo održati i sačuvati ono što
postoji, da se udovolji međunarodnim obavezama na
internationalizovanom delu plovnih puteva, i što je
najvažnije da se naša privreda sačuva od neocenjive
štete koja bi je zadesila u slučaju prekida plovidbe
usled nedovoljnog održavanja plovnog puta male
vode.

Naša Kraljevina kao centralna Dunavska država, morala je obratiti naročitu pažnju Đerdapu, — najvažnijem i za plovidbu najtežem dunavskom sektoru, — na kome je do svetskog rata naša obala bila potpuno zanemarena i lišena kako komunikacije, tako i pristaništa i zimovnika od čega su interesi države i nacionalnog brodarstva u mnogome trpeli.

U svrhu stvaranja boljih uslova za plovidbu Ministarstvo saobraćaja je u toku poslednjih godina uvođenjem lokomotivske vuče na Sipskom kanalu koja pretstavlja najvažnije poboljšanje uslova plovidbe na Dunavu od svetskog rata na ovamo postiglo da se zadovolje u punoj meri potrebe i njome se intenzivno služe brodovi svih zastava. Samo u prošloj godini ta je vuča izvršila 1.254 operacija prevukavši 2.344 plovne jedinice.

Izgradnjom tehničkih servisa Đerdapske administracije u Tekiji uspelo se prebaciti taj važni servis na našu teritoriju na osnovu tripartitnog sporazuma o organizaciji Đerdapske administracije zaključenog između naše Kraljevine, Rumunije i Međunarodne dunavske komisije, i time postignut jedan od najvećih uspeha naše Države u njenom stremljenju ka poboljšanju njenog položaja na Đerdapu. (Pljeskanje.)

Na osnovu toga sporazuma naša Država dužna je da postavlja jednu polovinu službenika Đerdapske administracije i to osoblje plaćeno je iz budžeta te administracije za vreme dok bude u njenoj službi.

Prosečna kubatura materijala koji se svake godine bageruje u cilju održavanja dubina u zimovnicima iznosi oko 500.000 m³. Bagerovanje plicaka vrši se na svima našim plovnim rekama, a najviše na Savi, gde se u nedostatku većih novčanih sretstava za regulacione radove, na ovaj način sa relativno malim sretstvima postizava izvesno poboljšanje plovnosti.

Osim bagerovanja a u cilju poboljšanja plovnosti vrši se i uklanjanjem podvodnih stena u plovnom putu, koje čine veliku prepreku i opasnost plovidbi. U ovoj budžetskoj godini završeno je čišćenje od stena u Mohovskoj proseka (na Dunavu, blizu Novog Sada), a u idućoj ima se izvršiti uklanjanje stena na Sipskom kanalu u cilju poboljšanja lokomotivske vuče, koja je na osnovu ugovora između naše države i Međunarodne dunavske komisije data Komisiji u dugoročni zakup, te je prema tome, a na osnovu ovog ugovora održavanje i poboljšanje vuče naša međunarodna obaveza.

Na plovnim rekama imamo 275 pristaništa na čije se poboljšanje iz dodeljenih kredita skoro ništa ne može raditi, te se ova služba ograničava na najneophodnije održavanje. U prošloj godini urađeno je nešto na poboljšanju kovinskog pristaništa, a izgradnja pristanišne obale u Novom Sadu izvršena je na teret kaldrinskog fonda.

Na osnovu obaveza koje proističu iz Konvencije zaključene sa Rumunijom o primeni Međunarodnog pravilnika o policiji plovidbe na graničnom potezu Dunava, potrebno je u idućoj budžetskoj godini izvršiti organizaciju rečno-policiske službe na Đerdapskom sektoru za što je potrebno ustanovljenje Kapetanije pristaništa u Donjem Milanovcu.

Na našim plovnim rekama Uprava pomorstva i rečnog saobraćaja administrirala je 118 prevoza preko reka i imala je od toga prihoda u 1934/35 godini din. 2.108.000.— u 1935/36 godini din. 2.172.211.—

I pored ovako važnih zadataka, koje ima Uprava pomorstva i rečnog saobraćaja da izvrši na našim plovnim rekama i jezerima, uspelo se da se njeni krediti u budžetu za 1936/37 godinu povećaju samo za

940.448.— dinara. To povećanje znatnim delom pada na poboljšanje službe na Đerdapskom sektoru.

Naša prestonica koja ima jedno od najjačih pristaništa, nema još ni jednog delića izgrađene obale niti kakve opreme za istovar i utovar kao i za smeštaj robe. Neophodna je potreba bila za izradu toga pristaništa.

U nedostatku budžetskih sretstava za njegovu izgradnju naročito se je nastojavalo u rešavanju pitanja o finansiranju građenja Beogrđaskog pristaništa, koje naša privreda i naše brodarstvo s pravom već dugi niz godina očekuju, a koju nam gradnju nameće i veza pančevačke pruge sa beogradskom železničkom stanicom, kao i sama visina prometa koja se danas u pristaništu obavlja. Ovo je pitanje rešeno u sporazumu sa Minisarstvom finansija i u tu svrhu Ministarski savet propisao je uredbu koju treba još ozakoniti. (Jednodušno odobravanje).

b) Pomorski saobraćaj:

Državna upravna vlast pozvana je ne samo da se brine za saobraćaj na moru, nego da reguliše sve pojave javnog života na moru, te da pomaže svaku akciju na opštem iskorišćavanju mora i da stvara uslove za razvijanje pomorstva kao važne grane u državi.

Vlast je dakle u ovom slučaju vršilac državnog suverenstva nad teritorijalnim morem i morskom obalom i ima da izvršuje sve internacionalne odredbe javnog pomorskog prava u odnosu naše države sa inostranim svetom.

Osim pomorsko-administrativnih razloga unutrašnje državne uprave i unapređenja naše privrede u pitanju su dakle internacionalne obaveze najveće važnosti: slobode i osiguranosti saobraćaja na moru.

Sretstva, koja se obzirom na to stavljaju u budžetu na raspolaganje za pomorstvo, daleko su od toga da bi mogla zadovoljavati čak i najhitnije potrebe, i zato niti je do danas bio moguć niti će u toku iduće budžeske godine biti moguć uspešan rad na usavršavanju upravne organizacije, niti na tehničkom uređenju naše obale, a naročito u izgradnji i opremi glavnih njezinih luka, koje u zadnje vreme sve više dolaze u obzir za međunarodnu pomorsku trgovinu, a posebno za tranzit.

Predlog budžeta rashoda Direkcije pomorskog saobraćaja za 1936/37 godinu iznosi 18,491.577.— dinara za sve lične i sve materijalne potrebe, — čitave istočne obale Jadrana. U budžetu za 1935/36 godinu odobreno je 17,602.386.— dinara. Prema tome predlog budžeta za iduću godinu povećan je za 889.191.— dinar. Međutim, ako se uzme u obzir, da je u Zakonu o budžetskim dvanaestinama bilo odobreno još: u § 8 tač. 18 kredit od 3,000.000.— dinara, a u § 72 tač. 21 dalji kredit od 10,000.000.— dinara, baš radi nedovoljno pokrivenih potreba u računskom delu budžeta, onda u istini predlog budžeta rashoda Direkcije pomorskog saobraćaja smanjen je prema budžetu koji je sada na snazi za 12.110.809.— dinara.

Lični rashodi su smanjeni za 542.362.— dinara premda je u budžetu predviđeno jedno malo povećanje personala od 29 neophodno potrebnih službenika. Ako se uzme u obzir da na obali morskoj ima još 35 zatvorenih lučkih ureda, kao i to da u svim granama službe ima nedovoljno srtučenog personala i da mnoge upravne funkcije i poslove sa materijalnom odgovornošću vrše lica, koja uopšte nisu u statusu regulisanih službenika, — onda je ovo povećanje službeničkih mesta u sadanjem predlogu budžeta svakako opravdano.

Svi materijalni rashodi iznose ukupno 9,298.350.— dinara. U budžetu koji je sada na snazi ti rashodi iznose 7,863.790.— dinara ali pošto je bilo konstatovano da su nedovoljni, bio je taj iznos koregirani odredbama § 8 tač. 18 i § 72 tač. 21 Zakona o budžetskim dvanaestinama, tako da je povećan na sumu od 20,863.790 dinara. Dakle, ukupni materijalni rashodi u predlogu budžeta su u istini smanjeni za 11,565.440.— dinara. To smanjenje mora se svakako popraviti ma na koji način.

Za redovno održavanje naše morske obale, čija je dužina u vazdušnoj liniji 570 km. a razvijena jako razgranata obala pretstavlja dužinu od 1571 km. i ima oko 386 pristaništa, budžetski krediti bili su nedovoljni u tolikoj mjeri da se je njihovo stanje iz godine u godinu pogoršavalo. Usled toga su putem Finansiskog zakona za godinu 1934/35 i Zakona o budžetskim dvanaestinama za godinu 1935/36 dodeljivani iz lučkih prihoda specijalni krediti za opravku i održavanje pomorskih luka kao i za podmirenje ostalih materijalnih troškova u koliko dodeljene budžetske partije ne bi bile dovoljne.

Današnje stanje naših pomorskih luka ne samo da nije zadovoljavajuće, ono je zaista zapušteno, te njihovo održavanje i opravke iziskuju redovne izdatke za koje budžetska sredstva ni iz daleka ne odgovaraju. Pored toga ova pristaništa a naročito veća, koja su sa zaledem vezana železničkim prugama, ne odgovaraju današnjem prometu ni po prostoru izgradnje obale ni po some uređenju ni po prostoru izgrađene obale ni po svome uređenju ni opremljenosti u pogledu magacina i pristanišnih instalacija, te je ova neopremljenost uzrok što veliki deo naročito našeg uvoza još uvek k nama dolazi preko susednih stranih luka, dok za tranzitni saobraćaj sa srednjom Evropom one uopšte nitij ne dolaze u obzir. Time naša država gubi velike i dragocene valutne prihode, jer tranzitna trgovina, tako zvani „trgovinski turizam“ donosi čistu korist u isplatom bilansu države.

Direkcija pomorskog saobraćaja isto tako oskudava u opremljenosti za održavanje dubina u pomorskim lukama. Ona raspolaže sa tri stara od Austrije rashodovana bagera manjeg kapaciteta koji ne mogu da zadovolje potrebe održavanja dubina u pristaništima, a naročito održavanje plovnosti Neretve, i rade vrlo neracionalno.

Služba održavanja dubina u pristaništima zahteva što skoriju nabavku jednog specijalnog bagera jačeg kapaciteta, jer kod današnjeg stanja nepristupačna su naša pristaništa za brodove veće tonaže i sa većim gaženjem, a i manja pristaništa su neupotrebljiva čak ni za ribarske lade.

Pošto momentano imamo najhitniju i najveću potrebu da osposobimo i uredimo luke, osobito one glavne sa železničkom vezom, koje dolaze u obzir za domaće i strani tranzit, to treba da nabavimo najpotrebnije plovne objekte za održavanje luka i bezbednost plovidbe, a koji se objekti konstantno traže od Ujedinjenja do danas. Za udovoljenje ovde navedenih najhitnijih potreba podnesen je posebni predlog, da se obrazuje naročiti fond za građenje i uređenje luka i pristaništa na moru. (Burno i dugotrajno pljeskanje). Obrazovanjem ovoga fonda moćiće se pristupiti sistematskim radovima na tehničkom, komercijalnom i navigacionom osposobljenju glavnih naših luka za nove potrebe, koje naročito izgradnjom Unske pruge postaju ne samo aktuelne već akutne. (Povici: Tako je!). To bi našoj obali dalo i onu internaconalnu trgovačku i saobraćajnu važnost, koja joj pripada i po

njenom geografskom položaju i po njenim odličnim prirodnim kvalitetima. (Pljeskanje).

U našem domaćem i međunarodnom pomorskom saobraćaju važna je uloga koju igra trgovačka mornarica. Zato Ministarstvo saobraćaja ne propušta ni jednu priliku za sprovođenje one politike i programa koji je sebi postavilo i koji je do sada dao dobre rezultate, a što se najbolje vidi po načinu kako je organizovan naš redoviti pomorski saobraćaj. (Živo pljeskanje). Još uvek nije došlo do poboljšanja u krizi međunarodnih pomorskih prevoza, pa zato i naša trgovačka mornarica ne beleži još neko povećanje u tonaži prema onom stanju u kome ju je kriza zahvatila, ali ipak danas nemamo brodova u raspremi kao ranijih godina.

U toku godine 1933 i 1934 naša tonaža bila je opala na 338.160 bruto reg. tona, dok je u godini 1931 imala 375.649 bruto reg. tona. Od danas ima 365.014 bruto reg. tona, što se može smatrati napretkom tim više što je za ovo vreme tonaža također obnavljana prodajom starijih i nabavkom novih brodova.

U redovnoj obalnoj plovidbi uposleno je 76 parobroda, koji vrše 88 pruga i 1,356.934 morskih milja godišnje. U prošloj godini bilo je na primorju 960.495 posetilaca — turista, među njima 234.433 stranaca. Naša obalna plovidba tako je dobro vođena i spremljena da spada među najsavršenije u Evropi. (Povici: Tako je! — Burno pljeskanje), što priznaju svi stranci koji k nama dolaze. Zahvaljujući toj organizaciji obalski saobraćaj sve više raste i promet stranaca jača.

Važna je uloga naše trgovačke mornarice u redovitim prugama između naših luka i stranih zemalja. Takvih redovitih pruga ima 9, koje godišnje izvrše oko 700.000 morskih milja. Sve su pruge veoma važne, jer omogućuju emancipaciju našeg izvoza i uvoza od posredništva tuđih luka i brodova tuđe zastave. One su stvorile stalne puteve i dale stalnu orijentaciju našoj trgovini i industriji te utiču i na izvesno skretanje tranzitne trgovine Srednje Evrope preko naših železnica u naše luke, u koliko to ove uopšte mogu da prihvate.

Ovo su sve rezultati pomorskih politika, koji su postignuti pomoću dugoročnih ugovora zaključenih sa pojedinim parobrodskim društvima, na osnovu kojih se ovima plaća godišnji iznos od 59.000.000.— dinara.

U prošloj godini organizovana je još i jedna naročita putničko-teretna brza pruga do Egipta. Ali ona do sada nije mogla odgovoriti potrebama naših luka radi teškoće koju je stvorila primena Zakona o lučkim taksama. Stoga je predložena u Finansijskom zakonu jedna naročita odredba, koja će ukloniti tu nemogućnost primanja putnika i robe u našim lukama.

U brodarstvu slobodne plovidbe oseća se naročiti zastoj, čemu je glavni razlog opšta privredna depresija i današnja nova orijentacija trgovine i industrije, kao i nedostatak odgovarajućeg kapitala.

U merkantilnom pogledu potrebno je — ako nećemo da se odrečemo trgovačke mornarice — istu ne samo podržavati u današnjim kritičnim vremenima, već joj omogućiti i da u konkurenciji osigura čim veći kontingent uvoza i izvoza kroz naše luke, i nastojati da obnovom sa modernijim brodovima poboljša kvalitet naše trgovačke mornarice, makar se time donekle i smanjio kvantitet.

U uskoj vezi sa trgovačkom mornaricom stoji pitanje pomoraca. Tom se pitanju poklanja naročita pažnja i nastoji da se udovolje pravedni zahtevi, po-

moraca a u isto vreme da se ne sprečava prirodni razvitak trgovačke mornarice i njezino jačanje, koje nam je u ovom momentu toliko potrebno. U prošloj godini donet je niz propisa za uređenje ovoga pitanja na osnovu međunarodnih obaveza. Najvažnija je »Uredba o uređenju uslova rada na pomorskim brodovima Kraljevine Jugoslavije«, koja u najvećem delu zamjenjuje stari Edikt o plovidbi od 1774 i uređuje na međunarodnoj bazi onose pomoraca zajedno sa pravilnicima koje je predvidela, a koji su već spremljeni i donose se kroz najkraće vreme.

Oživotvorena je još jedna korisna ustanova: „Mornarska škola Kraljevića Tomislava“ u Korčuli. (Pljeskanje). To je u isto vreme stručna škola za niža zvanja u trgovačkoj mornarici i socijalno-karitativna ustanova, koja ima zadatak da skuplja i spasa decu i siročad pomoraca, koja bi nezbrinuta i zapuštena lutala i propadala po pristaništima. U ovoj školi za sada ima samo 20 pitomaca, koji će se broj povećati kad se budu skupila obilnija finansijska sredstva.

Jedna naročita grana pomorske upravne delatnosti je staranje za unapređenje morskog ribarstva. Ribar je pomorac, a ribarski brodovi su deo naše trgovačke mornarice. Privredna važnost ribarstva sve više se ističe i zato treba naročitu pažnju posvetiti ribarstvu. Problem ne leži toliko u ojačanju samog ribolova koliko u brzom i u jevtinom prevozu ribe. To se mora postignuti putem naročitih prevoznih sredstava, što je delimično učinjeno, i putem povoljnijih tarifa, što je takođe već postignuto a u proučavanju su nova sniženja. U ribarskim upravnim poslovima pomorska uprava oslanja se na rezultate naučnih istraživanja koje vrši Biološko-oceanografski institut, čiji rad Ministarstvo saobraćaja, kao nadležno za pomorstvo, prati sa naročitim interesom. Nastoji se naročito na praktičnom proučavanju ribara, na njihovoj organizaciji i na pomaganju ribarskim priborom u koliko to budžetska sredstva dopuštaju, ali i ta su u novom predlogu budžeta smanjena.

Usavršavanju pomorske službe služice i Uredba o baždarenju morskih brodova i pregledu parnih kotlova na njima. Zastareli propisi, po kojima se danas vrše ti poslovi, moraju se izmeniti s obzirom na današnje propise, koji odgovaraju napretku tehnike. Za propisivanje ovih uređaba traženo je ovlašćenje u Finansijskom zakonu.

*

U pogledu domaće brodogradnje, država nije bila u stanju da posle 1929 godine pruža izravne novčane pomoći domaćoj brodogradnji. Zahvaljujući privatnoj inicijativi ova je industrija ipak uspjela da se u zadnje doba primerno razvije i emancipuje od inostranstva, te zaslužuje da — barem neizravno fiskalnim olakšicama i osiguranjem rada, — bude potpomagana što je državna uprava namerna da sprovede. (Odobranje).

O приходима pomorske uprave ne treba govoriti. Oni su predstavljani u cifri od 6,913.200.— dinara, a to su u glavnom prihodi od naplaćenih lučkih taksa. Ali pomorska uprava nije fiskalni objekt, i ona nije nigde u svetu budžetski aktivna niti se to od nje traži. Ona je čisti izraz državne upravne vlasti, koja se vrši samo u interesu javnog života i potreba države. Pa i ako pomorska uprava ne daje direktnih vidljivih budžetskih aktivnih stavaka, more je za ekonomski i politički život države jedan veoma veliki

aktivni faktor, to je najbolja garancija za privrednu nezavisnost države, jer je to u stvari jedina zaista slobodna naša granica. To osobito vredi za našu morskobal. More nas vezuje sa čitavim svetom i obala je ogledalo države pred inostranstvom. Putem morskog saobraćaja i pomoću nacionalne trgovačke mornarice, ostvaruju se veliki prihodi, koji dižu narodno blagostanje i koji nebrojenim nevidljivim kanalima ulaze u državnu kasu.

Prividna pasivnost, koju u ciframa mora da iskazuje svaka pomorska uprava, ne sme biti razlog da se pomorstvu uskrate ona sretstva, koja su najnužnija za njegov razvitak. Baš tom neracionalnom štednjom dovodi se obala do stvarne pasivnosti i gubi se mogućnost da se preko mora i njegovih obala dobiju dragoceni prihodi od država koje tih puteva nemaju.

U pogledu same organizacije Pomorske uprave istina je da današnje stanje ne odgovara ni važnosti koju ovoj grani upravo mora da se pridava u našoj državi, obzirom na njezin zavistan položaj na Jadranu, a ne odgovara ni potrebama ni tradicijama Pomorstva.

U vezi sa novom organizacijom Ministarstva saobraćaja, treba da i Uprava našeg Pomorstva dobije uređenje, koje bi najbolje odgovaralo s jedne strane afirmaciji naše države kao pomorske države a s druge strane racionalnoj, ekonomičnijoj i ekspeditivnijoj administraciji, koja bi logično, praktično i konsekventno podelila centralne, regionalne i lokalne funkcije. Pri tretiranju ovih problema ne sme se gubiti iz vida da se po sebi nameće diferenciranje i odvajanje vršenja egzekutive, vodenja administracije i sprovođenja državne pomorske politike.

Politička istorija stvaranja naše države i njenog dosadanjeg života u svetskoj zajednici, najjasnije dokazuje od kolike je važnosti i preimućstva pred stranim svetom, njezin mediteranski geografski položaj, oslonjen s jedne strane na svetsko more s druge strane na Dunav i njegov bazen.

Svesni toga ne smemo ništa propustiti što bi moglo da se tumači kao sopstveno potcenjivanje našeg položaja na moru, (Povici: Tako je! — Burno odobranje.), kao nebrigu da taj položaj koristimo, usavršimo i napravimo sastavnim neophodnim elementom našeg privrednog, kulturnog, nacionalnog i državnog života. (Opšte dugotrajno odobranje, pljeskanje i povici: Živeo!)

Najveće od naših nacionalnih brodarstava, — Rečna plovidba — je u eksploataciji države.

Ovo preduzeće stvoreno je pre deset godina, kada je Država preuzela u sopstvenu eksploataciju svoj plovni park, dobijen kao ratni plen.

Prema Uredbi o njejoj organizaciji, Rečna plovidba je zamišljena kao privredno preduzeće, koje treba da se izdržava приходима od eksploatacije kapitala datog joj od strane Države, u vidu plovnog parka i ostalog što je namenjeno brodarstvu, ukoliko je država time raspolagala. Taj kapital, međutim, pokazivao je tri krupna nedostatka.

Prvi nedostatak bio je u tome, što državni plovni park nije bio u ispravnom stanju niti u celosti sposoban za iskorišćavanje.

Drugi nedostatak bio je, što preduzeće nije dobilo sva sretstva potrebna za brodarstvo. Nedostajali su magacini za smeštaj robe, zgrade za kancelarije njegovih agencija, instalacija za manipulisanje robe itd. Sem toga, Rečna plovidba nije raspolagala sa

podesnom brodarskom radionicom za opravku i održavanje plovnog parka.

Najzad, Rečnoj plovidbi nije dat odgovarajući obrtni kapital, bez čega je nemoguće eksploataciju stalnog kapitala.

Za ovih deset godina, Rečna plovidba nastojala je, da svoj plovni park očuva i osposobi za privredno iskorišćavanje, kao i da pribavi i ostala sretstva potrebna za rad jednom brodarskom preduzeću, a koja su joj nedostajala.

Održavanje i opravke samo plovnog parka iznosile su za tih deset godina dinara 167,000.000.— (okruglo uzeto), t.j. bez malo onoliko koliko je taj plovni park vredeo u momentu predaje Rečnoj plovidbi 1926 godine (početna vrednost po knjigama je dinara 168,822.068.80). Ostale investicije-zgrade, inventar, instalacije itd. — iznele su za ovo vreme preko 15,000.000.— dinara.

Međutim, prihodi od eksploatacije plovnog parka apsolutno nisu mogli podmiriti ovolike investicije, one uostalom predstavljaju nepodnošljiv teret i za jedno potpuno opremljeno brodarstvo. Kao neminovna posledica ovakvog stanja pojavili su se leteći dugovi. Tome je doprinela i opšta privredna kriza, koja je osetno smanjila prihode rečnih brodarstava uopšte, tako da ova danas rade sa gubitcima.

Ako se podeli sa gledišta, da je Rečna plovidba preduzeće koje radi na komercijalnoj osnovi, onda ona svoje usluge treba da naplati u punom iznosu od svakoga. Nasuprot ovome, Rečna plovidba mora davati razne povlastice i olakšice, kao i činiti sniženja tarifa u opštem interesu, a sve ovo utiče na smanjenje njenih prihoda.

Pod takvim uslovima i prilikama Rečna plovidba je za svih deset godina doprinosila dobar deo za razvijanje i unapređenje naše privrede i odolevala konkurenciji stranih brodarstava.

Strana rečna brodarstva, a naročito Prvo dunavsko parobrodarsko društvo, Mađarsko rečno brodarstvo, Bavarski Lojd, Čehoslovačko brodarstvo, stalno uživaju znatnu potporu u vidu novčane subvencije. Nasuprot ovome Rečnoj plovidbi je subvencija data svega jednom za ovih deset godina. Pored toga, na račun reparacije nabavljena su joj tri motorna broda i prvih godina izvršene delimične opravke izvesnog broja brodova.

Prema tome, kad se upoređi šta pojedine strane države daju svojim rečnim brodarstvima sa potporom koja je davana našoj Rečnoj plovidbi, ovo poređenje ne daje nam utešnu sliku.

STANJE DRŽAVNOG REČNOG PLOVNOG PARKA

I pored velikih izdataka učinjenih za ovih deset godina na njegovo održavanje, opravke i osposobljavanje, državni rečni plovni park nije u zavidnom stanju. Kao i sve drugo, i plovni objekti imaju određen vek trajanja, posle koga postaju neupotrebljivi i moraju se zameniti novim. Dosadanjim naporima uspevalo se da se njihova dotrajalošću uspori i samo za neko vreme, otkloni.

Baš od 1936/37 budžetske godine nastaje period u kome stalno treba vršiti ta obnavljanja na plovnom parku, zamenom kotlova, mašina, pa i celih objekata. Već danas ima 16 brodova koji su ot služili svoj vek trajanja, a tokom vremena taj broj će stalno i sve u većoj meri rasti. Isti je slučaj i sa dotrajalošću kotlova i mašina na brodovima. Pored toga, i veliki deo šlepova treba generalno opraviti.

Očigledno je, da sve ove investicije ne mogu podneti prihodi od eksploatacije, te se za njih moraju naći sretstva na drugoj strani, i koliko-toliko popraviti ono što je propušteno da se učini pri samom osnivanju ovog preduzeća.

Ovakvo stanje plovnog parka ima za posledicu, da izdaci za njegovo održavanje i osposobljavanje iz godine u godinu rastu, ali se to zlo može sprečiti samo njegovom korenitom obnovom i modernizacijom, za što do sada nije bilo sredstava ni mogućnosti.

II

Rad u 1935/36 godini

U ovoj budžetskoj godini Rečna plovidba produžila je rad na šleparskom saobraćaju u zajednici sa Srpskim brodarskim društvom, dok je putnički, tankovski i unutarnji denčani saobraćaj obavljala samostalno, a inostrani denčani saobraćaj obavljala je jednim delom u sporazumu sa Čehoslovačkim brodarstvom.

Uslovi za rad u ovoj godini bili su naročito nepovoljni. Pored opšte krize koja je izazvala osetno smanjenje u razmeni dobara, tome su doprinela i razna ograničenja pojedinih država, naročito u devizno-valutnom pogledu. Ali su naročito nepovoljno uticali na rad slab žetveni prinos u 1935 godini, otkup zaliha hrane od strane Ministarstva vojske i mornarice za njegove potrebe, i niski vodostaj koji je trajao skoro pet meseci.

Pored toga, predavanje saobraćaju dva mosta u Beogradu prouzrokovalo je osetno padanje putničkog saobraćaja na lokalnim linijama.

I pored svega toga, dosadnji rezultat rada u ovoj budžetskoj godini, i ako je podbacio prema 1934 povoljniji je nego što je bio u 1933 godini, sa izuzetkom putničkog saobraćaja koji je prema 1934 godini podbacio oko 40% a prema 1933 oko 20%.

Finansijska sanacija

U toku ove budžetske godine, na osnovu ovlašćenja u Finansijskom zakonu, zaključen je zajam kod Državne hipotekarne banke, u iznosu od 30,000.000.— dinara, radi saniranja finansija Rečne plovidbe i utrošak ovog zajma raspoređen je:

a) na otplatu duga domaćim isporučiocima uglja	Din. 10,000.000.—
b) na otplatu duga ostalim privatnim isporučiocima	„ 3,000.000.—
v) na otplatu duga Penzionom fondu osoblja Rečne plovidbe	„ 5,000.000.—
g) na opravke plovnog parka	„ 5,000.000.—
d) na obnovu plovnog parka	„ 4,000.000.—
d) za obrtni kapital	„ 3,000.000.—

Ovim je znatno doprineto, da se finansiranje preduzeća postavi na zdravu osnovu, ma da će se morati još mnogo da učini u tome pogledu, da bi se došlo do stanja kakvo treba da bude.

Reorganizacija

U toku ove godine izvršeno je uprošćavanje administracije u cilju bržeg i ekspeditivnijeg otpravljanja poslova.

Sem toga, izraden je nacrt nove Uredbe o organizaciji preduzeća, sa tendencijom da se što više prilagodi komercionalnim principima.

III

Karakteristika predloga budžeta za 1936/37 godinu

Predlog budžeta rashoda za 1936/37 godinu pokazuje povećanje za dinara 889.151.— prema ukupnim rashodima budžeta za 1935/36 godinu. Ali, u pokazanom iznosu rashoda unet je kredit od 7,316.721.— dinar po partiji 656 u I koji rashod tereti Ministarstvo finansija prema § 72 Zakona o budžetskim dvanaestinama. Prema tome, stvarni rashodi Rečne plovidbe iznose ukupno dinara 84,124.691.— to jest manje za 6,427.570.— dinara od iznosa rashoda predviđenih u budžetu za 1935/36 godinu.

Ovo smanjenje iznosi kod ličnih rashoda dinara 1,999.538.—, a kod materijalnih 4,428.032.— dinara.

I ako su u predlogu budžeta ukupni rashodi manji, ipak je kod pojedinih partija i pozicija povećanje prema budžetu za 1935/36 godinu. Ovo povećanje je naročito kod troškova tehničke službe, a dolazi kao rezultat povećanja rashoda na opravku i održavanje plovnog parka.

Gospodo narodni poslanici, trudio sam se da u što kraćim potezima iznesem stanje pojedinih grana u resoru Ministarstva saobraćaja i iz onakog ljubaznog odobravanja sa vaše strane, vidim da se vi samnom slažete. (Opšte burno pljeskanje).

Ja vas stoga molim, da budžet onako kako vam je predložen primite. (Opšte i dugotrajno pljeskanje sa uzvicima: Živeo!)

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо народни посланици, реч има народни посланик г. Сава Микић.

Сава Микић: Експозе који нам је изнео стари и опробани политичар уважени господин др. Мехмед Спахо, Министар саобраћаја (Повици: Живео др. Спахо!) толико је исцрпан, толико је обрађен, да ја мислим да свака моја реченица овде, умањила би важност овога експозеа, који је тако смишљено израђен. Овај експозе чини част његовом ресору, њему и његовим сарадницима. (Одобравање и повици: Тако јел!) Али при свем том, господо народни посланици, ја сматрам за дужност да овде ипак учиним неколико опаски које можда нису у директној вези са овим ресором. Биће потребно учинити неколико напомена и о самом овом ресору који је као што знате највећи после Министарства војске и морнарице и бројно и новчано, и сматрам да би ове напомене биле од користи и за саму политику Краљевске владе и за рад ресорног Министра, те ће као такве послужити на добро Краља и Отаџбине.

Господо народни посланици, овај експозе г. Министра саобраћаја као што видите на првом месту садржавао је поглавље о управи државних железница. Ја могу о том поглављу да кажем само неколико речи а то је, да је данашњи наш железнички саобраћај савршен. Ако се само сетите какав је железнички саобраћај био пре неколико година, како су возови задоцњавали, шта се све није дешавало на возовима, и кад то стање упоредимо са данашњим, ми светла образа можемо изаћи пред Европу и цео културни свет: да идемо живим корацима напред и да ово више није Балкан већ Европа у правом смислу (Одобравање). О том поглављу о железницама, о машинској служби и осталом ја не бих хтео ни мало овде да вас задржавам. Али ми дозволите да уз то поглавље, кад је већ реч о железницама учиним једну опаску о

разврставању машиновођа, и да кажем да је Закон о државном саобраћајном особљу од 1931 године учинио једну велику грешку и неправду према онима који су најважнија грана у тој служби, а то је нашим машиновођама. Закон о државном саобраћајном особљу рекао је, да машиновођа може постати само онај који има 4 разреда гимназије. Ја сам, господо народни посланици, у том ресору био извесно време на служби као правно лице, и могу рећи ово, да то није напредна одредба у Закону о државном саобраћајном особљу са разлога што ако одете у културни свет, у Немачку, у Америку, и ако тражите службу они ће вас питати шта знате да радите, и по томе одређују категорије и положај и све остало. Ја бих могао овде по овом питању машиновођа да говорим, а и мој посланички друг г. Богдан Херцеговац ово је питање добро обрадио и предао Финансиском одбору један амандман, који се односи на питање регулисања положаја машиновођа, и ја стога апелујем на Народну скупштину и на Краљевску владу да питање машиновођа реши на тај начин, што ће машиновође разврстати у оне групе и категорије које им по стручности припадају, а не по неком основу, да ли су машиновође свршили 2, 3 или 4 разреда гимназије.

Тај амандман предат је Финансијском одбору и Краљевској влади и ја се надам да ће га Краљевска влада одн. г. Министар саобраћаја узети у пажљиву оцену и учинити да се ово питање правилно регулише. Ја вас потсећам само на један моменат: Када ви путујете удобним железничким колима и не водите бригу ни о чему, у томе моменту се по снегу и киши машиновођа брине о животу и вашем и путника целога нашега народа. Због тога и апелујем на Краљевску владу да се то питање о машиновођама правично реши.

Ја ћу учинити још неке напомене и бићу врло кратак, мало авијатички прескакаћу поједине ствари да се не бисмо дуго задржавали.

Господо посланици, ово поглавље које је овако лепо изражено: Одељење за грађење железница, ја ћу вам искрено казати да мени највише лежи на срцу и због тога сам се управо и јавио да говорим о овоме ресору. То поглавље и на вас ће учинити као и на цео остали наш свет силан утисак, јер из овога документованог експозеа г. Министра саобраћаја, види се, да је тамо доиста било злоупотреба, и да је, захваљујући садашњој а и ондашњој Влади, држава обештећена — управо спасло се је 400 милиона динара. Дакле није био само „инжињерски дуел”. Може бити, као што рече г. Министар саобраћаја, када се још извесни уговори прегледају и ревидирају, да ћемо доћи још и до већег обештећења за државу.

У само то одељење за грађење ја нећу да улазим у детаље, али хоћу овде да кажем неколико речи о питању грађења пруга у Санџаку.

Господо народни посланици, на неколико година пред Херцеговачку буну 1875 год. Турска империја је почела осећати, да јој се западне балканске покрајине измичу из руку. Хтела је да појача свој војнички положај у њима, а уз то и свој политички утицај.

За главно сретство те своје политике Турска је сматрала железничку пругу, која би ишла од Скопља преко Косова: Ибром, Лимом, Дрином, долином Врбаса, Саве и Уне. Та је пруга почета да се ради и то са две стране. Израђена је још тада као

нормална, до Бања Луке на северу и од Скопља до Косовске Митровице на југу. На осталим деловима вршена су озбиљна мерења. После су настале буне и ратови, те је рад био обустављен.

1906 године Аустроугарска је доградила железницу до врата Санцака, до Увца, а 1908 године добила је концесију за санџачку пругу и почела је радити. Србија и Црна Гора, које је Русија помагала врло озбиљно, снажно су се одупирале изградњи ове пруге. Могло је чак доћи и до рата. Италија је такође била незадовољна.

После балканских ратова Србија је озбиљно мислила на изградњу санџачке пруге и ако се не варам светски рат затекао је инжињере у Пријепољу међу којима је био и уважени г. Огњен Кузмановић бив. Министар саобраћаја. Светски рат омео је даље трасирање па и саму изградњу.

Па шта ћемо ми сада у Санџаку рећи после 25 година од како је почело трасирање и говор о градњи?

У старо време овај крај био је средиште из кога се држава формирала. Прва наша поморска Краљевина у околини Подгорице а Немањинска држава у долини Лима и Таре.

Из ове покрајине се вршило ослобођење Словена од грчке власти. Држала се Арбанија и бранила се од Мађара. Твртко је крунисан у Милешеву. Са наслоном на ову област Балшићи су били створили своју српско-арбанашку државу а Петровићи водили своју албанску политику. Из ове области и преко ње извршено је цијело етничко формирање Шумадије, србијанског Подриња и западне Босне. Исту улогу ова је област имала у средњем веку у етничком формирању: Косова, Метохије и Повардарја. Ту улогу унеколико има и сада. Ко је год хтео да господари западним делом Балканског полуострва морао се наслањати на ову област.

Од нашег ослобођења и уједињења решено је доста саобраћајних проблема, али један од најважнијих и који је требало решити првих дана остао је нерешен. Тај проблем јесте веза између Србије и Црне Горе.

О том проблему као и о јадранској прузи говориће мој уважени друг и земљак г. Новица Поповић народни посланик а ја ћу се овде задржати само на делу пруге Прибој—Пријепоље—Бијело Поље или тако зване Лимско-колашинске пруге.

Свакако разлози општег државног и националног значаја руководили су законодавца да Лимско-колашинску пругу везану у Горњем Полимљу са Косовском пругом, унесе у закон о доларском зајму 1922 године. Њу су као најхитнију истакли конференције инжињера, привредних и финансијских стручњака, као и конференција привредних и техничких стручњака у 1926 години. У свима плановима о изградњи железница она пада у приоритетне пруге. У пројект буџета за 1924 годину била је ушла изградња ове пруге до Бистрице. 1928 године она је била озбиљно узета у изградњу. Протекле године такође.

Долине: Лима, Мораче, Ибра и Таре нису међусобно повезане. Санџак отсечен од Косова, које треба да му је житница, а потрошач сточарских и шумарских производа. Долине Моравице и Западне Мораве потпуно отсечене од долина Увца и Лима. Зета, Морача и Тара одвојене од доње Лимске долине. Санџак од Црне Горе и ако је на историјском Мојковцу код Бијелог Поља једини природни улазак у Црну Гору.

Због оскудице комуникација и непознавања терена, нико не сме да дође са капиталом у наш крај да оживи и оплоди његова ванредна природна богатства. Наши градови не учествују у ритму напретка цијеле државе, него таворе своје дане увек једнако и бедно.

Због немања саобраћајних веза остају потпуно неискоришћена природна богатства, која би могла ошетно повећати активност економског и државног биланса а у нашем крају створити благостање.

Ваљда у целој држави нема квантитативно јачих угљених наслага, него у пољима: маочком, беранском и плеваљском. Око Бијелог Поља, Пријепоља и Новог Пазара постоји цео низ киселих и других минералних вода. Шумски комплекси у изворишту Ибра, Тарским странама и Златару су најбољи можда у држави.

Пространи пашњаци у Сјеничком Пољу, Пештери, Сињавини и Бјеласици мало су лошији од оних на Шари и Корабу. Лимска долина а нарочито жупе око Бијелог Поља, Пријепоља и Берана, спада у изврстан воћарски терен.

Природа је овом крају дала доста, али људска рука мало.

У целој нашој држави једини је наш крај, где се једе овсен и просен хлеб, где се прозори праве без стакла, где се још осветљава лучем, где има много неписмених, где су наднице најмање. А није наш народ оволико заостао, нити је мање способан, нити је мање радан, него у другим напреднијим крајевима, већ зато што због немања путева ради под тешким условима и са мање своје користи него игде у држави.

Ми смо свој део за ову државу уложили и о нашим националним заслугама овде нема места да говорим, јер су свакоме познате.

Народ у Санџаку дознао је да се за сада не мисли правити пруга Прибој—Пријепоље која је као што смо изложили одавно била пројектована уз Лимску долину. Даље је разумео да је и отворени кредит из кредита за јавне радове за пругу Прибој—Пријепоље укинут па је због тога ових дана у престоницу упутио своје делегате о којима је и штампа писала и који су до железничке станице ишли пешке и прешли по неку стотину километара.

Народни делегати са својим народним посланицима молили су меродавне факторе:

1) Да Краљевска Влада, кредит одређен за изградњу пруге Прибој—Пријепоље реализује и утроши за изградњу исте;

2) Да Краљевска Влада и у будућим буџетима одређује потребне суме за продужење исте пруге долином реке Лима, како би се у што скоријем времену могла продужити долином Таре и Мораче преко Мојковца, Колашина и Подгорице до Јадранског мора и

3) Да Краљевска Влада у што скоријем времену, озакоњени пројекат Јадранске пруге од Метохије веже за ову пругу тј. Пећ—Чакор—Андријевица.

Ја морам овде да напоменем неколико речи о овој делегацији и о ономе што се ових дана догађа у моме крају, у Санџаку са грађењем пруге Прибој—Пријепоље—Бијело Поље. У седам до осам срезова поведена је жива и велика акција за грађење ове пруге, држе се читаве конференције, дигла се читава узбуна у народу и одређују се делегати из целога краја и у вези са одлуком Трго-

вачко-индустријске коморе у Подгорици са срезовима кроз које та пруга треба да прође, одредили су делегате који су пешке дошли у Београд, да би могли Краљевској влади да изложе то болно питање изграђивања Лимско-колашинске пруге. Излишно је да говорим о важности грађења те пруге, али треба знати, да та пруга треба да прође кроз крај где је као што сам већ рекао заснована прва наша држава, где је крунисан краљ Томислав, где је било важних и великих догађаја и да тај крај из године у годину вапије да се та пруга заврши. Делегати су дошли овде, и, као што знате, били љубазно примљени од стране Претседника Краљевске владе као и Министра саобраћаја, али изгледа нису дошли до уверења, да ће грађење ове пруге ускоро почети. Из експозеа г. Министра саобраћаја, види се да су елаборати за ову пругу готови и да ће изградња ускоро почети. То је наша нада.

Зато ја могу у име народа мога краја да изјавим, да ако ова пруга не буде грађена и ако Краљевска влада не изгради што пре ову пругу кроз Санцак, ја вам гарантирам, господо народни посланици, да би у противном био последњи посланик који ће гласати за буџет овога пута, јер је тамо поведена најенергичнија акција, којој су главне смернице у томе, да су од 1912 године из тих крајева бирани посланици који су увек гласали за владе, које до овога момента нису ништа учиниле за тај крај, и води се у тим крајевима жива и одлучна акција, да се више ни уз једну владу не приступи све док се не приступи грађењу ове пруге, која је пројектована још 1875 године.

Ја бих имао много о томе крају да говорим, али сматрам да би то сувишно било, могу вам само рећи, да нема ни једног кутка у нашој Отаџбини који је толико у бедноме стању као што је Санцак, то је прави Содом и Гомор. Тамо се још једе овсеница, тамо су још прозори без стакла, тамо још нигде по селима нема хартије, а шта да говорим о другим културним и социјалним установама.

О Санцаку и о моме крају, ја бих вам господо, имао врло много говорити, али нећу да злоупотребљавам ваше стрпљење, већ ћу само да вам наведем још ову ствар. Кад је г. Претседник Краљевске владе долазио у септембру прошле године доле у наш крај, он је сам осетио колика је беда и сиротиња у томе нашем крају и рекао је неколико значајних речи о Санцаку и дао нам пуно наде на бољи живот. Али ја бих ту морао рећи по оној народној песми, отпеваној у десетерцу: „Кад бијаше мегдан дијелити, где си брате Краљевићу Марко, кад бијаше плијен дијелити откуда си незнана делија”. Тако вам је господо, и са нама тамо у Санцаку. На конференцији свих претседника општина, које је љубазно примио Претседник Владе г. др. Милан Стојадиновић, он им је рекао овако: Ви сте претседници општина и народа, а ја сам претседник Краљевске владе и ја хоћу директно од вас да чујем из народа, шта желите. — Тада је један од Санцаклија, кога је шибала свачија шибана до овога доба са мало страхопоштовања устао и казао: Црногорци нас не признају за Црногорце, а Србијанци веле нисмо Србијанци, па шта смо онда ми овде у Санцаку? Наставио је потом да прича о јаду и о беди која тамо влада. Том приликом су се тако ређали један говорник за другим, и износили шта су знали и како су знали о стању које тамо у Санцаку влада. На све то господо народни посланици, ја могу да кажем само ово. Ако

привреда умире, умире и нација. Ја сматрам да привреда, култура и напредак замире само у оним крајевима тамо, где је беда и невоља и где нема саобраћајних сретстава. (Одобравање и повици: Тако је!) Ми то не смемо да дозволимо више, и ја тврдо верујем, да ће се идући избори водити на овој бази, да ће се водити акција: да ли ће Санцак доћи до саобраћајних сретстава или не. Немојте господо мислити, да је ово једна локална ствар и питање. Не! Ово је једно крупно и велико државно питање које постоји нерешено још од пре балканских ратова. Веза Србије са Црном Гором, која тамо преко тога краја иде, није ни до данас постављена, и ако су то једине вратнице и најближа, стварна и истинска веза између Србије и Црне Горе. И ми господо, долином Лима, ни до данас немамо ни путева ни железница. Ја господо, могу да кажем да сам захвалан г. Претседнику Владе који је пролазећи кроз тај крај за Црну Гору рекао: да ће пут Пријепоље—Бијело Поље, бити изграђен. Ја исто тако одајем признање г. Претседнику Владе и г. Министру грађевина Марку Кожулу, који је примио на себе да искупи речи г. Претседника Владе, које је рекао у Плевљима, када је тамо последњи пут био, да ће исто тако да буде довршен пут од Бијелог Поља до Мојковца. Остао нам је још само један мали делић од 7 км. и кад се то изгради имаћемо онда једну директну везу из Београда кроз Санцак до историјскога Мојковца под Беласицом, а преко Колашина и по Мораче до Подгорице. Ја сматрам, господо народни посланици, да ми је била дужност да истакнем ове речи г. Претседника Владе који је рекао, да ће ово све бити извршено. Код нас сем питања железница и путева, има и других невоља и беда, као што су немање школа, мостова итд. због чега су све оне наше паланке тамо још увек у великој чамотињи.

Господо народни посланици, ви сте из мога досадањег излагања могли видети какво је стање саобраћаја у Санцаку. Док сам до сад говорио само о проблему Лимско-колашинске пруге сада пак желим да бацим један кратак поглед на проблем наших путева у оном крају како би на тај начин имали праву слику тешких и мучних саобраћајних прилика које тамо владају.

Без дугог излагања овде ћу вам само навести да је питање изградње путева: Пријепоље—Бијело Поље—Колашин—Манастир Морача—Биоче; Нови Пазар—Рожаје—Беране и Мурино—Плав—Гусиње, једно од горућих санцачких питања. Изградњом ових путева а у очкивању железнице унеколико би се ублажиле недаће и беде народа у овим крајевима.

Пут Колашин—Бијело Поље преко Мојковца ради се преко 20 година и још није довршен. Пок. Краљ Александар рекао је у Колашину да ће подићи мост на Тари код Мојковца и да ће довршити пут за Бијело Поље. Мост је подигнут, баш код Мојковца, где је народ годинама страдао и топио се у Тари. То је један од најлепших објеката у нашој земљи, али нажалост пут још није довршен и ако су сви мостови и пропусти на путу направљени пре две године. И знате да остаје само још око 6 км. недовршеног пута па би се тај давноочкивани саобраћај између Бијелог Поља и Колашина могао успоставити.

Народ доле верује да ће г. др. Милан Стојадиновић у току ове године овај пут довршити, јер

је то обећао кад је био у Пљевљу као и делегатима који су ових дана били код њега.

Ја не могу до пропустим ову прилику а да у име Санцаклија не изјавим и своју топлу захвалност Претседнику Краљевске владе г. др. Милану Стојадиновићу који има старања за наш запуштени и безпутни крај а такође и г. др. Марку Кожулу Министру грађевина који је онако љубазно примио и предусрео делегате који су због ових путева били дошли код њега. Др. Кожул ових дана стекао је велику популарност у нашем крају не само зато што је ових дана заказана лицитација за две деонице пута Пријепоље—Бијелопоље, већ и зато што народ верује да ће се његов план о раздужењу остварити и озаконити.

Овде на крају нарочито истичем важност и значај довршења пута Бијело Поље—Колашин и молим Краљевску Владу да се ово најхитније сврши, јер се ту ради свега о 6—7 километара пута.

Имамо малих среских места као Бијело Поље и Беране, кроз које протиче река Лим. Ми се тамо у чуду питамо, докле ћемо да чекамо да нам се оно што нам је за живот најнужније изгради. У самој вароши Беранама и Бијелом Пољу река Лим протиче кроз варош а државни и бановински путеви, који пролазе кроз варош немају моста у Бијелом Пољу и Беранама. Свака веза преко Лима прекинута је, тако да кад и неко умре не може да се сахрани, док се мртавац не носи дуго и много околу и на другу страну.

Жалим што уплећем код Министарства саобраћаја све ово, али буџетска дебата је при крају а сутра се прелази на амандмане појединих Министарстава, па верујем да ће се сутра узети у обзир неке ствари које могу корисно да послуже ономе народу. Ето то је, господо народни посланици, оно што се односи на нашу железницу од Прибоја до Пријепоља и даље. Елаборат је за ту пругу готов. То је све, што је урађено од 1874 године па до данас. Ја са овога места апелујем и молим г. Министра саобраћаја да неминовно приступи изградњи ове пруге, јер да је од 1919 године рађен по 1 км. годишње ми би смо данас имали ту железницу готову. Ја вам истичем да је важност те жељезничке пруге толико велика, па као што је синоћ колега г. Антонијевић запомагао за шуме око Крушева, тако ја запомажем за ову жељезницу и молим вас да ово вршите као нешто најдобронамерније, па да се сврши ова ствар која може корисно да послужи општим народним интересима.

Београд који лежи на ставама Саве и Дунава после светског рата постао је главни центар речног саобраћаја наше државе. Хитно се приступило организовању службе речног саобраћаја, јер је наша држава постала господар главног дела средњег Дунава и његових притока и канала као и сопственик највећег пловног парка на Дунаву.

Дужина наших пловних путева износи преко 2000 километара и на одржавање тих путева треба стално чинити велике издатке. Као што смо видели из експозеа г. Министра саобраћаја, наша држава најмање троши по километру за одржавање својих пловних путева. За ово треба одати пуно признање Управи поморства и речног саобраћаја која се показала одличан економиста и примеран организатор ове важне службе.

Ми на пловним рекама имамо близу 300 пристаништа и за њихово одржавање потребни су велики кредити, али су они толико мали у овом буџету да ће се са њима моћи вршити само најну-

жније одржавање. О каквом новом грађењу не може бити ни говора.

Капетаније пристаништа којих има 18 имају врло мало особља а њихова речно полицијска служба и наутичко-полицијска је врло важна и врло развијена. Повећање особља у капетанијама пристаништа је такође једно важно питање, али услед немања кредита то остају само лепе жеље и ништа више.

Уређење вуче на Сипском каналу знатно је побољшало пловидбу на Дунаву а у томе је највиднију улогу играло наше Министарство саобраћаја и његове подручне установе.

Положај наше државе знатно је побољшан у Бердапу. Данас у ђердапској администрацији има пола наших службеника које плаћа Дунавска међународна комисија, чији Технички сервис налази се на нашој територији у Текији на Дунаву.

За успешну пловидбу на рекама багеровање је од велике и неопходне потребе и налазим да се и тој служби мора поклонити озбиљна пажња.

Сума од 10,490.448 динара која је предложена за целокупно пословање и издржавање речног саобраћаја веома је мала и треба настојати да се у идућем буџету повећа како би се приступило изградњи пристаништа и бољем одржавању ове важне саобраћајне службе на нашим пловним рекама и језерима.

Господо народни посланици, престоница наше моћне и уједињене Краљевине Југославије постала је после рата једно од најважнијих речних пристаништа. Београд је и пре рата за речни саобраћај био један важан центар.

Па и ако ствар стоји тако, Београд нажалост ни до данас нема своје пристаниште по угледу на пристаништа у другим варошима у иностранству које леже на пловним рекама. Па не само то већ Београд нема никакве опреме за истовар и утовар као и за смештај робе.

Наша привреда и наше бродарство дуги низ година очекује да се једном приступи изградњи београдског пристаништа. Веза панчевачке пруге са београдском железничком станицом као и сама висина промета која се данас у пристаништу обавља намеће нам као неопходну потребу да се приступи изградњи београдског пристаништа.

У Финансијском закону о буџетским дванаестинама за 1935/36 годину, § 73 овлашћен је Министарски савет да на предлог Министра саобраћаја и Министра финансија а у споразуму са Финансијским одбором Народног претставништва пропише уредбу са законском снагом о грађењу и уређењу београдског пристаништа и унапређењу речног бродарства. У том овлашћењу предвиђа се такође градња Чукаричког зимовника.

За ову сврху предвиђа се издатак од динара 110,000.000 а исти би се имао подмирити из зајма који ће се закључити код Државне хипотекарне банке у износу од 80,000.000 динара и из дотације од 15,000.000 динара из Државног фонда за јавне радове основаног код Државне хипотекарне банке и из дотације од 15,000.000 динара из Општег калдринског фонда који се води код Државне хипотекарне банке.

Тамо је тачно предвиђено на који се начин има исплатити зајам од 80,000.000 динара Управи фондова — Хипотекарној банци.

Нажалост ово овлашћење остало је до данас мртво слово на папиру и ја одавде апелујем на Краљевску Владу да хитно приступи извршењу да-

тог јој овлашћења у § 73 Финансијског закона за 1935/36 годину.

Господо народни посланици, централни положај који заузима Југославија на Дунаву, највећој и најважнијој пловној међународној линији у Европи, која везује Исток са Западом, даје нам један изузетно повољан положај за развиће нашег речног бродарства.

Кад се узме у обзир разгранатост водених путева у нашој земљи и важност Дунава као међународне пловне реке, која је с једне стране везана преко Црног Мора са свима морима и океанима и омогућава нам извоз и увоз у свима земљама приморским и прекоморским, а с друге стране, кад се има на уму, да се живо ради на спајању Дунава преко Мајне са Рајном, да се овај важни међународни пловни пут веже са Северним Морем, и тиме нам отвори и други излаз на Океан и доведе нас у што тешњу везу са великим и културним западним народима, онда пловидба и саобраћај на Дунаву и нашим рекама и каналима добија свој нарочито велики значај и првокласну улогу у међународном саобраћају.

Централни положај наше земље на Дунаву и широка и дугачка мрежа наших пловних река и канала који просецају најплодније крајеве наше земље, који изобилују цереалијама, дају нам надмоћан положај у погледу развијања речног саобраћаја над свима другим прибрежним државама дуж Дунава и ставља нам у изглед ванредне перспективе за будућност.

Велики и модеран речни пловни парк у рукама државе преставља једно моћно саобраћајно средство и снажан инструменат државне привредне политике, помоћу кога држава може да износи на велика светска тржишта своје индустријске и трговачке артикле и да утиче на њихову повољну цену и благовремено пласирање.

И док државне железнице као моћно саобраћајно средство имају утицаја у погледу промета и размене добара само у границама наше државе, а преко те границе зависне су од других држава, докле је наше речно бродарство у вези са поморским бродарством независно од државних граница, те може нашу робу да износи директно ван граница наше земље на свима светским пијацама на великим међународним пловним линијама, слободно и независно од утицаја других држава.

Због тога је речно бродарство у рукама државе најмоћније саобраћајно средство за нашу привредну експанзију на велике светске пијаци и као такво је од првокласне важности и незаменљиво.

Поред трговачких и економских разлога, који нам императивно диктују да наше речно бродарство одржимо на достојној висини, постоје и важни државни разлози војног карактера, који то исто траже. Безбедност државе и одбрана њених граница захтевају такође, да наш пловни парк буде моћан и способан да у свако доба одигра улогу моћног саобраћајног средства за војне потребе.

Ако погледамо на мрежу наших пловних река и канала, видимо да један део води од центра наше државе у правцу наше северне границе, а други у правцу наше источне и западне границе, дакле баш у правцима, где ће се и појавити евентуални непријатељи и где ће бити будућа бојишта. Добро организован и одржаван у исправном стању, наш пловни парк може изврсно да послужи за пребацивање трупа, а нарочито војних потреба и мате-

ријала у великим масама и количинама и да одлично помогне жељезничке линије, које ће бити претрпане и оптерећене пребацивањем милионитих маса.

Превозна моћ нашег садањег државног речног бродарства сада износи: бродови имају 34.178 коњских снага и шлепови 242.315 тона носивости, дакле преко 24.000 вагона.

Само један реморкер средње величине може да повуче просечно 6 шлепова по 50 вагона, што износи 300 вагона у једној вучи, док би јачи реморкери могли повући по 10, 12 и више шлепова, што би изнело преко 500 вагона терета само у једној вучи. Велике, тешке и кабасте војне транспорте, као што су огромне количине људске и сточне хране, муниције, тешки топови, комора итд. било би лакше превозити воденим путем него железницом, јер пловни објекти могу много више да приме и много згодније да сместе тај огромни материјал, него железнице. На овај начин саобраћај на пловним путевима у случају рата примио би знатан део војних транспорта и тиме растеретио жељезничке линије, које би се могле употребити у првом реду за брзо пребацивање и рокирање трупа на самом војишту.

С обзиром на овакву важност и улогу нашег речног бродарства потребно је да наш речни пловни парк буде способан за извршење ових важних задатака. Због тога је потребно да имамо довољан број јаким бродова, добро опремљених, са модерним техничким уређењем, економичних, са минималном потрошњом горивог материјала, како би режијски трошкови били што јевтинији, те би били у могућности да возимо са јевтиним подвозним тарифама. Само тако опремљени могли би успешно да издржимо конкуренцију са страним бродарским предузећима, позади којих стоје јаке индустријске државе, које су у могућности да сваке године избацују нове бродове, најмодерније уређене и опремљене. Исто тако је потребно да располажемо са једним јаким шлепарским пловним парком, бројно толико великим да задовољи све потребе и захтеве наше извозне и увозне трговине.

Државно речно бродарство као инструменат државне економске политике, принуђено је да у циљу потпомагања наше извозне и увозне трговине смањује подвозне тарифе на своју сопствену штету и тиме губи милионе сваке године.

Кад је државно речно бродарство орган државне економске политике, преко кога држава може успешно да утиче на опште привредно економско стање у земљи и тиме омогућује извоз наших продуката на велике светске пијаци под најповољнијим условима за наше привреднике, онда је држава и дужна да своје бродарство одржи на достојној висини и да га потпомогне да обнови свој пловни парк, како би имало могућности да изврши до краја своју мисију на међународном Дунаву и сачува економску независност наше земље.

Све државе потпомажу своја бродарства великим субвенцијама; да не говоримо о помоћи, коју Италија указује својим поморским друштвима, јер се ова помоћ пење на стотине милиона лира.

И прибрежне дунавске државе дају велике субвенције својим бродарским предузећима и ако су приватна предузећа а не државна.

Тако Аустрија даје субвенција Бродарском друштву Д. Д. С. Г. преко 20,000.000.— дин., Мађарска своје Бродарском друштву М. Ф. Т. Р.

преко 30,000.000.— годишње. Чехословачка такође помаже своје Бродарско друштво Ч. С. Д. Она израђује бродове код фирме Шкода, па их уступа бродарском друштву за једну минималну годишњу кирију у износу од 5—8.000 круна, која у ствари само маркира кирију, да не би изгледало да им држава даје бродове сасвим бесплатно.

И наша држава схватајући правилно значај националног бродарства за економску експанзију и привредну независност и слободу наше земље, стално је потпомагала наша приватна поморска бродарства на Јадрану знатним субвенцијама, што је много допринело да наша поморска бродарска друштва изграде велики број модерних бродова и развију велику економску и трговачку делатност дуж Јадрана и са другим приморским земаљама.

Само је Речна пловидба била пасторче. Као да у борби за нашу привредну експанзију и економску независност има разлике између борбе, коју води наше бродарство на Јадрану и Дунаву. Борба се води на два фронта, на Јадрану углавном са Италијанима, а на Дунаву је борба много оштрија јер се води са многобројним конкурентима страних бродарских друштава. Поред бродарства свих прибрежних дунавских држава, на Дунаву се појављују и бродарства Енглеске, Француске, Холандије и многа приватна друштва са великим капиталом.

Тек ова влада поклонила је ону пажњу нашем речном бродарству коју ово с обзиром на истакнути његов значај заслужује, спровођењем познатих одредаба кроз закон о буџетским дванаестинама. Овим је умногом олакшан положај нашег речног бродарства, али се на томе не може стати, и Краљевска Влада свакако ће предузети и даље потребне мере, да се нашем речном бродарству омогући успешан рад на помагању наше привреде, који је оно и до сада, и ако под веома тешким околностима, спроводило.

Господо народни посланици, из мога досадањег излагања видели сте како стојимо са речно-полицијском и наутичко-полицијском службом на пловним рекама а сада ћу се укратко осврнути на наш поморски саобраћај, чију је јасну слику изнео у своме експозеу г. Министар саобраћаја.

Стање какво је данас на нашој морској обали је очајно, а постало је очајно са разлога, што смо од бивше Аустро-Угарске монархије наследили пристаништа већим делом у рушевном стању и скоро никакав инвентар од вредности за управљање и одржавање у исправном стању лука и морских прилаза у интересу безбедности и пловидбе и што за време од ослобођења и уједињења до данас нисмо располагали довољним средствима за најхитније оправке и набавке, тако да се стање из дана у дан погоршавало и поједини објекти рушили и пропадали.

Буџетски кредити увек су били мали за материјалне потребе поморске управе. Међутим наша морска обала са пристаништима претставља неоспорно велику корист у општем привредном билансу и с обзиром на садање дерутно стање свих објеката и техничких сретстава на морској обали, крајње је време да се приступи побољшању постојећих прилика.

Изградња и добро опремање наших поморских лука на Јадрану омогућили би већи страни транзитни саобраћај из земаља централне Европе преко наших лука. А ту у првом реду долазе наше веће трговачке луке и то: Сушак—Бакар, Шиб-

ник, Сплит, Метковић, Дубровник и Котор. Изградњом и уређењем наших поморских лука много би добила држава и народ, јер би се поред тога знатно унапредиле и развиле нове индустријске и привредне гране домаћег извоза и увоза (нови рудници боксита у Далмацији и Босни, бакар у Србији, дрва у Лици и Босни, увоз колонијала, кокса, фосфата итд.).

Треба хитно приступити систематском изградњавању наших главних поморских лука, јер би то било и на велику корист нашег железничког саобраћаја. Изградњом Унске пруге ствара се и једно велико страно и домаће залеђе за и преко наших лука.

Господо народни посланици, овим предложеним буџетом за поморску дирекцију предвиђају се кредити само за најнеопходније материјалне потребе поморске управе а ту спада: одржавање безбедности пловидбе и одржавање пристаништа у исправном стању. Међутим овде се не виде кредити за изградњу главних лука и са кредитима по овом предлогу не може бити ни говора о градњи.

Налазим да би се ово питање могло решити аналого начину који је усвојен за изградњу Београдског пристаништа а о којему сам мало час говорио.

Потребно је дакле основати Фонд за одржавање и обнову лука, пристаништа и зграда у подручју Дирекције поморског саобраћаја као и набавкама и оправкама лучких уређаја и пловних сретстава за поморски саобраћај. На бази овог Фонда могао би се код Државне хипотекарне банке закључити зајам. Закључењем зајма омогућило би се извршење свих важних радова у року од 3-4 године дана. Овај би се зајам имао амортизовати лучким пристојбама и другим таксама које наплаћује Поморска управа.

На овај начин наше пловне луке могле би одлично послужити за прекоморски саобраћај средњоевропских земаља за који се данас отимају све приморске државе. Само наша држава са најпогоднијим лукама стоји по страни и не користи свој завидни положај на мору.

Овај страни транзит кроз наше луке у велико би подигао и наше државне железнице.

Тако вам исто стоји и са нашим обалама и њеним лукама. Хоћу то да доведем у везу и да кажем да је изградња лука прека и неминовна потреба наша. И са обзиром баш на ово питање изградње пруге Книн—Бихаћ, за коју изградњу сматрам за своју дужност са овога места да одам пуну хвалу и поштовање г. Министру саобраћаја који је ово питање тако чврсто узео у своје руке, ја сматрам да је то гледање у очи вишим државним интересима и интересима наше јадранске обале, јер том ће пругом да се стекне на нашој морској обали што више света, па чак и странаца и биће што већи промет.

Што се тиче питања које је поменуо г. Министар о стварању једног фонда, сматрам да је тај фонд апсолутно нужан и преко потребан. Да је стварање тога фонда било извршено још 1919 године, ми би данас имали најживље луке и данас би била сасвим друга ситуација на нашој јадранској обали. Међутим, учинити добру ствар ма у ком моменту није доцкан ни лоше већ је, напротив, добро. Према томе предлог да се да овлашћење г. Министру саобраћаја да створи један фонд

из кога би се имале да изграде луке и пристаништа на Јадранском мору, имао би да се омогући на исти начин као и фонд за грађење београдског пристаништа, т. ј. путем једног дугорочног зајма који би се отплаћивао од лучких такса и других пристојба, које су доста велике и знатне у самом пристаништу. И ја вас уверавам, господо, да би се примањем оваквог једног амандмана учинила корисна ствар, и да ће то послужити на добро не само наше далматинске обале него и целе наше Отаџбине.

Као што видите, господо, ја прескачем много више него што сам мислио да ћу то учинити. Имао бих да споменем још неке ствари које не спадају баш у ресор Министарства саобраћаја.

Господо народни посланици, у исполинској борби, коју је српски народ водио у ратовима од 1912 до 1920 године за ослобођење и уједињење нашега народа, школска омладина узела је видног учешћа и у темеље данашње наше велике и уједињене отаџбине узидала је хиљаде својих младих живота.

Ђаци, студенти и млади чиновници напуштали су своје школовање и службовање да би се одазвали својој војној дужности, а многи и ако још нису били војни обвезници добровољно су ступали у редове бораца са својим старијим друговима.

Једном речи школска омладина у минулим ратовима достојно се одужила својој отаџбини, а то је врло добро познато свим надлежним факторима и није потребно да се то овде нарочито истиче.

Ранија Народна скупштина ценећи улогу, рад и заслуге ђака и студената ратника, који пре рата нису били у државној служби, или су исту напустили да би следовали војној обавези па су у ову ступили после ослобођења и уједињења, а нарочито имајући у виду изгубљено време у свршавању свог школовања и ступања у државну службу, неколико пута доносила је законске одредбе и законодавна решења којима је желела регулисати ово питање.

У ту сврху донете су следеће одредбе:

1) Уредба о регулисању положаја наставница и наставницама средњих школа, ратом ометених у полагању државног испита од 14. фебруара 1920 године са изменама и допунама од 12. априла 1922 године;

2) Законодавно решење од 30. јула 1922 године о признању службе учитељима и учитељицама ратом ометеним, које је и сад на снази по § 297 Закона о чиновницима од 1931 године;

3) Чл. 15 Уредбе о разврставању чиновника по Закону од 1923 године императивно је наредио да се ђацима ратницима време проведено на војној дужности за време рата рачуна у ефективне године службе;

4) Одредбе чл. 282 финансијског закона за 1922/23 годину такође су изнимно признале ђацима ратницима ратне године за напредовање. На жалост Државни савет у 1928 год. почео је погрешно да тумачи те јасне прописе законске и донео једну начелну одлуку да се више ратне године не признају за напредовање па чак ни онима којима су већ биле признате.

5) § 80 финансијског закона за 1933/34 годину тач. 4 признао је свима лекарима, који су као ђаци

учествовали у ослободилачком рату, све ратне године у ефективне године државне службе и на тај су начин поново сви били разврстани;

6) Најзад, § 270 став 1 тач. 5 Закона о чиновницима из 1931 године признаје ратне године, али само за ратнике изван граница бивше Краљевине Србије и Црне Горе.

Види се јасно, да је једном делу ратника ђака, студената и чиновника учињена велика неправда и да се они данас многи налазе подређени својим млађим друговима. Овде је важно напоменути то, да су у овоме питању много боље прошли ђаци ратници бивше аустро-угарске војске него ђаци-ратници српске и црногорске војске.

Да би се ова аномалија исправила и да би се ово болно и мучно ратничко питање скинуло са дневног реда предлажем да се у финан. закон за 1936/37 годину унесе амандман, према коме ће ратне године бити урачунате у ефективне године службе тј. да се усвоји текст амандмана који је усвојио једногласно Финансијски одбор Народне скупштине а на молбу Удружења ђака-ратника.

Предложени амандман односи се на ону генерацију омладинаца рођених 1890—1896 године, који нису имали миран омладински и дечачки живот, јер им је дух времена као школској омладини наметнуо борбу за остварење националних идеала. То су они који су као ђаци нижих разреда гимназија преживели анексију Босне и Херцеговине а као гимназистички виших разреда гимназије или стручних школа дочекали балканске ратове а као старији гимназистички матуранти или студенти учествовали у светском рату. То је она југословенска омладина, којој је било суђено да буде труба и мач свога доба, да остави школску клупу и са шајкачом и пушком у руци споји у себи моралну пропаганду националног одушевљења са пожртвовањем на бојном пољу за остварење југословенског ослобођења и уједињења.

Ова генерација је још од детињства навикнула да себе подреди целини, а општу ствар стави изнад личних интереса. У Светском рату су ђаци-ратници показали своју омладинску живавост, снажни полет, храброст и пожртвовање до те мере, да је генерација ђака-ратника готово саму себе принела на олтар отаџбине, јер су ђаци-ратници из ове замашне историјске борбе изашли преполовљени.

После рата бивши ђаци-ратници жуде за здравим стваралачким радом, и још увек гаје један озбиљан национални идеализам.

По питању запостављености ђака-ратника данас може се добити утисак да су генерације ђака-ратника, и ако већина са универзитетским образовањем способне за грађанску и културну мисију у народу, биле предодређене једино за војнички позив и службу као да им је рат био нека врста животног циља. У ствари, преостали ђаци-ратници по своме националном васпитању, одиграној улози и своме менталитету претстављају и данас драгоцен материјал, који се може одлично искористити у нашем јавном животу, а нарочито у државној служби, јер се ти људи као интелектуалци баш сада налазе у својим најбољим годинама.

Међутим, преостали припадници генерације ђака-ратника који су тек по свршеном рату продужили и завршили своје школовање неправично

су погођени неравноправним третирањем у државној хијерархији.

Њихови класни другови у Србији, који услед своје физичке неспособности нису учествовали у рату, већ се прихватили какве државне службе као практиканти, писари, архивски чиновници, привремени учитељи итд. измичу за неколико година испред њих, јер су им те године државне службе за време рата урачунате као године државне службе за напредовање одмах по њиховом дипломирању.

Њихови вршњаци и ђаци, који су до краја служили у бившој аустро-угарској војсци измичу исто тако испред њих за неколико година, јер су и њима ратне године по бив. аустријским законима признате за напредовање у нашој државној служби.

Баџи-ратници који су се херојски борили на фронту у минулим ратовима и који су имали чак и чин резервних официра данас су заостали иза својих другова који нису били у рату. Па чак ни време које су били као рез. официри не признаје им се за напредовање и ако су се официри постављали указом. Има ли веће аномалије и нелогичности од овог питања ратних година ђака-ратника.

Немогуће је да у државној служби остане и даље запостављеност ђака-ратника. Крајње је време да се то једном реши и изведе једно правично и целисходно изједначење међу бившим ратницима, сада државним чиновницима, да не би ово несношљиво стање и даље изазивало злу крв међу њима.

Баџи-ратници не траже никакву привилегију нити предност над осталим ратницима, већ равноправност и правично изједначење у третирању са осталим бившим ратницима, нарочито оним њиховим вршњацима из бивше аустро-угарске војске, којима је то право признато а што се да постићи једино предложеним амандманом.

Господо народни посланици, размислите дубоко о овом питању и запитајте се „Су чим ћете изаћ пред Милоша“ ако ово питање остане нерешено и ако се не дај Боже какав ратни облачак надвије изнад наше отаџбине.

Ово је, господо, у вези са Министарством саобраћаја, јер у Закону о државном саобраћајном особљу чл. 244 речено је како се имају рачунати ратне године и ја баш ту одредбу са овим желим да изменим. (Тодор Тонић додацује).

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине Тонићу, ја сам овде да успоставим ред, па Вас молим да у миру саслушате г. говорника.

Сава Микић (наставља): Ја молим мога друга Тонића да има мало стрпљења па да ме саслуша. Ја ћу у неколико примера да изложим ово питање. Г. Тонић нека ме саслуша, нека о томе мало размисли, па нека оде у свој срез и онда објасни својим бирачима, кад мало размисли о важности овога питања.

Ја тражим да се то исправи

Ја ћу вам само навести два примера, да видите како су неправедно решена ова питања. Два матуранта из 1914 године када се заратило имала су овакву ситуацију: један је отишао у рат а други није. И десило се то, када се свршио рат, да је овај који није учествовао у рату напредовао у служби тако да је испао старији од онога,

који је учествовао у рату. Или један други пример. Била су два студента загребачког универзитета. Један је отишао на Дрину, дошао је код нас, ратовао је са нама и њему се ратне године не признају, а ономе другоме се признају, зато што је био у аустро-угарској војсци. (Тодор Тонић приговара). Ја молим друга Тонића да о овој ствари размисли, па ће му бити јасно зашто се ово предлаже за једну групу, која је све дала за ову земљу и видети да ли је овако или не.

Услед краткоће времена ја ћу вам напоменути само ово: за време Колубарске битке када су младићи распоређивани где ће ко бити у борби, наши интелектуалци омладинци — њих око 80 на броју, окупило се у једној малој кафаници. И знате ли шта је било. Наш Велики Краљ Александар I наишао је са два официра међу њих и распитивао је ко су и шта су. Речено је да су то ђаци скопских чета који треба да улију нови дух за победу. И тада је Краљ Александар казао ове значајне, ове велике, ове историјске речи, којима ће се покољења поносити, и које наша омладина треба увек да зна, тада је Краљ Александар казао: „Само напред, ни корака назад“.

Ове историјске речи Краља Александра допринеле су да се подигне дух и да се онако сјајно извојује Колубарска битка.

Затим, господо народни посланици, ја морам да вам кажем неколико речи о ономе о чему је пре неки дан већ говорио наш друг Михаило Бошковић. Он вам је скренуо пажњу шта значе и ко су у црногорској војсци барјактари.

Господо народни посланици, барјактари црногорске војске били су војни чиновници према закону о устројству црногорске војске. Свака чета имала је четног барјактара, батаљон батаљонског, бригада бригадног а Врховна команда алај-барјактара, који је био уз врховног команданта. Барјактари су пензионисани са пензијом у висини плате официра народне војске.

По Уставу у Црној Гори барјактарство је наследствено.

Барјактари у црногорској војсци постоје од 1651 г. По црногорском уставу од 1905 године барјактари су уживали пензију све до уједињења са Србијом.

Да су барјактари уживали пензију, као остали војни чиновници у висини њихове плате јасно се види из буџета државних прихода и расхода за 1908 годину пређашње Књажевине Црне Горе — страна 82 партија 160 где се на плати означава 339 барјактара. Такође из буџета Црне Горе за 1910/11 годину види се да су исплаћиване пензије за 40 црногорских барјактара.

Барјактари су постављани као војни чиновници и по буџету су примали плату по 28 и 80 перпера у злату. По буџету за 1914 годину Црна Гора имала је 451 барјактара.

После ослобођења и уједињења барјактари су престали бити војни чиновници и законом о регулисању плата барјактара црногорске војске од 26 јануара 1922 године призната им је пензија у годишњем износу од 360 динара.

Министар финансија г др. Станко Шврљуга оспорио је примање барјактарима додатка на скупоћу. Међутим пресудом Државног савета бр. 12310 од 16-XII-1929 године барјактарима су признати уз пензију и додатци на скупоћу.

Међутим Министар је остао при своме решењу и тако то питање барјактарских пензија и данас стоји отворено.

Дуго би ме одвело да овде излажем цео историјат и све детаље овог питања. Делегати црногорских барјактара налазе се у Београду више од месец дана и обијају прагове за ову њихову праведну ствар. Истина овог пута наишли су свуда на срдачан пријем а нарочито код Преседника Краљевске владе г. др. Стојадиновића и ја се надам да ће ово њихово питање бити повољно решено.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине посланиче, дозволите, Ви врло интересантно и лепо говорите, међутим, врло се удаљавате од предмета и то, молим Вас, није први или други пут него најмање десети пут. Изволите наставити.

Сава Микић (наставља): Господо народни посланици, опростићете ми, али ја сам припадао оној генерацији ђака ратника који су, како рекох, рођени са трубом и мачем, ми смо били као нека авангарда студената ратника па сам се мало и занео. Али у вези с тиме молим вас да поменем и питање костурнице у Скадру. За много што шта бацају се по десетине и стотине хиљада. До сада је за последње неколике године издато за костурнице 5,000.000 динара. Под Скадром је пало неколико дичних синова и витезова нашег народа и молио бих да се даде овлашћење г. Министру правде, да се подигне костурница у Скадру из оног кредита, који постоји у ресору Министарства правде.

Овде на крају, пошто сутра нећу моћи говорити приликом решавања о амандманима, хоћу да кажем да се у члану 17 Финансијског закона који иде уз буџет свих Министарстава унесе једна мала одредба. Ја предлажем да се овако донесе:

Члану 17 предлога Финансијског закона за 1936/37 год. треба додати нов члан који гласи:

„На молбу села или општина које се налазе у пределима у којима није извршен катастарски премер а класирање имања извршено је очигледно погрешно, може се извршити нов премер и ново класирање”.

Ово је, господо моја, једна сасвим мала ствар, али која интересује све вас. Са овим ја сам завршио своје напомене. Управо ја нисам говорио о најглавнијој ствари, а то је политичкој. О томе бих хтео нешто да кажем али неће бити дуго. Имао бих да говорим дуго. Имао бих да говорим дуго о политичким стварима, али то нећу јер морам да скратим. Али ипак дозволите ми да вам кажем неколико речи бар о нашој радикалној заједници. Наша радикална заједница никла је из старог корена. Из овога грма никао је данас један мали цветак — радикална заједница. (Упадање са левице) Нека г. Спаха, ја сам раније служио у Босни и ја знам њега, и знам да оно што је он раније мислио, мисли и данас, па се нарочито радујем и одушевљен сам као некадашњи и дугогодишњи чиновник у Босни да сарађујем с њиме овде. Ја хоћу да кажем да овај мали цветак који је поникао из оног историјског корена, ми треба да брижљиво чувамо од сваке непогоде. И ја овај цветак мислим да гајим, као свој сопствени и у својој башти, јер је Југословенска радикална заједница моћни чувар државног и народног јединства и најширих народних слобода. Изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Пљескање).

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо посланици, реч има народни посланик г. Новица Поповић.

Новица Поповић: Господо народни посланици, одмах у почетку наглашавам да ћу са својим излагањем бити врло кратак. Али зато од вас, господо народни посланици, тражићу једну компензацију, а на име, да ме пажљиво саслушате, не ради мене, већ ради важности проблема о коме ћу да говорим.

Нећете ми, господо, замерити, кад ћу констатовати, да се је наша грађевинска и саобраћајна политика од уједињења спроводила без нарочитог система, без утврђеног плана и да се није много водило рачуна; да се саобраћајна политика веже и доведе у склад са привредним подизањем наше земље. Нећу да говорим, да су се изграђивале луксузне железнице, луксузни путеви и мостови, али ћу с правом да нагласим, да су се правиле железнице интерлокалног значаја путничког превоза. Железнице пак привредног и економског значаја стављене су по страни, а тим путем занемарено је привредно подизање наше државе. Ми имамо у више бановина врло тешко економско привредно стање. Ово стање може се једино промјенити са привредним јачањем и економским снажењем нашег народа. А да се то постигне, на првом мјесту треба да су добро уређене саобраћајне везе. Без добро уређених саобраћајних веза, привредни је живот укочен, а где је он укочен, укочено је све. Овакво једно стање, које води до очаја јесте у Зетској бановини — Црној Гори. Само по себи намеће нам се питање: Зашто је Зетска бановина у оваквом положају и да ли је могуће мењати њену привредну физиономију. Многи ће можда рећи, да је Црна Гора вазда била пасивна. Признајем Црна Гора била је војнички логор. Целокупна њена пажња била је сконцентрисана на одбрану од непријатеља и Црногорци су стојички подносили Голготу ради остварења народних идеала. (Одобравање.) По остварењу тих идеала очекивали су бољу будућност. Та боља будућност наступила би решењем привредно-социјалних питања, а чим ова на вријеме нису била ријешена, привредна биједа не само да није умањена, него је потенцирана. Отуда се појављује незадовољство, јер они, који пате, траже социјалну правду. Наћи ће се можда и таквих, који ће рећи да се Црној Гори даје много. То би значило, као кад би мајка казала сину у сред зиме: Сине, купила сам ти капу и чарапе, и сад имаш комплет зимско одело, и сигуран си од хладноће. (Веселост. — Одобравање.) Ипак, и поред таквих мајчиних ријечи, син ће се смрзнути од хладноће. Исто тако и Црногорци, поред свих тих умишљених и папирних давања, изложени су таласу економске биједе, која их страховито сатира, и која је постала несношљива, јер до доласка садање Владе онамо се није ништа ни радило ни давало.

Није се, господо, дало Зетској бановини оно што је најглавније, није јој се дала Јадранска железница, са којом би дошао и привредни препород, не само Зетске бановине, него читавог Југа. Јадранска пруга није само питање Зетске бановине, већ је то најважнији проблем, а проблеми се, господо, не решавају раздеобом кукуруза, који није ништа друго, него једна врста

милостиње, а милостиња убија понос и понижава људе. (Одобравање и повици: Тако јел!)

Јужна Србија, Црна Гора и Санџак чине један привредни склоп. Овај склоп везан железничком мрежом са Јадраном, привредно би оживео Зетску бановину, јер би се извоз појединих артикала, са којима ми располажемо, повећао у прекоморске земље. Међу овим артиклима као најважнији је дрво, које чини половину целокупног нашег извоза. На овај начин, нашем Јадрану повећао би се привредни капацитет. Наше би луке оживеле и трговачки биланс наше морнарице повећао би се и капитал би нашао довољно гаранције за сигуран пласман. Да би наше Приморје одиграло значајну улогу у привредном животу треба га везати са залеђем сувоземним путевима и жељезницом, а једина жељезница, која би Приморју пружиала потребне благодети јесте Јадранска пруга. Питање Јадранске жељезнице нормалног колосека старо је датура. Једно је жалосно, што оно није већ скинуто с дневног реда. Ово је питање свестрано проучено и испитано и у години 1922 закључен је био Блеров зајам и донесен закон, којим није дефинитивно обележен правац, већ је само речено: Београд—Вишеград—Котор. Инжињер г. Васковић по овом проблему написао је дјела: „Јадранска жељезница” и „План државне жељезничке мреже”. Правац ове пруге, због привредних, националних и стратешких разлога, одређен је да са једне стране везује долину Мораве и Вардара и с друге долину Дунава, Саве и Дрине, а тиме и нашу престоницу Београд са Јадранским морем. Код Бијелог Поља јадранска жељезница би везивала два посебна правца, и то један који иде: Приштина—Дреница—Пећ—Андријевица—Беране—Бијело Поље и други: Београд—Вишеград—Дрина—Прибој—Пријепоље—Бијело Поље. Ова два крака иду спојена даље: Равна Река—Колашин—Матешев—Подгорица—Котор. По овом важном актуелном проблему одржана су два конгреса југословенских инжињера, Београдска секција југословенских инжињера и велика конференција преко 70 чланова разних стручњака, инжињера, привредника и чланова Генералштаба. Ова конференција сазвана је 1927 године од стране Министра саобраћаја на Универзитету; и на свим конференцијама усвојен је правац, који је горе именован. У години 1927 и 1928 у члану 241 Финансијског закона овај правац Јадранске пруге дефинитивно је узаконен и овим је прописом обележен тачно правац Приштина—Пећ, Андријевица—Беране, Бијело Поље—Колашин, Матешев—Подгорица—Котор. Генерална траса дефинитивно је завршена и за ово је утрошено 2,000.000.— динара, а посебно је готова од Подгорице до Котора.

На задовољство моје и свих нас на утврђивању поменутог правца Јадранске пруге и на њеном дефинитивном озакоњењу радио је ондашњи црногорски народни посланик, а садашњи претседник Краљевске владе г. др. Милан Стојадиновић, коме је историја доделила, да велико национално дјело започне и настави и тиме у историји Југословена себе овјековечи. (Пљескање и узвици: Тако јел!)

Са изградом Јадранске пруге Црна Гора добија услове за привредно и економско јачање, јер би пруга пролазила појасом, који је богат шумама и рудама. Почевши од Руговске Клисуре настављају

се непрегледни комплекси Руговских шума, који је везује са шекуларским, плавским, васојевићским; Комовима и даље долазе шуме колашинске. Сви ови предели изобилују савршеним природним лепотама и богатим рудама, гдје су Немањићи почели прве своје ископине у рудницима код Гусиња. Читав овај крај има изванредну своју панораму, обилну са текућим водама и са изванредним планинским језерима. Лепота ових крајева привлачи странце из прекоморских земаља и они се диве природним лепотама читаве Лимске долине. И зато не постоје године, да они ова места не посјете, уживајући све природне лепоте, које су најалост најмање нама самима познате. Јадранска пруга, везујући Југ и Метохију са нашим најчистијим елементима омогућила би једно брзо и потребно национално помјерање а без овога оно је немогуће и неизводљиво. Одређени правац Јадранске пруге једини је подесан, могућ и користан. Потпуно су измишљени и тенденциозно протурени гласови, да се у Чакову налази језеро, куда би пролазио тунел за Јадранску пругу, да би пруга била скупља итд. Напротив, одређени правац потпуно је подесан, стручњацима испитан и једино рентабилан, јер се на тај начин Метохија директно веже са Црном Гором тереном, који има најмању надморску висину и за све вријеме зимске сезоне тим путем нема снијега све до улаза у тунел. Исто тако излазом из тунела иде се лимском долином, која је савршено подесна и неоцењиво корисна за изградњу Јадранске пруге. Међутим правац Рожај, куда су извесна господа заговарала правац Јадранске пруге, био би потпуно неподесан и скупљи, јер има више тунела; при том надморска висина је много већа и терен много тежи, а рентабилност никаква. Јер би се у том случају жељезница спроводила једним пустим планинским крајем са врло ријетким насељем, кроз елемент који нема ону националну заслугу, коју има становништво реке Лима—Полимје. Осим овога, земљиште од Рожаја по својој формацији је кречњак, а познато је да у кречњаку нема руда. То је једно од најважнијих привредних питања које се не може ни у ком случају запоставити. Са изградом Јадранске пруге оживљава се привредни живот заносног плавог Јадрана и напаћене Црне Горе. Тада је једино могуће развити корисне послове путем експлоатације шума, богатих руда, развијање туризма, исушивањем мочвара, натапањем безводних крајева, рационалнијем гајењу сточарства развијањем воћарства итд. Онда би Црна Гора гравитирајући Јадрану могла своје артикле извозити у прекоморске земље, које немају оних артикала, а којима наша земља изобилује. Тада, господо, Црној Гори не би требала помоћ у кукурузу, који се често пута даје у једној саркастичној форми, нити би се стално помињале баснословне пензије, са којима црногорски народ није ни мало одушевљен. Нарочито не са онима, који су пензије незаслужено добили преко вјештих посредника који су решење о пензији дали Црногорцима а паре као награду задржали за себе. Црногорски би народ одушевљено поздравио када би видео и једне и друге у апси. (Одобравање.)

Господо народни посланици, домовина је тражила од нас жртве. Те су жртве пале и домовина је створена. Али, господо, ја вас питам: зар Јадранска пруга није једно најважније национално

дјело, и зар она неће данас или сутра да у одбрани нације одигра једну важну историјску улогу?

Пред том чињеницом, господо, ја мислим да нема ни једног из наше средине, који би могао зажалити све материјалне жртве за довршење Јадранске пруге, која има свој специјални врло важни стратегијски значај.

Србија, која је толико жудела и која је толике жртве дала да својим очима види Јадранско море, ни до данас није главни пут изградила и Јадранско море себи обезбедила. Народна пословица каже: „Ко разгађа у нас не погађа”. И ја велим да је провиђење доделило премијеру југословенске државе и његовој Краљевској влади, да међу осталим крупним државним проблемима заврши и овај најважнији, који ће им чинити највећу част, а од стране народа југословенског највеће признање.

Црна Гора је запазила непомућену љубав Претседника данашње Владе г. др. Милана Стојадиновића и живи у пуном уверењу да ће се под његовим претседништвом отпочети изградња Јадранске пруге, за коју се толико чезне и која је једина награда напаћене Црне Горе.

При изради жељезничких пруга мора се првенствено водити рачуна о њиховом приоритету. Ма како да рачунам приоритет Јадранске пруге не може се данас оспорити, јер ова пруга има карактер општег значаја и имала би да изведе на море поред Београда, Србију и Црну Гору у границама 1914 године, Војводину, Срем и део Источне Босне. Има да прође кроз Црну Гору и има што тешње да је веже са Србијом и осталим сусједним покрајинама, излазећи на природну луку Боко-Которску на јужном Јадрану. А то је природни излаз на море источне половине наше државе. Ако желимо привредни напредак и културни препород запуштених покрајина онда морамо поклонити пуну пажњу саобраћајним приликама. Јер саобраћај добро уређен благотворно утиче на целокупни живот државе. Гдје овога нема, све привредне гране умртвљене су, јер је саобраћај у привредном животу оно, што је срце у човечјем организму. Престане ли срце да куца, организам је мртав. И привреда је мртва без жељезничког саобраћаја. Исто тако саобраћајна средства помажу да се изврши и духовно јединство у нашој земљи. Помоћу жељезничке мреже изазива се живо струјање радне снаге и капитала. Треба погледати колико су благотворно утицале жељезничке мреже на развитак пољопривредни у Русији и Северној Америци. Са повећањем жељезничке мреже стално се повећава количина извоза: у извозу стоке, животних намирница, сировине, полуфабриката и индустријских производа. Производња, потрошња и средства за транспорт чине једну целину. И недостатак једног од ових елемената чини поремећај у привреди. Добар саобраћај је услов за размену добара, за циркулацију производа. Без саобраћаја циркулација производа немогућа је. Добре саобраћајне везе имају свој велики социјално-културни значај. Јер као што се еспапи преносе са једног мјеста на друго, несумњиво се много брже преносе идеје и мисли. Не може се порећи да су се овим путем из једног краја света у други преносили обичаји, вјере, идеје, а то дубоко утиче на културни прогрес једнога народа. Ради при-

мера наводим Феничане, који су преплавили свијет у своје вријеме, не само својим еспапима, него и својом науком.

Не може се порећи да је добро срећени саобраћај неопходно потребан и у националном погледу. Јер само тим путем може се извршити једно потребно мешање грађана из једног краја државе у други. Ту се врше познанства, пријатељства, стварају се пословне везе из чега резултира и сродњавање. У овом погледу ми можемо да узмемо за пример Немачку, која је благодаречи успостављању жељезничке мреже успјела да изведе стапање толиких конфедерација, разних обичаја и језичких разлика, у једну јединствену нацију. А Енглеска путем жељезница и путем флоте успела је да повеже толике колоније на читавом свијету.

Управо саобраћај као средство има утицаја на целокупни ток државног, политичког и економског живота. И ако погледамо поједине покрајине, које су и до данас без саобраћајних сретстава, не можемо се чудити, зашто је онамо привредна биједија јер она првенствено долази отуда, што тамо нема жељезничког транспорта, већ се ови замењују обичним караванима, а преко зиме и људском снагом, бременцима. Такви услови живота врло су тешки, а снабдевање на тај начин појединим производима и сувише је скупо. Да би се тај живот промјенио једини је начин успоставити што прије добре саобраћајне везе, приступити изградњи Јадранске пруге, која би имала дефинитивно да измјени физиономију наше привреде у сада пасивним бановинама. Ја и сви ви врло добро знамо да ценимо тешки положај Краљевске владе, која је примила управу земље под најтежим, како политичким, тако и економско-финансијским приликама. Влада г. др. Милана Стојадиновића за ових осам мјесеци политичког рада чинила је све напоре за добро државе и народа. (Одобравање и повици: Тако је!) Али је радила под најтежим политичким околностима и у једној врло тешкој политичкој атмосфери гдје се са стране опозиције није презало ни од каквих сретстава да се Влади спријечи нормалан и правилан рад. И зар може бити више бруталности него када се овај високи Дом на једној страни нагомилао читавим арсеналом убојних сретстава, која су смишљено донесена, да се Претседнику Краљевске владе и Краљевској влади физичким путем спријечи да земљу економски препороди и политички среди. (Одобравање и узвици: Тако је!) И Краљевска влада долазећи у овај Парламент долазила је свјесно и пожртвовано на стријелање, па ипак без узмака вршила је своју високу дужност. (Бурно одобравање и узвици: Тако је!)

Да је овако, посведочили су револверски хитци испалени на Претседника Краљевске владе у моменту када је давао експозе о спољној политици наше државе. И баш у томе моменту требала је његова глава да падне, а ради тога да се на тој невиној крви нашег највећег државника и премијера Југославије поново зацари мрак и тиранија у нашој држави (Пљескање и повици: Тако је!)

Ето, под каквим је условима радила садашња Краљевска влада и ми који смо Краљевску владу у овим тешким напорима помагали. И када се узме у обзир под којим је условима Краљевска влада радила, она је урадила много и урадила је више него све владе које су јој претходиле.

Моја је жеља и сигурно свих вас да и овај крупни национални проблем буде остварено дјело ове Владе и ове политичке странке — Југословенске радикалне заједнице (Бурно одобравање и пљескање) Господо, ја нећу више да говорим о овој Јадранској прузи и само бих још замолио нашега друга г. Десимира Јанковића да нам каже коју реч о извесним злоупотребама које су учињене у погледу тих пруга. (Пљескање.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч Десимир Јанковић ради личног објашњења.

Десимир Јанковић: Господо народни посланици, пред нама се данас налази државни буџет за 1936/37 годину, који нам је Краљевска влада доставила на проучавање и одлучивање.

Дубоко сам уверен, да садања Краљевска влада на челу са уваженим Претседником г. др. Миланом Стојадиновићем искрено жели да нормализује и доведе у редован положај све оно што је за просперитет државе и нашега народа потребно као насушни хлеб, и да је то својим радом од доласка на управу земље до данас својим чињеницама и делима доказала.

Ја неби имао потребе да узимам реч и да ма шта уопште говорим о буџету, ма са које га стране посматрао, па то нећу ни да чиним. Говорићу само толико, у колико би Краљевску владу упозорио овом приликом на неопходне потребе мога краја, кога ја у овом Дому претстављам и заступам, и умолио је да се, у колико је могуће, тим потребама изађе у сусрет те да и мој крај осети благодети овога буџета.

Ја сам и у буџетској дебати за буџетске дванаестине за 1935/36 годину изнео неке потребе мога краја на овом истом месту, али како буџетирање дванаестинама не спада у нормалне радње, и не може се на тај начин остварити много штошта, што се нормалним редовним буџетом може, ја и не могу да замерим Краљевској влади, ако се из изнетих разлога моме крају у том државном буџетирању није могло изаћи у сусрет.

Господо, ја нећу да понављам, и ако сам том приликом изнео важност и вредност тога краја препунога природним благом и лепотама, али каква вајда када је тај крај данас одвојен, усамљен из разлога што нема железнице и што се благо не може рационално и са пуно рентабилности да искористи. Доњи строј дела пруге Пожаревац—Раброво—Кучево на свима објектима израђен је и већ две и по године стоји и чека полагање прагова и шина, чека писак локомотиве, али тога нема. Господо, израдити доњи строј једне пруге и оставити га времену, значи упропастити оне паре које су за његову изградњу утрошене. То се руши, време га једе, и ненакнадива штета је ту.

Ја верујем у једну другу чињеницу, да је нпр. садањи Министар саобраћаја, уважени г. др. Спахо у најтежем положају, јер је он за Министра саобраћаја дошао у најгоре време, када је саобраћајну политику требао из основа да измени и прилагоди је садашњим нашим привредним приликама, кад треба да из основа измени начин грађења свих оних пруга, за које су његови претходници ставили држави онако тешке терете оним добро познатим уговорима, али господо, морамо ипак и о свим оним елементима, који имају финансијски карактер, водити бригу и бринути се,

да уложу пару данас, свугде и на сваком месту паметно искористимо. И ова пруга стаје до данас око 140 милиона динара и то за државу претставља данас мртав капитал све донде, док се тај капитал не оживи, а оживеће се на тај начин, ако се својски напрегнемо и ову пругу оспособимо за саобраћај и она почне да ради.

Господо, верујте ми, да овај крај жељно чека тај дан да чује писак локомотиве и ја молим Краљевску владу, а понаособ господина Министра саобраћаја, да овоме питању посвети мало времена и труда... (Министар саобраћаја др. Спахо: И те како сам уложио труда!)... и ја сам уверен, да ће тај труд уродити плодом и за државу и за мој крај. Зато изјављујем, да ћу у име свога краја гласати за овај буџет као и за остале. (Пљескање.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч народни посланик г. Ђорђе Јевтић.

Ђорђе Јевтић: Господо народни посланици, оба господина предговорника, која су говорила о Министарству саобраћаја су из срезова где нема жељезница, из беспутних крајева где је саобраћај рђав и где су путеви у врло рђавом стању. Па како сам и ја претставник једног беспутног среза, то ћу и ја о овоме говорити и то вам све може послужити као доказ од колике је важности питање, да ми имамо добре и ваљане путеве и друга саобраћајна средства.

Повећање путничке тарифе за 10%, које је објављено преко јавности долази у моменту када Краљевска влада спроводи опште растерећење.

Овде је по среди једна недоследност. Према моме сазнању, ово повећање тарифе мотивише се потребом за повећањем жељезничких прихода од путничког саобраћаја. У ствари предлог буџета Генералне дирекције државних жељезница садржи фиктивне приходе, који су се по жељи Министра финансија повећали, да би се постигла равнотежа у општем државном буџету, а не у буџету државних жељезница. Од државних жељезница општи државни буџет тражи приходе у разним видовима (возаринска такса, вишак прихода над расходима жељезница), близу 350 милиона динара. То значи у правом смислу оптерећење народа и земаљске привреде преко тарифске политике државних жељезница. Да ли је оваква политика на свом месту данас, када привредна криза ни мало нијепустила у нашој земљи? Пут који је изабран за повећање прихода од путничког саобраћаја није на своме месту. Жељезнички приходи се не могу, у данашњем добу оскудице, повећати дизањем тарифних ставова. То је политика из основа погрешна. И ако су 1 марта прошле године снижени тарифски ставови, ипак приходи нису подбацили. Напротив, ако је за поједине месеце тај приход и подбацио према одговарајућим месецима из претходне године, то долази од туда што смањена путничка тарифа није дала свој пун ефекат. А тај је ефекат на помолу. По моме сазнању приходи од путничке тарифе у месецу јануару и фебруару ове године, већи су од одговарајућих прихода у месецу јануару и фебруару прошле године. А не треба изгубити из вида, да су то најгори месеци у погледу буџета прихода државних жељезница. Значи да ће се овај ефекат у већој мери појачати у наступајућим сезонским месецима за путнички саобраћај.

Сем тога, снижење путничке тарифе у великим размерама је привукло нове путнике. Бројно стање путника на жељезницама за време снижене путничке тарифе попело се за неких 10 милиона. То је позитиван резултат, т. ј. у аквизицији путника, у њиховој навици да се служе жељезницама напуштајући колски и аутомобилски саобраћај. Међутим, са линеарним повећањем путничких ставова сад се опет иде уназад.

Проблем путничке тарифе лежи у великим и недозвољеним повластицама, а нарочито у бесплатним картама. Шта је предузето у овом смислу није нам речено. Код снижења путничких тарифа учињена је једна органска грешка, што су се у истом степену смањиле већ постојеће повластице за бањска путовања, за групна путовања, викенд путовања и др. Ове повластице треба у разумним границама одредити. Ту лежи главни проблем могућих тарифских реформи код путничког саобраћаја, а никако у новом повећању од 10%. То је најгори избор који је учињен. Једина његова добра страна лежи у томе, што не задаје никакве бригае жељезничкој бирократији и што се да лако спровести. Међутим, то не сме бити критеријум за извођење тарифске политике на нашим жељезницама.

Дозволите ми сада да кажем неколико речи о робној тарифи.

Требало је очекивати, да ће се са проведеном реформом путничке тарифе спровести и реформа робне тарифе, која је много важнија, јер она задире дубоко у саме основе наше целокупне земаљске привреде. Ја нећу да спорим да у овом погледу нису знатне повластице одобрене, али је све то без система, на брзу руку, без довољног консултовања меродавних привредних фактора. Тарифски одбор је у своје време две године посветио реформи робне тарифе, како у погледу класификације, тако и у погледу ставова. Али је то остао јалов посао. Огроман је материјал сакупљен, озбиљно проучен, и он данас лежи негде у некој забаченој архиви. Наша данашња робна тарифа је немогућа због својих огромних изузетака, релација, повластица, специјалних тарифа, довозних и других тарифа. За самог тарифског стручњака је готово немогуће снаћи се у хаосу робних тарифа наше Генералне дирекције државних жељезница. У њој се сналазе само професионални шпедитери, и, изгледа, да се само због њих и прави робна тарифа.

Ја не спорим да је материјал сам по себи сложен, али је још више замршен са начином, полутанством, радом на парче, незналаштвом и импровизацијом органа који спроводе нашу тарифску политику. Тарифска политика државних жељезница мора бити израз животних потреба наше земаљске привреде (Одобравање и повици: Тако је!) Треба познавати ту привреду као целину, сваку њену грану понаособ, привредне одлике једнога краја, могућности нашега извоза, и све друго чиме дише целокупан наш привредни живот (Повици: Тако је!). По свој организацији Комерцијално одељење Генералне дирекције државних жељезница, у чију надлежност спада извођење тарифске политике, нема никакав отсек, нити ма кога чиновника, коме би било поверено студирање наше земаљске привреде, односа између појединих привредних грана, значаја појединих привредних делатности за до-

маће и инострано потрошачко тржиште, за земаљску одбрану, за стварање погодних услова напретка у интересу самога притицања државних прихода. Кроз тарифску политику жељезница све се да оживети и умртвити (Одобравање и повици: Тако је!). Ми нисмо чули којима се директивама инспирише Министар саобраћаја у спровођењу званичне тарифске политике наших жељезница? Те директиве су органски део привредног програма Краљевске владе. Није довољно рећи да ће се свима сретствима радити на унапређењу земљорадње, занатства, трговине и индустрије, а не показати нам сретства којима се има постићи овај циљ. Међутим, саобраћајна тарифска политика је најмоћније оруђе у рукама Краљевске владе за успешно извођење те напредне политике. По начину спровођења робне тарифске политике видимо да у овом погледу нема програма, нема система, нема доследности. Зато су наши приходи од робног саобраћаја увек у питању, иностране жељезничке управе отимају нам транспортне међународног карактера, водени путеви су озбиљна конкуренција, а да и не спомињем да и обична кола друмска често су конкурент самим жељезницама, што је апсурдум за данашње време техничког напретка код жељезница. Под таквим приликама тарифске политике, питамо се са правом: да ли је и приход од 350 милиона динара, који очекује Министар финансија од државних жељезница за опште потребе државног буџета сигуран.

Министар финансија се постарао да од жељезница, а на терет путника и земаљске привреде предвиди приход од 350 милиона, а питамо г. Министра саобраћаја да ли му предвиђени кредити осигуравају безбедност саобраћаја? Са данашњим кредитима ми морамо подвући, ма колико то било болно, да је безбедност на нашим жељезницама угрожена услед оскудице у кредитима. Ми немамо велики број удеса за то, што је одвијање нашег саобраћаја мање интензивно него у другим жељезницама, али стање грађевинске и машинске службе на нашим жељезницама није ни мало задовољавајуће. Наше жељезнице немају довољни фонд за обнову, нити потребан обртни капитал. Вредност наших жељезница, која се цени око 16 до 18 милијарди динара, смањује се из године у годину услед оскудице кредита за обнову. Ни кредити за одржавање нису довољни. То ће вам рећи сваки стручни познавалац наших жељезница. Постоји опасност да са оваквом политиком наше жељезнице временом највећим делом престављају старо гвожђе, а на пругама се смањује брзина у место да се повећава услед несигурности доњег и горњег строја. Жељезнице нису само важне за земаљску привреду оне су такође важне и за земаљску одбрану. Жељезнице имају своје императивне потребе које се морају задовољити у истој мери као што је потребна храна човеку за одржавање живота. Лишите жељезнице тих потреба, ви ћете одмах довести у питање њен сам животни, функциони организам. Овде није место да се износе конкретни примери о опасностима за безбедност нашега жељезничког саобраћаја, али да је та безбедност у питању, услед нерационалне расподеле кредита у буџету државних жељезница, то је ван спора.

Једно од болних питања наших државних жељезница лежи у одлагању потребних административних реформи у погледу боље и правилније организације државних жељезница. Данашња организа-

ција се заснива на једној Уредби из 1927 године, која се мења обичним решењима Министра саобраћаја. Велика је разлика између текста те уредбе и постојеће организације. Организација државних железница била је у своје време предвиђена Законом о устројству врховне државне управе, али ова организација није никад ступила на снагу. Данашња битна одлика организације државних железница лежи у њеној гломазности и крајњем бирократизму.

Постоје обласне дирекције, пет њих, које могу обављати на својој територији све службе. Такође Генерална дирекција је организована за све службе, да може обављати све послове без обласних дирекција. Тиме је створен систем паралелних надлежности. Исте послове рада и службе обављају одељења по обласним дирекцијама, које обављају и односна одељења у Генералној дирекцији. У погледу административне организације постоје само два система: централизација или децентрализација. И један и други систем је добар ако се конзеквентно спроведе од почетка до краја. На нашим жељезницама постоји и систем централизације и систем децентрализације. Поједине службе сконцентрисане су а поједине деконцентрисане. И надлежност се мења према личностима, односно расположењу, активности и способности начелника. Са променама шефова мењају се и надлежности. У погледу чисто административном на нашим жељезницама постоји истински хаос. Директори обласних дирекција су лишени готово сваке надлежности, а сnose сву одговорност за саобраћај на њиховој територији. Набавке се врше и по дирекцијама и у Генералној дирекцији. Ложионице су у надлежности обласних дирекција, а радионице у надлежности Генералне дирекције. Радионице и ложионице у једном месту никакве везе међусобно немају и ако припадају државним жељезницама. Најмање важни административни предмети шетају се од једне инстанце до друге, лична одговорност службеника је сведена на најмању меру, јер сваки предмет носи неколико потписа. Једном речју проблем административне организације наших жељезница је врло акутан, а да је то тачно, види се и по томе, што на организацији жељезница ради се већ годинама, а до сада није ништа учињено. Ми би волели да чујемо Министра саобраћаја зашто се одлаже ово важно питање?

Недавно је пуштена у саобраћај пруга Велес—Прилеп. Ова пруга је од великог значаја за наш Југ и њено изграђивање заиста претставља догађај од великог значаја, остављајући на страну тешке финансијске услове, под којима је изграђена ова пруга. Али пруга требала је бити готова још пре годину дана. Задоцнило се за више од годину дана, чиме су и услови уговора нарушени. Ко је крив за ово закашњење. Неколико хиљада радника је било без посла и сви су радови били неколико месеци обустављени на изградњи ове пруге. Држава је од овога имала опромне штете као и сама земаљска привреда. Цео план амортизације ове пруге је поремећен услед овог закашњења. Овде је по среди једна чињеница, за коју неко треба да сноси одговорност, и у овом моменту би било пожељно да нам Министар саобраћаја пружи потребна обавештења, да видимо до кога је кривица за ово неиспуњење уговора од стране предузимача, односно финансијера.

Буџет Министарства саобраћаја има два дела: Приходе и расходе. Сада се истина говори о

расходима, али мени је немогуће да прећутим нешто и о приходима Министарства саобраћаја. Приходи Министарства саобраћаја долазе од жељезничке тарифе. Сви ми лаици мислимо да ту постоји праведност и да се ту подједнако наплаћује превоз робе, разуме се, рачунајући даљину, вредност и запремину. Према једном реферату, који сам у своје доба читао, а који је у име земљорадничких организација Тарифном одбору поднео г. Воја Ђорђевић ондашњи члан Тарифног одбора, а садашњи Министар, види се, да по статистици Министарства саобраћаја просечно се наплаћује по тони и тонском километру за стоку око 400.— динара, за пшеницу око 132.— динара, а за кукуруз око 129.— динара. Скоро за све остале индустријске производе по тони и тонском км. је испод 100.— динара. Код пољопривредних артикала само су два која су испод сто: шећерна репа и кромпир, за које се плаћа око 30.— динара по тони и тонском км. А знате зашто? Зато што тај подвоз плаћа индустријалац, јер он узима робу франко жељезничка станица. Још нешто више, — индустрија која је у потпуности заштићена царином, тако исто је заштићена и превозним ставкама Министарства саобраћаја. Тако није исти став за једну исту робу, него има специјална тарифа, ако се та роба превози из места у којима су фабрике и ако је пошиљалац фабрика или неко индустријско предузеће. То је повлашћење за 70, 50 и 40% од става који се наплаћује другим лицима. И тако, ако би нам роба из иностранства и кад плати царину, дошла јевтиније, она би се ухватила скупље, јер превоз те робе је скупљи за 60% од превоза робе коју су наше домаће фабрике извезле. Сама „Нашичка“ са својим предузећима има око 12 специјалних повлашћења за превоз своје робе. Ни државни, ни народни, ни економски, а ни жељезнички разлози не диктују овакву тарифу. Разлози који су довели до овакве тарифе немају ничега заједничког са жељезничким и општим интересима. Према прорачуну, који је тада референт изнео, а против кога су устали сви претставници индустрије, око 300 милиона динара индустрија добија тајне субвенције кроз жељезничку робну тарифу. То је тајна дотација, коју даје Министарство саобраћаја онима којима не треба дати. Једна од првих брига и највећих према томе треба да буде Министру саобраћаја да промени робну тарифу и уклони све оне кобне утицаје, који су учинили да држава губи и да ми сиромашни произвођачи — земљорадници и кроз жељезнице пунимо џепове нашим богатим индустријалцима. (Одобравање на левици.)

Ја молим господина Министра саобраћаја да му у првим бригама буде ово да отклони; и да изједначи ове запрете за индустријске и пољопривредне производе.

Дозволите ми да на завршетку свога говора проговорим неколико речи шта се догађа у моме срезу кроз који пролази жељезничка пруга. Велике неправде чине се према радницима, који раде на одржавању пруге, а који су остављени на милост десетарима. У колико сам обавештен десетари добијају глобалан кредит за одржавање пруге и они безобзирно чине злоупотребе, јер овим бедним и гладним радницима дају дневнице по оцени њиховој. Они пре свега гледају да се уради што више, а да зато издаду што мање но-

ваца. Наравно, од оваквог рада тих десетара страдају радници. Има раденика који имају дневно по 20 динара, па како раде у месецу 10 до 12 дана они добију свега по 150 динара, кад се одбије осигурање за железничку задругу и друго. Ја вас, господе, питам, може ли један човек са породицом живети са 150 до 200 динара месечно. Ја сам овакав један случај пријавио г. Министру саобраћаја, али колико ја знам та неправда ни до данас није исправљена.

Још једну ствар да напоменем која интересује мој крај. Железничка пруга Београд—Сарајево, Београд—Чачак, израђена је и том приликом експрописано је од појединих људи више него што је потребно. Људи не знају шта је њихово, јер им једна комисија данас узме и уђе у имање 20 метара, а друга после тога дође и врати им то натраг. Стога молим господина Министра саобраћаја, да одреди комисију која ће утврдити шта је и колико је потребно за државу, а што није, врати људима, а за узето земљиште да им даде накнаду, јер су људи сиромашни.

На завршетку изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Пљескање.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо народни посланици, има реч Министар саобраћаја г. др. Спахо.

Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho: Zbog kratkoće vremena, ја ћу, gospodo, да се осврнем само на две примедбе које су pale овде.

Jedna се примедба тиће градње пруге Пожаревац—Кућево. Ја žalim исто тако, што се та пруга налази у оном станју како је г. предговорник навео, али ја сам казао да мора тако да буде што ми са firmom Lozinger имамо спор и због тога не можемо пругу да довршимо. Можда ћемо моћи доћи до nekog поравнања, али захтеви које то Друштво нама ставља, значе исто што и ноћ под грло. Ми такав захтев не можемо primiti, и пре ћемо водити спор, јер су услови за случај спора povoljniji, него кад би наставили рад под тако тежким условима.

Друга примедба тиће се повећања путничке тарифе. Ја smatram да се у питању путничке тарифе пошло са противног краја, кад се ланјске године путничка тарифа snizila, јер ако се требала sniziti тарифа, онда је требало sniziti робну тарифу јер су one прекупе. Путничка тарифа није skupa, јер смо у путничкој тарифи ми данас najjevtinija земља, па смо čak и после овог нашег повећања, које ће stupiti на снагу 1 aprila ове године, najjevtinija земља у читавом свету. Ја mislim да не činim никакву grešku кад подижем путничку тарифу, јер то činim у cilju да створим mogućnost snižavanja робне тарифе, што је neophodno потребно за oživljavanje наше привреде.

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч известилац г. др. Коце.

Dr. Jure Koc: Ја вас lepo molim, gospodo narodni poslanici, да ме mirno saslušate barem pet до šest minuta, јер duže neću govoriti. Ministar g. dr. Spaho podneo nam је један стручно израден експозе, који нам dovoljno dokazuje, да је он izišao из привредних krugova, којима су dobro poznate sve suptilnosti državne saobraćajne politike у njenoj važnosti по нашу nacionalnu privredu.

Gospodo, predgovornik g. Jevtić kazao је, да zastupnici narodni из оних krajeva gde има доста železnica neće да се jave за reč. Ја, gospodo, и pored

toga hoću да govorim и želim да kažem nešto о vezi Dravske banovine са morem. Odmah у početku svoga govora naglašujem, да то nije samo pitanje Dravske banovine, nego је то pitanje naše državne saobraćajne politike и pitanje upućenja velikog dela tranzitnog saobraćaja preko naše teritorije на наше more. Kao najboljeg svedoka за svoje navode ја ћу да citiram izјave једног човека, који је poznat као велики stručnjak, човека svetskog formata, pomoćnika нашег današnjeg Ministra saobraćaja г. Petra Senjanovića. Taj gospodin 1930 године на konferenciji održanoj на Sušaku rekao је ове reči: „Ја се pridružujem овој akciji не само као direktor Železničke direkcije nego и као javni radnik. Železnički spoj о kome се данас govori, nije од lokalne važnosti, već је то spoj који vezuje Sloveniju са morem, па је stoga važan и по svetski promet као tranzitna pruga. Ми данас у borbi jadranskih и severnih luka igramo ulogu crnca који prenaša dobra. У питању jadranske тарифе ми смо prosjaci, који kupe mrvice са bogatoga stola. На velikim evropskim konferencijama наш је položaj slab, јер moramo podpirati Trst protivu Hamburga, samo zato да dobijemo mrvice, јер nemamo ни veza ни jakog emporija. Ова пруга vezivala би Sloveniju са morem и stavila би нас у položaj да са bogatog stola не kupimo mrvice nego да učestvuјemo као punovažni sudeonici а не само као bedni pomagači.“

Ја mislim gospodo да lepše reči о овој pruzi и veću važnost istoj nije mogao dati niko bolje nego pomoćnik г. Senjanović. I ја вам kažem, gospodo, да је данас pitanje železničke veze Dravske banovine са morem ujedno и pitanje devijacije tranzitnog saobraćaja srednje Evrope од Trsta ка našoj teritoriji на наше more. Па ако ми radi neostvarenja ове пруге gubimo 50 miliona godišnje онда је zaista bila велика krivica да ова пруга nije još ни до данас ostvorena. I кад ми данас tražimo, да се napravi barem један krak т. j. Černomelj—Vrbovsko, која пруга iznosi око 35 km. и koštala би око 80 miliona, онда то не значи neku investiciju која би pokazivala неке zamašne sume, već би značila ова investicija samo један privremeni izdatak, па би се у toliko pre moralo pristupiti gradenju ове пруге. А то је потребно и са stanovišta državne saobraćajne politike, јер Slovenija još ни до данас nije došla у organski sklop državne saobraćajne mreže, već је potpuno upućena на Italiju. Nije Slovenačka separatistička, nego је она separatistički tretirana, јер nije dobila те veze са morem. Dravska banovina presečena је са две internacionalne пруге, које су у potpunoj suprotnosti са našom državnom saobraćajnom politikom, а то је veza Beč—Grac—Maribor—Trst, а друга Beč—Beljak—Jesenice—Bohinj—Gorica—Trst. Prema tome, ако ми hoćemo да uputimo наш promet, наш tranzitni saobraćaj кроз нашу zemlju на наше more, онда је то у prvom redu pitanje državne saobraćajne politike и pitanje naših jadranskih luka. Gospodo, кад је по statistici dokazano да imamo око 50 miliona dinara godišnje gubitka, због nepostojanja те пруге и кад znamo да су tranzitni prihodi naših državnih železnica najveći из Dravske banovine, а ми смо и čuli од господина Ministra да је данас tranzitni saobraćaj onaj који нам donosi zdravu valutu, што је од велике važnosti за нас, онда је dužnost да се ова пруга што pre ostvari. (Odobranje). Gospodo, ми смо izložili ово gospoдинu Ministru па и samom Pretsedniku Kraljevske vlade и ми се nadamo, да će njihovo obećanje biti и ostvoreno, и да će се

ova stvar jednom svršiti. Gospodo, ako je nemogućnost da se ovaj zahtev ostvari odmah, onda molim da se u interesu politike Jugoslovenske radikalne zajednice sprovodi makar i u etapama, da se pokaže bar dobra volja. (Odobranje.) Ovo je pitanje nesumnjivo važno za razvoj Jugoslovenske radikalne zajednice u Dravskoj banovini. Videant consules!

Pošto znam da sada vodi državnu saobraćajnu politiku čovek koji zna šta je privreda, koji razume svoj posao uveren sam da će se i ovaj predlog ostvariti.

Потпредседник Фрањо Маркић: Господо народни посланици, листа говорника по овој тачци дневнога реда — XI раздео — Министарство саобраћаја, је исцрпљена. Због тога прелазимо на гласање. Гласаће се седењем и устајањем по партијама и по предложеним амандманима. Ко је за, тај ће седети, а ко је против, тај ће устати. Молим известиоца Финансијског одбора г. др. Коцеа да изволи прочитати партију 619.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 619.

Потпредседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 619. (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 619. Изволите чути партију 620.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединостима све партије буџета расхода — XI раздео — Министарство саобраћаја од партије 620 до 656 б закључно.

Потпредседник Фрањо Маркић: Изволите чути партију 656 в са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 656 в са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

XI РАЗДЕО — МИНИСТАРСТВО САОБРАЋАЈА

ГЛАВА LXXXVIa — УПРАВА ДРЖАВНИХ ЖЕЛЕЗНИЦА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз. 656в **Личне припадљености особља управне службе:**

- 1 Централна управа и општа одељења
 - а) Плате — пер. повишице итд.
 - 1) Чиновници

Место: „2 помоћника директора III/1“ ставити: „5 помоћника директора III/1“ и повећати са +193.320.—

Место: „51 виши саветник“ ставити: „50 виших саветника“ а место: „19-IV/1“ ставити: „18-IV/1“ и смањити са — 44.040.— +149.280.—

- 2 Финансијска служба
 - а) Плате — пер. повишице итд.
 - 1) Чиновници

Место: „15 виших саветника итд.“ ставити: „15 виших саветника: 3-IV/1-2, 1-IV/1-1, 6-IV/1 и 5-IV/2“

- 4 Комерцијално одељење
 - а) Плате — пер. повишице итд.
 - 1) Чиновници

Место: „11 виших саветника итд.“ ставити: „11 виших саветника: 5-IV/1 и 6-IV/2“

Потпредседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 656 в са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 656 в са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 656 г са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 656 г са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Парт. Поз. 656г

Личне припадљености особља саобраћајно-комерцијалне службе:

- 1 Централна управа

а) Плате — пер. повишице итд.

1) Чиновници

Место: „67 виших саветника итд.“

ставити: „66 виших саветника:

1-III/2, 15-IV/1 итд.“ смањити са . . . —44.040.—

Потпредседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 656 г са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 656 г са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 656 д.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 656 д.

Потпредседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 656 д? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 656 д. Изволите чути партију 656 њ са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 656 њ са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Парт. Поз. 656ђ

Личне припадљености особља грађевинске службе:

- 1 Централна управа

а) Плате — пер. повишице итд.

1) Чиновници

Место: „71 виши саветник

итд.“ ставити: „70 виших саветника: 5-III/2, 27-IV/1 итд.“ смањити са —44.040.—

ђ) Додатци лични и породични

1) Чиновника, лични, смањити са . . . —61.200.— —105.240.—

Укупно XI раздео, . . . — — —

Потпредседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 656 њ са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 656 њ са амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 656 е.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу члана 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединостима све партије буџета расхода — XI раздео — Министарство саобраћаја од партије 656 е до 656 ц закључно.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо народни посланици, констатијем да су све партије и предложени амандмани Краљевске владе код буџета расхода — XI раздео — Министарство саобраћаја у појединостима једногласно примљене. (Бурно пљескање и повици: Живео др. Спахо!)

Прелазимо сада на следећу тачку дневног реда: Претрес у појединостима буџета расхода — IV раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља.

Реч има Министар социјалне политике и народног здравља и заступник Министра правде г. Драгиша Цветковић. (Бурно пљескање и повици: Живео!)

Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: (Опште бурно пљескање и узвици: Живео!) Господо народни посланици буџет Министарства социјалне политике и народног здравља за буџетску годину 1936/37, који се данас претреса у пленуму Народне скупштине, показује укупну цифру 199,398.840 динара.

Упоредјујући овај предлог буџета са буџетима ранијих година повереног ми Министарства, добијам следећи преглед у погледу његовог смањивања.

За 1931/32 годину од динара	307,825.886.—	
„ 1936/37 „ „ „	199,398.840.—	
разлика за динара	108,427.046.—	мање
За 1932/33 годину од динара	220,021.167.—	
„ 1936/37 „ „ „	199,398.840.—	
разлика за динара	20,622.327.—	мање
За 1933/34 годину од динара	206,053.057.—	
„ 1936/37 „ „ „	199,398.840.—	
разлика за динара	6,654.217.—	мање
За 1934/35 годину од динара	201,114.496.—	
„ 1936/37 „ „ „	199,398.840.—	
разлика за динара	1,715.656.—	мање
За 1935/36 годину од динара	202,369.557.—	
„ 1936/37 „ „ „	199,398.840.—	
разлика за динара	2,970.717.—	мање

Као што цифре јасно говоре за последњих пет година, буџет повереног ми ресора смањен је за више од једне трећине, а то ће рећи округло са 35%.

Када се има на уму да је за последњих пет година привредна и економска криза била на врхунцу, и да је у томе периоду времена поверени ми ресор, баш услед невероватне кризе, имао да развија своју највећу делатност, онда се добија јасна слика под каквим тешким условима, са врло ограниченим сретствима ресор Министарства социјалне политике и народног здравља има да развија своју активност.

Заштита и осигурање радника

На пољу законске заштите радника и наметника привредна криза створила је тешкоће и наметнула нове проблеме, као што је то усталом био случај и у осталим доменима Министарства социјалне политике.

Једно од најважнијих питања, које се у овоме погледу поставило, јесте заштита радничке наднице.

Привредна криза коју преживљује наша земља, као и цели остали свет, имала је за после-

дицу велико обарање радничких надница, која је околност допринела тешком положају радника готово у истој мери као и незапосленост. Ово се најбоље види из статистике Средишњег уреда за осигурање радника о кретању обезбеђене радничке наднице. Према овим подацима на крају септембра 1935 год. било је осигурано: са зарадом од 8 динара 78.133 лица, са зарадом од 8 до 24 динара 280.440 лица, са зарадом од 24 до 34 дин. 100.560 лица, са зарадом од 34 до 48 динара 66.218 лица, са зарадом преко 48 динара 68.984 радника. Број радника у најмањем радничком разреду повећао се за 34.743 према 1933. У оваквој ситуацији, подручно ми Министарство приступило је проучавању могућности заштите минималне радничке наднице. Једно од најсложенијих питања код решавања овога проблема јесте утврђивање самог метода, којим се жели постићи заштита минималне наднице. Ови се методи могу у главном свести или на одређивање минималне наднице од стране нарочитих органа или на одређивање минималне наднице путем непосредног споразумевања заинтересованих страна. Оба ова метода имају своје добре и рђаве стране, с обзиром на разне привредне гране у којима се могу употребити. Сва ова питања изискују свестрана и дубока проучавања, како би донете мере могле имати потребно дејство. Могу Вас уверити, да питање заштите минималне зараде чини једно од најглавнијих питања наше социјалне политике данас. У сваком случају, по овоме важном питању подручно ми Министарство саслушаће све заинтересоване послодавачке и радничке организације и установе, и учиниће крајње напоре да се ово врло важно социјално питање ове године скине са дневног реда. (Живо одобравање и пљескање.)

Осим тога, на пољу заштите радничке наднице појавила се, нарочито у последње време, у извесним привредним гранама потреба, да се раднички сталеж заштити и у погледу начина исплате надница, а у сврху да се онемогући, да се приликом исплате надница радницима зарачунавају високе цене за дате им животне намирнице, станове итд. Да би се ово питање уредило, које за велики број радника има огроман значај, јер се и на овај индиректан начин могу осетно да умањују њихове наднице, предузећу мере да се у смислу Закона о заштити радника (§ 32) од стране Кр. банских управа одреде цене становима и храни, бар за она индустријска предузећа која су обухваћена одредбама овог закона. Исто тако настојају са своје стране, да се уреди издавање хране радницима по цени коштања у оним привредним границама, где је то неопходно потребно, као што то предвиђа § 214 Закона о радњама.

Друго питање из домена законске заштите радника, које има велики значај за целокупну намештеничку и радничку класу, јесте питање спровођења у живот социјално-политичких одредаба Закона о радњама.

У овоме погледу, на првом месту долази питање оснивања судова добрих људи, који треба да радницима пруже могућност што јевтинијег, бржег и приступачнијег решавања спорова из области разних односа, а нарочито спорова због плата, отказног рока, одмора у раду и т. д.

У томе правцу предузећу мере да се што пре издаду уредбе и правилници, које предвиђа Закон

о радњама (§§ 343 до 353) за уређење, поступак и састав изабраних одбора и судова.

На другоме месту, данашње време нарочито намеће потребу да се у целости примене одредбе Закона о радњама у погледу регулисања положаја шегрта, (Одобравање.) као и да се уреди питање у ком сразмеру имаоци радња могу држати ученике према броју одраслих стручних радника. Стога ћу настојати, да се и у овоме погледу изда што пре уредба коју предвиђа § 257 Закона о радњама, те да се код одређивања поменутог сразмера узме у обзир стварна потреба ученика и могућност њиховог стручног образовања. Хитно регулисање овога питања намеће се нарочито стога, што је актуелна привредна криза увукла у посао велики број малолетних радника као јевтинију радну снагу на штету одраслих радника. (Повици: Тако је!)

Основе правне заштите радника и намештеника прописане су у Закону о заштити радника. У овоме Закону одређено је ограничење радног времена на 8 часова дневно у индустрији и рударству. Прописи о радном времену у трговини и занатству садржани су у Уредби о отварању и затварању трговачких и занатских радња и о радном времену помоћног особља, а оне се у главном крећу од 8 до 10 часова дневно.

Напред поменута заштита радника и намештеника употпуњена је донекле Законом о радњама, Правилником о помоћном особљу државних саобраћајних установа, Уредбом о уређењу услова рада поморских бродова, рударским службеним радовима и Правилником о раду у монополским установама.

Правна заштита радника и намештеника предвиђена у нашем националном законодавству употпуњена је и међународним конвенцијама рада које је наша држава усвојила. До данас је наша држава ратификовала 22 међународне конвенције рада и 17 међународних препорука рада, које се у главном односе на заштиту индустријских и поморских радника. Наша држава одржава сталан контакт са Међународним бироом рада у Женеви, и учествује на свима редовним и специјалним конференцијама рада, на којима се сваке године дискутују важна социјално-политичка питања у погледу заштите и осигурања радника и намештеника, и доносе одлуке у виду међународних конвенција и препорука рада.

План будућег рада подручног ми Министарства кретаће се у правцу стриктне примене прописа о радном времену, што је већ дошло до израза у мерама за сузбијање прековременог рада у циљу ублажења незапослености. (Одобравање.) Исто тако у пројекту је израда уредбе о радном времену помоћног особља у аутобусном, аутомобилском и трамвајском саобраћају, као и о радном времену помоћног особља упосленог на раду код шумско-индустријских железница. Сматрам да је социјално и исправно да се они који су упослени задовоље и мањим радним временом, да би преко тога и други добили запослење. (Повици: Тако је!)

Што се тиче примене заштитног радничког законодавства Краљ. банске управе настојале су, како у току прошле године тако и ове године, да се ове одредбе што стриктније у живот спроведу. Нарочито су пак пажњу обратиле на спровођење

одредбама о радном времену и о хигијенској и техничкој заштити радника. У том циљу инспекције рада Краљ. банских управа у 1934 години прегледале су 5.264 предузећа у којима је било запослено око 130.000 радника и намештеника. Број констатованих недостатака у то време износио је 4.653, а број изречених казна по питањима социјалне заштите износио је 784, а по питању техничке заштите 9.

С обзиром да се путем инспекција рада може једино упознати примена радничког и намештеничког социјалног законодавства, као и да се из записника и извештаја инспекције рада може добити драгоцен материјал о економском, културном, социјалном и здравственом положају наше радне снаге као важног привредног чиниоца, мишљења сам, да се уређењу и пословању инспекција рада мора поклонити нарочита пажња.

Поред тога мора се настојати, да Краљевске банске управе и у својим буџетима предвиде потребне кредитне за обављање контроле од стране инспекције рада, пошто се надзор може једино вршити на лицу места у предузећима. Најзад, да би се постигао што бољи резултат службе инспекције рада, потребно би било, по мом мишљењу, остварити што пре сарадњу између органа инспекције рада и опште управних власти, јер сами инспектори рада — чак и ако би им се број повећао — неће моћи да врше преглед на свим привредним предузећима у земљи. На пољу социјалног осигурања прикупља се и проучава материјал о могућности проширења пензионског осигурања намештеника на остале крајеве државе, сем бивше Словеначке и Далмације, где ово осигурање није постојало и то било за све, било за поједине врсте намештеника упослене у појединим привредним гранама.

Исто тако проучава се и питање могућности спровођења у живот одредаба Закона о осигурању радника које се односе на осигурање за случај изнемоглости, старости и смрти.

Овоме врло важном питању посветићу своју пажњу, јер у данашње доба било би нехумано и антисоцијално да се они, који поштено раде и стварају, живећи иначе у врло тешким економским и социјалним приликама, у изнемоглости и данима старости оставе својој судбини и ставе у ред оних, који чекају на улици милост и сажаљење пролазника, пружајући руку да им се удели помоћ и да тиме одржавају своју егзистенцију. (Повици: Тако је! — Пљескање)

Наша је дужност да учинимо крајње напоре да се помогне радноме свету, и да свима онима, који хоће поштено да раде и стварају, обезбедимо једну бољу и сигурнију будућност. (Одобравање и узвици: Тако је!)

Исељеници

У садашњим тешким приликама у свету, кад и најлибералније државе, у циљу заштите властитих неупослених радника доносе без икаквог сентимента одредбе, којима се отимље рад насељенику-странцу, потребно је, више него икада, да обратимо пажњу нашим исељеницима у њиховој борби за одржавање животне егзистенције, те да нађемо пута и начина да им, колико можемо, олакшамо оштрину тих све безобзирнијих прописа

против странаца, који и наше исељенике немилице погађају. Подручна ми исељеничка служба, стојећи у најужој сарадњи с нашим дипломатским и консуларним претставницима на страни, настојаће из свих сила да сачува нашем исељенику запослење. Ово старање о налажењу упослења нашим исељеницима један је посао за који се пре, у доба просперитета и бројнијег исељавања, исељеничка служба готово и није требала бринути.

У пркос свих данашњих јаких рестриктивних мера против странаца, како америчких тако и европских земаља, иселило се из наше земље у години 1935 око 12.000 лица, од тога око 8.500 у европске земље, и то већином у пријатељску нам Француску, а 3.500 преко мора.

Чак и онда, ако се уважи број оних који су се вратили у земљу а који износи 5.700 лица (од тога 4.000 из европских земаља), остаје још увек један плус одлива из земље од 6.000 лица од тога 500 пољопривредних радника више у Француску него лане. Године 1934 било је исељавање, а и враћање нешто веће (14.000 односно 7.000).

Подручни исељенички отсек предузима све потребне мере, трудећи се да у Ирану, (Персија) где је у току градња великих саобраћајних мрежа, нађе прилике за запослење наших квалификованих радника. (Одобравање).

До сада је тамо упослено око 1000 уз добре наднице. Много отежава та настојања чињеница, што је наш консуларни претставник из Техерана повучен, те сам предузео кораке код Господина Председника владе, да се исти успостави у циљу заштите наших тамошњих исељеника, односно у циљу омогућења запослења даљним групама наших квалификованих радника.

Ја мислим, да с обзиром на данашњу кризу, која је захватила и нашу земљу, и кад прилично јаки број наших грађана не може да нађе запослење у земљи, смем казати, да можемо бити срећни, кад једном делу наших незапослених суграђана можемо осигурати егзистенцију макар и у иностранству, а поготово ако то бива уз добре услове, те им се омогућује постигнуће неких уштеђевина којима се одржавају чланови исељеничких породица осталих у родном крају. Сем тога, према извештајима подручних ми органа у иностранству, стање се наших исељеника у свету све више побољшава, нарочито у Аустралији и Новој Зеландији, Аргентини, Чиле, Канади итд., што се најбоље манифестује у томе, што вал репатриције све више опада.

Инвалидско питање

Параграфом 79 Закона о буџетским дванаестинама за месеце август—децембар 1935 и јануар—март 1936 год., дато је Министру социјалне политике и народног здравља овлашћење, да у сагласности са Министарским саветом и Финансијским одборима Народног претставништва донесе Уредбу о изменама и допунама Инвалидског закона од 4 јула 1929 год., са његовим изменама и допунама од 4 децембра 1929 год. и 18 септембра 1930 год.

Пројекат те Уредбе израдила је једна интерминистеријална комисија. Предвиђа се, да ће финансијски ефекат увођења те Уредбе у живот износити 23,664.364.— динара. И ако су финансијске прилике тешке, ипак ми је Господин Министар финансија ставио на расположење потребну суму ради покрића тих расхода. (Бурно пљескање).

Министарски савет на својој седници од 17 јануара 1936 год. сагласио се са пројектом Уредбе. Пре неколико дана ова Уредба послата је Финансијским одборима Народне скупштине и Сената на сагласност.

Главне одредбе ове Уредбе јесу:

Повишење накнаде погребних трошкова за породице извесних група ратних инвалида од једномесечног на тромесечни износ личне инвалиднине са додацима, пошто је за те групе једномесечни износ био недовољан за покриће ни најнужнијих потребних трошкова.

По § 32 Инвалидског закона удове резервних официра које не примају пензије по специјалним законима, примају на име инвалидске потпоре 40% инвалиднине одговарајућег чина односно звања. Ова Уредба изједначује те удове у висини процената инвалидске потпоре са удовима резервних официра које примају пензију.

Породицама умрлих ратних инвалида са 50% неспособности за привредни рад враћа се право на инвалидску потпору, које им је било укинута 1929 године (Бурно одобравање).

Инвалидски закон од 1929 године признао је само ратним инвалидима II до VI групе право на накнадни преглед ради утврђивања погоршања рана, повреде или озледе. Ова Уредба предвиђа да и инвалиди од VII—IX групе могу тражити повећање инвалиднине због погоршања здравственог стања, под условом, да им приликом поновног прегледа буде утврђена неспособност на најмање 70%.

Ратним инвалидима који су примили откупнину инвалиднине враћа се право на бесплатан подвоз, када се упућују у ортопедске заводе или друге санитетске установе и при повратку из тих установа. Инвалидима, који су за такве били признати због болести, враћа се право на бесплатан подвоз када се упућују на лечење оних болести које су добили у рату.

Даље предвиђено је ослобођење сиромашних личних инвалида I до V групе од кулука у новцу и раду.

Ова Уредба предвиђа и праведно решење питања оцене имовног стања. Цензус је повишен од 120 на 170 динара основног непосредног пореза (Живо одобравање) и то тако, да лица која плаћају до 120 основног непосредног пореза примају 100% предвиђених инвалидских принадлежности. За сваких 10 динара основног непосредног пореза који прелази 120 инвалидске принадлежности смањују се са 10%. На основу ове одредбе задобиће право на инвалидске принадлежности преко 17.000 лица. (Опште дуготрајно одобравање и пљескање).

На основу ове Уредбе задобиће право на инвалиднину, под извесним условима и они ратни инвалиди, који су се онеспособили због болести и чија је неспособност пре 17 маја 1923 године утврђена са најмање 80%, ако при поновном прегледу буду окатегорисани с најмање 80% неспособности за привредни рад.

Допуном § 109 Инвалидског закона враћа се право на инвалидске принадлежности оним ратницима који су онеспособили приликом војних операција 1913 године, после Балканског рата, као и породицама тих ратника, који су погинули, умрли или нестали.

Једна од најважнијих одредаба састоји се у томе, што предвиђа нови рок за подношење пријаве свих оних лица, која су пропустила рок предвиђен § 108 Инвалидског закона (Одобравање).

Ради исплате редовних инвалидских принадлежности (инвалиднине са додацима, инвалидске потпоре и новчане помоћи), отворен је кредит финансиским дирекцијама у 1935/1936 буџетској години у износу од 105,824.162.— динара. Накнадно тражићу још отварање кредита у суми од 7,500.000.— динара, ради подмирења свих потреба.

За исплату заосталих инвалидских принадлежности издат је у овој буџетској години налог у суми од дин. 16,828.960 динара. Накнадно је тражено отварање кредита у износу 7,335.654 динара.

За исплату откупнине, инвалиднине и инвалидске потпоре предвиђен је у буџетској 1935/36 години кредит од 1,000.000 динара. Кредити су већ отворени код Финансиских дирекција. Исплата откупнине биће завршена још у току ове буџетске године. (Одобравање)

У 1935 години исплаћено је из Народног инвалидског фонда:

	Динара
За помоћи ратним инвалидима и породицама погинулих, умрлих и несталих ратника	2,781.160.—
За пољопривредне справе	100.567.—
За лечење инвалида у бањама	765.152.—

Исхрана оскудних крајева

У 1935 години одобрен је из државног фонда за јавне радове кредит од 60 милиона динара, од којих 1,000.000 динара за јавну помоћ према чл. 16/3 Уредбе о извођењу јавних радова а 3,000.000 за организацију и помагање незапослених радника према чл. 16/4 цитиране Уредбе. Кредити за јавне радове подељени су решењем Министарског савета 461/35 према прописима Уредбе чл. 16/1 на бановине и то:

	Динара
Дравској бановини	2,000.000.—
Савској бановини	2,300.000.—
Врбаској бановини	3,700.000.—
Приморској бановини	3,800.000.—
Зетској бановини	4,500.000.—
Дринској бановини	4,000.000.—
Дунавској бановини	2,200.000.—
Вардарској бановини	3,750.000.—
Моравској бановини	3,750.000.—
Управи града Београда	1,000.000.—
Свега	31,000.000.—

На основу чл. 17/1 Уредбе одређено је за јавне радове од нарочите и хитне потребе и општег привредног значаја 11 милиона динара подељених како следи:

	Динара
За регулацију Саве у Дравској бановини	200.000.—
За регулацију Драве у Дравској бановини	500.000.—
За снабдевање водом и уређење водотока у Бенковачком, Биоградском, Шибеничком и Книнском срезу Приморске бановине	3,700.000.—
За повишење и појачање одбранбених насипа поред Саве код Црњелове Раче у Дринској бановини	750.000.—
За регулацију Дрине и Јаскобе код Пријавора Бадовинаца и околине у Дринској бановини	500.000.—
За обалоутврду Дунава код панчевачких ритова у Дунавској бановини	3,000.000.—
За регулацију Мораве у Дунавској бановини	800.000.—
За регулацију Мораве у Моравској бановини	800.000.—
За исушење и наводњавање земљишта у Вардарској бановини	750.000.—

Сем тога било је одређено да се стави на расположење Војно-техничком заводу у Крагујевцу

сума од 8,000.000.— динара за наставак радова на изради водожаке на Грошници код Крагујевца. Да се стави на расположење Министарству грађевина сума од 6,000.000.— динара за уређење (површинска обрада) пута кроз Кошутњак и пута на Авали као и за довршење пута Авала—Липовица—Чукарица.

Сви ови кредити за јавне радове изгубили су постепено своју првобитну важност и постали су по природи ствари анекс буџета Министарства грађевина а његова социјална корист је минимална или тек посредна.

Поред тога предвиђено је Уредбом о изменама и допунама у Уредби о финансирању великих јавних радова из 1935 год. да ће сретства из Уредбе о извођењу јавних радова од 22-XI-1924 године служити за исплату 5% годишње камате по обвезницама, које се имају емитовати за финансирање великих јавних радова у износу од 1.157,000.000.— динара.

У току лета 1935 год. стање усева и дуготрајна суца наговештавали су врло слабу жетву и бербу кукуруза, а с тим у вези и оскудицу у храни особито у југозападном делу наше земље.

На основу извештаја из целе земље донет је на седници Привредно финансијског комитета Министара закључак, да се затражи од г. Министра финансија да из ванредних кредита одобри потребна сретства за спровођење акције за исхрану оскудног становништва.

Увиђајући тешко стање у оскудним крајевима, г. Министар саобраћаја донео је одлуку о смањењу превозних ставова те је I-VIII-1935 год. тарифа за превоз житарица смањена за 30% а I-X уведено је ново прогресивно снижење тарифе за превоз кукуруза на релацијама од 500—1000 км. и преко а са важношћу до 31-XII-1935 год., тако да је ова повластица заједно са сниженом тарифом од I-VIII износила зг најудаљеније релације 50%.

Уједно уведена је нова тарифа за превоз пшенице и кукуруза са важношћу од 15 септембра до 31 децембра 1935 године само за денчане пошиљке до 1000 км. која је важила за отпремне станице на источном делу наше земље а северно од Саве и Дунава. Ову повластицу могли су искористити само пољопривредни радници, који су били запослени за време бербе кукуруза у поменутих крајевима, и који су своју надницу према тамошњим обичајима зарадили у нагури. У почетку је повластица износила 1/3 а касније, са ретроактивном важношћу, 1/5 редовне тарифе.

Уједно донело је Министарство саобраћаја одлуку, да се обустави свако даље издавање повлашћених упутница за превоз хране, које је ово Министарство издавало преко Краљевских банских управа оним оскудним општинама и установама, које су саме набављале храну из сретстава прикупљених од оскудних општинара.

Из овог кредита од 25,000.000.— за исхрану оскудних крајева Министарство социјалне политике и народног здравља ставило је Краљевским банским управама на расположење следећу количину хране:

Зетској бановини	400 вагона
Приморској бановини	400 „
Врбаској бановини	200 „
Савској бановини	200 „
Дринској бановини	100 „
Вардарској бановини	100 „

Моравској бановини . . .	80 вагона
Дунавској бановини . . .	40 „
Дравској бановини . . .	40 „

Поред одобрене помоћи од 20 милиона динара одобрено је решењем Министарског савета од 17 јануара још укупно 11 милиона динара за исхрану и путне повластице. Цела акција је сада у пуном јеку. Министарство располаже великим делом са тачно провереним податцима о стању оскудице у појединим крајевима, а једнако су обавештени и банови. Помоћ ће се делити земљорадницима у виду кукуруза, и помагањем приватне иницијативе помоћу повлашћених упутница за превоз хране и незапосленим радницима и њиховој деци у варошима, пошто је одобрен и нарочити кредит од 300.000 динара за указивање зимске помоћи.

Питање исхране пасивних крајева претставља један крупан економски и привредни проблем, коме се мора посветити озбиљна пажња. Систем делења бесплатне хране мора се прекинути, и предузети низ економских и привредних мера, чији ће крајњи циљ бити економско и привредно лечење и подизање пасивних крајева. (Опште одобравање и пљескање).

Оскудица у храни у пасивним крајевима јавља се редовно у већој или слабијој форми, док се оскудица у другим крајевима наше земље јавља периодично, од случаја до случаја, као последица елементарних непогода и томе слично.

Лечење и исхрана пасивних крајева мора се изводити по једном утврђеном плану, који ће Министарство социјалне политике са одређеним одбором Народне скупштине да утврди и изради, тако да се досадањи и без плана рад замени једним одређеним системом, који ће и са гледишта морала и са гледишта економског и привредног подизања ових крајева одговарати и жељи самога народа из ових крајева, који никада није тражио милост већ рад и зараду, а преко овога одговорити и интересима државе као такве. (Бурно пљескање).

Схватајући овако питање исхране пасивних крајева, ја сам већ предузес мере да се овај други део исхране, из кредита који су ми накнадно дати искористе преко јавних радова општинских и сеоских путева у првом реду, како би од ове акције било што веће користи, и поправи оно што је, по моме уверењу, и са гледишта морала и са гледишта општих интереса било некорисно и штетно. (Одобравање)

Поред тога народ се мора навикавати да се и сам побрине за случајеве тешких и неродних година, и да у годинама добрих жетава путем кошева хране и стоваришта жита обезбеди исхрану, и тиме олакша држави буџет, који се оваквим издацима све више и више оптерећује. (Пљескање). Све ово биће предмет правилника, који ћу у споразуму са Одбором Народне скупштине ускоро поднети Народној скупштини на одобрење.

Незапосленост

У години 1935 прошло је кроз јавне Берзе рада укупно 378.111 лица. Од 1930 године на овамо овај се број удвостручио. Висина одобрених помоћи попела се је од 3.400.000 динара у 1930 години на 12.400.000 динара у прошлој години. Број помогнутих лица порастао је од 45.400 у години 1930 на 131.779 у прошлој години. Ове бројке дају најбољу слику развитка ових установа. При-

лике у свету и у земљи до сада не оправдавају наду да ће ова година донети знатан преокрет на боље, поготово што пауперизована радна снага са села успешно конкурише градским радницима, обара радничке наднице и онемогућује радничком стаљежу да се довољно исхрани, а камоли да себи обезбеди за случај привредне депресије било какву уштеђевину.

Санитетска служба

За Одељења за социјалну политику и народно здравље при Краљевским банским управама предвиђен је најнижи број службеника, без којих ова одељења не би могла правилно функционисати.

Број среских лекара узет је према стварној потреби, тако да сваки срез има најмање једног среског лекара, а у изузетним случајевима, где то потреба захтева, има и по два среска лекара (свега је предвиђено 394 среска лекара).

Да би се Закон о здравственим општинама могао постепено приводити у дело, и то у крајевима где до сада није било општинских лекара, унета је у буџет Министарства сума од 200.000 динара. На теретове партије постављаће се у појединим бановинама, а у местима где постоји највећа потреба, лекари по удруженим здравственим општинама.

Мислим, да је ван сваке дискусије разумљива потреба, да се постављењем ових општинских лекара у забаченим крајевима и од главних центара удаљеним местима осигурава народу што бржа лекарска помоћ, без којих се лекара у појединим крајевима не би никако, или са великим тешкоћама и материјалним сретствима, могла добити ова лекарска помоћ. (Пљескање).

Болничком питању није се за последњих година после рата поклањала довољна пажња, те тако садањи број и капацитет државних и осталих болница не задовољава ни близу стварне потребе за овим установама.

Државних болница, без бановинских, има 17 са укупно 9551 постеља. (Повици: Мало!) Бановинских болница има у држави 120 са 10.931 постељом. Градских болница има 15 са 1761 постељом. Приватних болница има 22 са 3234 постеље. Свега болница у држави има 174 са целокупним бројем кревета од 25.477.

Из овога излази да у нашој држави на хиљаду становника не пада ни две постеље, (Повици: Мало!) док у осталим државама, на пример у Немачкој, долази близу 6 болесничких постеља на једну хиљаду становника. Ако се узме да је овај број кревета сувише мален према броју болесника, онда се тек јасно оцртава неповољан положај болница. С једне стране што не могу да приме довољан број болесника, а ако приме пренатрпане су и тиме преоптерећене великим издацима. С друге стране, примајући дотацију од државе за издржавање мањег броја болесника принуђене су, да примљени већи број болесника издржавају са истим материјалним средствима, што иде на штету правилном лечењу и тиме болнице нису у стању да одговарају својим високим здравственим и социјалним циљевима. На пр. у болници за душевне болести у Београду има свега 350 постеља, док болесника има 1051, а то је троструки број болесника

према постелима. Да би се болница колико толико растеретила потребно је било отворити депанданс у Мославини. И поред овога у централи ове болнице остало је 693 болесника, што значи двоструки број болесника према броју постеља. Овакво исто стање је и у свима осталим болницама у држави.

При оваквом малом броју болничких постеља, а да би се омогућило лечење већем броју болесника који припадају материјално слабијем становништву, нашао сам се побуђеним, да решењем С.бр. 2282/36 укинем I и II класу у државним болницама, изузев болница за душевне болести. Овим начином, остављајући само једну класу и то трећу, повећан је капацитет пријема сиромашних болесника у државним болницама. (Пљескање). Поред тога предложио сам преко финансиског закона увођење цензуса, тако да ће се у будуће према материјалном стању појединаца наплаћивати болнички трошкови и таксе. (Живо одобравање).

Ако се узме у обзир, да је приход болница, због економског стања грађана, у опадању, онда се тек јасно илуструје стварно стање наших болница. А поред свега овога, у државном буџету од 1931/32 године кредити су стално смањивани болницама што изгледа овако:

У години 1931/32 буџет болница износио је . . .	дин.	107,765.486.—
У години 1932/33 буџет болница износио је . . .	дин.	91,962.468.—
У години 1933/34 буџет болница износио је . . .	дин.	88,474.994.—
У години 1934/35 буџет болница износио је . . .	дин.	85,734.066.—

Услед овога, број особља, како стручног тако и помоћног у државним болницама, по овом буџету сведен је на најмању меру и на стварну потребу, а предвиђени кредити за материјалне потребе ових установа сведени су на минимум.

Законом о болницама предвиђено је да држава преузме садању болницу у Бања Луци, те су већ сада предузете потребне мере да се преузимање ове болнице оствари у што скоријем времену.

У тесној вези са болницама стоје хигијенске установе. Оне својим радом спречавају болести и сузбијају их при зачетку, а при обољењима и лечењу болести потпомажу болничке установе у њиховом раду.

Поред Централног хигијенског завода и Школе народног здравља у бановинама постоје хигијенски заводи и њима подређени Домови народног здравља, односно по селима Здравствене станице. Целокупан је број здравствених станица око 300. Главни рад ових институција састоји се у испитивању и сузбијању акутних и хроничних различитих болести, затим на санацијама, хигијенском просвећивању, здравственој заштити школске омладине итд.

У прошлој години рад ових установа је следећи: у Трахомским амбулаторијама прегледано је 80.000 лица у 430.000 посета. У венеричним амбулаторијама прегледано је 165.000 лица у 513.000 посета. У антитуберкулозним диспансерима прегледано је 70.000 лица у 141.000 посета. У заводима за заштиту матера и деце прегледано је 8.300 бременитих жена и 270.000 деце. У школским поликлиникама прегледано је: 150.000 у систематским и 110.000 у контролним прегледима, а амбу-

лантно лечено је 261.000 у 490.000 посета. У заводима за сузбијање беснила лечено је било 14.000 лица. Према томе укупно је у овим установама било прегледано или лечено преко једног милиона лица, а посета у тим установама било је око 2,000.000. Поред тога ове установе су имале на летовању 4.000 деце, која су тамо провела укупно 130.000 дана. На маларију је било извршених 98.000 прегледа крви и 62.000 лица је клинички прегледано. У здравственим станицама амбулантно је лечено 237.000 лица, а окупано 315.000 лица. Различитих бактериолошких и серолошких прегледа у сврху утврђивања дијагнозе извршено је 170.000; због сифилиса било је извршено 433.000 прегледа крви и различитих хемијских прегледа било је 43.000.

У радовима на асанацији продужило се са изградњом објеката за снабдевање водом, отклањање отпадака, поправком кућа на селу итд. Предавања је било извршених преко 5.000 са више од 600.000 слушаца. Лекари хигијенских установа предавали су хигијену као наставници у средњим школама. Хигијенске изложбе код тих установа посетило је 28.000 лица.

Има још и рада који овде скоро није обухваћен, као што је сузбијање ендемијског сифилиса, пре свега на територији Врбаске, Дринске и Моравске бановине, где се велики напори улажу у тај рад, и троше сретства за набавку лекова у сврху лечења.

За тај многоструки, разноврсни рад у државном буџету су од 1930/31 год. стално смањивани кредити, што у процентима израженом изгледа овако: у години 1930/31 буџет хигијенских установа износио је 0,62% од целокупног државног буџета, а 26,40% од буџета Министарства социјалне политике и народног здравља. У години 1931/32 буџет хигијенских установа износио је 0,61% од целокупног државног буџета а 26,40% од буџета Министарства социјалне политике и народног здравља. У години 1932/33 буџет хигијенских установа износио је 0,49% од целокупног државног буџета а 25,45% од буџета Министарства социјалне политике и народног здравља. У години 1933/34 буџет хигијенских установа износио је 0,45% од целокупног државног буџета а 24,12% од буџета Министарства социјалне политике и народног здравља. У години 1934/35 буџет хигијенских установа износио је 0,43% од целокупног државног буџета а 22,77% од буџета Министарства социјалне политике и народног здравља.

Са овако скученим сретствима ове установе су само са великом муком могле донекле да одговарају својих задатцима, одржавајући тако рећи голи живот. Главни свој циљ, а то је рад на терену, другим речима, хигијена на примеру (изградња водовода, чесама, цистерна, бунара, хигијенских нужника, ђубришта, јавних појила и др.) нису ове установе могле остварити у потпуном обиму. С друге стране, захваљујући здравственој пропаганди ранијих година, самоуправе и корпорације тражиле су стручну помоћ и материјал од хигијенских институција. И у садањем предлогу предвиђено је извесно смањење буџета, чиме се доводи у питање опстанак хигијенских установа.

Није потребно да подвлачим од каквих ће последица по народно здравље бити, ако се у идућој години не би имало кредита за хитно сузбијање различитих епидемија, које се с времена на време у ра-

зним деловима наше државе појављују, кад у већем кад у мањем обиму.

Поред овога, под контролу и старање Министарства социјалне политике и народног здравља спада и Врњачка Бања, која својим приходима покрива целокупне расходе и нема никакве државне дотације. Пошто је ова бања једна од наших најпознатијих и најпосећенијих, то је потребно да се уређењу ове бање покљони највећа пажња, што је за сада и учињено у колико то финансијске могућности допуштају. Радови на истраживању топле и минералне воде завршени су и резултат је повољан. Сада је предузето дефинитивно каптирање избушених сонда. Такође су у току радови на „Слатини“ око истраживања хладне минералне воде ради повећања капацитета исте и омогућења експорта.

За досадање радове Врњачка бања је задужена код Државне хипотекарне банке са сумом од 29,000.000 динара и за отплату истога годишњи ануитет износи 2,969.000 динара, који је унет у државни буџет расхода.

У изради су пројекти за асфалтирање главних путева, проширење водовода и канализације, курсалона и другог, што ће се извести, када буду прибављена потребна финансијска сретства.

Господо народни посланици, завршавајући експозе о буџету Министарства социјалне политике и народног здравља, ја вас молим, да изволите примити овај буџет онако како је предложен. (Опште бурно и дуготрајно пљескање и повици: Живео!)

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо народни посланици, реч има народни посланик г. др. Љутица Димитријевић.

Др. Љутица Димитријевић: Господо народни посланици, ми смо сви овде чули врло документован и опширан експозе Господина Министра и нашег друга Драгише Цветковића (Бурно пљескање и узвици: Живео!). И ја говорећи о предлогу буџета расхода Министарства социјалне политике и народног здравља желим да изнесем извесне чињенице и опаске, које би евентуално могле послужити корисно за побољшање народног здравља, јер је здравље народа битни услов како за постојање једне нације тако и државе. Ја захваљујем Министру г. Цветковићу што је уложио цео свој труд на заштити и осигурању радничког сталеза, и што је исто тако покљонио врло велику пажњу ревизији инвалидског питања, питања које дубоко заседа у наш јуначки народ, који је из минутих ратова остао. Али, по моме мишљењу, при склапању буџета оваквог ресора морало се водити рачуна о томе, да ли ће се више постићи ако се већа материјална сретства даду установама које ће оболели људски организам повратити у здрав, или ће се пак дати већа материјална сретства за установе које се имају свима сретствима борити да уопште не дође до оболења у народу.

Ми смо видели из експозеа г. Министра, да баш та друга страна, која треба да послужи као одбрана људства од болести, не само што није обрађена, него и материјална сретства нису довољно вотирана.

Данас, господо посланици, у свима државама највећа је брига повести довољно и сувише рачуна, да у опште не дође до оболења у народу. И ја сам, господо, мишљења да ресор, овако важан,

треба у будућности да предузме другу политику, у погледу тога да до оболења у народу не дође. Ја верујем да је сада то мало и тешко, али тако се је спроводила политика од после рата, јер сте видели и сами, како је г. Министар дао сам процентуалне разлоге, како се проценат на хигијенским установама све више и више смањивао у односу на целокупан државни буџет, или у односу на буџет Министарства социјалне политике.

Ја верујем, да не би било ни целисходно заоставити болничке установе, нарочито сада кад то већ није ранијих година учињено, особито после светског рата.

При прегледу буџета Министарства социјалне политике и народног здравља ми имамо да запамимо два дела: први је персонални део и други материјални. И кроз први и кроз други део провлаче се болничке установе и хигијенско-социјалне установе. Али као што видимо да су болничке установе првостепене, ја бих желео да хигијенско-социјалне установе буду на првом месту, буду првостепене медицинске установе, и да се Централном хигијенском заводу са свима његовим бановинским заводима и домовима народног здравља омогући са што већим кредитима што интензивнији рад на побољшању здравља у народу и спречавању појаве болести у народу.

Тај Централни хигијенски завод има свој специјални кредит, али тај кредит Централног хигијенског завода био је тако мали, да је он био принуђен да своје кредите црпи из осталих Министарстава. И по моме мишљењу требало би Централном хигијенском заводу оставити слободне руке, дати му што више директних кредита, и на тој основи будите уверени да ће доћи до спречавања болести у народу.

Ја ћу, господо посланици, да вам наведем баш пример у моме срезу. Као дваестогодишњи народни лекар ја сам дошао до убеђења, да је немогуће побољшати сада народно здравље и искоренити болести, ако се политика Министарства социјалне политике и народног здравља продужи овако као што се је водила до сада.

Ви имате у срезу једнога санитарског референта или, као што рече наш уважени друг и Министар г. Драгиша Цветковић, а по негде и по два санитарска референта. Ти санитарски референти заузети својом административном службом ограничени су готово на среска места и врло мало чине изласке у народ. (Узвици: Тако је!). Ти санитарски референти гледају само своју лекарску праксу, гледају своју материјалну страну и болеснике сматрају као своју материјалну жртву. (Живо одобравање и пљескање).

Господо посланици, не може бити побољшано народно здравље ако срески лекари, било државни било бановински или лекари здравствених општина, буду водили рачуна само о својим наградама, већ треба прво тим лекарима осигурати материјалну страну која одговара њиховоме позиву, па да они као апостоли хумано врше своју лекарску дужност бесплатно. (Живо одобравање).

Господо посланици, хигијенски заводи дали су доста и дали би још много више када би добили што већа материјална сретства. Они би се тада у многومه бацили и на санацију села, они би се бацили на снабдевање народа добром пијаћом водом, они би вршили просвећивање народа у погледу хигијене путем покретних лекарских екипа.

Али зато су потребна што већа материјална сретства.

Господо посланици, ја сам једва успео да у моме срезу, који је гранични срез према Румунији, добијем једну малу општу бановинску амбуланту, па наравно да се морам трудити, да у тако забаченом крају ту малу бановинску амбуланту претворим помоћу Краљевске владе и бановине у болницу, не само из националних разлога што је крај гранични према Румунији, већ и из саобраћајних разлога, јер су саобраћајне прилике диктовале да се поведе рачуна о овоме крају. Због тога сам и прошле буџетске дебате тражио трасирање пруге кроз мој крај, јер то је тај чувени пут од Голупца до Текије.

Ви данас, господо посланици, нарочито после рата имате највеће социјално зло у нашем народу, а то је болест туберкулоза. И ја нисам видео из експозеа г. Министра социјалне политике и народног здравља, да се томе највећем злу поклонила велика пажња, како ће и на који начин то зло бити искорењено. Нисам видео, господо посланици, из тих разлога, што су те хигијенске установе, процентуално све мање и мање имале удела у целокупном буџету државном односно буџету Министарства социјалне политике и народног здравља, па је и њихова акција на сузбијању болести, у недостатку буџетских кредита бивала све слабија.

И ја молим Краљевску владу, да питање болести туберкулозе у будућности у детаљима проучи и да се што веће установе и што више установа успостави за сузбијање те велике опасности која нам од туберкулозе прети. (Пљескање).

Завршавам свој говор са молбом, да се у будуће што већи кредити ставе на расположење Министру социјалне политике и народног здравља ради одбране људства од туберкулозе. Исто тако морамо бранити и Југословенску радикалну заједницу од свих могућих напада којима се хоће Југословенска заједница да прикаже као да не стоји чврсто на бранику одбране парламентаризма. (Пљескање).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Радисав Вучетић.

Радисав Вучетић: Господо народни посланици, пре рата ми нисмо имали Министарство социјалне политике. Питање је, а зашто нисмо? Зато, господо, што смо ми у предратној Србији тако рећи имали мало социјалне беде и социјалног зла, управо нисмо га имали никако, па нисмо имали ни потребе за Министарством за социјалну политику.

Данас господо, ми имамо то Министарство и сасвим је природно што га имамо, јер је рат донео све ове патње и несреће, које је народ у томе рату претрпео и све ове многе и многе незгоде, зла и беду. Данас је буџет, господо, тога Министарства на претресању и ја ћу одмах да вам кажем, да је овај буџет у износу од нешто мање од 200 милиона динара, мали да може да сузбије социјално зло у нашој земљи. (Пљескање). Г. Министар је био тако љубазан да нам отворено призна, да је на овоме буџету од 1931 године па до данас редовно сваке године вршено смањење, тако да је овај буџет мањи за 108 милиона динара од онога из 1931 године. Да погледамо сада на чему је то смањење вршено. Смањење је господо, вршено на ономе живљу, које је највише заслужно за ову државу, смањење је учињено на инвалидима, који

су за ову земљу највише дали и на инвалидским породицама.

Господо, у нашој земљи има две врсте социјалног зла: социјално зло на селу и социјално зло у граду. Ми ту одмах морамо бити на чисто и морамо признати, да је највеће социјално зло на селу, јер ту имамо 80%, ја то тврдим, који су у беди, а у граду не верујем да има више од 20%, ако не и мање. Због тога господо, морамо и да анализирамо овај буџет, морамо да загледамо у њега, па да видимо куда иду тих 200 милиона, и да ли он збиља иде тамо где влада социјална беда. Ја морам одмах рећи, да ствар није таква. Од овога скромног буџета Министарства за социјалну политику добијају градови и градски живаљ 80% а само село, мислим никако више од 20% а то вам је, господо једна петина. (Један глас: Добијају и више).

Министарство за социјалну политику и народно здравље, као што је то лепо казао г. Димитријевић као стручњак, има у својој надлежности разноврсне и врло важне функције. Оно је до сада ми морамо отворено рећи, учинило доста, али за село, господо, оно није учинило ништа. Учинило је нешто, али према ономе што би требало учинити није учинило ништа. Ви господо, врло добро знате, — овде има посланика који нису ни ушли у сељачку кућу, али има и свештеника и других посланика који често улазе у сељачку кућу, — ви врло добро знате на каквој постељи сељак спава, у каквој кући сељак станује и какво одело он носи. Он нема хигијенских станова, он спава у крпама, он месецима тако рећи није ни обучен и онда, господо, није никакво чудо, што се највише ту јавља та тешка болест туберкулоза као и све друге болести. На томе пољу је, господо, врло мало учињено. Ви, господо, знате врло добро, да ми имамо села одакле се мора прећи и по 50 км. по рђавим и блатњавим путевима па да се дође до срескога лекара, али сада ту долази и питање да ли сељак има сретства да може да дође до лекара. Због тога имамо огроман број нашега становништва, које је платило главом и које није могло да дође до лекарске помоћи. (Повици: Тако је!).

Господо, уважени Министар г. Цветковић истакао је и изложио у своме експозеу, да се Краљевска влада почела озбиљно да занима доношењем новог Инвалидског закона, управо да је донела неку уредбу о томе закону. Ја морам да кажем, да ипак остаје и сувише мали порески цензус од 170 динара за породицу инвалидску, јер, господо моја, тај цензус је до сада био 120.— динара, а сад је 170.— Али ја мислим да тај порески цензус не би смео да буде мањи од 200.— динара за породице инвалидске, а за личне инвалиде, за тешке инвалиде од 70—80% не би требало установљавати порески цензус уопште. Имамо личне инвалиде, који немају више него 4—5 хектара, и нажалост, по Закону од 1931 године такви инвалиди не могу примати инвалиду зато, што, како се каже, могу живети и без тога. Ви сте ми, господо народни посланици, сведоци, а нарочито ви који сте сељаци, и који на селу живите као ја, да и здрав човек на 4—5 хектара не може да живи, а камоли неспособан.

Господин Министар изложио нам је шта је Краљевска влада учинила на исхрани становништва. И код овога хоћу да кажем, да је учињено нешто, али у ствари није учињено ништа, према

ономе што је требало учинити. Господо, можда је пасивним крајевима, којима је увек давано, нешто и учињено и дато. Али нажалост, мој крај, који је иначе у нормалним приликама активан, који је некада био права житница, данас је пасиван и пасивнији од оних најпасивнијих. И зато моме крају није довољно дати два-три вагона кукуруза, јер он потроши месечно два-три вагона соли. Па онда можете мислити, шта за њега значи три вагона кукуруза. Потребно је да активни крајеви, који су прехрањивали пасивне крајеве, да у овим тешким временима осете да има некога ко о њима води рачуна и да им је држава пријатељ. Ако се не може тим људима дати храна као помоћ нека им се да стим да је плате на јесен, а сада да издаду признанице. Сељак ће то на јесен све поштено платити. То се мора учинити нарочито због тога, што сељак нема нигде кредита. Било је и досад неродних година, али их је народ преживљавао зато, што је било резервне хране у кошевима, било је стоке и најзад, било је и кредита. Данас свега тога нема, и сељак се у чуду пита, како да преживи ово зло.

Господо, сад ћу да се осврнем на оно, што сам малопре рекао, да се из буџета Министарства социјалне политике много мање даје селу, где је беда већа, него ли граду. Узмимо, господо делење помоћи. Из експозеа г. Министра видим, да је граду Београду одређен милион динара за исхрану. У томе граду није никад рађало и зашто њему милион динара за исхрану? Ви ћете свакога дана видети на каси Министарства социјалне политике, да градско становништво добија помоћ, од 50.— и 100.— динара а наш сељак нема рачуна да дође из разних крајева да добије 50.— или 100.— динара помоћи. Зато од те суме скоро све оде у град, а ништа у село.

Господо, има још једно зло на које треба прстом указати. То је, господо, Уред за осигурање радника. И тај Уред за осигурање радника донео је, ваљда, за себе Закон, тако да он изгледа као нека држава у држави, јер наплаћује порез од радника колико хоће. За доказ тога ја ћу вам навести један пример. Један сељак који има парну вршалицу, он на ту парну вршалицу, која ради само у најбољим годинама свега месец дана, узима за исту тада од 3 до 4 радника—сељака својих комшија, и за рад на вршалици плати им у житу или у ма чему другом. Тај Уред од тога радника односно сопственика вршалице тражи по 5000 динара на име осигурања радника. Ја вам гарантујем да у најбољим годинама толико не може да заради ни сам сопственик, а кад плати 5000 динара Уреду, онда се у чуду пита, зашто ће му та вршалица. С тога молим господина Министра да изузме пољопривредне сезонске раднике од обавезног плаћања тога уредског осигурања. Ја разумем да стални радници то плаћају, али сезонски радници ја мислим да не треба да плаћају Уред.

Господо, Министарство социјалне политике требало би да има могућности и да буде издашно и према нашим селима. У нашој земљи има доста насеља где нема пијаће воде, нема хигијенских бунара и вода се пије из неких баруштина, а можда би сељани имали леп извор у селу за мале паре. Тиме би се, господо, добило много, сељак би наш био здравији и давао би боље генерације и боље војнике.

Господо, има у нашој земљи неколико здравствених задруга. Таква једна здравствена задруга постоји у мојој општини и ја имам част да јој будем претседник. Та задруга је у Бањанима Среза тамнавског, и она је једна од најбољих задруга у нашој Краљевини. Њен дом био је изложен на пољопривредној изложби. Данас све те здравствене задруге, па и моја, једва таворе, и не могу на крај да изиђу, јер ретко је људи који имају материјалних сретстава да могу у случају болести да дођу лекару, да их прегледа и да им он укаже лекарску помоћ. Због тога ја молим, да у буџет Министарства социјалне политике буде уношена увек редовно, по једна, не огромна сума, но сума од 30 до 40 хиљада динара за лечење сиротиње. Јер, господо, кад могу то сиромашне општине да чине и да уносе по 2 до 3 хиљаде динара за лечење сиротиње, онда зашто да држава не може да даје редовну дотацију годишње од 40 хиљада динара за лечење сиротиње.

Господо, ја сам на завршетку своје речи. Хоћу да констатујем још само ово, да је крајње време да се не само социјалном политиком него и сваком другом наша Влада обрне ка селу и сељаку. (Одобравање и повици: Тако јел!).

Држим, господо, да ће то учинити и Краљевска влада, да ће она чути ово што ми истичемо овде, и да ће примити срцу ово што ми истичемо овде, јер ми то чинимо само за то, што то народ жели. Господо, сматрам да је дужност наша да овога пута дамо поверење Краљевској влади и ја изјављујем да ћу јој поверење дати, гласајући за овај буџет. (Пљескање).

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч народни посланик г. Петар Иванишевић.

Петар Иванишевић: Господо народни посланици, сматрам својом дужношћу да у овој буџетској дебати проговорим о приликама оних крајева, који су ме већ неколико пута изабрали и послали у ову високу Кућу да, као њихов заступник, износим овде и заступам њихове жеље и потребе. Да проговорим о оним крајевима, који се простиру од санџачких планина до Јадранског мора и од плодне Метохије све до Дрине и Неретве; о оним крајевима, који су непроходним планинама и брдима одељени од читавога света а у којима живи један милион најраснијих, најлепших и најјуначнијих синова нашега народа. Да говорим о оним крајевима, који су нам дали готово све наше династије, од Часлава до неумрлога Карађорђа, и где су се родили многи наши културни великани, од Гундулића до владике Рада, — о оним крајевима, који су данас обухваћени једним заједничким именом: Зетска бановина. У тим крајевима, господо посланици, били су почеци српске државе. Из тих крајева су Немањини стварали велико српско царство. У тим се крајевима водила најдуља и најочајнија борба с Турцима, у тим крајевима најдуље је очувана слободна српска држава. А ти крајеви су, ипак, данас најзаосталији, најсиромашнији и најпримитивнији део наше државе. А зашто? Да их није природа унаказила, да ли она није била према њима не мајка него само рђава маћеха? Али да је тако, не би ти крајеви у прошлости били језгро државе и не би из њих водили сви почеци политичког и културног развоја наше расе.

Није, господо, тим крајевима природа била маћеха; она им је дала дивно Приморје са красним

планинама, величанствени залив Боке Которске, старе и лепе градове: Дубровник, Котор, Бар и Подгорицу. Ту су величанствени туристички видници на Ловћену, Дурмитору и Комовима, ту дивни кањони Таре, Неретве и Мораче, — све подели којима је Бог дао лепоту да је гледа цео свет, али у које, осим Дубровника, ипак ретко залази нога странаца. Дала им је природа и питома поља на којима цвета: наранџа, лимун, смоква и маслина, где успева најбољи дуван и најјаче вино на свету. А дала им је и огромне шуме букове, храстове, јелове и борове, у које још није дирнула људска рука, и велике пашњаке на којима би могле да се гаје најбоље врсте оваца и остале стоке. У тим крајевима има и вуне и млека; ту успева и воће и поврће и цвеће и то у исто време и исте врсте као и на азурној обали око Нице. Па ипак су, господо, то данас пасивни крајеви, којима је често пута из овога Дома упућивана помоћ. А зашто то? Зато, што је тим крајевима само природа дала свој део, али људи нису дали свој део. Нема ни једнога краја на свету који је само по природи богат. Свугде је човек својим радом и својом културом морао уложити свој удео, па да се створи богатство и благостање.

Наша житница, наша богата Бачка била је пре коју стотину година, великим делом необрађена мочвара, и само је човек својим истрајним радом кроз деценије и деценије начинио од ње оно што је она данас. Последњи пример тога људскога напора је код нас Панчевачки рит, где је до пре шест седам година била мочвара, а ове ће године озеленити ораница засејана житом, кудељом и сунцокретом. И све ће то родити сухим златом. Сухим златом би родила и Зетска бановина да је човек и тамо учинио своју дужност и да је дао свој удео као у Панчевачком риту. Али нажалост није. Тај удео, што га човек треба да даде у непроходним планинама и поплавленим пољима, велик је и тежак. С тога тај удео не могу дати сами сиромашни мештани, који су остали сироти и нешколовани, јер су они до пре 50 а делом и до пре 20 година били под заосталом турском управом, и јесу пуних петстотина задњих година провели у неравној борби за одржавање расе и личну и националну слободу своју и свога народа.

С тога мештанима треба да помогне читав народ и читава држава, јер се сад не може оклевати, јер сад треба брзо радити, јер треба стићи остале европске нације које су стотинама година пре нас пошле у утакмицу. А шта је урадио до сада наш народ, наша држава да ову своју језгру подиже и култивираше? Јесмо ли ми просекли ове крајеве и направили им жељезнице до мора, које ће извозити ово богатство што га је природа овим крајевима дала, и увозити оно што овим крајевима за његово културно и економско подизање недостаје? Јесмо ли им ми подигли дрварску индустрију и омогућили извоз дрвета из ових огромних и недирнутих шума? Јесмо ли им исушили поплавлена поља и мочваре направили ораницама, јесмо ли им направили аутомобилске путеве и хотеле и омогућили туристима боравак на дивним плажама њиховог Приморја и прилаз на величанствени Дурмитор и Комове? Јесмо ли ми створили индустрију вина, индустрију дувана, јесмо ли им запатили племените врсте оваца и развили индустрију вуне или бар индустрију млекарства. Је ли се почело тамо водити рудно благо, што га је при-

рода у земљи сакрила? Продаје ли се у Београду цвеће из Будве или Дубровника или из Италије и Холандије, и лимунови и смокве из нашег Приморја или из Италије и Азије? А јесмо ли им бар подигли културни ниво, дижући довољни број основних и стручних школа и хигијенских установа? Могао би вас још дуго и дуго овако питати и добио би увек исти одговор: Ништа им од тога нисмо учинили!!

Али ми нисмо на њих ни заборавили. Ми смо им често слали као пасивним крајевима помоћ у храни људској и сточној. Слали смо им вагоне кукуруза бар сваки пут кад су избори били у изгледу. Градили смо им по коју школу и по коју чатрљу, а давали смо им и многу пензију; једном речи слали смо им милостињу, правили смо од њих, од најбољег дела своје расе, просјакне, убијали им вољу за рад и унижавали их и на тај начин ометали сваки економски и културни напредак тога света. А та је милостиња ипак коштала пара. Паре су отишле а пасивни крајеви остали пасивни и бивали све сиромашнији, све примитивнији.

С милостињом се, господо, мора једном престати. Место милостиње треба овим крајевима дати могућност рада и зараде. (Одобравање и повици: Тако је!) Треба овој језгри наше државе и наше расе изградити жељезнице и путеве, исушити блато и поплавлена поља. Подигнути школе и расаднике, расплодне станице, туристичке хотеле и хигијенске заводе. Треба им помоћи да подигну индустрију дрвета, дувана, вина, вуне и млекарства. Треба им развити воћарство, цвећарство и поврћарство, и још много других грана привреде чека у тим крајевима на људску руку. Све ово треба, господо, учинити постепено, у једном предвиђеном низу година по једном добро смишљеном плану који ће моћи да издржи наш скромни буџет. Онда ови крајеви неће више бити пасивни, запуштени и сиромашни, онда ће и у њих ући благостање па им неће требати милостиња. Онда ће доћи до изражаја поново њихова велика расна и национална вредност и они ће опет бити по својој култури и привреди права језгра наше државе и наше нације.

Морам одмах истакнути, да се је у последње време и са најнадлежнијег места пошло овим путем, и почела обрађати истинска пажња овим крајевима. По жељи и иницијативи Блаженопочившег Великог Краља, (Једнодушни повици: Слава Му!) почело се још пре неколико година са градњом одличних друмова, који су просекли непроходне и забачене крајеве Санџака и Црне Горе, и отворили дивне туристичке пределе Дурмитора и Ловћена. После Његове смрти наставио је рад по Његовој замисли наш Претседник Владе г. др. Стојадиновић, који је показивао и раније особиту љубав и приврженост и крајевима и људима Зетске бановине. Ја му као претставник тамошњег народа то овде јавно признајем, и кажем му да је на правом путу, и да је тај рад не само рад за те крајеве, него у првом реду за државну целину, чију језгру сачињава баш Зетска бановина. Влада г. др. Стојадиновића баш сад подиже жељезнице у западном делу Зетске бановине, спаја Београд и море са Никшићем и тиме отвара могућност експлоатације огромних шума око Таре, Пиве и Лима. Није далеко дан, кад ће и широтрачна жељезница засвирати поред старе патријаршије и Високих Дечана и зауставити се у Пећи. И ми се са правом надамо

и очекујемо, да ће г. др. Стојадиновић и његова Влада наћи начина и сретстава да се не застане у Пећи пред дивим Чакором, него да се одмах настави са градњом према мору, према Подгорици, да се једном оствари сан јадранске железнице, која ће најкраћим путем спојити Београд са морем, Србију са Зетом, која ће бити жила куцавица ове државе и у миру и у рату. Онда ће, лако бити изградити везе између Никшића и Подгорице и повезати Цетиње и остале привредне центре у железничку мрежу, која ће уклонити беду и сиротињу из ових крајева за сва времена, и полако увести у њих ред и благостање. Ово чиновско дело градње железнице преко планинских цинова биће величанствени споменик неимарима који га изведу, и ја верујем да ће г. др. Стојадиновић и ту утакмицу однети. Није ни место ни време да овде износим читав низ железница и путева које би требало у овим крајевима изградити, али је потребно да замолим Владу, да она створи један програм и план и да га по етапама изведе, кроз један што је могуће краћи низ година. Поред изградње путева, најважнија би ствар била исушење мочварних поља, да и ови крајеви добију што год више своје сопствене пшенице и кукуруза и да што пре изгубе реноме пасивности. Скадарско блато, Попово поље, Никшићко поље, Фатничко поље и још неке мочваре, ако се исуше привешће се народној привреди нове хиљаде и хиљаде хектара зиратне земље и то баш у крајевима где је велика оскудица у ораницама. И ту би требала Влада да изгради један план, једну пјатиљетку и да малим средствима у свакогодишњем буџету ипак у низу година постигне један чиновски резултат. Ове године је Влада вотирала 50 милиона динара у виду зајма, да безводне крајеве снабде пијаћом водом, па се наддам, да ће велики део тога кредита бити утрошен у Зетску бановину, која је као и Приморска бановина област крста, сиромашна врелима и водом. И ако је то само почетак ипак, ако се у том смислу настави, за десетак година неће бити у нас краја, где ће и људи и стока гинути од жеђи.

Исто тако је ова Влада у неколико поправила и неправедну дуванску политику. Неправедну, велим, јер су цене дувана биле више него бедне, па су на тај начин сиромашни сациоци дувана плаћали нечувени порез, препуштајући Државном монополу не само монополску добит од потрошње, него и своју крваву и мучну зараду произвођача. (Повици: Тако је!) Данашња је Влада, хвала јој, ту неправду доста исправила, али још ни издалека колико треба, али није исправила другу једну неправду, да се сађење дувана допушта и често пута у великим размерама и оним крајевима, који рађају одличним житом и другим цереалијама, а дају слаб дуван, док се претерано ограничује производња дувана у правим дуванским крајевима Зетске бановине, који дају одличан, најодличнији дуван, а никакво жито. То је, браћо, двострука штета, штета и по оне пасивне крајеве, а штета и по Државни монопол. И то се све чинило из кортешких разлога. Ја се наддам, да ће и ту данашња Влада донети новог духа, да ће кроз коју годину постепено ликвидирати са тако штетном праксом.

Треба, господо, гола брда пошумити, нарочито карстне крајеве Црне Горе, Херцеговине и Приморја. Дравска бановина која је исто тако врлетна и голи некада крш био, данас је то једна од нај-

лепших покрајина у нашој држави, нарочито за туристе, из разлога што је цела Дравска бановина покривена шумом.

И у просветном програму треба стати на друго гледиште у погледу Зетске бановине. Најбољи производ Зетске бановине је онај наш бистри подмладак, који обилно роди у тим брдима, у томе расаднику наше расе. Не могу та сва бистра и здрава деца остати на огњишту својих отаца, јер деца трипут више него родитеља, па их треба школовати и као чиновнике и остале интелектуалце размести по читавој држави.

Стога треба повећати број школа, особито основних и стручних, а помоћи и универзитетско образовање сиромашног подмлатка из тих брда.

И ово ће бити рентабилан посао, јер су људи највећа вредност, и најбоља је она политика, која поставља људе на право место. А право место за подмладак Зетске бановине је школа и то у интересу њихову и у интересу читаве наше расе и наше државе.

Да се сви ови набројени проблеми реше у Зетској бановини, требаће још доста времена и доста новаца, а ја не бих желео ништа друго са својим друговима, него да Влада г. др. Стојадиновића продужи свој рад онако како је и отпочела, и моје је уверење, да ће Зетска бановина за 10 до 15 година, мање него што је протекло од Ослобођења, бити активна покрајина и ући у ред својих сестара осталих бановина, јер је право и поштено где се прелива да се одлије, а где се пресипа да се одаспе. Један организам правилно функционише тек ако сви органи правилно врше своје функције. Стога и правична примена земаљских закона, правична деоба материјалних добара на све бановине јесте кључ за решавање свих политичких и економских проблема. (Пљескање и повици: Тако је!) Влада мора стајати иза свих кортешких и демагошких прохтева, и сваки проблем решавати у вези са опћитим народним интересима и у вези државне целине. (Одобравање). Влада г. др. Стојадиновића за ово кратко време показала је добру вољу да, држећи терације у руци, хоће да решава све проблеме како политичке тако и економске. (Повици: Тако је!)

Али све дотле, док се у Зетској бановини не створе услови, услови који ће томе народу омогућити право на опстанак, мораће и ова влада приципати у помоћ тим крајевима са исхраном.

Ја морам са овога места одати признање Краљевској влади, да је поред већ отпочетих радова у Зетској бановини вотирала и приличну суму, али још не довољну за исхрану тих крајева. Међутим, признавајући Краљевској влади њено поштовање и старање за ове крајеве, ипак не могу, а да са овога места не осудим неправичну поделу хране од стране подручних органа, који нису довољно водили рачуна о потребама појединих срезова, који су страдали прошлогодишњом сушом. „Није ми криво на малом комаду, али ми је криво на кривом комаду” постоји херцеговачка пословица, те ције чудо да се код овог сиромашног становништва изазива оправдани револт услед неправичне поделе хране, а сво ово незадовољство иде на адресу Краљевске владе, и та таква политика поткопава и руши и сам државни ауторитет у народу, пошто народ у својим чиновницима гледа државу.

Доста је било револта и неправде у Зетској бановини око неправичне поделе кредита за јавне радове, јер треба знати да за читаве две године више од половине срезова није добило ни једне паре за јавне радове. Примера ради навешћу Херцеговину, која са пет срезова својих није добила ни једне паре од 9 милиона динара за пуне две године дана. Наводећи ове случајеве у интересу је државне политике да се строго пази у шта ће се трошити и како ће се трошити државни новац. Није довољно само отворати кредите, него је потребно строго контролисати како ће се ти кредити утрошити. Тако исто није само довољно да се само шаље жито, него је потребно и проконтролисати како ће се извршити та подела кукуруза.

Не упуштајући се у детаљ овога плана слободан сам истаћи три главна момента при делењу хране:

1) Храна се мора набављати благовремено, прво, што је кукуруз јевтинији, ако се благовремено поручи, а друго, брза помоћ јесте двострука помоћ, јер у Зетској бановини има срезова у које се после првог новембра не може ни једно кило кукуруза убацити.

Храна мора бити у вези са јавним радовима. У сваком срезу техничко одељење банске управе мора предвидети који се радови морају извршити на одраду. Како има срезова у којима се може и преко зиме радити, као приморски, у јужном делу Херцеговине, то им храну давати после извршених радова, а другим срезovima где је немогућ рад зими, пре извршених радова, с тим да ти имају одрадити после, када време допушта. На овај начин редуцираће се храна искључиво за оне који су збиља оскудни храном. Храну потпуно бесплатно треба давати само оним сиромасима, који су неспособни за физички рад, као старцима, болесницима и деци.

3) Да би се посао могао организовати како треба, неопходно је потребно да се техничко одељење постара за алат и експлозив, јер без алата и потребног експлозива немогуће је предузимати ма какав посао.

Још пре три године, ја сам са овога места указивао на потребу оснивања кошева и амбара, како је то некада било у Србији у случајевима града, поплаве и других непогода. Још су стари фараони знали за ово, када су према Јосифову сну сакупљали храну за време седам богатих година, да би им служила као резерва за идућих седам мршавих година.

Налазим да би сви ови издаци за исхрану као и начин делења саме хране, требали да иду пред Главну контролу, те да би се на тај начин избегла свака трговина и злоупотреба.

Мислим да сам ово све што сам рекао, говорио од срца и душе читавог народа Зетске бановине, а верујем, да сам и код Владе и код вас, господе посланици, нашао пуно разумевања за ова моја излагања, да се помогне и како да се помогне Зетској бановини. Надам се да ћу у овоме своме раду и настојању бити потпомогнут и од Владе и од Народне скупштине, јер све ово што сам рекао, јесте животна потреба, не само Зетске бановине, него и целе државе и целог народа чију језгру сачињава Зетска бановина.

На крају овога свога говора морам се дотаћи и жалосног догађаја који се десно у овом народном Дому, те у име својих честитих бирача и оних националних крајева које имам част у овоме Дому

да заступам, морам да осудим онај гнусан покушај на особу уваженог г. др. Стојадиновића, који је себи ставио у задатак да са осталим члановима Краљевске владе, а нарочито са г. др. Спахом и г. др. Корошцем, земљи поврати уставне слободе и Народној скупштини поврати онај ауторитет, који је некада имала у овој земљи. Ако нам је Парламенат као други уставни фактор потребан у нашој земљи, он нам је најпотребнији у данашње доба, у доба када треба санирати прилике и повести земљу и народ путем праве демократије, путем реда и поретка, путем среће и благостања. (Повици: Тако је!)

Имајући потпуно поверење у Владу г. др. Стојадиновића, а ми из Зетске бановине имамо специјалног разлога да дамо г. др. Стојадиновићу своје поверење, гласају за буџет. (Пљескање)..

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо, народни посланик г. др. Вук Вујасиновић јавио се да у име своје групе говори о буџету Министарства за физичко васпитање народа. Пошто ће се излагати г. др. Вујасиновића углавном тицати буџета Министарства социјалне политике и народног здравља, то му сада додељујем реч, а г. др. Вујасиновић се одриче речи при дискусији буџета Министарства за физичко васпитање народа.

Др. Вук Вујасиновић: Данас је, господе, пред нама буџет Министарства социјалне политике и народног здравља, буџет о коме треба много повести рачуна и за који не смемо дозволити да буде скресан, стегнут и мршав. У овом буџету најмање треба штедити, јер штедња на ономе, који умире од глади, на ономе коме треба пружити помоћ и спаса, није штедња него злочин! (Одобравање и повици: Тако је!) Дукат треба увек бацати где се мора бацати и где потреба изискује као пару, а онде где је сувишно треба чувати пару и оставити као дукат, јер то је права штедња (Одобравање). Не смемо смањивати помоћи белнима и јаднима, болесним и убогим, јер тиме рушимо социјалну правду и морал, гурајући у понор бедника, који се може још спасти.

О Министарству социјалне политике и народног здравља одмах по рату више се је водило рачуна, јер се још тада било под утиском тешких рањеника, тешких болесника, невоља и јада, па се је тада још знало ценити здравље много више, него што се то цени данас. Касније, из године у годину, како су се ове ране зацјеливале, како су се заборављали болни јауци тешких рањеника, страшне епидемије које су косиле на хиљаде живота, све се је више запуштала ова грана социјалног и здравственог старања и заштите.

Овим нећу да критикујем рад данашње Владе, нити пак рад Министра социјалне политике, јер и Влада и сам Министар г. Драгиша Цветковић заслужују пуно признање и хвалу за свој данашњи рад у овоме правцу. (Пљескање). Али нека нам буде дозвољено, да прокритикујемо оно што годинама није урађено, оно, што је годинама запуштано, нека нам буде дозвољено да кажемо коју добронамјерну ријеч, те да тим и ми укажемо неке путеве, који би евентуално могли да поспијеше бољи и сигурнији пут ка потпуном циљу.

Данас, наше здравствене и хигијенске прилике спадају готово у задње редове свих народа у Европи, срећа је само што смо ми сами по природи отпорни и чврсти, те поред свих хигијенских и здравствених невоља ипак напредујемо, ипак се одржа-

вамо. Но, шта би тек било да смо на степену западних народа, како би тек тада било наше здравствено стање и прилике? Само здрав и крепак човек може да одоли свакој бури и сваком удару — како у миру, тако и у рату, — а здравствено срушен и руиниран неотпоран је и слаб, немоћан да се одупре и најмањој непогоди. Ми морамо настојати да брже напредујемо, да бисмо достигли оно што је изгубљено, јер доста смо били — читаве вјекове — брана западне културе и Хришћанства. И ми морамо да дођемо до природнога изражаја, али не темпом средњег вијека, када се је путовало дилижансом из Беча и Париза по неколико седмица, и кад су се депеше коњем преносиле, већ брзим темпом, — темпом данашњице, темпом подморнице, авиоплана и технике. (Повици: Тако је!)

Ми се морамо постарати да наш куванни народ мање слаби од немаштине у нашим опустјелим крајевима, гдје је и природа права маћеха да би пружили невољнима и гладнима хлеба, рада и зараде. Кад погледамо само наше дивно плаво море, 700 км. дугу обалу урешену красним острвима, која личе бајки, па наш Пијемонт — дичну Шумадију са њеним плодним пољима и воћним брежуљцима; кад бацимо поглед на дивне Хрватске горе, долине и шуме, војвођанске равнице и плодну њезину земљу — која би могла исхранити пола Европе, — онда шта да кажемо, када видимо толики број невољних, јадних, гладних, незапослених и биједом намучених! Дивни, здрави, баснословни предјели наше државе, гдје би се могли подићи толики санаторијуми и лјечилишта, пусти су и празни, док на хиљаде болесника туберкулозних умире негде у загушљивом крају, намучених и јадних, јер и ако би добили мјесто негдје у неком санаторијуму (којих има свега 5—6 у држави) скупо је, не могу да преживе у њему два дана, јер немају с чим ни постелеу где би легли да плате. Треба подићи санаторијуме, треба наћи и дати могућности лечења свакоме болеснику, па ма он био и најбједнији, најсиромашнији, треба му дати могућности да дође до лијечења и до спаса, јер и он као и сви ми, има исто право на живот. Колико смо пута наишли по градовима и селима, на улицама и путевима на биједника, деформисаног од туберкулозе, испијених образа и помућених очију — а ми имамо и обалу и сунца, и ваздуха чистог и дивног, који лијечи ту опасну болест, који је чисти и одбацује, па зар то није болно?!

На 15,000.000 становника у нашој земљи, ми имамо само 174 болнице са 25.477 постеља за болеснике, што је веома мало и мизерно према болестима, које код нас владају, између којих су најтеже: туберкулоза, маларија, које владају готово у читавој земљи, и сифилис по неким крајевима и по свима градовима! Кажем по градовима што је жадосно, гдје људи имају ипак могућности да се лијече — а шта ћемо рећи за села и јадног сељака, који тешко болује од те болести, а не зна шта му је и од чега болује, кужи другога, други трећег и тако редом, шта ћемо рећи за тог биједника, где нема близу ни лекара, ни лијекова, ни болнице! Треба, господо, поклонити много више пажње око социјалног старања и здравља, треба упријети свим силама, да се у што већем броју подигне болнице и санаторијуми, да се што више подигне лекарски сталез и да се кужним и заразним болестима стаје на пут, како би се избегли дегенерици и биједници — толики неспособњаци!

Кад сам се већ такоа овог питања дегенерика и биједника физичких и умних, узгред ћу нагласити, да би требало законом забранити уопште женидбу тешко болесних са болесним, малоумника и кретена, да би се тим избегло умножавање ових и оваквих живота, који су на терет себи, своје најближем, друштву и самој држави. (Одобравање и повици: Тако је!)

Код нас се највише умире од туберкулозе, тако да сваке године помре од исте по 40.000 становника, а сваки десети човек болује од исте, што значи око један и по милион. Дјеца се лако инфицирају, тако да се већ до 14 година инфицирају скоро сва, само је срећа што од свих инфицираних око 30 на десет хиљада болесних код нас умре — међутим и то је много, док код страних тај је број спао испод десет! То су они постигли отварањем болница, антитуберкулозних диспанзера и санаторијума. Данска са својих три милиона становника има 3500 кревета за туберкулозне. Код нас има од прилике 50.000 смртних случајева од тбц, а правило је да има онолики број кревета, колико смртних случајева. Колико смо ми далеко од тога можете да појмите кад ми са 15 милиона становника имамо око 3.000 кревета. Француска има око шест стотина антитуберкулозних диспанзера под управом антитуберкулозне лиге. Потребно је да држава озакони образовање антитуберкулозних диспанзера, али ни у ком случају не треба да државна администрација узме у руке управу и вођење тих диспанзера, јер својим бирократизмом још у почетку компромитоваће антитуберкулозну борбу.

У свима државама где је ова борба вођена плански, смртност је опала, да не може бити никаквог колебања, када је реч о заштити људског рода од туберкулозе.

Сиромашни родитељ потроши по пола иметка за школовање болеснога сина, и кад је јадник управо завршио студије — кад би требао чврсто ногом стати и самостално ногом стати и отпочети борбу и рад, помажући себе и свога, — он умире, смрт га немилосрдно коси. Коси га, баш у часу кад је могао можда највише пружити користи и себи и друштву. Дакле, господо, пре свега здравље, пре свега болнице, санаторијуме и лечилишта, па онда гимназије, па онда факултете! Ми сви обилазимо и обијамо врата Министарстава, тражећи отварање школа, док о болницама нико не води рачуна, нико и не сања, као да нико и не треба да води бригу о народном здрављу, о убогим и болеснима.

Нећемо далеко, оставимо се у самоме Београду, где има два породилска одељења, која имају свега 150 постеља, са само шест порођајних кревета, те ако истовремено рађа десет трудних жена, шта ће оних других четири, оне морају, чекајући на постелеу, да порађају по ходницима и по купатилима. Ситуација се још више погоршава кад знамо, да је на Београд упућена цијела сјеверна и јужна Србија, Црна Гора и Војводина, па шта да кажемо онда, господо? На исти број кревета било је 1925 године 1000 болесника, док прошле године око 3.000. Узмимо буџет апотеке Београдске болнице 1929 године када је било до 900 постеља — два и по милијона, а сада када је 1.600 кревета, два милијона, тако да се код нас често и веома лако бришу позиције за народно здравље, скида се процентуално са свих позиција, као да је јед-

нако укинути неколико кгр. лекова, завојног материјала као неколико пари цокула. (Одобравање и повици: Тако јел!).

Господо, ми имамо свега пет до шест санаториума у читавој земљи са три хиљаде постеља и само један санаториум за туберкулозу костију у Краљевици. Ми не требамо луксузних палата за санаториуме, са скупоченим раскошним намештајем, већ добро уређене павиљоне и ето санаториума, јер главно је овде сунце, добре климатске прилике и добар горски зрак, са чиме се најуспешније и сигурно лечи туберкулоза. Потребно би било да имамо не 5 до 6 него 50 до 60 санаториума, па да утремо главу тој немани, да убијемо ту страшну и опасну болест у самом корену, која без и мало милосрђа трује и коси безброј младих живота!

Ето, само зато требало би повећати буџет ове партије са 10 милиона динара и ја предлажем и молим да се ово унесе накнадно амандманом у овај прорачун, јер ћемо тиме спасити милионско покољење најбољих синова који ће бити способни за духовни и привредни рад као и за одбрану своје отаџбине. (Одобравање и пљескање).

И ово мало постеља што имамо по болницама искоришћује као какав паразит Сузор, шалући своје чланове који заузимају мјеста осталим сиромасима и сељацима и који се лијече 20% јевтиније од осталих. Умјесто да сами подижу болнице у сваком већем мјесту, као што то и страни уреди имају, они подижу луксузне дворце и палате, који им служе највише за њихова удобна становања и њихову бирократију. У Загребу њихова палата кошта 70 милиона динара, ова у Београду 40, а у Скопљу 25 — а у истима заузимају раскошне намјештене апартмане директори, поддиректори и вицедиректори, док осигураници могу да се лијече на рачун уреда само ограничени број седмица и мјесеци, а послје шта им Бог да и срећа јуначка, онако јадним, болним и изнемоглим! А, баш принцип осигурања и јесте у томе, да се помогне у хроничним болестима, јер акутне може свак да збрине. А кад некоме треба да се даде дужа рента или доживотна, стотину се пута позива на преглед, а најпослије понуди му се отпремнина од пар хиљада динара, који новац кад несретник види — одмах пружи дрхтаву руку доведен у искушење, вјерујући да ће му ово донијети спаса и помоћи.

Велика је навала у болесницима са села, од којих се убере једва 1/3 од предвиђеног, тако, да често понестаје најпотребнијег материјала, као газе, завоја и лијекова. Гнојна газе се пере и поновно стерилише и завија се истом, што није био случај ни за вријеме рата! Шта је тек по мало-варошским болницама, о томе боље и не говори ништа.

Љекари слабо плаћени и награђени према својој великој одговорности и тежини службе, коју врше и дању и ноћу, без починка и без прекида, а њихове сталешке организације без моћи и уплива, док најнесавјеснији шпекуланти прелазе магијским плавим штапићем преко трбуха болесника и неизлечивог свијета, згрћући баснословне суме новача — љекари и коморе протестују, власти толерирају, земља стење а небеса ћуте. (Одобравање) Треба дати власти и подићи ауторитет лекарских коморама, као што га и оне других сталеза имају, и онда тражити стално контакта и сарадњу са ко-

морама и са љекарима. Неопходно је нужно уредити здравствени план и програм, створити један општи санитарски закон, по којему уредити однос љекара према лекару и према пацијенту, јер где нема реда ни дисциплине, и где је борба оштра — савјести попуштају, а све иде на штету болесника. Држава треба да љекара материјално обезбиједи са ванредним додатком — као што је био судијски, јер није љекар исто што и инжињер или правник који сједи у одређено вријеме у својим канцеларијама, који држе све могуће правилнике и законске параграфе пред собом, који, ако погријеше, може се направити жалбом на више инстанце, док су љекари подвргнути много одговорнијем задатку, њихов рад мора бити пун опреза, савјести и преданости — не смију погријешити — а ако погријеше може се жалити само Господу Богу!

Данас имамо двије врсте медицине: превентивна медицина, која се стара и ствара предуслове да до болести не дође или у што мањој или мање опаснијој мјери, те куративна медицина, која је ту да се хвата у коштац и борбу са већ надохшим болестима. Наравно, да ове двије треба да иду успоредо, да једна другу потпомаже и надокнађује. Ова прва, то јест превентивна, одалечила се је била од ове друге, бржим темпом посла, јер је на кормилу био добар и окретан возар, саградило се много лијепих зграда — са помоћу нашом и страном — чије режије за издржавање односе данас много кредита, а не иде се Бог зна како напред. Наравно, да здравог треба упутити како ће сачувати своје здравље, али болеснога треба најприје излјечити, па тек онда му приповједати како да се чува да опет не оболи. (Одобравање и пљескање).

А сад да пређем на хигијенске прилике: мога роднога краја Приморја и Далматинске Загоре, камо треба особиту бригу и позорност свратити на све здравствене и хигијенске прилике, јер је то крај туристички — где богати странци из свих крајева свакога љета долазе, те све виде и брзо запажају, па чим се појави нека епидемија, странци беже као од куге, — а шта то значи за нас, кад од туризма сваке године добијамо преко пола милијарде динара! Стога у приморским мјестима треба да буде узорна и на достојној висини здравствена служба — н.пр. Сплитска болница више личи на касарну него ли на оно што је у ствари. Држава је пренијела неке болнице на бановински буџет, што није требало ни у ком случају да чини, бар не са оним већим болницама. Пред пола године Шибеничка је болница услед помањкања бановинског кредита имала да отпусти 70% свих болесника из свих одељења. Можете замислити слику, кад је на носилима требало износити тешке болеснике из њихових соба, неоперисане, тек оперисане или заражене људе, тако да су се морале све мјесне корпорације удружити на челу са владиком и бискупом — и тражити милости за ове несретнике.

А зар није злочин, болесника не примити у болницу, кад му живот о томе овиси, зар није злочин, тешког болесника избацити из болнице као куфер! (Повици: Тако јел!) — За убиство се иде на робију и вешала, а зар се дневно оваквих индиректних убистава не дешава пред вратима наших болница, пред властитим нашим очима! Дакле, више болница, више бриге о лекарском сталезу! (Одобравање)

А сада мало да проговорим о незапослености наших радника, о њиховом животу, бједи и не-

вољи. Што више, морамо незапосленост сузбијати у начелу продуктивним радовима, стварањем нових јавних радова, који су потребни а који ће дати лека незапослености. Куд се год осврнемо, видимо незапосленост и биједу. У крајевима, господо, Далмације страховита је и очајна биједа и немаштина, свијет је жељан да ради, хоће да ради али нема посла, лута гладан тако, напушта породицу, кућу, лута као безумни и тражи кору хлеба, а толико би се могло створити и пружити рада свуда, у свим крајевима наше богате лијепе отаџбине. Отаџбина је пуна богатства, пуна извора блага, само треба стварати радове, треба умјети црпити благо и богатство, а тиме стварати благостање свих сталеза, спас народа и отаџбине.

На крају очекујемо, да господин Министар социјалне политике повећа буџет свога ресора, јер у њега упиру очи на хиљаде убогих и биједних, на хиљаде голих и гладних, на хиљаде болесних и немоћних. На њега упиру очи стотинама лекара, који очекују, да се поправи њихово стање и подигне њихов реноме на што већу висину.

Наравно, побољшањем финансијских и привредних прилика и сам господин Министар доћи ће до више могућности, да управи своју социјалну политику у правцу јачег израза и разпраћења.

На крају свога говора, господо, одајући поштовање и симпатије Краљевској влади и господину Министру социјалне политике, и молећи их, да приме ове моје предлоге за повећање буџета социјалне политике и народног здравља — изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Бурно пљескање)

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо народни посланици, претрес буџета расхода — XV раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља завршен је. Прелазимо на гласање. Гласаће се по партијама седењем и устајањем. Ко је „за“, тај ће седети, а ко је „против“, тај ће устати. Молим господина известиоца др. Јураја Коцеа да прочита партију 726 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 726 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

XV РАЗДЕО — МИНИСТАРСТВО СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ И НАРОДНОГ ЗДРАВЉА

ГЛАВА ХСIV — МИНИСТАРСТВО

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.
726

Личне принадлежности

1 Плате — период. повишице итд.

І Министарство

а) Чиновници

После: „9 виших саветника итд.“ додати нов ред
„Инспектор за болнице IV/1“ +44.040.—
Исељенички Комесаријат у Загребу
Место: „2 саветника: 1-IV/2 и 1-V“ ставити: „IV/2“

III Општа држ. болница у Београду
Место: „12 шефова одељења: 1-III/2, 2-IV/1-1, 6-IV/1, 2-IV/2 и 1-V“ ставити: „12 шефова одељења: „5-III/2, 4-IV/2, 4-IV/1, 2-IV/2 и 1-V“ сума остаје непромењена.

V Ортопедски завод у Београду
Место: „шеф завода IV/1-2“ ставити: „шеф завода III/2“ сума остаје непромењена.

IX Централни Хиг. завод у Београду итд.

Посебне установе

Завод за здравствену заштиту матера и деце итд.

а) Чиновници

1) Централа

Место: „Виши саветник IV/2“ ставити: „виши саветник IV/1“ и место: „виши пристав VII“ ставити: „виши пристав VI“ сума остаје непромењена.

IV Одељење за стоматологију итд.
Шеф IV/1-1 46.440.—, брише се —46.440.—

X Школа за нудије у Београду

б) Чиновнички приправници

Место: „2 чин. припр. — сестре итд.“ ставити: „3 чин. приправ. — сестре итд.“ и суму повећати са +15.207.—

VIII Школа народ. здравља у Загребу

а) Чиновници

Место: „14 виших пристава итд.“ ставити: „14 виших пристава итд.“ и смањити са —20.600.—

Место: „18 рачунских и админ. чиновника итд.“ ставити: „18 рач. и админ. чин. итд.“ и смањити са —12.000.—

Место: „19 сестара помоћн. итд.“ ставити: „19 сестара помоћн. итд.“ и смањити са —10.000.—

Додаци лични и породични

І Министарство

а) Чиновника, лични, повећати са + 8.318.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 726 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 726 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 727.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 727.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 727? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 727. Изволите чути партију 728 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 728 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Парт. Поз.
728

III Општа држ. болница у Београду

Субпоз. 3 „награда благајнику на забројавању“ брисати — 4.800.—

IX Школа народ. здравља у Загребу
По § 26 Закона о устр. соц. итд. повећати са +42.000.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 728 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 728 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 729 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 729 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Парт. Поз.
729

Субвенције и разне помоћи

- 5 Дотација међународном офису за јавну хигијену, а даљи текст (9.500 по 10.92 дин.) брисати и износ повећати са +30.000.—
- 6 Помоћ за издржавање и помагање деце итд. мења се и гласи: „Помоћ за издржавање и помагање деце: сирочади, напуштене или недовољно заштићене (са или без родитеља) у породици или заводима, директно или преко постојећих установа и друштава”.
- 13 Помоћ за издржавање др. Е. Шлајмера итд., брисати . . —60.000.—
- 13а (нова) Помоћ Међународној унији за котизацију и изучавање против рака (1000 зл. фр. фр.) . +14.275.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 729 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 729 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 730.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 730.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 730? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 730. Изволите чути партију 731 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 731 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз.
731

Управни трошкови

- 10 Централни хигијенски завод у Београду итд. Хемиско одељење
- Последња потпоз.: „слање деце у летовалишта и опоравилишта итд.” изменити и да гласи: „Слање деце и ђака у летовалишта и опоравилишта итд.”

Свега Гл. XCIV . . . — —

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 731 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 731 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 732.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу члана 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединостима све партије буџета расхода — XV раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља од партије 732 до 740в закључно.

Потпретседник Фрањо Маркић: Изволите чути партију 741 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 741 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА XCV — ДРАВСКА БАНСКА УПРАВА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.
741

Личне принадлежности:

- 1 Плате — пер. повишице итд.
III) Државна болница у Љубљани
Место: „11 адм. и арх. чинов. итд.” ставити: „12 админ. и арх. чиновника: 1-VIII-1, 2-VIII-2, 4-VIII, 1-IX-2, 2-IX-1, 1-IX и 1-X-2” и повећати са +13.560.—
- X) Државно лечилиште Тополница
а) Чиновници
Место: „Асистент VI” ставити: „Примаријус VI”
Место: „Административ. урадник VI” ставити: „Административни управник VI”
- 5 Додаци лични и породични

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 741 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 741 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 742 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 742 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

III Државна болница у Љубљани

- а) Чиновника, лични, повећати са . . + 8.160.—

Парт. Поз.
742

Награде контр. чиновницима итд.

- II Државна болница у Љубљани
Субпоз. 1 место: „3 контр. чин. итд.” ставити: „4 контр. чиновника итд.” и повећати са . . . +14.400.—
- IV Болница за душевне болести

Љубљана-Студенец

- Субпоз. 4 Место: „155 болничког и реж. особља итд.” ставити: „165 болн. и реж. особља итд.”

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 742 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 742 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 743.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 743.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 743? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 743. Изволите чути партију 744.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 744.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 744? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 744. Изволите чути партију 745 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 745 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз. 745	Управни трошкови	
2	Државна болница у Љубљани	
	Субпоз. 14 Набавка за издржавање кућног инвентара, смањити са . . .	-22.560.—
	Субпоз. 23 Издржавање зграде и парка, смањити са	-13.560.—
	Свега Гл. ХCV	— — —

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 745 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 745 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 746.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 746.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 746? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 746. Изволите чути партију 747.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 747.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 747? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 747. Изволите чути партију 748 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 748 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА ХCVI — САВСКА БАНСКА УПРАВА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз. 748	Личне принадлежности	
1	Плате — пер. повишице итд.	
	II Хигијенски Завод у Загребу итд.	
	Место: „59 лекара итд.“, ставити: „59 лекара итд.“ и смањити са	-75.000.—
	Место: „57 чиновника: лекара итд.“ ставити: „58 чиновника лекара итд.“ а у разврставању место: „10-X“ ставити: „11-X“ и смањити са	-30.000.—
	XI Држ. лечилиште у Новом Марофу Испред: „Управник-шеф“ ставити као поднаслов: „а) Чиновници“	
	б) Чиновнички приправници	
	Унети: „Чиновнички приправник од X групе у II раз. скупове	+10.887.—
	XIII Уред за контролу лекова биолошког порекла у Загребу	
	Испред: „Шефа уреда“ ставити поднаслов: „а) Чиновници“	
	б) Чиновнички приправници	
	Унети: „Приправник-лекар од VIII групе у I раз. скупове	+17.568.—
	XII Станица за сузбијање трахоме у Прелогу	
	Место: „Архивски чиновник X-1“ ставити: „Архивски чиновник X-2“ и повећати са	+ 2.760.—
5	Додаци лични и породични	
	II Хигијенски завод у Загребу итд.	
	а) Чиновника, породични, смањити са	-35.798.—
	X Држ. лечилиште Стрмац-Шуметлица Чиновника, лични, повећати са	+ 720.—
	XII Станица за сузбијање трахоме у Прелогу	
	а) Чиновника, породични, повећати са	+ 1.560.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 748 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 748 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 749 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 749 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Парт. Поз. 749	Награде контр. чин. итд.	
	V Болничко одељење хиг. завода у Загребу	
	Место: „31 дневничар итд.“ ставити: „31 дневничар итд.“ и смањити са	-10.961.—
	X Држ. лечилиште у Новом Марофу	
	Место: „50 лица (милосрдне сестре итд.)“ ставити: „49 лица (милосрдне сестре итд.)“ и смањити са	-10.887.—
	XII Уред за контролу лекова итд.	
	Место: „Дневничар-служитељ“ ставити: „Дневничар-служитељ“ и смањити са	-12.000.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 749 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 749 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 750 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 750 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Парт. Поз. 750	Специјални додаци и награде	
	II Хигијенски завод у Загребу итд.	
	По § 26 зак. о устројству соц. и здр. управе итд. повећати са	+140.798.—
	IV Болничко одељење хиг. завода у Загребу	
	По § 26 зак. о устрој. соц. и здр. управе, повећати са	+ 10.961.—
	VII) Држ. лечил. Стрмац-Шуметлица	
	Субпоз. 2 „Специјалне награде духовницима итд.“ повећати са	+ 1.500.—
	VIII) Држ. лечилиште у Н. Марофу	
	Епидемијски додаци по § 26 зак. о устр. итд. повећати са	+ 5.540.—
	IX) Станице за сузбијање трахоме у Прелогу	
	Епидемијски додатак по § 26 зак. о устр. итд. повећати са	+ 1.747.—
	Епидемијски додатак по § 26 зак. о устр. итд. повећати са	+ 1.747.—
	X) Уред за контролу лекова биол. порекла у Загребу	
	По § 26 зак. о устр. соц. итд., повећати са	13.728.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 750 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 750 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 751.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 751.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 751? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна

скупштина једногласно примила прочитану партију 751. Изволите чути партију 752 са амандманом Краљевске владе, који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз.

752

Управни трошкови:

1	Хигијенски завод у Загребу итд.
У последњој субпоз. 28 у тексту у трећем реду после речи: „мзња асанациони радови“ ставити: „и путни трошкови за теренски рад“	
9	Држ. лечилиште Стрмац-Шуметлица
Субпоз. 11 „кућне потребе, чишћење, прање рубља итд.“, суму смањити са	— 4.980.—
10	Државно лечилиште Нови Мароф
Субпоз. 33 „Издаци за господарство и тд.“ суму смањити са	— 5.540.—
11	Станица за сузбијање трахоме у Прелогу
Субпоз. 14 „издржавање и поправка аутомобила“, смањити са	— 3.307.—
12	Уред за контр. лекова итд. — Загреб
Субпоз. 2 „набавка, прехрана и издрж. лаборат. животиња итд.“ смањити са	— 3.000.—
	Субпоз. 3 „набавка лаборат. материјала итд.“ смањити са	— 1.296.—
	Субпоз. 4 „набавка, оправка и издрж. лаборат. апарата итд.“, смањити са	— 12.000.—
	Субпоз. 6 „трошкови контроле, путовања итд.“ смањити са	— 3.000.—

Свега Гл. ХСVI — — —

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 752 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 752 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 753.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу члана 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединоста све партије буџета расхода — XV раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља од партије 753 до 761 закључно.

Потпретседник Фрањо Маркић: Изволите чути партију 762 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 762 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА ХСVIII — ПРИМОРСКА БАНСКА УПРАВА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.

762

Личне принадлежности:

1	Плате — пер. повишице итд.
I Одељење соц. пол. и нар. здравља
а) Чиновници
Инспекција рада
(ново) Архивски чиновник X	+ 8.100.—
	б) Чин. приправници
Субпоз. 2 „Чиновнички приправник од X групе у I раз. скупоће“, брисати	— 13.882.—
5	Додаци лични и породични
I Одељење соц. пол. и нар. здравља
Чиновника, лични, повећати са	+ 8.160.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 762 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 762 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 763 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 763 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Парт. Поз.

763

Награде контр. чин. итд.

II Државна болница у Сплиту итд.
Заразно одељење на Фирулама
(ново) Контрактуални лекар-в. д. шефа одељења	+ 45.600.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 763 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 763 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 764.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 764.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 764? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 764. Изволите чути партију 765.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 765.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 765? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 765. Изволите чути партију 766 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 766 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз.

766

Управни трошкови:

1	Хигијенски завод у Сплиту итд.
Субпоз. 2 „набавка и израда лекова итд.“ смањити са	— 25.000.—
2	Државна болница у Сплиту итд.
Субпоз. 21 „За уређење и издржавање заразног одељења на Фирулама“, смањити са	— 22.978.—

Свега Гл. ХСVIII — — —

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 766 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 766 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 767.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 767.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 767? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 767. Изволите чути партију 768.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 768.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 768? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 768. Изволите чути партију 769 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 769 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА ХСІХ — ДРИНСКА БАНСКА УПРАВА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз. 769	Личне принадлежности:	
1	Плате, пер. повишице итд.	
	II Хигијенски завод у Сарајеву итд.	
	а) Чиновници	
	Место: „5 управника домова итд.“ ставити: „6 управника домова итд.“ а место: „2-IV/1“ ставити: „3-IV/1“ и повећати са	+44.040.—
	Место: „11 виших пристава VII“ ставити: „12 виших пристава VII“ и суму повећати са	+16.920.—
5	Додаци лични и породични	
	II Хигијенски завод у Сарајеву итд.	
	а) Чиновника, лични, повећати са	+11.760.—
	породични, повећати са	+ 5.040.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 769 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 769 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 770 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 770 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Парт. Поз. 770	Награде контр. чин. итд.	
	I Хигијенски завод у Сарајеву итд.	
	Место: „73 дневничара 820.000.— дин.“ ставити: „73 дневничара дин. 800.000.—“	—20.000.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 770 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 770 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 771.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 771.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 771? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 771. Изволите чути партију 772.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 772.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 772? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 772. Изволите чути партију 773 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 773 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз. 773	Управни трошкови:	
1	Хигијенски завод у Сарајеву итд.	
	Субпоз. 1 „издржавање, деловање и уређење према Уредби итд.“, суму смањити са	—57.760.—
	Свега Гл. ХСІХ	— — —

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 773 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 773 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 774.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 774.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 774? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 774. Изволите чути партију 775.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 775.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 775? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 775. Изволите чути партију 776.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 776.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 776? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 776. Изволите чути партију 777 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 777 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА С — ЗЕТСКА БАНСКА УПРАВА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз. 777	Личне принадлежности:	
1	Плате — пер. повишице итд.	
	II Хигијенски завод на Цетињу итд.	
	Место: „22 саветника, пристава итд.“, ставити: „23 саветника, пристава итд.“, а место: „7-VIII“ ставити: „8-VIII“ и суму повећати са	+13.560.—
	Место: „27 чин., сестара итд.“ ставити: „30 чиновника, сестара итд.: 3-VIII, 15-IX, 2-X-1, 1-X-2 и 9-X и суму повећати са	+23.100.—
	б) Чиновнички приправници	
	Субпоз. 2 место: „чин. приправ. од VIII групе итд.“ ставити: „2 чин. приправ. од VIII групе итд.“ и суму повећати са	+14.535.—
	(ново) Чиновнички приправник од VIII групе у III раз. скупшће	+13.254.—
	2 чин. приправника-лудиње од IX групе у III раз. скупшће	+21.884.—
	Чиновн. приправник од IX групе у III раз. скупшће	+10.942.—

- 3 Плате — пер. повиш. служитеља итд.
Место: „3 служитеља итд.” ставити:
„4 служитеља итд.” а место: „1-II”
ставити: „2-II” и суму повећати са + 2.940.—
- 5 Додаци лични и породични
II Хигијенски завод на Цетињу итд.
а) Чиновника: лични, повећати са . . . + 29.520.—
породични, повећати са . . . + 6.600.—
в) Служитеља, лични, повећати са . . . + 4.920.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 777 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 777 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 778.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 778.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 778? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 778. Изволите чути партију 779 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 779 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Парт. Поз. 779	Специјални додаци и награде II Хигијенски завод на Цетињу итд. По § 26 зак. о устр. соц. и здр. управе итд. повећати са	+ 94.000.—
-------------------	---	------------

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 779 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 779 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 780.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 780.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 780? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 780. Изволите чути партију 781 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 781 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Парт. Поз. 781	Б. Материјални расходи Управни трошкови: 1 Хигијенски завод на Цетињу итд. Субпоз. 2 Набавка лекова, хемикалија, стаклар. итд., суму смањити са —20.000.— Субпоз. 21 Издржавање, уређење и деловање домова нар. здравља итд., у претпоследњем и последњем реду после: „Старом Бару” додати речи: „и Будви” Субпоз. 22 Издржавање, уређење и дел. здр. станица итд., суму смањити са —40.000.— Субпоз. 23 Издржавање, уређење и деловање антитуберкулозног диспанзера итд., суму смањити са —19.075.— Субпоз. 23а (нова) Ануитет за изградњу и уређај Дома народног здравља у Будви +70.000.— Свега Гл. С, повећати са +226.180.
-------------------	---

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 781 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 781 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 782.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 782.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 782? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 782. Изволите чути партију 783.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 783.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 783? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 783. Изволите чути партију 784 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 784 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА С1 — ДУНАВСКА БАНСКА УПРАВА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз. 784	Личне принадлежности: 1 Плате — пер. повишице итд. III Државна болница у Новом Саду Место: „6 шефова одељења итд.”, ставити: „6 шефова одељења: 1-IV/1-1, 3-IV/1, 1-IV/2 и 1-V” V Државно лечилиште на Венцу — Фрушка Гора а) Чиновници Место: „Примарни лекар итд. VII” ставити: „Примарни лекар итд. VI” 2 Плате — пер. повишице званичника II Државна болница у Новом Саду Место: „2 званичника III” ставити: „2 званичника II” и суму повећати са + 3.840.—
-------------------	---

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 784 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 784 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 785 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 785 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Парт. Поз. 785	Награда контр. чин. итд. II Државна болница у Новом Саду Субпоз. 2 „50 дневничара итд.” смањити са — 3.840.— Свега Гл. С1 — — —
-------------------	--

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 785 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 785 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 786.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу члана 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединостима све партије буџета расхода — XV раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља од партије 786 до 790 закључно.

Потпретседник Фрањо Маркић: Изволите чути партију 791 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 791 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА СII — МОРАВСКА БАНСКА УПРАВА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.
791

Личне принадлежности:

- 1 Плате — пер. повишице итд.
II Хигијенски завод у Нишу итд.
После: „8 виших пристава итд.“ додати: (ново) Архитект VII” +16.920.—
- б) Чиновнички приправници (ново) чин. приправник од VIII гр. у I раз. скупове +17.568.—
- III Дом глувонемих у Јагодини
б) Чиновнички приправници (ново) чиновн. приправник од IX гр. у II раз. скупове +12.198.—
- IV Државна болница у Нишу
а) Чиновници
Место: „Економ VII” ставити: „Економ VI”
Место: „Магационер VIII” ставити: „Магационер VII”
После: „Архивски чиновник X-2” додати: нов ред: „Сестра помоћница X-1” + 8.700.—
- V Државна болница за душевне болести у Топоници
б) Чиновнички приправници
Место: „Чин. приправ. лекар итд.” ставити: „2 чин. приправ. лекара итд.” и суму повећати са +13.254.—
- (ново) Чин. приправн.-апотекар од VIII гр., у III раз. скупове +13.254.—
- 5 Додаци лични и породични
II Хигијенски завод у Нишу итд.
а) Чиновника, лични, повећати са + 7.680.—
- IV Државна болница у Нишу
а) Чиновника, лични, повећати са + 8.160.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 791 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 791 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 792 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 792 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Парт. Поз.
792

Награде контр. чин. и дневничара

- I Хигијенски завод у Нишу
Место: „40 дневн. итд. 225.040.—” ставити: „40 дневничара итд. 345.000.—” +119.960.—
- IV Државна болница за душевне болести Топоница
Место: „80 дневн. итд. 449.940.—” ставити: „80 дневничара итд. 499.940.—” + 50.000.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 792 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 792 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 793.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 793.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 793? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 793. Изволите чути партију 794.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 794.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 794? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 794. Изволите чути партију 795 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 795 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз.
795

Управни трошкови

- 1 Хигијенски завод у Нишу итд.
Субпоз. 21 Сузбијање ендемичног сифилиса итд. смањити са — 30.000.—
- Субпоз. 22 Издржавање, уређење довршење итд.
а) Дом Народног здравља у Зајечару, смањити са — 5.000.—
- б) Дом Народног здравља у Пироту, смањити са — 5.000.—
- в) Дом Народног здравља у Крушевцу, смањити са — 5.000.—
- г) Дом Народног здравља у Свилајци, смањити са — 5.000.—
- д) Дом Народног здравља у Петровцу, смањити са — 5.000.—
- 2 Дом глувонемих у Јагодини
Субпоз. 11 Исхрана деце, послуге и особља, смањити са — 12.198.—
- 3 Државна болница у Нишу
Субпоз. 7 Набавка и оправка инвент. ствари итд., смањити са — 6.860.—
- Субпоз. 8 Набавка и оправка лекар. инструмената итд., смањити са — 5.000.—
- Субпоз. 9 Набавка душека, ћебади итд., смањити са — 5.000.—
- 4 Државна болница за душ. болести Топоница
Субпоз. 19 Набавка постељине и рубља итд., смањити са — 15.000.—
- Субпоз. 21 Набавка одела за болеснике, смањити са — 5.000.—
- Субпоз. 27 Набавка лекова, завој. материјала итд., смањити са — 5.000.—
- Субпоз. 30 Исхрана особља итд., смањити са — 15.000.—
- Субпоз. 33 Набавка и исхрана стоке итд., смањити са — 15.000.—
- Субпоз. 34 Наднице сезон. радника итд., смањити са — 8.254.—

Свега Гл. СII, повећати са +120.382.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 795 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 795 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 796.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 796.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 796? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 796. Изволите чути партију 797.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 797.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 797? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 797. Изволите чути партију 798 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 798 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА СШ — ВАРДАРСКА БАНСКА УПРАВА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. Поз.
798

Личне принадлежности:

1. Плате — пер. повишице итд.
 - II Државна болница у Скопљу
Место: „В. д. управника-шеф одељења IV/2“ ставити: „В. д. управника-шеф одељења IV/1“
Место: „Економ VIII“ ставити: „Економ VII“
 - V Школа за нудиље у Скопљу
Директор школе VIII 13.560.—
брише се —13.560.—
 - б) Чиновнички приправници (ново) Чин. приправник в. д. економи од X групе у I раз. скупоће +13.882.—
- б. Додаци лични и породични
 - VI Школа за нудиље у Скопљу
Чиновника, лични 8.160, брисати — 8.160.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 798 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 798 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 799.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 799.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 799? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 799. Изволите чути партију 800 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 800 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Парт. Поз.
800

Специјалне награде и додаци:

- III Државна болница у Скопљу
Награде по § 320 Закона о чин. повећати са +24.609.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 800 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 800 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 801.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 801.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 801? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 801. Изволите чути партију 802 са амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 802 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. Поз.
802

Управни трошкови:

- 2 Државна болница у Скопљу
Субпоз. 4 „Дрва и угаљ са преносом“, смањити са —16.771.—
- Свега Гл. СШ, — — —
- Укупно XV раздео, повећати са +346.562.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 802 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 802 са предложеним амандманом Краљевске владе. Изволите чути партију 803.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 803.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 803? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила прочитану партију 803. Изволите чути партију 804.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 804.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 804? (Једнодушан одзив: Прима!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила партију 804.

Господо народни посланици, констатујем да је предлог буџета расхода — XV раздео — Министарство социјалне политике и народног здравља са свима партијама и предложеним амандманима Краљевске владе једногласно у појединостима усвојен. (Опште дуготрајно одобравање и пљескање.

Изволите сада чути једну исправку Господина министра финансија. Молим известитоца г. др. Часлава Никитовића да изволи прочитати ту исправку Господина Министра финансија.

Известилац др. Часлав Никитовић (чита):

„У мом писму Бр. 2340/VII од 2 текућег месеца које износи 11 страна грешком у препису изостала су седам редова, чији је ефекат већ тада обрачунат, те молим да се ова исправка изврши:

парт. поз.
233а

Субвенција Студентском дому Краља Петра I Великог Ослободиоца у Скопљу +40.000.—

234

Личне принадлежности

- 1 Плате — пер. пов. и т. д., унеги код II Државна библиотека у Љубљани
Место: „3 библиотекара и т. д.“ ставити: „3 библиотекара: 2-IV/1 и 1-IV/2“

Ова исправка не повлачи сада никакав ефекат.

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина исправку ове грешке у препису, чији је ефекат раније обрачунат, а која иначе не

значи никакву цифарску промену? (Једнодушан одзив: Прима цел!) Објављујем да је Народна скупштина једногласно примила ову исправку.

Прелазимо на прегрес у појединостима буџета расхода — XVI раздео — Министарство физичког васпитања народа.

Реч има Министар физичког васпитања народа г. др. Јосип Рогоћ. (Опште плескање и повиси: Живео!).

Ministar fizičkog vaspitanja naroda dr. Josip Rogić: (Opšte burno pljeskanje i povici: Živeo!) Gospodo narodni poslanici, do osnivanja ovog Ministarstva dopunom zakona o vrhovnoj državnoj upravi, — 3-XII-1931 godine, t. j. do stvarnog početka rada ovog Ministarstva — 19 marta 1932 godine, moralnim, nacionalnim i telesnim vaspitanjem omladine, bavile su se samo dobrovoljne organizacije.

Rad tih organizacija bio je raskomadani, često bez čiste ideologije (sem sokolske), a što je bilo najteže bez sistema i metoda i bez ikakvog nadzora, stručnih upustava, lekarskog pregleda i higijenskih mera u domovima i na vežbalištima. (Pljeskanje i povici: Vrlo dobro!)

Usled takvog stanja rad u sportskim organizacijama nije mogao davati rezultate, niti povoljno uticati na telesni razvoj i duševno snaženje, a može se sa sigurnošću tvrditi, da je taj rad u nekim organizacijama, naročito onim koje su posle svršenih ratova dominirale u sportovima, bio više štetan no koristan, te su se jedno vreme i statistikom pri regrutovanju omladinaca za vojsku, digli glasovi u javnosti, sa dokazima štetnog rada tih organizacija.

Sa druge strane, dnevni listovi bili su puni članaka o rdavom dejstvu pojedinih grana sporta na školsku omladinu, koja je učestvovala u tim granama sporta, pa je i statistikom dokazano, da su mnogi učenici napuštali školovanje, jer je među mnoge kao zaraza uneto nejasnih i nezdravih pogleda i pojmova o sportu i njegovim dobrim i rdavim stranama. (Povici: Tako jel!)

Usled ovoga Zakonom o srednjim školama učenicima i učenicama zabranjeno je učlanjenje u ma koju sportsku organizaciju.

Sokolstvo je u to vreme bilo ostavljeno privatnoj inicijativi, a 5 decembra 1929 godine donešen je Zakon o osnivanju Sokola Kraljevine Jugoslavije.

Vatrogastvo u ogromnoj većini bilo je dobrovoljno, a rasprostranjeno gotovo jedino na teritorijama koje su ranije bile pod upravom i u sastavu Austro-ugarske monarhije.

Što se tiče brojnog stanja svih pomenutih organizacija sve do ustanovljenja ovog Ministarstva, i ono je bilo vrlo slabo, tako:

Svih sokolskih organizacija bilo je ukupno 1200 sa ukupnim brojem vežbajućih i nevežbajućih kategorija članova 163.000. — Sokolstvo je iz dana u dan sve više raslo tako da sokolstvo ima danas: 2.620 jedinica sa 440.000 pripadnika, što znači da se do danas uvećalo skoro za tri puta. (Burno pljeskanje).

Sportskih organizacija bilo je 2.316 sa ukupnim brojem pripadnika 168.246. Danas sportovi imaju 3.936 organizacija sa ukupnim brojem pripadnika 250.454. Znači, da se broj jedinica povećao za 1.620 a broj pripadnika za 82.208. (Pljeskanje).

Vatrogastvo je brojalo: 960 vatrogasnih četa sa 60.283 pripadnika. Danas vatrogastvo ima: 2.334 jedinica sa ukupno 123.980 pripadnika. Znači, da se broj jedinica povećao za 1.374 a broj pripadnika vatrogastvu za 63.697. (Pljeskanje).

Za ove tri i po godine od kako postoji, ovo Ministarstvo je, i pored vrlo skromnih budžetskih kredita, učinilo sledeće:

1) Starajući se o izvršenju Zakona o Sokolu Kraljevine Jugoslavije svojim moralnim i materijalnim uplivima ojačalo je Sokolstvo u širenju njegovom u sve krajeve Otadžbine.

Naročita briga i staranje bila je posvećena što mnogobrojijem osnivanju seoskih sokolskih četa i njihovom radu na prosvetivanju sela. (Burno pljeskanje). Danas se u tome toliko napredovalo, da su sokolske čete postale rasadnici kulturno-vaspitni, zdravstveni, privredni i socijalni. (Povici: Tako je!) Kroz seoske sokolske čete danas se može najlakše, najbrže i najuspešnije delovati u radu na svakom naprednom, korisnom i blagotvornom uzdizanju vrednosti i valjanosti seljaka i prilika, koje treba da udare čvrste i zdrave temelje našeg državnog i narodnog napretka. (Odobranje).

2) Ovo Ministarstvo, po planu svoga delovanja, razvija akciju za podizanje sokolskih narodnih domova, u kojima bi se okupljale sve prosvetne, zdravstvene, socijalne, patriotske i humane organizacije jednog mesta, te da se zajedničkim naporima i udruženim snagama unese jedan duh, jedna misao i jedna težnja i želja: sve za Kralja, Otadžbinu i narod. (Burno pljeskanje). U želji da sve takve organizacije rade u istom duhu, i pošto mnoge od njih nemaju mesta i prostora za svoj rad, težnja je ovog Ministarstva da se sve skoncentrišu u jednom domu, zvanom sokolskom ili narodnom, a kad su u jednom domu razviće se među njima i jedan zajednički rad i uzajamno pomaganje.

Ovi pak domovi u slučaju potrebe narodnoj odbrani moći će se vrlo dobro koristiti za razne svrhe: bolnice, slagališta, radionice, smeštaj izbeglica itd.

3) U vezi sa gore izloženim ovo Ministarstvo je izradilo Zakon o obaveznom telesnom vaspitanju koji je obnarodovan 2 februara 1934 godine, a stvarno počelo da se u život uvodi od 2 juna 1935 godine.

Po ovom Zakonu obaveznoj telesnoj nastavi podleži:

- a) sva muška i ženska omladina u svima školama;
- b) sva muška omladina van škole od 11 do navršenih 20 godina.

Da se ovaj Zakon u život uvede potrebno je, u smislu zakonskih odredaba, da sve opštine u Kraljevini osnuju praznične tečajeve, i da u tečajeve okupe radi moralnog, nacionalnog i telesnog vaspitanja svu mušku omladinu van škola do njenih punih 20 godina starosti.

Za škole, posebno osnovne, a posebno srednje izrađen je u ovom Ministarstvu plan i program telesne nastave učenika i dostavljen Gospodi Ministrima pod kojima stoje pojedine škole.

4) Treba imati u vidu i to, da ni škole, ni Sokolstvo, ni sportovi, a ni vatrogastvo, nemaju ni približno dovoljno stručno-tehničkog nastavnog kadra. Otprilike na 800 omladinaca, koji se po Zakonu ili dobrovoljno bave telesnim vaspitanjem, dolazi samo jedan nastavnik — stručno lice za ovu granu nastave.

Usled ovoga ovo Ministarstvo je osnovalo školu za telesno vaspitanje, koja redovna svoja predavanja treba da otpočne 16 septembra ove godine. Svrha ove škole je da sprema stručnjake telesnog vaspitanja za sve škole, Sokolstvo, sportove i vatrogastvo.

5) Zbog stanja vatrogastva, kako sam napred naveo, u ovom Ministarstvu izrađen je Zakon o orga-

nizaciji vatrogastva i Zakon je obnarodovan 15 jula 1933 godine.

Iz napred navedenih statističkih podataka o stanju Sokolstva, sportova i vatrogastva do osnivanja ovog Ministarstva a u poredenju sa stanjem pod uplivom i radom ovog Ministarstva, jasno je i očigledno veliko, široko i moćno delovanje njegovo.

Ono je sa vrlo skromnim i vrlo skučenim novčanim sredstvima, samo ogromnim naporima i više moralnim delovanjem i učestvovanjem u radu pomenutih organizacija, moglo da ih sve vodi ka napretku u svakom pogledu.

Ali sve veći broj organizacija koje po zakonima ili dobrovoljno rade na moralnom snaženju, viteškom čeličenju i telesnom jačanju, i sve veći broj pripadnika tih organizacija, zahtevaju i sve veća novčana sredstva.

Ja se neću obazirati na to, da mnoge susedne pa i manje, i ekonomski slabije države oko nas daju za telesno vaspitanje svoje omladine nekoliko puta veće sume nego li naša Otadžbina. Neću se obazirati ni na tu istinu, da sve što se da za vaspitanje omladine u moralnom, nacionalnom i telesnom pogledu, da se to vraća narodu i Otadžbini kao neprocenjivo blago, moralnog, nacionalnog, zdravstvenog, socijalnog i telesnog snaženja sinova Otadžbine. (Povici: Tako je!)

Napomenuću samo to, da rad na telesnom vaspitanju iziskuje:

a) izgradnju domova, vežbališta, staza i plivališta kao i ostalih potrebnih prostora i prostorija i da novac upotrebljen za ovo ostaje u zemlji, a smanjuje se broj nezaposlenosti;

b) gradnju sretstava i sprava, potrebnih telesnom vaspitanju, kao i izradu specijalnih odela i obuće za vežbe, trening i utakmice. Ovo pak vrlo povoljno utiče na razvoj i bogaćenje domaće industrije. Na primer 1934 godine izrađeno je i rasprodano 12.970 smučki, a potreba velosipeda kako za jedinice koturaškog saveza, tako i za vojsku stvorila je u zemlji specijalnu fabriku za izradu velosipeda, kakve nije do pre dve godine bilo u našoj zemlji.

v) Sokolske, viteške i sportske organizacije vrše vrlo mnogobrojna putovanja železnicom, brodovima, autobusima pa i aeroplanima usled čega su znatno pojačani prihodi Ministarstva saobraćaja.

g) Vrlo česta putovanja iziskuju i potrebu prenoćišta i ishrane usled čega je hotelska industrija u napretku, a to povoljno deluje i na razvoj turizma i posetu stranaca našoj Otadžbini.

Ovo sam napomenuo da bi se videlo da se novac, koji država stavlja na raspoloženje ovom Ministarstvu za njegov uspešni rad, opet vraća državi i narodu u znatno većoj količini nego što je dat ovom Ministarstvu; ovo je i prirodno, jer i narod učestvuje u pomaganju organizacija za telesno vaspitanje. Evo primera za to: Avgusta 1935 godine otputovalo je iz Beograda u Zagreb oko 1000 osoba na utakmicu dva domaća nogometna kluba i oni su za jednodnevni odlazak i povratak za voz dali 132.000 dinara.

Pred ovim Ministarstvom stoje novi i teški zadaci, i pored ovako skromnog projekta budžeta sa predviđenim u njemu minimalnim rashodima. Još u samom početku budžetske 1936/37 godine, područno mi Ministarstvo imaće da obavi sledeće poslove:

1) Zakon o Visokoj školi za telesno vaspitanje u Beogradu gotov je i u toku ovog leta izneće se pred Narodno pretstavništvo;

2) Napred izneto stanje u sportovima mora se što pre i što brže popraviti, a to nije moguće bez jednog temeljnog Zakona o viteškim i sportskim organizacijama. Ovaj Zakon je izrađen, sva Gospoda Ministri stavili su primedbe na isti, te će se i ovaj Zakon izneti pred Narodno pretstavništvo.

3) Zakon o obaveznom telesnom vaspitanju počeo je postepeno da se uvodi u život. Namera i težnja ovog Ministarstva je, da se praznični tečajevi tako organizuju i tako rade, kao što rade seoske sokolske čete, a kako sam za iste napred izneo. Taj pak i takav rad može se organizovati ne samo češćim ličnim obilaskom nadzornika obaveznog telesnog vaspitanja predviđenih § 17 Zakona o obaveznom telesnom vaspitanju, nego i čestim međusobnim dodirrom susednih pa i daljih sokolskih četa i prazničnih tečajeva, za koje se moraju još izrađivati i udžbenici kao i razni uputi.

4) Naveo sam napred, da na 800 omladinaca dolazi samo jedan stručni vođa i nastavnik telesnog vaspitanja, a to dokazuje strahovito slabo brojno stanje ovih.

Da se obezbedi broj nastavnika telesnog vaspitanja kako za sve škole, za sve praznične tečajeve, za sokolstvo i sportove, a uz ove i za vatrogastvo, nije dovoljna samo škola za telesno vaspitanje, nego se moraju u toku godine održavati duži ili kraći tečajevi (prema spremi onih koji dolaze u iste), za stručno osposobljenje ili usavršavanje nastavnika telesnog vaspitanja i trenera u sportovima.

Najzad Uredba o školi za telesno vaspitanje predviđa i tečajeve za spremu oficira i podoficira za nastavnike telesnog vaspitanja u školama i jedinicama vojske i mornarice. Tečajevi sa ovim ciljem nasušni su hleb za sve organizacije koje se dobrovoljno ili po zakonima bave telesnim vaspitanjem.

5) Zakon o viteškim i sportskim organizacijama predviđa reorganizaciju ovih udruženja i vođenje sportova na naučnoj bazi, a kontrolisano lekarima. Za uvođenje u sportove svega onoga što će stvarno i ove pretvoriti u vaspitno-telesne organizacije, potrebno je takođe novčanih žrtava, jer je poznata činjenica, da se svi sportovi ne mogu sami izdržavati, i da naročito neke od njih treba redovno i obilnije pomagati. Ovo se mora činiti naročito od vremena kad sportovi moraju delovati u duhu odredaba Zakona.

6) Ne manje je od važnosti rad ovog Ministarstva da pomaže privatnu inicijativu u gradnji domova, vežbališta, staza, plivališta i ostalih prostorija, u kojima će se omladina prikupljati radi moralnog nacionalnog i telesnog vaspitanja i radi viteških utakmica.

Sve ovo mora biti građeno na higijenskoj bazi, radi što boljeg čuvanja zdravlja omladinaca i pripremljeno za lekarska merenja i nadzor, savet i uputstva. Nastavnici telesnog vaspitanja moraju stajati u najtešnjoj saradnji sa lekarima, ako se želi da i sokolstvo i sportovi kao i praznični tečajevi daju omladini, narodu i Otadžbini ono što se od ovih sa pravom očekuje.

Gospodo narodni poslanici, telesna kultura jednoga naroda smatram da je danas neophodna potreba i jedan imperativ zdrave narodne i nacionalne politike. (Odobranje i povici: Tako je!) Neću, gospodo poslanici, da upoređujem sistem telesnog vaspitanja kod nas sa onim koji vlada u drugim velikim državama Evrope, nego hoću samo to da ka-

žem, da mi, koji smo na Balkanu prvi politički faktor, treba isto tako da postanemo i prvi sportski faktor. (Povići: Tako je!) Jer, gospodo narodni poslanici, jednim zdravim planskim vaspitanjem našega naroda ubrzaćemo tempo kojim idemo, tako, da uskoro uzmožemo ostvariti onaj naš najveći ideal, koji stoji pred nama, a taj je: duhovno ujedinjenje našega celokupnog naroda. (Burno pljeskanje i povići: Živeo!)

Ja vas molim, gospodo narodni poslanici, da izvolite primiti budžet područnog mi Ministarstva onako kako je predložen. (Burno pljeskanje.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч народни посланик г. Тодор Живковић.

Тодор Живковић: Господо народни посланици, још код старих класичних народа ценила се телесна култура тј. рад на физичком образовању. Најбољи пример за ово биле би Олимпијске игре код Јелина.

И код нашега народа ценило се од увек витештво и јунаштво. Из народних песама види се, да су витешке игре обављане као гимнастичке вежбе, и да је у том правцу било чак и утакмица. Заступљена је била такозвана лака атлетика (скокови, бацање камена, хрвање, стрељање стрелом, бацање буздована итд.).

Телесна лепота опевана је код наших јунака као неки нарочити дар. Уопште, сви су јунаци описани као високи, крупни, снажни људи. Тај култ телесне вежбе, и, можемо рећи, гимнастике, остао је код нашег народа до данашњег доба. У народу има игара наших чобанчића, које се могу сматрати као прве важбе, а на саборима се још увек баца камена с рамена, хрве и скаче. Данашње модерно доба почиње да у засенак баца ове лепе народне игре, које одговарају духу и карактеру нашега народа, и да са стране доноси нове, које не би одговарале ни нашим традицијама, ни карактерним особинама народа. Футбал се већ врло често виђа у нашим селима, а скијање у планинским крајевима има тенденцију, да се сасвим одомаћи и учврсти.

Одавно је већ запажено од стране свих оних фактора, који имају додира и службеног пословања са народом, да је знатан проценат наше омладине—ђака, а нарочито младића за војску стасалих, — неразвијен и закржљао. Овим питањем бавила се и Народна скупштина још 1911 године, када је био поднет један предлог о потпомагању свих витешких друштава у Србији. Тај предлог дошао је онда уз констатацију, да наш народ из године у годину све више опада физички.

Осим тога запажено је, да наша омладина није у потребној мери организована, да је више мање остављена самој себи и случају, да код ње не постоји потребне оријентације, и да се осећао и осећа недостатак у државно-грађанском васпитању, до кога се долази само систематским навикавањем још из малена на ред, организован рад и дисциплину.

Према овоме, питање васпитања омладине уопште постало је предметом нарочите пажње и потребе данашњег времена. У духу тих потреба физичко васпитање омладине заузима видно место. Овим васпитањем помаже се развијању и одржавању физичке снаге, јачању тела као храма човечије душе, и доприноси препороду народа у физичком погледу. Поред тога физичко васпитање

је најефикасније сретство за борбу противу бољшећина уопште, као и за борбу противу алкохола, противу беспосличења и његових штетних последица. (Повићи: Тако је!) Ради свега овога, на прагу ступања омладине у јавни живот не смејемо је оставити самој себи и случају, не смејемо је пустити да лута, да клеца и посрће. Морамо је прихватити, организовати, ојачати и смисао њенога живота испунити идеализмом и родољубивим полетом. (Одобравање и повићи: Тако је!) На овај начин очуваћемо омладину као моћно стабло наше народне будућности, која је једино позвана да својим духом, као извором живота, и снажним телом, преко кога долази до изражаја, нашој нацији убризга нову животну снагу. (Одобравање.)

Омладинско питање је дакле једно од најважнијих питања које нас мора занимати, јер од њега зависи наша будућност. (Повићи: Тако је!) Ово је питање део општерг социјалног питања, нарочито данас, када тешке економске прилике морају имати неповољног дејства на физичке способности уопште, слабећи их. Отуда физичко опадање народа, о коме сам на почетку говорио, не мора долазити само као последица старости и дегенерисања услед обесног живота, већ и као последица недовољне исхране и убитачних хигијенских прилика, у којима већина живи. (Повићи: Тако је!) У оваквоме случају, узрок физичкоме опадању, па према овоме и слабом проценту способних младића за војску, може лежати и у незгодним хигијенским приликама, као и у недовољном вежбању и физичком васпитању. Ради тога на ову страну треба обратити нарочиту пажњу, те најпре поправити социјалне и хигијенске прилике у народу, па онда изводити вежбе ради постизања физичке културе. (Одобравање и повићи: Тако је!) Према оваквом стању ствари, рад Министарства социјалне политике и народнога здравља имао би да иде напред, а за њим одмах да дође и акција Министарства за физичко васпитање. (Одобравање и повићи: Тако је!)

Докле се у другим културним државама омладинском питању поклањала и поклања највећа пажња, дотле је код нас, до пре 4 године, важно питање васпитања и организовања омладине било у потпуности препуштено приватној иницијативи. Тек од 1932 године држава је, преко Министарства физичког васпитања, узела ову бригу на себе, и ставила себи у задатак да ради на поправци расе тј. да, узимајући физичко васпитање народа у своје руке, у сарадњи са организацијама приватног карактера ради на културном просвећивању широких народних слојева, у тежњи да их препороди.

Овде би се могло поставити питање: Да ли је Министарство физичког васпитања за ове 4 године рада у потпуности одговорило својој широкој дужности или, још боље: Да ли ће овој дужности моћи да одговори под условима, под којима оно данас живи и ради? Веселило би ме сазнање, да се је за протекле 4 године из овога Министарства осетио изванредан ефекат у раду на физичком васпитању омладине. Али и за овај период времена већи део рада у овоме правцу био је углавном препуштен постојећим организацијама за физички одгој, нарочито Соколу Крађевине Југославије, јер је главна сметња за постигнуће пунога успеха од стране Министарства физичког васпитања био недостатак у потребним кредитима,

која се сметња и данас још увек осећа. Ни законско завођење недељних и празничних часова гимнастике по обавезној настави није могло, нити може, дати жељене резултате, јер су ови часови веома ретки, а уз то наставничко особље није за ову дужност од стране Министарства физичког васпитања припремано, већ је узето са стране, већином из соколских редова. Ако се погледа у буџет Министарства физичког васпитања за 1936/37 годину, одмах ће се приметити да је и он необично мали и да ће, према овоме, тешко моћи да задовољи све потребе широких замаха, какве се у интересу народном треба да очекују. Отуда ће и у следећој буџетској години, како верујем, Министарство физичког васпитања наићи на исте сметње у своме, и по замисли и потреби, обимном и племенитом раду. Ако од целокупне суме, буџетом предвиђене, одузмемо 6 милиона намењених Соколу Краљевине Југославије као помоћ, Министарству ће за живот и рад остати само око 5 и по милиона, што по моме дубоком уверењу, никако не би могло бити довољно.

Да би Министарство физичког васпитања, чији је делокруг много опсежнији и разноврснији, могло одговорити својој великој дужности, очигледна је потреба: Да се што пре спреме апостоли физичког препорода омладине и народа, без којих смо данас. Ово ће се постићи само ако се створи школа за спремање солидних и одушевљених квалификованих наставника и тренера спортских грана, јер се без наставника као темеља, физичко васпитање омладине и војске не да ни замислити. Ова је школа данас вапијућа потреба.

Док се овим путем не обезбеди довољан број наставника, Министарство физичког васпитања треба да у сарадњи са иницијативним приватним организацијама, нарочито Соколом Краљевине Југославије, помажући га морално и материјално, остварује курсеве за спремање стручних вођа у соколству и спортовима. У овоме правцу нарочито да помаже Соколе, јер они већ располажу приличним бројем стручњака, домова, односно вежбаоница, справа итд. па дакле и повољним условима за спремину тих вођа.

Да се при свима школама — основним, средњим и вишим, нарочито средњим, — што пре остваре модерна вежбалишта т.ј. места под небом или под кровом, која ће бити подешена за извођење, било које врсте телесног васпитања.

Да се због важности физичког васпитања, а после спремања квалификованих наставника, заведе обавезна настава по свима школама из телесног васпитања, али тако, да се за телесно вежбање резервише време исто онако као и за друге предмете, а не као што је то до сада било, да телесни одгој школске омладине буде спореднијег значаја. (Живо одобравање и пљескање.)

Да се у бановинским центрима што пре остваре репрезентативни стадиони за соколске слетове и спортске утакмице већег стила. (Пљескање.)

Да се, као нарочито потребно, у престоници што пре изгради велики сталан стадион, те да би се омогућило одржавање соколских слетова, соколских такмичења балканских и свесловенских игара, олимпијада, као и међународних утакмица у свима гранама спорта. (Пљескање и повици: Тако јел!)

Да се утицајним корацима од стране Министарства физичког васпитања, и у буџетима самоуправних, санитетских и хигијенских установа, предвиђају помоћи организацијама за физичко васпитање, као и да се преко ових обезбеди потребан здравствени надзор.

Да се смање, или, још боље, сасвим укину државне и самоуправне таксе на све приредбе организација, које спроводе физичко васпитање народа, јер су ове организације моћно сретство у изградњи државе у националном, социјалном и привредном погледу.

Да се репрезентацијама соколских или спортских организација, које узимају учешћа на олимпијадама на страни, обезбеђује довољна помоћ, како за припрему, тако и за учешће у овим часним борбама нација, те како би нашу нацију достојно репрезентовали.

Ако, овако радећи, будемо успели, да се физичко васпитање школски омладине, и омладине уопште, постави на здраву основу и да се оно упути правилним путем, и ако на овај начин будемо успели да све што прође кроз војску, буде потпуно здраво, снажно и отпорно, извесно је, да ћемо кроз период од неколико деценија, моћи стати у ред најздравијих и физички најмоћнијих народа. (Одобравање.)

Проговорићу још неколико речи о спорту, о ватрогаству и о соколству, преко којих Министарство физичког васпитања углавном проводи политику културног подизања вароши и села.

Спортска организација култивира витешки дух нашега народа, и она би по моме уверењу, могла бити знатно кориснија у физичком погледу, али под условом да се више пази на здравље, те да се поједини органи код вежбача не би развијали јаче на рачун других, и да се тиме не би постигао несклад у развићу младих организама. Сасвим је природно, да би ти организми, благодарећи овој околности, самим тим губили и у вредности. Врло жалим да по питању спорта није узео реч мој посланички друг г. Мита Мирковић, који је један од истакнутих спортиста.

Кроз установу ватрогаства спроводи се идеал наћи се ближњему у невољи; отуда се кроз ову установу, која такође долази под Министарство физичког васпитања, постиже и развија љубав према роду, потпомаже витештво и оплеменење срце.

Најмаркантније место код Министарства физичког васпитања заузима Савез Сокола Краљевине Југославије.

Соколска је организација раширена по целој нашој Краљевини, и народ ју је врло лепо примио и заволео. Преимућство соколског рада над обичним радом на телесном васпитању је у томе, што оно васпитава и душу упоредо са телом. (Повици: Тако јел!) Оно, дакле, ствара боље и савршеније људе, уздиже морал и учвршћује карактер. (Пљескање и повици: Тако јел!) Поред тога — што није ни мало за потцењивање — соколство васпитава у националном духу, одржава и усавршава народне традиције, те се тако чува наш расни карактер. (Пљескање и повици: Тако јел!) Идеал је соколства: јединство, братство и слобода. (Бурно пљескање.) Оно је постало свенародна установа, и у њему треба да је сва наша омладина, да би се на томе племенитом извору загревала и одушевља-

вала национализмом и патриотизмом. (Бурно пљескање и повици: Тако је!).

У соколству данас видимо и сељаке и варошане, у које бројимо и радништво. Соколство од ових ствара честите, ваљане и држави корисне људе. (Повици: Тако је!).

Колико је соколство продрло у народ, најлепше ће нам рећи чињеница, да оно данас у Краљевини броји 25 соколских жупа са 938 друштава и 1540 соколских чета.

Соколство чини велике услуге нашој националној мисли и јединству народа, (Једнодушни повици: Тако је! — Пљескање.) те се за то њему сваке године буџетом додељује издашна помоћ за трошкове око оснивања соколских друштава и чета, као и за подизање домова и одржавања стручних течајева.

На завршетку, господо народни посланици, дозволите ми још једну мисао.

Наши славни очеви и браћа дали су на бојним пољима себе за нас. Дајмо и ми на културном и просветном пољу — на коме племенито дела Министарство физичког васпитања — себе, и свеколику своју наклоност и љубав за нашу омладину, за наша нова поколења, којима пожелимо живот далеко срећнији, задовољнији и бољи, него што је био живот наших очева и наш. (Бурно пљескање).

Имам пуно поверење у садашњу Владу и гласају за предложени буџет Министарства физичког васпитања. (Бурно пљескање и одобравање).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Димитрије Мирковић.

Димитрије Мирковић: Господо народни посланици, пре него што би прешао на предмет о коме треба данас да вам говорим, дозволите ми још једном; да са овога места најодлучније осудим све оне неукусне, нецентлментске и народним посланицима недостојне поступке, који су се у овом Дому у последње време збили. (Одобравање).

Ту скоро један посланик из отсутне опозиције високо је махао руком у овој дворани, показујући један примерак угледног енглеског листа „Тајмса“, хтевши из њега да прочита извесне пасусе који говоре о данашњој нашој Народној скупштини.

Ја бих желео да видим тога господина данас са тим листом у рукама, па да нам прочита шта у „Тајмсу“ данас о тој Народној скупштини пише, шта пише о нашем уваженом Претседнику г. др. Милану Стојадиновићу, и нека нам прочита, шта тај исти лист пише о данашњој скупштинској опозицији и нарочито о извесним њеним члановима.

Али пошто њега нема овде, ми ћемо прећи преко тога и казаћемо гласно и јасно свима, да ми из скупштинске већине и Клуба Радикалне заједнице желимо овој земљи мира; хоћемо са овом Скупштином озбиљно и предано да радимо и оправдамо народу оно поверење, које нам је он дао! (Повици: Тако је!) А сад дозволите ми, господо, да пређем и говорим о оном што је овога момента на дневном реду.

Господо посланици, господин Министар за физичко васпитање народа поднео је амандман, да се на спортска такмичења укину постојеће таксе, што се треба постићи, ако се у Финансијски закон

унесе одредба о измени тарифнога броја 99 Закона о таксама.

У данашњим приликама, кључ целокупне државне акције на пољу физичкога васпитања лежи ту, у укидању ових фискалних терета.

А данас, бар то важи, за цео свет, који у културном погледу стоји далеко испред нас, да физичко васпитање и спортови, као његов важан и саставни део — нису забава беспослених људи и напуштене дечурлије. У моме даљем излагању, имаћете прилике, да се иако сумарно у најопштијим потезима, упознате са оним што су друге државе предузеле на овом подручју.

У савременом добу, у данашњим политичким, економских и социјалним условима; спортови и физичко васпитање јесу моћан фактор за заштиту виталних интереса једне државне заједнице.

Физичко васпитање и спортови имају, — набројаћемо само главне — ове високе циљеве: обезбеђење државне одбране, социјална стабилност, спољна пропаганда, етичко и васпитно подизање омладине.

Министарство војске и морнарице сигурно располаже са тачним подацима о броју способних и неспособних регрута једне генерације, код нас и у појединим страним државама. Из тих се података одмах јасно види, да тај проценат зависи од здравља једнога народа, односно од свих оних мера, које су предузете да се здравље одржи и ојача. Ту долази, као врло важан и одлучан чинилац физичко васпитање, које према утврђеном програму и са одређеним методама, кроз године, од малена па до старости, телесним вежбама ојачава људски организам, чини га снажнијим и отпорнијим за рад и напоре. А главни, изванредни физички напор једнога народа настаје у рату. И тако бринући се за тело и здравље наших грађана, ми се бринемо за нашу војску и повећавамо њену бојну способност.

Можда ће неко рећи, како код нас није било раније спорта, па ипак је наша војска славно поднела највеће тегобе, које се једва могу и замислити. Да, то је тачно, али не сме се заборавити, ово: Код примитивних народа, у првим данима историје, човек је био од природе јачи, снажнији и издржљивији. Но, неминовни је закон људскога развића, да у колико народи постају културнији и цивилизованији — у толико њихов телесни састав слаби, па га зато треба нарочитим сретствима снажити и одржавати његову снагу.

Дакле, први главни разлог, који говори за физичко васпитање и спортове, јесте подизање наше одбранбене снаге.

Други је разлог — постизавање социјалне стабилности. Спортови имају своје одређене принципе и критеријуме за витештво, честољубље и социјалну једнакост. Кроз спорт и те његове принципе, сви су изједначени, па били они богати или сиромашни, школовани или не, варошани или сељаци. Сви они, чим дођу у спортски круг, губе све дотадашње разлике, и за све њих важе они посебни спортски интереси и спортска солидарност. Ето, то је поље где се срећу људи разних погледа и разних класа, где се зближавају и где нестају социјалне разлике, које би могле довести до нестабилности једне заједнице.

Улога спорта на међународном терену је огромна. Преко спорта се народи приближавају и поштују. Кроз спорт једна држава чини најефика-

снију пропаганду својих вредности. О томе има најбољих доказа из недавне прошлости.

Светски рат је поделио народе у два табора. И дуго година после склапања мира није се могла одстранити та подвојеност. Зна се за ону затегнутост између Немаца и Француза. Ко је први покушао да зближи бивше непријатеље? То су били спортисти.

У јеку највеће политичке напетости појавили су се једнога дана француски спортисти у Берлину, срдачно и искрено примљени и за време спортских такмичења, огромне масе људи, више десетина хиљада одавало је поштовање француској застави, која се на игралишту вила а стојећи су слушали Марсељезу. То је исто било и у Паризу. Унесите се у ону психозу. Сетите се свих оних ратних трагова на једној и другој страни, па ћете видети шта је спорт у стању да учини.

Исти је случај био са нама и Бугарима. Много пре него што су званични фактори дали другу оријентацију нашим међусобним односима, пошли су наши спортисти у Софију, већ у 1923 год. и бугарски су долазили код нас. И никад није било ни једнога инцидента, већ увек узајамна предусретљивост и пуно поштовање.

Спорт је факат. Он загрева данашњега човека, струји кроз масе, кроз народе и кроз цео свет.

Енглески велики дневници пишу о спорту на првој уводној страни, и просечнога Енглеца, чији је културни ниво много виши од нивоа нашега човека, интересује спорт бар исто толико, као унутрашња и спољна политика Британске империје.

И наравно, да због тога савремени људи цене поједине државе и народе и за њих сазнају и са њима се упознају преко спорта, преко њихових успеха на међународним такмичењима.

Мала Финска је постала чувена и позната по целом свету, по својим спортским успесима. Ми смо са нашим футбалерима били 1930 год. у Јужној Америци, у Монтевидеу. Тамо смо постигли лепе резултате. Потражите у архиви нашег Министарства спољних послова извештаје наших дипломатских претставника и из њих ћете видети колико је то било значајно и корисно за нашу националну ствар код наших исељеника, и колика је учињена пропаганда у целој Јужној Америци за нашу државу. Сваки успех наших спортиста претставља најбољу пропаганду наше државе и нашега народа.

Млада створења врло лако могу поћи погрешним путем: одати се пићу, коцки, ленствовању и многим пороцима. Међутим, тачно простудиран систем телесног васпитања, уз надзор лекара, педагога и нарочитих стручњака води омладину, у привлачном облику на путу здравља, весеља, животне радости, самодисциплине, и истрајности. (Одобравање и повици: Тако је!) Треба ући у редове омладинаца, који се одушевљавају спортским идеалима, и чути њихове говоре и опазити њихова стремљења. Сазнаћете тамо, како они воде рачуна о хигијенском животу, како се клоне пића, дувана, кафана, како рано лежу, јер желе постићи и очувати, како се то спортски каже „форму”, јер су свесни, да их сутра чека многи напор мишића, плућа и срца и ново весеље у природи, у пољу, на води и зеленој ливади.

Код нас дондас не изгледа тако у пуној мери, али томе није крив спорт, сам по себи, већ наше прилике, наше неразумавење спорта, које се даје

укратко окарактерисати: недостатак материјалних сретстава за плански рад, на научној основи.

Путем спорта се не снажи само тело већ и дух. У разним такмичењима у којима треба савладати разне препреке, мора се имати одлучност, проицљивост, одважност, брзо се решавати и још брже изводити одлуке, најпосле треба имати иницијативе. А после, не занети се успехом и не клонути због пораза. Признати, отворено и часно, успех свога противника, и васпитати себе тако да се и туђем успеху може искрено радовати.

Ето, то је у општим потезима оно, што се у свету мисли о спортовима и телесном васпитању и шта се од њега очекује. А сада ћу рећи нешто и о томе, шта су поједине државе учиниле за спорт, т.ј. како су примениле своја схватања о корисности и потребама телесног васпитања.

У Бугарској је држава изградила огромни стадион у бетону, на коме се вежба омладина и на коме наступају бугарски „Јунаци” — њихови гимнастичари. У Букурешту се налази још лепши и импозантнији стадион који је подигнут заслугом Њ. В. Краља Карола на земљишту једне касарне и о њему се стара војска. Крај њега је школа за војне и цивилне инструкторе за телесно васпитање.

Покојни маршал Пилсудски је правилно уочио, да се пољски народ између Немаца и Руса, првенствено има ослонити на своју снагу и зато је он целога живота настојавао, да се обрати особита пажња јачању пољскога народа. Његовим личним заузимањем поред Варшаве је изграђено читаво насеље, веће него комплекс зграда београдскога медицинског факултета, у коме се налази Шиф — Централни институт за физичко васпитање. Ту су све могуће лабораторије: хемијска, биохемијска, физиолошка и т. д. Ту су разне учионице, интернати и вежбаонице. Кроз тај институт пролазе подофицири, официри, учитељи и учитељице народних школа. Од њих се ствара широки кадар стручњака преко којих држава подиже здравље својих грађана, да га доцније кроз војску, школу и спортска удружења прошире у широким слојевима народа.

Ја не бих могао да набројим ни за неколико сати оно, што је учинила Немачка, Русија и Италија, скандинавске државе, Америка и остале културне државе на пољу спорта. Тамо постоје специјални спортски лекари, професори, педагози. Они прате и проучавају спорт и пишу огромне научне расправе о утицају спорта на појединца, породицу, друштво и државу. Тамо држава и самоуправа пружају свеколику помоћ спорту: давањем земљишта, моралном подршком, новцем и у безброј других видова...

А код нас? Ми смо толико сиромашни, да нисмо у стању да одједном, преко ноћи, подигнемо сва она постројења: стадионе, пливалишта, вежбалишта, хангаре, скакаонице, спортске домове ит.д., која су неопходан материјални услов за извођење спортскога програма.

Дакле, држава данас није у могућности да даје за спортске инвестиције, ни у виду директне новчане помоћи. Али њена је дужност, и то јој налажу обзир према њој самој, да не спутава спортску активност, онакву какву је имамо и која одговара нашим економским приликама. Међутим, наша држава спорт гуши, јер спортским такмичењима узима од бруто прихода 20%, бановина 10%

а општина 5%, дакле укупно 35%. То је скоро половина. А са тиме нису исцрпљене све дажбине. Долазе посебна плаћања за дозволу полиције тзв. лиценц, такса за плакатирање, дневнице полицијских стражара и т. д.

Ми сви знамо, да је потребно за време мира помагати цивилну авијацију, јер у случају потребе цивилни апарати и цивилни пилоти појачавају бојну способност наше армаде. Исто је то и са спортом. Држава мора настојати и потпомоћи приватну делатност у спорту, јер она директно сарађује на јачању борбене вредности наших трупа. А уз то има спортова, који су још ближе везани са војском. То су нпр. бициклизам, мотоциклизам. Није исто, ако држава у случају мобилизације располаже са 10.000 велосипеда и 2.000 мотоцикла или рецимо са 100.000 велосипеда и 20.000 мотора и извежбаних спортиста, који знају њима руковати. А због погрешног схватања државних интереса, ми се налазимо у положају, да се говори о укидању мотоциклизма код нас, јер држава, не само да ништа не даје, него узима кроз таксе — све!

Код нас целокупна приватна делатност се финансира добровољним прилозима, (који су све мањи у колико економска криза траје дуже) и приходи од спорта са спортским такмичењима. Тек по изузетку, и свега са 1% долази државна потпора. Међутим, држава је дужна да бар обезбеди правилно функционисање приватне иницијативе. А шта ми видимо? Наравно нешто што се код других држава не може ни замислити. Наша држава сматра спорт као извор за извлачење прихода! Она спорт посматра са фискалног становишта, негирајући да за њ спорт мора имати и други значај и друге интересе. Па ни на томе чисто фискалном терену, као што ћете видети, држава није имала никакав успех. Она је ту тотално претрпела крах. Ни приближно нису остварени они приходи, који су предвиђени, а у колико је таксена стопа повећавана, у толико је приход место да расте — опадао. То је са свим нормално.

Државна администрација не води посебну евиденцију о већини наплаћених такса од спорта. Она зна само за приход такса из тарифног броја 99-а где долазе биоскоп, забаве, циркуси итд.

Према податцима спортских организација из 1931 год. (када је први пут уведена такса на спорт) држава је имала прихода 1,800.000.— динара и то са 10% таксе од бруто прихода. Следећих година је такса удвостручена (20%) а у пркос тога приход се катастрофално срзао, тако да ове године износи једва 700.000.— динара.

Спортска удружења не постоје само у великим местима и не односе се само на једну него на више врсти спортова. Па и у тим већим местима, нема сваки час по неколико хиљада гледалаца. То се дешава два, три пута годишње. Иначе, приход износи просечно за целу државу рачунајући, од 2—3 хиљаде до неколико десетина динара. А приход, то треба знати и уважити, не служи за стицање богатства, за згртање новца, за зараду, него се троши за режијске трошкове (подвозни трошкови за воз, аутобусе, кола, за исхрану и хотеле када се путује из места у место) и за куповање спортске опреме (чамци, смучке, спортска одела, ципеле, лопте итд.). А ако од овога тек што преостане што је сада немогуће са таксама, иде на спортске инвестиције: закупнина земљишта, планирање, затрављивање, прављење ограда, седишта,

свљачионица, скакаоница, вежбаоница, пливачишта итд.

Мора се имати још у виду, да за неке спортове постоји веће интересовање, па релативно већи број гледалаца, а да има спортова, који доста стају новца и који не доносе никакве приходе. И пошто спортска удружења гаје више врста спортова, то би приходи из једне спортске гране требали да се дају и на друге спортове. Тако је у целом свету, па то би било и код нас, да није таксе. Овако све пропада.

Држава тренутно не може давати новца. Добро. Али бар треба да допусти, да се спорт издржава сам од себе, колико може. То није сјајно. То није ни приближно ономе што се чини на страни, али кад је нужа, мора се тиме за моменат задовољити. Но, док важе спортске таксе, ни то није могуће. Јер се држава, бановина и општина, појављују као ортаци, па узимају скоро половину бруто прихода. Одакле онда платити путне и остале трошкове скопчане за долазак из једнога места у друго? И шта бива? Оно што је нормално. Ако се нешто не рентири, то се не чини. У колико су таксе веће и несносније, у толико се мање приређују утакмице, у толико се омладина мање бави спортом и спорт све више замире. А какав је биланс свега тога? Оставимо на страну спортски моменат. Док држава не постиже жељени финансијски ефекат, дотле услед смањенога спортскога промета мање зарађују жељезнице, хотели, индустрија и спортско занатство. Омладина остаје код куће, место да путује из Марибора у Скопље, из Београда у Загреб, да се упознаје, да се зближује, да ствара и шири дух југословенства.

Да ли је то циљ и жеља државе? Да ли она сме то дозволити?

Сви они, који су пратили спорт и ближе су са њиме упознати, могу вам посведочити, да ми из године у годину због такса стојимо све горе. А спорт према ономе што рекосмо, и што је опште познато, није само користан, него и неопходан, за државу.

Ми смо дужни да учинимо све што можемо за спорт, а за сада је прва наша дужност укидање спортских такса, тим пре што оне држави не доносе ни милион динара.

На све стране, господо народни посланици, у последње време чује се како нам омладина иде лево и како се болшевизира. У овом Дому често се то чује и о томе расправља, а један од господи народних посланика пре неколико дана тврдио нам је, како 5.000 омладинаца труне и вене по затворима, због тих својих левичарских идеја.

Нисам склон да верујем тако великој цифри, али једно је факат, да је омладина левичарска па макар и не била по затворима.

Од колико је то штете по нашу државу, не треба нарочито истицати, а нарочито од колико је штете што ти омладинци, одлазећи из вароши у села, баш ту најздравију нашу сеоску омладину болшевизира.

Како ћемо томе стати на пут? Ја вам кажем, господо народни посланици, једино васпитајући га у спортском витешком духу. Једино спорт може омладину спасти левичарских настројења и болшевизирања. Једино кроз спорт може се омладина спасти кафанског седења и безциљног разговора у њој.

Да ли сте икада срели спортисту да је комуниста? Ја вам кажем да нисте, и да нећете срести

никада ни једнога спортисту, који није националан и који није поносан боје за које се бори.

Господо народни посланици, у име те омладине која није болшевирирана, у име те омладине која безгранично воли ову земљу, која се спрема и челичи да свугде и на сваком месту за југословенску заставу ако треба и погине, ја вас молим, да више посветите пажње организацији југословенскога спорта, а да као прву меру те помоћи усвојите амандман, који вам је поднео Министар за физичко васпитање о измени тарифног броја 99. (Бурно плескање и повици: Живео!)

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, претрес предлога буџета расхода — XVI раздео — Министарство физичког васпитања народа у појединостима завршен је. Прелазимо на гласање. Гласаће се по партијама седењем и устајањем. Како код овог раздела нема предложених амандмана од стране Краљевске владе, то молим известиоца г. др. Јураја Коцеа да изволи прочитати партију 805.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 805.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 805? (Једнодушан одзив: Прима!). Објављујем да је партија 805 једногласно примљена. Изволите чути партију 806.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини једногласно усвојила у појединостима све партије буџета расхода — XVI раздео — Министарство физичког васпитања народа од партије 806 до 813 закључно. —

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, пошто је предлог буџета расхода — XVI раздео — Министарство физичког васпитања народа по свима партијама појединачно једногласно примљен, објављујем да је цео раздео у појединостима једногласно примљен. (Одобравање и плескање.)

Прелазимо на претрес буџета расхода — XVII раздео — буџетски резервни кредити.

Има реч народни посланик г. Матија Повреновић.

Матија Повреновић: Господо народни посланици, када погледамо износ предложеног буџета за буџетску 1936/37 годину, морамо признати, да је он у своме цифарском делу мањи од буџета из 1935/36 г.

Што се тиче овога раздела буџетских резервних кредита, ја сматрам да је сума, предвиђена у њему — премала, с обзиром, да се они употребљавају за потребе које буџетом нису предвиђене, а за догађаје који се не дају предвидети.

Ми смо, господо народни посланици, сведоци догађаја који су погодили наш сељачки сталеж у прошлој календарској години.

У једном крају наше лепе домовине суша, у другом делу елементарне непогоде, уништиле су жетву, те је наше село, које је иначе сиромашно, доведено озбиљно у питање.

Али благодарети разумевању Краљевске владе а нарочито Министра социјалне политике и народног здравља г. Драгише Цветковића — човека који је поникао из сиромашне средине и који зна шта је невоља — сви ми и господа са левице и господа са деснице морамо признати бар у души,

да су се његовим очинским заузимањем за оне који коре хлеба немају данас — донекле потребе исхране задовољиле.

И све дотле док се на челу Краљевске владе налази г. др. Милан Стојадиновић, човек који исто тако има разумевања за потребе малог човека, ја се надам да ће се и у будућности водити рачуна о исхрани нашег осиромашенога народа, да у овим тешиким данима не скапа гладан, те због тога сам и рекао, да је цифра овога раздела од 40 милиона динара, с обзиром какве потребе она има да задовољи, премала.

Оно, господо народни посланици, што тишти и држи у неизвесности нашег малог човека, сељака, занатлију и ситног трговца, то је питање регулисања дугова. То питање данас није више питање дугова него привредно питање. Од правилног решења његовог зависи и напредак нашег привредног живота. Ово је питање сазрело за решење и потребно га је хитно решити. (Одобравање.)

Господо народни посланици, наш сељак и наш мали човек у вароши, због опште светске кризе, дошао је у немогућност да плаћа држави порезу и приватне дугове. Наш сељак и мали човек је поштен, он не тражи опроштај дугова нити пак милостињу, али са правом тражи, да му се да могућност да те своје обавезе регулише под истим условима под којима се је и задужио. (Живо одобравање и плескање.)

Данашњи зеленаши, који су без милости наплаћивали камату преко 40 и 50%, проповедају како су чинили услуге томе народу кога су поробили, и како се хоће да дира у њихову приватну својину. А ја вас питам, господо народни посланици, је ли оно била њихова поштена радња, када су толике камате наплаћивали? (Одобравање и плескање.) Ја вас питам, господо, је ли то морално када наш грађански закон предвиђа законску камату 6% а уговорену највише 12%, а ти људи који се данас позивају на „приватну својину“ наплаћивали су камату од 30%—60%? (Живо одобравање и плескање.) Наравно да није.

Још је та њихова радња казнима, јер кривични закон каже: онај који наплаћује већу камату него што закон прописује чини кривично дело — зеленаштво, које тај исти законски пропис кажњава строгим затвором и губитком частних права. Па зар нису они, који су први ударили на ту приватну својину, људи, који су данас осиромашили због њих, а од којих ни један није искусио законске последице? Зар имају права ти људи, који су се противу закона обогатили, да се позивају на заштиту закона? (Одобравање и плескање.) Јасно је да немају права.

Ја молим Краљевску владу да без страха, и то одмах, приступи решењу овог привредног и социјалног, а ако хоћете да речем и државног питања (Одобравање и узвици: Тако је!). Господо, ако се не може брзо донети уредба о раздужењу сељака, онда ја молим Краљевску владу да одмах нареди обуставу наплате дугова.

Одлагање овога питања плаши ме да не доведе у опасност постојећи поредак. Јер, треба да знате, господо, да је наше село толико осиромашило да није то реткост да поједини домови једу неслан хлеб и да вечерају покрај наложеног огњишта без лампе. (Живо одобравање и узвици: Тако

je!) И то није лаж, господо, кад кажем да наши старији људи који су иначе поштоваоци вере нису у могућности да оду у цркву од стида јер немају са чиме, јер су голи и боси. (Узвици: Тако је!). И кад, господо, имамо такво стање, ја вам остављам у оцену, да расуђујете шта се све у глави нашег осиромашеног човека ствара.

На другом месту што Краљевска влада треба да одмах предузме јесте: отварање јавних радова, да би се дала могућност запослења овако сиромашном свету. Али, господо, и јавни радови не смеју да се изводе као до сада. Ти јавни радови треба да иду за тим, да помогну народу а не појединцима, као што се је то до сада чинило (Одобравање). Треба што више давати режијске радове, а за оне радове који траже стручњаке, треба фиксирати наднице, јер оно што су појединци чинили; није било добро. Они су на појединим пословима зарађивали милијоне, и то преко измучене снаге нашег малог човека. (Узвици: Тако је!).

Они су га плаћали толико, да није могао ни себе да исхрани, а камо ли своје. На овим јавним радовима треба избегавати материјал, који се на страни израђује и што више узимати домаће природно благо — камен, кога у нашој земљи има у довољној количини, те би се употребом камена у већем делу могло највише запослити сиромашног света.

Треће важно питање је питање смањивања цена монополским артиклима у сразмери према ценама сељачких производа. (Одобравање): Јер, господо, није право, да се коју је сељак куповао када је пшеница продавана од 300—400 динара метар, плаћа данас исто толико када иста пшеница има цену од 100—150 динара по метру и т. д. (Пљескање).

Господо народни посланици, нисам имао прилике да говорим о буџету у начелу, јер се дискусија прекинула, али допустите ми, да сада кажем неколико речи о потребама мога краја, оним потребама, које погађају и тичу се мога краја (Одобравање).

До сада сам говорио о тим проблемима који интересују целу нашу земљу, али кад сам већ на овој јавној говорници, дужност ми налаже као народном посланику Среза таковског, да проговорим неколико речи о потребама мога краја.

Господо, Срез таковски је сиромашан срез и у скорој прошлости у борби за ослобођење и уједињење играо је видну улогу. Први и главни слом аустро-угарске најезде, био је баш у овоме крају на поносном „Руднику“ и „Сувору“, и тај крај, из политичких разлога нажалост, 1929 године губи суд, који је један од првих судова у предатној Србији. И тај, иначе намучени народ, да би тражио правду, која треба да буде јевтина, приморан је да пешачи 50—60 км, да би дошао до ње — правде! Ја молим господина Министра правде, да ову учињену неправду моме крају исправи тиме, што ће Горњем Милановцу вратити Окружни суд.

Исто тако моме крају одузета је пуна гимназија, што значи велики недостатак и велику штету и за културни живот и за превреду целога краја. Ово нарочито због тога, што цео крај руднички нема никакве друге школе нити привредне нити културне институције, преко које би деца овога краја могла да се спремају и оспособљавају за

живот. Познато је, да је руднички крај један од наших класичних крајева, чија су деца расно способна и природно интелигентна и обдарена, па због тога укидање гимназије а на њено место нестварање никакве друге школе, значи штету и губитак не само за руднички крај, него за народни живот уопште.

Верујем, да сам овим изложеним чињеницама у довољној мери доказао и оправдао своје тврђење, да је и политички и културно и привредно нецелисходно и врло штетно средње школе, које већ постоје и које претстављају тековину напора чак и ранијих покољења, укидати пре него што се створе услови, да се на место тога што је већ створено, а што се укида, успостави нешто ново и то нешто боље и савременије или бар онакво и онолико колико се укида, одузима и уништава.

Надам се, да ће и у будуће господин Министар просвете и господин Министар пољопривреде као и сви други г. г. Министри, који у надлежности својих ресора имају права и дужност, да се старају за културно и стручно подизање и образовање наше омладине и наше деце у будуће строго водити увек рачуна о томе, да се ни једном крају нашега народа никад не одузме ништа од онога што већ има, пре него што му се пружи нешто ново.

Само такав рад значи напредак, а сваки други значи назад.

Најбољи песник наше деце и наше омладине чика Јова испевао је бесмртне стихове родитељима и управљачима: „Дижите школе, деца вас моле“. — „Знање је светлост, знање је моћ, учите децо, дан и ноћ“!

Наш славни песник, када је испевао ове сјајне стихове, сигурно да школе није замишљао као фабрике чиновника, како су их, нажалост, изгледа неки наши, нарочито ранији управљачи замишљали. (Пљескање и повици: Браво Матија!) Школе схватам и замишљам као жаришта и огњишта знања, светлости и животне способности. Да би смо једнога дана и ми, и ако у историји млад народ, могли ући у ред великих и културних народа, морамо на свима линијама подизати знање, просвету и културу. Школско образовање наш народ не тражи само ради добијања државне службе, него ради усавршавања и знања.

Према томе мислим, да је довољно излагања по овом оправданом питању и сматрам да ће г. Министар просвете предузети потребне мере у смислу овога тражења и Горњем Милановцу дати пуну гимназију, а ако ову не, онда једну стручну школу, која би заменила вишу гимназију.

У моме крају налазе се качерски и таковски рудници, и право концесије је у рукама онога, који те руднике држи затворене од пре 40 година. И тај концесионар до данас није нашао за сходно, да предузме ма какве радове, нити пак пушта другоме да то чини, и ако је та радња против закона. Јер, господо, по основним принципима рударског закона, концесионар, који престане да ради, губи концесију, а шта се тек може рећи овде, у овоме конкретном случају, где рудници леже затворени од пре 40 година, чиме се наноси велика штета и држави и сиромашном народу овога краја, који данас продаје једино своје благо — шуму у бесцење, да би се прехрано.

Од колике би користи ови рудници били држави и народу овога краја, није потребно да о томе говорим, већ хоћу да умолим г. Министра шума и рудника да се по овом питању заинтересује.

На крају свога говора сматрам за своју дужност, да нарочито и то добронамерно скренем пажњу г. Министру правде на један врло тежак и жалостан случај, који је свој епилог добио у примени Кривичног закона и о коме су у своје време опширно писале наше новине. То је, господо народни посланици, случај злоупотребе у званичној дужности рачуновође Првостепеног горњо-милановачког суда Благоте Кадовића, који је пре неколико година проневерио у томе суду народног новца око милион динара.

Рачуновођа Кадовић осуђен је на робију због овако тешких злоупотреба, а држава је осуђена да накнади штету оштећеним лицима. Међутим, проневерену суму држава ни до данас није нашла пута и начина да исту исплати оштећеним грађанима, чији број износи преко 500.

Од колико је велике штете био наопаки рад овога, нажалост државног чиновника по ауторитет самога суда и државних власти уопште, није потребно да нарочито разлажем пошто се то разуме само по себи и мене би далеко одвело, кад би овде и на овом месту износио све оно, што се у народу говори поводом ове крупне пљачке народног новца, — па у место тога, ја молим г. Министра правде, да нађе пута и начина, да се причињена штета овим кривичним делом једног злочинца-чиновника најбржим путем исплати оштећеним грађанима, који ни у сну нису могли помислити, да њихов тешко зарађени новац, предат на чување суду, може доживети овако жалосну судбину. Ауторитет државних власти и саме државе императивно стављају у дужност господину Министру правде, да се оштећеним грађанима најхитнијим путем накнаде проневерене суме.

Још једно питање које ћу учинити одавде на г. Министра трговине и индустрије јесте, да се што пре реши однос фирме „Бата” према нашој кожарској индустрији. Господо, прети опасност, да једнога дана остану породице наших радника, који се баве кожарским прерађевинама, на улици без игде ичега. Ја сматрам да је већ г. Министар трговине и индустрије по овоме питању нешто предузео, а ако није, ја га молим, да ово питање одмах реши, јер прети опасност ономе сиромашном и незапосленом свету који данас скапава гладан, зато што због огромних количина опанака, које „Бата” лиферује, не може наш произвођач своје да прода. (Један глас: Ти заступаш 5% нашега народа, а не заступаш оних 95%). Ја кад говорим овако, ја баш заступам нашега сељака: Јер, ако наш занатлија не може да прода свој опанак који прерађује, онда ни наш сељак неће моћи да прода кожу ни овчију ни говеђу, ни свој производ чији је потрошач већим делом у вароши наш занатлија а не страни. Те према томе сматрам да помажући своје раднике кожарске индустрије помажемо село и саме себе.

Зато што Југословенска радикална заједница своју снагу црпи баш из тог малог човека са села, и што у свом програму као једну од првих тачака има побољшање села и сељака, и што се на челу Краљевске владе налази човек који разуму по-

требе малог човека и кога народ широм целе земље необично цени, и што сам по традицији радикал, ја ћу гласати за предложени буџет. (Пљескање.)

Претседник Стеван Ђирић: Има реч г. Богољуб Кнежевић.

Богољуб Кнежевић: Господо народни посланици, ја сам се јавио за реч приликом дискусије о буџету Министарства правде, али због скраћености поступка нисам био у могућности да добијем реч. Зато сам потражио пута и начина да своја схватања и своје погледе о овоме буџету изнесем сада у овој дискусији о буџету резервних кредита. Господо, разгледајући буџет Министарства правде запазио сам, да је у њему толико било празнина, да су новчана сретства која се Министарству правде дају у овоме предлогу толико била недовољна, да се Министарство правде и установе које потпадају под то Министарство апсолутно не могу развијати правилно и одговорити својим наменама, као што би требало да буде да су обезбеђена новчана сретства онако и онолико како се тражи. И баш зато што сам узео реч сада у дискусији о буџетским резервним кредитима ја ћу са овога места у име својих другова да упутим апел и г. Министру правде и г. Министру финансија, да из ових резервних кредита попунимо оне празнине које су се јавиле услед једне може бити неоправдане штедње у буџету Министарства правде.

Господо посланици, ја морам, кад је реч о буџету Министарства правде да истакнем неке чињенице, да би могли одавде са овога места да видимо у каквом је стању и положају наше правосуђе. Ја ћу, господо, са овога места да се дотакнем само унеколико нашега законодавства, па ћу у неколико потеза подвући болне тачке нашега правосуђа и изнети у чему је недостатак његов и шта би требало да се уради.

Ја ћу најпре да истакнем тај факат, да ми данас живимо у доба, кад за ноћ добијемо по читаве томове нових закона, и кад добијемо законе за које се они, који их доносе, старају, да што више одговоре принципима савремене науке, али се ни у колико не старају да одговоре и потребама нашега народа. И отуда, господо, ми смо доживели један парадокс, једну парадоксалну ситуацију, да имамо безброј закона који су остали мртво слово на хартији, а који ни у колико нису могли бити примењени.

Ја, господо, од почетка па до краја акцептирам изјаву колеге г. др. Драгутина Јанковића, коју је дао пре неколико дана са овога места: да је терминологија у нашем новом законодавству таква, да ми ове законе морамо прво превести на наш народни језик, па их онда примењивати, — ако се они уопште и дају применити. (Одобравање). Поред овог недостатка, поред овога језика који је свачији само не наш народни, ја ћу да истакнем још једну чињеницу: да ово наше законодавство болује од претераног формализма и да, због тога формализма, то законодавство не може ни да буде примењено онако како је то у интересу нашег народа. (Одобравање и повици: Тако је!). Ја нећу, господо, далеко да идем, али ћу као правник да се задржим прво на нашим парничним поступцима, кривичном и грађанском и да ту ука-

жем на формализам којим и један и други обилују. Ја нећу да спорим да ти закони, овакви какви су, одговарају схватању модерне правне науке, али као што већ мало час напоменух, законодавац, кад је ове законе доносио, морао је мало више да поведе рачуна о томе, да се закони не праве тога ради, да се удовољи научним принципима, него да се задовоље друштвене и јавне потребе. (Одобравање и повици: Тако је!)

Кад је реч о поступцима, ја нећу поименично да указујем, јер би ме то далеко одвело, на све недостатке и на све гломазности, обимности и формалности које се у тим законима налазе, него ћу само истаћи и указати на оне главе које говоре о правним лековима па да вам, као човек који те законе примењује у пракси, укажем на то да наши спорови, било кривични било грађански, кад дођу у ту фазу да оду код другостепених власти, остају тамо годинама, тако да странке, које су изјавиле правне лекове и тражиле помоћ од тога вишег суда, дижу руке од спорова и уопште од судске помоћи. (Повици: Тако је!)

Господо, осамнаест је година већ прошло од нашег уједињења. И ни после тих 18 година ми нисмо добили заједнички грађански закон. После 18 година нашега независног и слободног живота ми живимо у таквој правној ситуацији, да и сада имамо толико грађанских закона, колико имамо правних подручја на нашој територији. Колико је то оставило наопаког трага у нашем привредном, у нашем економском, у нашем породичном и социјалном животу, — не треба то нарочито да подвлачим. То вам је свима добро познато. (Одобравање и повици: Тако је!)

Хоћу, господо посланици, да се дотакнем сада још једнога закона, који је у непосредном додиру са нашим сељацима, и који је при својој изради требао да буде подешен тако, да одговара интересима нашег сељака; хоћу да се дотакнем Закона о општинама. Ми смо добили Закон о општинама, али смо у ствари остали без Закона о општинама. Ја нећу да истичем све недостатке тога закона, јер ако бих то хтео да радим, морао бих да се очешем о сваки параграф и сваки пропис тога закона. Али, ја ћу само да кажем да тај закон не говори ништа о општинском пуномоћнику, о једном чиниоцу кога свако правно лице мора да има.

Закон о општинама узео је потпуно власт општинским управама, (Одобравање и узвици: Тако је!) тако да општинске управе на селу и вароши немају више никаква права.

Ја желим само да констатујем и чињеницу, да због тога узимају маха они елементи који су баш били под ударом закона, па су узели маха и дижу главе, свесни да им се не може ништа. (Одобравање и узвици: Тако је!) И прошли избори и свакодневни живот указују на то, да се мора општинским управама дати власт и управа коју су оне раније имале, да би се на тај начин повратио престиж и подигао ауторитет општинског часништва. (Живо одобравање и узвици: Тако је!)

По Закону о општинама, који је важио на територији Краљевине Србије, ми нисмо имали сеоске старешине, ми смо имали сеоске кметове, који су били истовремено и чланови општинских судова. Како су они одговарали својим правима и својим обавезама ви знате. Било их је и добрих и злих,

али је главно да се знало шта један кмет сме, а шта не сме, знало се шта је његово а шта није. На место тога ми смо дочекали установу сеоских старешина, који су у ствари кабадахије. Њима није по закону одређена плата, па су је они сами од народа наплаћивали како су хтели и колико су могли. (Живо одобравање и плескање).

Ја жалим што није овде надлежни Министар да би ово чуо, али ја верујем да је он све ово чуо од стране других наших колега и других позваних фактора, и да се он о све ово неће оглушити. Ово је једна крупна народна потреба и преко овога се не сме и не треба прећи. (Повици: Тако је!)

Код нас на селу свакодневна је појава, да комшија комшији преоре бразду, да му ишчупа ред прошћа, да му роваша говеда, да му украде тикву, да му отсече неколико струка кукуруза. Све те ситне деликте у своје време расправљали су општински судови са пуно познавања ствари. (Одобравање и узвици: Тако је!) Доношењем новог Кривичног закона за целу земљу Трећа част нашег старог казненог закона укинута је.

Код нас, на територији Краљевине Србије немате данас позитивне законске прописе којим се ти ситни изгреди, који су многобројни, имају расправљати и кажњавати. Као паланачки адвокат ја сам био у положају да небројно пута запазим чињеницу, да сељак дође да тужи комшију или земљака што му је преорао бразду, што је на тај начин оштећен са двадесетак динара, па је принуђен да због те ситнице дође у варош, да превали 30 километара пешке, да да наине дијурне око 500 динара и да на тај начин купује правду, а потом треба да прође по три године док сви могући судови даду своју реч, да сачека поступак око изјаве призива, да сачека да се пресуде препишу и да, најзад на крају крајева, код другостепеног суда предмет застари. (Одобравање и повици: Тако је!)

Господо, пред нама је овде поднет пројекат закона о иступима. Ја жалим што се у одбору, коме је тај закон упућен, замрзао или заледио, да тај израз употребим. Ја жалим што и ми одавде, из Скупштине, и други надлежни фактори, нису имали више воље да тај закон што пре буде донешен. Господо тај законски предлог по својој материји је добар, али по својој надлежности, како је конструисан, наopak је.

И ако тај закон, овакав какав је предложен и овакав какав је пројекат, прође, господо, ми ипак нисмо учинили ништа и нисмо дали народу што он очекује. По том законском пројекту надлежност за те иступе предвиђена је на овакав начин: извиђаје чине срески начелници а другостепена власт по жалбама биће банске управе, а то је толико исто као да тог закона и немамо. Због тога, господо, што је народ лишен једног неопходног закона и што нема закона који његове свакодневне потребе задовољавају, ја сам, господо, наишао на једну врло тешку и страшну појаву у нашем народу. Наишао сам на прве клице самопомоћи и самовлашћа. Видео сам, господо, како људи у недостатку правне помоћи и заштите сами себи прибављају сатисфакцију, видео сам како прште главе, како се пале сена и како се нико никоме не тужи, а то је зато, господо, што је народ изгубио веру у власт и правосуђе. (Одобравање и повици: Тако је!) Господо, кад се у нашој земљи судило по обичајном праву, кад се у нашој земљи судило по постулатима проте Матије Ненадовића које је он сачинио у Ваљевци

1805 године као Претседник Правитељствујушћег Совјета, када се судило по Начертанију Кнеза Милоша, онда је, господо, ипак код нашег народа постојала дубока вера у наше правосуђе и као што сами знате код нас у предратној Србији појам државе и појам правде био је индентичан. А данас, господо, поред овога шта смо дочекали, дочекали смо и то да народ за правду даје своје крваво стечене новце па да ипак правду не купи.

Господо, ми живимо у једном тешком добу. Ви сви знате да се код нас породичне задруге распадају, свакодневно појављују се код нас деобе задруга. И, ако код тих задруга, које су стицајем прилика принуђене да се деле, има споразума, онда се ти спорови мирно ликвидирају. Али, господо, чешће пута задругари у недостатку сагласности морају да траже интервенцију код власти да их она подели. И, господо, да констатујем жалосну чињеницу: ми сада немамо суда и закона за ову правну материју. Имали смо до новог поступка наш стари пређашњи поступак од 1865 године који је ту појаву правилно и лепо регулисавао. Данас, господо, ви имате толико изукрштане разне законске одредбе, тако контрадикторне начелне одлуке опште седнице Касационог суда да ни сами судови који те законе примењују не знају ко је надлежан за те спорове и како треба поступати. Ја сам, господо, имао неколико спорова код наших судова. Један срески суд каже: по овоме предмету нисмо надлежни ми, надлежан је окружни суд, а окр. суд опет каже: нисмо ми надлежни, него је надлежан срески суд. И тако, господо, ту се ствара једна парадоксална ситуација, један уникум да судови не знају ко је надлежан, и онда сељак, као што рекох, губи веру у власти, губи веру у правосуђе и види да и поред свих напора и жртава није добио оно што му припада, није добио заштиту од власти на коју има права.

Толико, господо, о законодавству. Време је протекло и ја ћу се са неколико речи дотаћи једне друге појаве у нашем правосуђу. Да би, господо, наши судови били на пуној висини, да би они одговарали својој намени и циљу, потребно је господо, да се надлежни фактори постарају да те судове попуне исправним, ваљаним кадром, који ће ценећи своју судску сталност и независност одговорити своје позиву и обавезама. Али, господо, ни то није урађено. Код нас постоји тако звана Велика већа, судијски колегијуми надлежни за теже кривиче, састављена од 5 судија. Да видите, господо, како су судови код нас на територији предратне Србије а нарочито Јужне Србије, с обзиром на ову надлежност састављени. И ако сваки окружни суд мора да има бар 5 судија, да би могао да образује једно овако Велико веће ради суђења деликата, за које је то велико веће надлежно, ми данас, господо, имамо такву ситуацију да у Охриду, Новом Пазару, Призрену, Кос, Митровици, Тетову, Струмици, Штипу, Приштини, Пријепољу, немамо уопште Великих већа, тако да се за деликте за које су надлежна та Већа тамо уопште не суди или је пак тај народ, који је упућен на судска Велика већа, приморан да тражи правду код других судова и да пређе по 200 км. до суда који би му могао да пружи правно задовољење. Да видимо сада како је са среским судовима. Имамо среских судова, нпр. у Подгорици, у највећем месту предратне Црне Горе, и у њему имамо само старешину суда или само једног судију. Па, господо, шта ће

бити са тим судом, који је нашем народу свакодневно неопходно потребан, ако тај судија буде болестан или из било којих других разлога буде изузет и онемогућен да ради. Ко ће, господо, у том случају да се стара о народним потребама? Ја налазим да је г. Министар правде и г. Министар финансија морао да води рачуна о тој појави. Могло се, господо, на нечем другом уштедети; треба се штедети и у правосуђу, али не овако како је учињено; а кад народ изгуби веру у правду, ја се бојим да ће изгубити веру и у државу. (По-вици: Тако је!) Господо, плашим се да народ није пошао тим путем.

Сада ћу рећи неколико речи о судским приправницима. И ту могу рећи да на територији Јужне Србије има окружних судова који имају свега једног приправника а има и таквих да немају ни једног. А сваки зна који има везе са судовима шта значи то помоћно особље за судске послове и будући судијски кадар. (Један глас: У Београду их има доста). Да, овде их има туцетима у сваком суду. Господо, од рата стално сањамо о палати Правде, али дочекали смо да имамо комплетна позоришта, што је лепа и похвална ствар, дочекали смо да имамо музеје, и уметничке павиљоне што је још лепша и похвалнија ствар јер је потребно гајити нашу науку и уметност, али, господо, зар смо смели да пређемо преко тога, да ми данас у Београду дочекамо то, да наши највећи судови у пола дана служе се електричном светлошћу, да немају зграде, да један човек кад затражи суд или другу правну институцију, да је не може у опште наћи. Исти је случај са стањем судских зграда у Загребу. Па кад је, господо, тако са тим центрима шта је онда у провинцији. Господо, код мене је овде у цепу писмо једног државног тужиоца из унутрашњости у којем ме моли да интервенишем у Министарству правде да му одобре кредит за огрев, сада у половини марта! Ето такво је старање о материјалним потребама судова.

По прописима кривично-парничног поступка држава је дужна да обезбеди потребна средства за излазак иследника и државног тужиоца на лице места. Исто тако држава је у обавези, господо, да свима сведоцима и др. лицима, који по позиву у суд долазе да сведоче или друге функције обављају сама исплаћује новчане награде колико им по закону припадају. Али, новчана средства у овом буџету за ово наше обезбеђење и ове обавезе државе остала су само на хартији.

Где год је могла наша држава да нешто наплати, наплатила је, а ту, где је требала да да, није дала. Кредити, пак који су по новом буџету предвиђени за излазак судских иследника, у случају тежих кривичних дела на лице места, толико су, господо, недовољни, да неће стићи ни до првога маја. А шта ће бити после? Ја сам у моме срезу, пре неколико месеци, имао овакву појаву. Десило се једно тешко убиство у селу. Истражни судија по својој дужности морао је да изађе одмах на лице места да обави потребно ислеђење, државни тужилац тако исто. И, господо, држава тим људима није пружила могућност, да се снабду потребним саобраћајним сретствима да тамо изађу. И шта је било? И државни тужилац и истражни судија отишли су пешке у село. У другом конкретном случају сличном, из цера свога плаћају кола и иду. Па, господо, тако се углед

државе не чува; тако се не чувају темељи правосуђа! А колико се о нашим правним обвезама и према појединцима и према држави не води рачуна, ја ћу вам истаћи још један жалостан факат.

Ми смо, господо, пре извесног времена, закључили уговор о узајамној правној помоћи са Чехословачком, Пољском, Бугарском, а делимично са Аустријом и Италијом. По тим конвенцијама, господо, наши судови имају права да опште непосредно са судовима дотичних земаља. И, господо, да видите сада једно основно невођење рачуна о овим нашим међународним обавезама. У овоме пројекту буџета није предвиђено ни марјаша за поштарину ових поштанских пошиљака. И ја сам код неких судова видео пошиљке враћене од стране поштанских власти, зато што пошта није хтела нетаксирану пошиљку да прими јер судови нису имали новчаних сретстава за ове сврхе. И кад се, господо, у таквим случајевима, где је у питању углед наше земље и једна међународна наша обавеза, није водило рачуна, шта је онда остало за остале обавезе наше!

Исти је, господо, случај и са управним судовима. Какве важне функције врше управни судови, мислим да није нарочито потребно подвлачити и истицати. Али хоћу само ово да кажем: да и у Загребу и у Београду имамо свега 29 управних судија, а према послу који лежи нагомилан и годинама несвршен, требало би да имамо 50 судија, па да се посао правилно отаљава без застоја.

Још нешто, господо. Трећег септембра ове године, по наређењу чл. 119 Земаљског Устава наше ће судије добити сталност и непокретљивост. Господо, нека је свака хвала нашим судијама. Они су те привилегије потпуно заслужили. Они су та права и раније имали, и ми знамо да они та права нису искоришћавали у наопаке сврхе. Али, господо, за оно време, од кад је та сталност и непокретност судијама узета, у судском кадру десило се много промена и поремећаја. Пре но што 3 септембар дочекамо, потребно је у интересу правосуђа да се много што шта измени у редовима судијског кадра, да се много што шта допуни, да се исправи и поправи. И, господо, кад узмете пројекат буџета Министарства правде, видећете да се и о томе није водило рачуна.

Ја сам укратко и површно, господо, истакао моја опажања као правник о нашем законодавству и нашем правосуђу. Нисам ништа рекао тенденциозно, рекао сам само добронамерно. Желео бих, господо, да надлежни преко овога не прећу, желео бих да и ви мало размислите, па да и ви дате са ваше стране у згодном моменту потребне сугестије, да се они, који су надлежни овим позабаве.

Материја о којој је реч толико је важна, толико је потребна да преко тога не можемо и не смемо прећи. Ја, господо колеге, верујем у чланове наше Краљевске владе да ће моћи ова питања решити. Ми ћемо им зато дати и временске и материјалне могућности, а у очекивању тога решења изјављујем да ћу гласати за овај буџет. (Бурно плескање).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има Министар без портфеља г. др. Бехмен.

Министар без портфеља др. Ђефкија Бехмен: (Бурно плескање) Господо народни посланици, буџет резервних кредита је део буџета Министарства финансија. Господин Министар финансија у своме експозеу у томе погледу дао вам је исцрпна обавештења. Ја бих се овoga момента осврнуо само на примедбу народног посланика г. Повремовића који је рекао да су ванредни кредити недovoljno овде предвидени. Цифра која се предвиђа, то је цифра која се сваке године ставља на основу искуства за такве потребе. Г. Повремовић предвиђа један најгори случај, а то је случај великих елементарних непогода. Међутим за такве случајеве Краљевска влада је у стању да вазда да доволjne кредите у смислу чл. 131 Закона о државном računovodstvu. Ако ни то не би било dovoljno, ту је Народна скупштина која ће се у таквим случајевима сваки час састати и радо дати кредите за такве народне потребе (Одобравање). Али ја мислим да ми нећемо у такве prilike ни доћи. Као што влада г. др. Милана Стојадиновића уводи у нашој земљи један период нормалног политичког живота, ја се надам да ће нас Providnost сачувати и од свих елементарних непогода, поплава и суша (Одобравање).

Као што сте све буџете тако једнодушно гласали, ја вас молим у име Министра финансија да и овај буџет тако једнодушно гласате. (Бурно плескање и одобравање.)

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, претрес предлога буџета расхода — XVII раздео — Буџетски резервни кредити завршен је у појединостима. Прелазимо на гласање. Гласаће се по партијама седењем и устајањем. Молим известиоца г. др. Јураја Коцеа да изволи прочитати партију 814.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 814.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 814? (Једнодушан одзив: Прима!). Објављујем да је партија 814 једногласно примљена. Изволите чути партију 815.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 815.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 815? (Једнодушан одзив: Прима!). Објављујем да је партија 815 једногласно примљена. Изволите чути партију 816.

Известилац др. Јуре Коце прочита партију 816.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 816? (Једнодушан одзив: Прима!). Објављујем да је партија 816 једногласно примљена.

Пошто је свака партија појединачно примљена, објављујем да је предлог буџета расхода — XVII раздео — Буџетски резервни кредити једногласно примљен. (Бурно плескање).

Тиме смо исцрпili данашњи дневни ред.

Допустите ми, господо народни посланици, да вам предложим као дневни ред за идућу седницу:

1 — Продужење претреса у појединостима предлога буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1936/37 годину:

а) Државни приходи;

б) Финансијски закон;

2 — Претрес извештаја Имуниетног одбора о давању одобрења за вођење кривичног поступка против народних посланика г. г. Драгише Стојадиновића, Радивоја Нановића, Драгише Миловановића, Мирка Урошевића, Николе Кабалина, Јована Ненадовића, Драгољуба Ивановића, Михаила Ђуровића, Василија Трбића, Танасија Динића и др. Српка Вукановића;

3 — Претрес извештаја Одбора за проучавање предлога резолуције о снабдевању народа људском и сточном храном;

4 — Претрес извештаја Одбора за молбе и жалбе — број 1914 од 13 фебруара 1936 године.

Прима ли Народна скупштина предложени дневни ред? (Прима!) Објављујем да је Народна скупштина примила предложени дневни ред.

Са вашим пристанком, господо народни посланици, ову седницу закључујем, а наредну заказујем за сутра, среду, 11 марта, у 9 часова пре подне.

Седница је закључена у 19.15 часова.

ПРИЛОЗИ

НАРОДНА СКУПШТИНА КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Имуниетни одбор

VIII Бр. 34

9 марта 1936 године,
у Београду

НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ

Београд

Имуниетни одбор Народне скупштине примио је преко Господина Претседника Народне скупштине захтев г. Министра унутрашњих послова Пов. К. Бр. 76 од 8 марта 1936 године, којим тражи овлашћење за вођење кривичног поступка противу народних посланика г. г. Стојадиновића Драгише, Нановића Радивоја, Миловановића Драгише, Урошевића Мирка, Кабалина Николе, Ненадовића Јована, Ивановића Драгољуба, Ђуровића Михаила и Трбића Василија за дело из чл. 1 тачка 7 Закона о заштити јавне безбедности и поретка у држави.

На седници својој, одржаној 9 марта 1936 године Имуниетни одбор узео је у претрес предњи захтев г. Министра унутрашњих послова и после исцрпне дискусије одлучио је већином гласова, 12 према 3, да предложи Народној скупштини: да се, на основу §§ 107, 108 и 110 Закона о пословном реду у Народној скупштини у вези са чл. 74 Устава Краљевине Југославије и § 29 Закона о државном суду за заштиту државе, одобри вођење кривичног поступка противу народних посланика г. г. Стојадиновића Драгише, Нановића Радивоја, Миловановића Драгише, Урошевића Мирка, Кабалина Николе, Ненадовића Јована, Ивановића Драгољуба, Ђуровића Михаила и Трбића Василија за дело из чл. 1 тач. 7 Закона о заштити јавне безбедности и поретка у држави као потстрекаче кривичног дела народног посланика Дамјана Арнаутовића, које је извршио пуцањем из револвера на г. Претседника Министарског савета и Министра иностраних послова др. Милана Стојадиновића у седници Народне скупштине на дан 6 марта 1936 године.

Одбору је част умолити Народну скупштину да овај његов извештај изволи у целости усвојити.

За известиоца одборске већине одређен је г. Богољуб Кнежевић, а за известиоца одборске мањине г. др. Бранко Калембер.

Прилог: Одвојено мишљење одборске мањине.

Секретар,

Рад. В. Гајић, с. р.

За Претседника
Имуниетног одбора
најстарији члан,

Милован Лазаревић, с. р.
(одваја се)

Чланови:

Жив. Т. Шушић, с. р.; др. Стеван Бубић, с. р.; др. Андреј Вебле, с. р.; Б. Кнежевић, с. р.; Јован Кашанин, с. р.; Милан Ђ. Мијић, с. р.; Иван Шакић, с. р.; Марко Ружић, с. р.; Мих. Љешевић, с. р.; Б. М. Ђурић, с. р. (одваја се); Стјепан Новаковић с. р. (одваја се); др. Бранко Калембер, с. р. (одваја се); Милован Николић, с. р. (одваја се); Зејнел-бег Ибрахим Страцимир, с. р.; Сретен Кузељевић с. р.

ОДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ

Истичемо, пре свега, поново, — јер је то такав насилнички акт да мора да буде свестрано обележен и записан у нашој парламентарној историји, — да је „предвођење пред полицију” (како се г. Претседник Народне скупштине софистички изражава) деветорице народних посланика једна груба и врло крупна повреда Устава и Закона о пословном реду у Народној скупштини.

Данашњи Устав Краљевине Југославије, у члановима 74 и 75 разликује два правна положаја народних посланика у погледу њиховог имунитета.

Члан 74 Устава (односно § 110 Пословника) предвиђа „изјаве и поступке народних посланика при вршењу њихове дужности.” За вршење дужности по том ставу неопходан је услов: да изјаве и поступци народних посланика буду учињени само и искључиво „било у седницама Народне скупштине, или у Одборима, или у особитом изасланству, или у особитој дужности по одредби Народне скупштине.” Народни посланици, који су лишени слободе и у Управи града Београда задржани пуна три дана, нису учинили нити какво кривично дело у опште нити злочин у овим окол-

ностима, које су наведеним чланом Устава лимитивно побројане. Да је тако, то је познато у целој Народној скупштини, у којој је Дамјан Арнаутовић испалио револверске метке, и Краљевској влади, која је била присутна и Претседнику Народне скупштине, који је том седницом руководио. Сам Министар унутрашњих послова г. др. Корошец тражећи излучење деветорице народних посланика, актом својим од 9 марта, није се ни позвао на наведени члан 74 Устава, из простог разлога, што би по том члану похапшени народни посланици имали да одговарају „пред редовним судовима и без претходног одобрења Народне скупштине.” Истина да је г. др. Корошец у својој очајно слабо образложеној одбрани пред Народном скупштином на седници од 9 марта ове године, заборављајући свој напред наведени писмени акт, прочитао и тај последњи став чл. 74 Устава али ни сам није имао смелости да га употреби као један правни аргуменат.

Као што је правилно тражено излучење суду Дамјана Арнаутовића не на основу чл. 74 већ на основу чл. 75 Устава, немогуће је да се и у питање имунитета ухапшених народних посланика, који се означају као његови саучесници, друкчије поступи. Чл. 74 Устава (односно § 108 Пословника) предвиђа једну другу правну ситуацију, наиме: кривице које народни посланици учине ван вршења мандата. Такав само случај могао би се односити на похапшене народне посланике: јер је правно искључено да се главно кривично дело учињено у дворани Народне скупштине обележи као учињено ван вршења посланичке дужности а саучесништво у њему, као при вршењу посланичких дужности. По чл. 75 Устава међутим ни за какву кривицу народни посланик ван вршења свога мандата не само не може бити лишен слободе, него ни на одговор узет без овлашћења Народне скупштине.

То је ипак Министар унутрашњих послова г. др. Корошец учинио и лишио слободе деветорицу наших другова и без овлашћења Народне скупштине држао их у притвору пуна три дана. Тиме је несумњиво и до очигледности повређен један јасан и прецизан уставни пропис.

То је и сам г. др. Корошец признао тражећи од Народне скупштине овлашћење да се похапшени народни посланици предаду суду. Ако је потребно овлашћење Народне скупштине по чл. 74 Устава, то је оно по том истом члану Устава морало бити претходно тражено и за њихово лишење слободе. Јер и Народној скупштини и Влади и Претседнику Народне скупштине без двојбе је познато да ни један од похапшених народних посланика није „затечен на самоме делу”, па је, шта више полицијска власт, како се из њеног тражења издавања суду од 9 марта види, морала да врши претходно и саслушања и води истрагу, како би некако утврдила да постоји дело саучесништва.

Сам г. др. Корошец као Министар унутрашњих послова, у 1928 години, приликом атентата Пунише Рачића, није ставио у притвор нити лишио слободе народне посланике г. г. Јовановића-Луна и Поповића као саучеснике у том делу, док претходно није тражио и добио за то овлашћење од Народне скупштине.

Како се је сада у овом случају поступило?

Имунитетном одбору није стављен никакав извиђајни материјал на располагање, из којег би

могао добити макар и бледу слику — не о кривици — него нити о чињеницама, које би могле бити доказ за сумњу и кривњу наших другова.

На основу таквог материјала, који се састоји из једног кратког дописа Управника града, а који допис нема никакве доказне вредности, мањина Имунитетног одбора није могла гласати за прихват захтева о излучењу народних посланика, за које се исто тражи.

Стога одвајамо своје мишљење од мишљења већине и предлажемо да се од Управе града набави извиђајни материјал и предмет поврати Имунитетном одбору на претрес.

Београд, 9 марта 1936 г.

Чланови Имунитетног одбора:

Милован Лазаревић, с. р.
Боривоје Ђурић, с. р.
Др. Бранко Калембер, с. р.
Стјепан Новаковић, с. р.
Милован Николић, с. р.

УПРАВА ГРАДА БЕОГРАДА

Одељење Опште полиције

Пов. бр. 1366

10 марта 1936 године

Београд

ГОСПОДИНУ МИНИСТРУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА

БЕОГРАД

Поводом истраге која се води противу народног посланика Арнаутовића Дамјана, који је 6 ов. мес., нешто после 11 часова, покушао у сали Народне скупштине, за време трајања скупштинске седнице, да убије Претседника Краљевске владе г. др. Милана Стојадиновића, установљено је исказом самог Арнаутовића, да се као подстрекачи у овом делу имају сматрати и народни посланици Таса Динић и др. Вукановић Српко и то из следећих разлога:

Арнаутовић на свом записничком преслушању изјављује, да је Таса Динић, народни посланик у Југословенском посланичком клубу, за време разних дискусија и разговора који су вођени био један од оних, који је својим говором највише на њега психолошки деловао, да створи одлуку за атентат на Претседника владе. Арнаутовић надаље изјављује да је Динић био присутан састанку у Југословенском посланичком клубу 5 марта увече, коме су присуствовали и остали народни посланици за које је тражено издавање истражним властима од стране Народне скупштине.

Динић није могао бити преслушан, јер је 5 марта увече, пре самог догађаја, отпутовао за иностранство.

За др. Српка Вукановића Арнаутовић на саслушању изјављује, да је др. Српко Вукановић био тај, који је за време најкешће опструкције у Народној скупштини донео у Југословенски посланички клуб извесну количину кратких палица и рекао у клубу: „За сада овако, а после ако устреба има и других сретстава.” Арнаутовић каже, да је поред тога Вукановић био један од најватренијих поборника да се у Народној скупштини створи „думбус”.

Др. Вукановић у своме саслушању објашњава своје држање и не пориче да је био присталица и суделовао у припремама опште опструкције.

На основу напред изнетих чињеница, а према природи самога дела, иследне власти налазе да у конкретном случају стоји дело из чл. 1 тач. 7 Закона о заштити јавне безбедности и поретка у држави и за Тасу Динића и др. Српка Вукановића, народне посланике, који се имају сматрати као подстрекачи самог атентатора Арнаутовића.

С обзиром на тежину самога дела указује се неминовна потреба према § 36 Закона о државном суду за заштиту државе да се отвори истрага и одреди истражни притвор и за народне посланике Тасу Динића и др. Српка Вукановића.

На основу напред изложеног част ми је умолити Министра унутрашњих послова за дејство код Народне скупштине, да се народни посланици Динић Таса и др. Вукановић Српко издаду иследним властима ради вођења истраге.

В. д. Управника града Београда
Помоћник,
Мил. Аћимовић, с. р.
(М. П.)

КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈА
МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА
Управно одељење III

Пов. бр. 498
10-III-1936 год.
Београд

ГОСПОДИНЕ ПРЕТСЕДНИЧЕ,

Част ми је доставити Вам предњи акт Управе града Београда Пов. Бр. 1366 од 10 марта тек. год. с молбом на хитан поступак.

Изволите примити, Господине Претседниче, и овом приликом уверење о мом особитом поштовању.

Министар унутрашњих послова,
Др. Корошец, с. р.

Господину

Г-ну СТЕВАНУ ЂИРИЋУ,
Претседнику Народне скупштине

БЕОГРАД

